Vol. XIV.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

SADDHAMMAPAJJOTIKA

OR

THE COMMENTARY TO THE

CHULA-NIDDESA.

සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා

නාම

චූලනිද්දෙසට්ඨකථා.

මුද්‍රණය:
එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ. 10.

බු.ව 2557
ක්‍රි.ව 2014

මිල රු. 120/-

සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා

නාම

චූලනිද්දෙසට්ඨකථා.

Vol. XIV.

SIMON HEWAVITARNE BEQUEST.

BHADANTÀCHARIYA UPASENA THÈRA'S

SADDHAMMAPAJJÒTIKÀ

OR

THE COMMENTARY TO THE

CHULÀ-NIDDÈSA.

OF THE

KHUDDAKA NIKÀYA, SUTTA PITAKA.

EDITED BY

BÒRUGGAMUWE ÀCHÀRYA SIRI RÈWATA THERA.
Subhaddrarama Pirivena, Nugegoda, Colombo.

FINALLY REVISED BY

Tripitaka wàgîswaràchàrya
MAHAGODA SIRI ÑANISSARA THÈRA,
Pradhàna Nàyaka of Western and Sabaragamuwa Provinces,
Principal, Vidyodaya Oriental College, Colombo.

තුන්වන මුද්‍රණය - 2014 (500)

Published by

Somawathie Hewavitarane Trust,
130,
Rev. Hikkaduwe Sri Sumangala Nahime Mawatha,
Colombo 10,
Sri Lanka.,
Tel: 011 2 695012
E-mail: somawatitrust@sltnet.lk
web: www.somawatitrust.com
25 January 2014.

(නිපිටකමුදුබඛානෙ චුල්ලසම්. පොත්ථකං)

ඡදනතාචරිය උපසෙනත්ථෙරවර විරචිතා

සද්ධම්මපජ්ජොතිකා

නා ම

චූලනිද්දෙසඨකථා.

කොලම්බනගරාසන්නෙන

සුඛසුරම්ම පරිවෙණාධිවාසිනා ආචරියෙන බොධිරුක්ඛගාමිකෙන

සිරි රෙවතත්ථෙරෙන

ලිපිදෙසාදිනිරාකරණෙන විසොධිතා

කොලම්බ නගරෙ

විජොදයපරිවෙණාධිපතිනා තිපිටක වාචිස්සරමහාවිසෙන

සිරි සද්ධිස්සරාභිධානෙන

ලඛිතායං පච්ඡිමදිසාය චෙව සබරගාමදිසාය ච

පධානනාගක සතිස්සරෙන

ඔසානසුඛිපත්තසමොලොකනෙන පරිශොධිතා.

මුද්‍රනය:
එස් ඇන්ඩ් එස් ප්‍රින්ටර්ස්
නො. 49, ජයන්තවීරසේකර මාවත,
කොළඹ. 10.

බු.ව 2557
ක්‍රි.ව 2014

PUBLISHERS NOTE

The late Mr. SIMON ALEXANDER HEWAVITARANE, who in his life time had begun to publish the TRIPITAKA, left a bequest for its completion after his death. He died suddenly on 17th January 1913 and in accordance with his wishes his Trustees had published the Commentaries on the Text in 49 volumes. After seventy years these books are no longer readily available.

His widow Mrs. SOMAWATI HEWAVITARANE who passed away on 10th January 1982 at the age of 94, had prior to her death, created the SOMAWATI HEWAVITARANE TRUST to carry on the good work started by her late husband and bequeathed her entire estate to this Trust.

We the Trustees of the Somawati Hewavitarane Trust, having seen the need to re-print the Commentaries, have undertaken this task to help both the student and teacher of the Dhamma and in the hope that this act of ours will help to preserve the Noble Teachings of the Blessed One for the benefit of the future generations and thereby prolong the life of the Buddha Sasana by many more thousands of years.

May the fruits of this meritorious act help the late Simon Alexander Hewavitarane and Somawati Hewavitarane Maha Upasikawa in Sansara and towards their final attainment of Nibbana.

Noel Wijenaike
Nanda Amerasinghe
Tissa Ratnatunge

23, 05 ,1992,
Somawati Hewavitarane Trust Office,
130, Maligakanda Road, Colombo-10,
SRI LANKA.

THE LATE

MR. SIMON ALEXANDER HEWAVITARNE.

BORN 20TH MARCH, 1875. DIED 17TH JANUARY, 1913.

සෝමාවතී හේවාවිතාරණ මැතිනිය

THE LATE

VEN'BLE ANAGARIKA DHARMAPALA.

(SIRI DEVAMITTA DHAMMAPALA)

Director of Tripitaka Muddrana Sabha

BORN 17TH SEPTEMBER, 1864. DIED 29TH APRIL, 1933

PREFATORY NOTE.

With this issue of the Culla Niddesa I have much pleasure in bringing out the 13th Volume of the Simon Hewavitarne Bequest. The Editing of this work was done by Boruggamuwa Revata Thero, the Chief Disciple of the late Ven'ble Heyyantu duwe Devamitta Nayaka Thero, the Director of the Vidyodaya Parivena. Although in the Original the Maha Niddesa aud Culla Niddesa appear in one Volume the learned editor has for convenience brought it out in two Volumes. This arrangement I feel sure will make the edition more suitable for reference.

The thanks of the public are due to the devoted work of the learned Thero who is the head of the Tripitaka Committee.

I have to record with great sorrow the death of Mahagoda Siri Nanissara Thero whose services in the final proof reading of the volumes were invaluable. The Buddhists of Ceylon have suffered the greatest loss through his death; he was not only a most lovable character but through his scholarship has done more than any other to disseminate the knowledge of the scriptures. "Anicca Vata Sankhara".

Kahawe Siri Ratanasare Nayaka Thero has been appointed Principal of the Vidyodaya Parivena and will carry on the traditions of the Parivena. He has been appointed to pass the final proof sheets of the editions in the press.

C. A. Hewavitarne.

2466
9 April, 1923

විසුද්ධජනපණං.

PREFACE.

චූලනිද්දෙසට්ඨකථානාමායං ඛුද්දකනිකායපෙතාගධස්ස නිද්දෙසස්ස ඔසානභාගෙ අට්ඨකථාති ඤාතබ්බා. නිද්දෙසො පන එකො යෙව, තථාපි මහානිද්දෙසො චූලනිද්දෙසොති චිත්තං පොත්ථකානං වසෙන ච වොහාරමාගතත්තා අමෙහතිපි තෙසං අට්ඨකථායො ච විසුං යෙව ගතිතා. අපිච යමෙත්ථ චූලනිද්දෙසට්ඨකථාය කත්තුකාලනිද්දෙසනාදිවසෙන වත්තබ්බං, සබ්බමෙව තං නිද්දිට්ඨං මහානිද්දෙසට්ඨකථා විසුද්ධජනපණෙ, තස්මා විත්ථාරම්වජ්ජනෙත්ථ තමොලොකෙ තබ්බං. සංසොධනං පනිමස්ස ච ගන්ථස්ස යථා වුත්තස්ස සත්ථිමන් ගෙවාවිතාරණ සමවහායස්ස සොගතස්ස සමාරාධනමනුපගම්ම පතිට්ඨාපිතාය තිපිටක මුඤ්ජපණ සභාය අජ්ඣක්ඛධුරිනො යසස්සිනො චාරිලස් අල්විස් ගෙවාවිතාරණාභිධානස්ස ආඛ්‍යාලවෙජ්ජාචරියස්ස අජෙක්ඛසනං පටිච්ච දිවඛ්‍යතස්ස විජ්ජාදයපරිවෙණාධිපතිනො තිපිටක වාවිස්සරාචරියස්ස විවිධවිබුධජනනිසෙවිතස්ස පාදපඛ්‍යජස්ස සිරිසුමඛලාභිධානස්ස පධානසඛ්‍යනායකත්ථෙරස්ස චෙව විජ්ජාදය පරිවෙණජ්ඣක්ඛධුරිනො තිපිටක වාවිස්සරාචරියස්ස සකසමය සමයන්තරෙසු චෙව නෙකභාසා සත්ථන්තරෙසු ච පරමකොවිදස්ස ධම්මකිත්ති සිරිදෙවමිත්තාභිධානස්ස පධානනායකත්ථෙරවරස්ස ච සිස්සභූතෙන මයා ගංගොඩවිල සුභද්දාරාම පරිවෙණාධිපතිනා බොධිරුක්ඛගාමසමුබ්භවෙන සිරිරෙවතාභිධානෙන ථෙරෙන විජ්ජාදය පරිවෙණෙ උපපධානාචරියස්ස ආගස්සතො රතනසාරත්ථෙරාභිධානස්ස පණ්ඩිතවරස්ස ච සාහය්‍යමවගම්ම සීහලමරම්මපොත්ථකෙහි ච සංසන්දයං මහුස්සාහෙන නිට්ඨාපිතං. ඔසාන සුද්ධිපත්තානි පනිමස්සව ගන්ථස්ස විජ්ජාදය පරිවෙණාධිපතිනා පණ්ඩිත සිරොමණිනා සිරිඤාණිස්සරාභිධානෙන පධාන යතිස්සරෙනෙව සානුදයමවලොකිතානීති ගාරවපුරස්සරමෙත්ථ සමුල්ලෙඛයාම්.

ඉත්ථං මයා නිට්ඨාපිතායං ච සුද්ධි සම්බුද්ධ පරිනිබ්බාණාය චතුස්සතාධිකානං චිත්‍ථං වස්සසහස්සාන මුපරිපඤ්චසට්ඨිතමෙ වෙසාඛෙ සුක්කපක්ඛෙ අට්ඨමියං ගුරුවාරෙති ඤාතබ්බං.

Boruggamuwe Revata Thero.

බු: ව: 2466.
ක්‍රි: ව: 1923.

විසුද්ධජනවිලාසිනී සන්දේශ ලක්ෂණානි.

ABBREVIATIONS.

සී. I. කොළඹනගරෙ විජෝදපරිවෙණපොත්කාලයපොත්කං.

සී. II. විජයාරාම විහාරතො ලද්ධපොත්කං.

සී. III බෙල්ලන්විල බොධිසමීපාරාමවිහාරතො ලද්ධපොත්කං.

සී. IV. කොළඹනගරෙ රාජකීය පොත්කාලයතො ලද්ධපොත්කං.

ම. V. මරමමක්කර පොත්කං.

සූචිපත්‍රං.

CONTENTS.

පිටුව.	සූත්‍රනාමගණනා.	
1	අජිතසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	1
7	තිස්සමෙත්තෙය්‍යසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	2
8.	පුණ්ණකසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	2
14.	මෙත්තගූ සූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	3
20.	ධෝතකසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	4
21.	උපසීවසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	5
23.	නන්දසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	6
24.	හෙමකසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	7
25.	තෝදෙය්‍යසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	8
25.	කප්පසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	9
26.	ජතුකණ්ණිකසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	10
32.	භද්‍රාවුධසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	11
33.	උදයසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	12
35.	පොසාලසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	13
49.	මෝඝරාජසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	14
57.	පිඞ්ගියසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	15
58.	පාරායනසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	16
66.	ඛග්ගවිසාණසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	17
108.	නිගමණසූත්‍ර නිද්දෙසවණ්ණනා.	17
111.	සංවණ්ණිතපදානං අනුක්‍රමණිකා.	

මරමමසීහලක්ඛරපොත්කානං
විසදිසක්ඛරට්ඨානානි.

මරමම.	සීහල.
පථම	පඨම
අවිතරාග	අවිතරාග
විපසී	විපස්සී
පථවී	පඨවී
විහිසා	විහිංසා
සඛි	සඛිං
පති	පටි
සමා	සම්මා
ජීවෝ	ජීවෝ
අදධ	අට්ඨ
ඛිණාසව	ඛීණාසව
නිවරණ	නීවරණ
මකට	මක්කට
බලිබෝධ	පලිබෝධ
අසාදෘනුපස්සි	අස්සාදානුපස්සී
ඨාන	ඨාන
පතිකමම	පටිකම්ම
ඝතීයති	ඝටීයති

එතාදිසානි බහූනි වචනානි හොන්ති.

අට්ඨ	අට්ඨ
පාතිමොක්ඛ	පාටිමොක්ඛ

සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා

නාම

චූලනිද්දෙසට්ඨකථා.

නමොතස්ස භගවතො අරහතො
සම්මාසම්බුද්ධස්ස.

පාරායනවග්ගස්ස[1] පඨමෙ අජිතසුත්තනිද්දෙසෙ:

කෙනස්සු නිවුතො ලොකො
(ඉච්චායස්මා අජිතො) කෙනස්සු නපපකාසති
කිස්සාභි ලෙපනං[2] බ්‍රූසි
කිංසු තස්ස මහබ්භයන්ති.

අජිතමාණවස්ස පුච්ඡිතෙ පඨමපඤ්හෙ ච උපරූපරි පඤ්හාව නිද්දෙසෙසු ච වුත්තත්ථ උත්තානත්ථ වජ්ජෙත්වා විසෙසමෙව වක්ඛාම.

තත්ථ නිවුතොති පටිච්ඡාදිතො. **කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූසීති** කිං අස්ස ලොකස්ස අභිලෙපනං[3] වදෙසි. **ආවරිතොති** ආවරිතො. **නිවුතොති** පටිච්ඡාදිතො. **ඔවුතොති** හෙට්ඨා පටිච්ඡාදිතො. **පිහිතොති** උපරිභාගෙන ඡාදිතො. **පටිච්ඡන්නොති** අවිවටො. **පටිකුජ්ජිතොති** අධොමුඛං ඡාදිතො. **නපපකාසතීති** නපපකාසො හොති. **නපපභාසතීති** ඤාණපපභාසං න කරොති. **න තපතීති** ඤාණපතාපං[4] න කරොති. **න විරොචතීති** ඤාණ විරොචනං න කරොති. **න ඤාණ තීති** න ජානිස්සති. **න පඤ්ඤායතීති** න පඤ්ඤායතෙ. **කෙන ලිත්තොති** කෙන ලිම්පිතො. **සංලිත්තො**[5] **උපලිත්තොති** උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. **ආවික්ඛසි** නිද්දෙසවසෙන. **දෙසෙසි** පටිනිද්දෙස වසෙන. **පඤ්ඤපෙසි** තෙන තෙන පකාරෙන, අත්ථං බොධෙන්තො **පඨපෙසි**, තස්ස තස්ස කාරණං දස්සෙන්තො **විවරසි**, ව්‍යඤ්ජනභාවං දස්සෙන්තො **විභජසි**. නිකුජ්ජිතභාවං ගම්භීරභාවං ච හරිත්වා සොතූනං ඤාණස්ස පතිට්ඨං ජනයන්තො **උත්තානීකරොසි**, සබ්බෙහිපි ඉමෙහි ආකාරෙහි සොතූනං ඤාණඤ්ඤණ්ඩකාරං විධමෙන්තො **පකාසෙසීති** එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

---

1. ම. V. වග්ගෙ. 2. ම. V. ලෙසනං. 3. ම. V. අභිලෙසනං.
4. ම. V. ඤාණතපං. 5. ම. V. පලිත්තො.

වෙවිචිත්‍ර පමාද නපපකාසතීති මච්ඡරියහෙතු ච පමාදහෙතු ච නපපකාසති, මච්ඡරියං හිස්ස දානාදිගුණේහි පකාසිතුං න දෙති. පමාදෙ සීලාදීහි. **ජපපාහිලෙපන**නති තණහා අස්ස ලොකස්ස මක්කටා ලෙපො විය මක්කටස්ස අභිලෙපනං, **දුක්ඛ**නති ජාතිආදිකං. **සෙසං ධම්මාන**නති සෙසං රූපාදිධම්මානං. **ආදිතො සමුදගමනං පඤ්ඤපයතීති** පඨමතො උපපාදෙ පඤ්ඤපයති. **අත්ථං ගමතො නිරොධොති** භවගතො නිරුජ්ඣනං පඤ්ඤපයති..

කම්මසහනිස්සිතො විපාකොති කුසලාකුසලවිපාකො කම්මං අමුඤ්චිත්වා පවත්තනතො කම්මසහනිස්සිතො විපාකොති වුච්චති. **විපාකසහනිස්සිතං කම්ම**නති කුසලාකුසලකම්මං විපාකස්ස ඔකාසං කත්වා ඨිතත්තා විපාකසහනිස්සිතං කම්මනති වුච්චති. **නාමසහනිස්සිතං රූප**නති පච්චොකාරෙ රූපං නාමං අමුඤ්චිත්වා පවත්තනතො නාමසහනිස්සිතං රූපනති වුච්චති. **රූපසහනිස්සිතං නාම**නති පච්චොකාරෙ නාමං රූපං අමුඤ්චිත්වා පවත්තනතො රූපසහනිස්සිතං නාමනති වුච්චති.

සවන්ති සබ්බධි සොතාති සබ්බෙසු රූපාදිආයතනෙසු තණහා දිට්ඨා සොතා සන්දන්ති. **කිං නිවාරණ**නති තෙසං කිං ආවරණං කා රක්ඛාති. **සංවරං බ්‍රූහීති** තං තෙසං නිවාරණ සංඛාතං සංවරං බ්‍රූහි. එතෙන සාවසෙසපපහානං පුච්ඡති. **කෙන සොතා පිධීයරෙති** කෙන ධම්මෙන එතෙ සොතා පිධියන්ති පච්ඡිජ්ජන්ති. එතෙන අනවසෙසපපහානං පුච්ඡති. **සවන්තීති** උපපජ්ජන්ති. **ආසවන්තීති** අධොගාමිනො හුත්වා සවන්ති. **සන්දන්තීති** සන්දමානා පවත්තන්ති පුනප්පුනං වත්තන්ති. **සති තෙසං නිවාරණ**නති විපස්සනායුත්තා කුසලාකුසලධම්මානං ගතියො සම්පෙසමානා සති තෙසං සොතානං නිවාරණං. **සොතානං සංවරං බ්‍රූමි**ති තමෙවාහං සතිං සොතානං සංවරං බ්‍රූමීති අධිප්පායො. **පඤ්ඤායෙතෙ පිධීයරෙ**ති රූපාදීසු පන අනිච්චතාදිපටිවෙධසාධිකාය මග්ගපඤ්ඤාය එතෙ සොතා සබ්බසො පිධීයන්ති. **පච්ඡිජ්ජන්තීති**[1] උච්ඡිජ්ජන්ති. **සමුදයවා**ති පච්චයව. **අත්ථගමවා**ති උපපන්නානං අභාවගමනව, අනුප්පන්නානං අනුප්පාදං වා. **අස්සාදං වා**ති ආනිසංසව. **ආදීනවං වා**ති දොසව. **නිස්සරණං වා**ති නිග්ගමනව. **පඤ්ඤායෙවා**ති පඤ්ඤාගාථාය යාවායං තයා වුත්තා පඤ්ඤා යා ච සති යං ච තදවසෙසං නාමරූපං එතං සබ්බම්පි කත්ථ නිරුජ්ඣති එතං මෙ පඤ්ඤං[2] පුඤ්ඤ පබ්‍රූහීති එවං සංඛෙපතො වෙදිතබ්බා. **කත්ථ්ථ නිරුජ්ඣ**නීති එතං නාමරූපං කත්ථ න භවති. **වූපසම්මතී**ති නිබ්බාති. **අත්ථං ගච්ඡතී**ති අභාවං ගච්ඡති. **පටිප්පස්සම්භතී**ති සන්නිසීදති.

---

1. ම. V. සවිජ්ජන්තීති. 2. ම. V. එතං පඤ්ඤං.

විඤ්ඤාණජනගාථාය පනස්ස යස්මා පඤ්ඤත්තියො නාමෙනෙව සඞ්ඛඟං ගච්ඡන්ති, තස්මා තා විසුං න වුත්තා. අයං හෙට්ඨ සංඛෙපත්ථො: යං මං ත්වං අජිත එතං පඤ්හං අපුච්ඡි කත්ථ තං නිරුජ්ඣතීති තං තෙ යත්ථ නාමඤ්ච රූපඤ්ච අසෙසං උපරුජ්ඣති තං වදනෙතා වදාමි තස්ස තස්ස හි විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන සහෙව අපුබ්බං අචරිමං. **එත්ථෙතං උපරුජ්ඣතී**ති එත්ථ ච විඤ්ඤාණනිරොධෙ නිරුජ්ඣති එතං විඤ්ඤාණ නිරොධං තස්ස නිරොධො හොතීති නාතිවත්තතීති [1]වුත්තං හොති. **සොතාපත්තිමග්ගඤ්ඤෙන අග්ගිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙ නාති** සොතාපත්තිමග්ගසම්පයුත්තාය පඤ්ඤාය කුසලාකුසලචෙතනා සම්පයුත්තචිත්තස්ස අහබ්බුප්පත්තිවසෙන නිරුජ්ඣනෙන. තත්ථ දුවිධො නිරොධො අනුපාදින්නකනිරොධො උපාදින්නකනිරොධොති.[1] සොතාපත්තිමග්ගෙන හි චත්තාරි දිට්ඨිසම්පයුත්තානි විචිකිච්ඡාසහ ගතඤ්ච පච චිත්තානි නිරුජ්ඣන්ති, තානි රූපං සමුට්ඨාපෙන්ති. තං අනුපාදින්නකරූපකඛන්ධො. තං සම්පයුත්තා වෙදනා සඤ්ඤා සංඛාරා තයො අරූපක්ඛන්ධා. තත්ථ සචෙ සොතාපන්නස්ස සොතාපත්තිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස තානි පච චිත්තානි ඡසු ආරම්මණෙසු පරියුට්ඨානං පාපුණෙය්‍යුං, සොතාපත්තිමග්ගො පන තෙසං පරියුට්ඨානුප්පත්තිං වාරයමානො සෙතුඝාතං අහබ්බුප්පත්තිකභාවං කුරුමානො අනුපාදින්නකං නිරොධෙති නාම. සකදාගාමිමග්ගෙන චත්තාරි දිට්ඨි සම්පයුත්තානි චෙ සොමනස්සසහගතානි ඔළාරිකකාමරාගව්‍යාපාද වසෙන ඡ චිත්තානි නිරුජ්ඣන්ති. අනාගාමිමග්ගෙන අනුසහගත කාමරාගව්‍යාපාදවසෙන තානි එව ඡ චිත්තානි නිරුජ්ඣන්ති. අරහත්ත මග්ගෙන චත්තාරි දිට්ඨිවිප්පයුත්තානි උද්ධච්චසහගතං චාති පච අකුසල චිත්තානි නිරුජ්ඣන්ති.

තත්ථ සචෙ තෙසං අරියානං තෙ මග්ගා අභාවිතා අස්සු තානි චිත්තානි ඡසු ආරම්මණෙසු පරියුට්ඨානං පාපුණෙය්‍යුං, තෙ පන තෙසං මග්ගා පරියුට්ඨානුප්පත්තිං වාරයමානා සෙතුඝාතං අහබ්බුප්පත්තිකභාවං කුරුමානා අනුපාදින්නකං නිරොධෙන්ති නාම. එවං අනුපාදින්නකනිරොධො වෙදිතබ්බො. සචෙ පන සොතාපන්නස්ස සොතාපත්තිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස ඨපෙත්වා සත්ත භවෙ අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ උපාදින්නකක්ඛන්ධප්පවත්තං පවත්ත තෙව. කස්මා? තස්ස පවත්තියා හෙතූනං අත්ථිතාය. තීණි සංයොජ නානි දිට්ඨානුසයො විචිකිච්ඡානුසයොති ඉමෙ පන පච කිලෙසෙ සො මග්ගො උප්පජ්ජමානොව සමුච්ඡින්දතෙව.

ඉදානි කුතො සොතාපන්නස්ස සත්තභවෙ ඨපෙත්වා අනමතග්ගෙ සංසාරවට්ටෙ උපාදින්නකප්පවත්තං පවත්තිස්සති? එවං සොතාපත්ති මග්ගො උපාදින්නකප්පවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්නකං

1. ම. V. අනුප්පාදින්නක උප්පාදින්නක.

නිරොධෙති නාම. සචෙ සකදාගාමිස්ස සකදාගාමිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස ඨපෙත්වා චෙ භවෙ පවත්තෙ පවත්තෙ භවෙසු උපාදින්නකපවත්තං පවත්තෙතබ්බ. කස්මා? තස්ස පවත්තස්ස පවත්තියා හෙතූනං අත්ථිතාය. ඔළාරිකානි කාමරාගපටිඝසංයොජනානි ඔළාරිකො කාමරාගානුසයො පටිඝානුසයොති ඉමෙ පන චත්තාරො කිලෙසෙ සො මග්ගො උප්පජ්ජමානොව සමුග්ඝාතෙති.

ඉදානි කුතො සකදාගාමිස්ස චෙ භවෙ ඨපෙත්වා පවත්තෙ භවෙසු උපාදින්නකපවත්තං පවත්තිස්සති? එවං සකදාගාමිමග්ගො උපාදින්නකපවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්නකං නිරොධෙති නාම, සචෙ අනාගාමිස්ස අනාගාමිමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස ඨපෙත්වා එකං භවං දුතියභවෙ උපාදින්නකපවත්තං පවත්තෙතබ්බ. කස්මා? තස්ස පවත්තියා හෙතූනං අත්ථිතාය. අනුසහගතානි කාමරාගපටිඝසංයොජනානි අනුසහගතො කාමරාගානුසයො පටිඝානුසයොති ඉමෙ පන චත්තාරො කිලෙසෙ සො මග්ගො උප්පජ්ජමානොව සමුග්ඝාතෙති.

ඉදානි කුතො අනාගාමිස්ස එකං භවං ඨපෙත්වා දුතියකභවෙ උපාදින්නකපවත්තං පවත්තිස්සති? එවං අනාගාමිමග්ගො උපාදින්නක පවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්නකං නිරොධෙති නාම. සචෙ අරහතො අරහත්තමග්ගො අභාවිතො අභවිස්ස රූපාරූප භවෙසු උපාදින්නකං පවත්තෙතබ්බ. කස්මා? තස්ස පවත්තියා හෙතූනං අත්ථිතාය. රූපරාගො අරූපරාගො මානො උද්ධච්චං අවිජ්ජා මානානුසයො භවරාගානුසයො අවිජ්ජානුසයොති ඉමෙ පන අට්ඨ කිලෙසෙ සො මග්ගො උප්පජ්ජමානොව සමුග්ඝාතෙති.

ඉදානි කුතො ඛීණාසවස්ස පුනබ්භවෙ උපාදින්නකපවත්තං පවත්තිස්සති? එවං අරහත්තමග්ගො උපාදින්නකපවත්තං අප්පවත්තං කුරුමානො උපාදින්නකං නිරොධෙති නාම. සොතාපත්තිමග්ගො චෙත්ථ අපායභවං නිරොධෙති සකදාගාමිමග්ගො සුගතිකාමභවෙක දෙසං. අනාගාමිමග්ගො කාමභවං. අරහත්තමග්ගො රූපාරූපභවං, සබ්බභවෙපි නිරොධෙති එවාති වදන්ති. එවං උපාදින්නකනිරොධො වෙදිතබ්බො. තත්ථ "අභිසංඛාර විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනා"ති: එතෙන අනුපාදින්නකනිරොධං දස්සෙති. "යෙ උප්පජ්ජෙය්‍යුං නාමව රූපව එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති"ති ඉමිනා පන උපාදින්නකනිරොධං දස්සෙති. තත්ථ සත්තභවෙ ඨපෙත්වාති කාමභවතො කාමභවං සංසරන්තස්ස සත්තභවෙ වජ්ජෙත්වා. **අනමතග්ගෙ සංසාරෙ**ති:-

"ඛන්ධානං පටිපාටි ධාතුආයතනාන ච[1]
අබ්බොච්ඡින්නං වත්තමානං සංසාරොති පවුච්චතී"ති

1. සී. I. II & ම. V. ආයතනානිච.

එවං වණ්ණිතේ සංසාරවට්ටේ යෙ උපපජ්ජිස්සූ **නාමඤ්ච රූපඤ්චාති** නමනලක්ඛණං චතුක්ඛන්ධසංඛාතං නාමඤ්ච රූපනලක්ඛණං භූතෝපාදාසංඛාතං රූපඤ්ච එතෙ ධම්මා උපපජ්ජිස්සූ. **එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්තීති** එතස්මිං සොතාපත්තිමග්ගෙ එතෙ නාමරූපධම්මා අභබ්බුප්පත්තිකභාවෙන නිරොධං ගච්ඡන්ති. **සකදාගාමිමග්ගඤ්ච ණාති** එත්ථ පටිසන්ධිවසෙන සකිං යෙව ඉමං ලොකං ආගච්ඡතීති=සකදාගාමී, තස්ස මග්ගො සකදාගාමිමග්ගො, තෙන මග්ගෙන සමපයුත්තඤ්ඤාණෙන. **මෙ භවෙ ඨපෙත්වාති** කාමධාතුයාගෙව පටිසන්ධිවසෙන මෙ භවෙ වජ්ජෙත්වා. **පඤ්සු භවෙසූති** තදවසිට්ඨෙසු පඤ්සු. **එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්තීති** එත්ථ සකදාගාමි මග්ගෙ එතෙ ධම්මා වුත්තනයෙන නිරුජ්ඣන්ති. **එකං භවං ඨපෙත්වාති** උක්කට්ඨවසෙන රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වා එකං භවං වජ්ජෙත්වා. **රූපධාතුයා වා අරූපධාතුයා වාති** දුතියකභවෙ රූපධාතුයාචෙව අරූපධාතුයාච්. **නාමඤ්චරූපඤ්චාති** එත්ථ රූපභවෙ නාමරූපං. අරූපභවෙ නාමමෙව. **එත්ථෙතෙ නිරුජ්ඣන්තීති** එත්ථ අනාගාමිමග්ගෙ එතෙ නාමරූපධම්මා වුත්තනයෙන නිරුජ්ඣන්ති.

අරහතොති කිලෙසෙහි ආරකත්තා අරහාති ලද්ධනාමස්ස ඛීණාසවස්ස. **අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයාති** දුවිධා හි නිබ්බාණධාතු-සඋපාදිසෙසා ච අනුපාදිසෙසා ච. තත්ථ උපාදීයතෙ අහං මමාති භුසං ගය්හතීති=උපාදි, ඛන්ධපඤ්චකස්සෙතං අධිවචනං, උපාදියෙව සෙසො අවසිට්ඨො=උපාදිසෙසො. සහ උපාදිසෙසෙන වත්තතීති=සඋපාදිසෙසා. නත්ථෙත්ථ උපාදිසෙසොති=අනුපාදිසෙසා. අයං පන අනුපාදිසෙසා තාය අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා. **නිබ්බායනතස්සාති** නිරිඤ්ඛනස්ස විය ජාතවෙදස්ස නිබ්බායනතස්ස අපවත්තතං පවිසනතස්ස. **චරිමවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනාති** එත්ථ අස්සාසපස්සාසානං නිරොධවසෙන තයො චරිමා ච භවචරිමො ඛ්‍යානවරිමො චුතිචරිමොති, භවෙසු හි කාමභවෙ අස්සාසපස්සාසා පවත්තනති රූපාරූපභවෙසු නපපවත්තනති. තස්මා සො භවචරිමො. ඛ්‍යානෙසු පුරිම ඛ්‍යානත්තයෙව පවත්තනති, චතුත්ථෙ නපපවත්තනති, තස්මා සො ඛ්‍යානචරිමො. යෙ පන චුතිචිත්තස්ස පුරතො සොළසමෙන චිත්තෙන සහුප්පන්නා තෙ චුතිචිත්තෙන සහ නිරුජ්ඣන්ති, අයං චුතිචරිමො නාම. අයං ඉධ චරිමොති අධිප්පෙතො. යෙ හි කෙචි බුද්ධා වා පච්චෙක බුද්ධා වා අරියසාවකා වා අන්තිමසො කුණ්ඩකිපිලලිකං උපාදාය සබ්බෙ භවඛ්‍යචිත්තෙනෙව අව්‍යාකතෙන දුක්ඛස්සවෙන කාලං කරොන්ති. තස්මා චරිමවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙනාති චුතිචිත්තස්ස නිරොධෙනාති අත්ථො.

පඤ්ඤ ච සති ච නාමඤ්චාති එත්ථ චතුන්නං අරූපක්ඛන්ධානං ගහණං පච්චෙතබ්බං. **රූපඤ්චාති** එත්ථ චතුන්නං මහාභූතානං චතුවීසති උපාදාරූපානඤ්ච ගහණං පච්චෙතබ්බං. ඉදානි තස්ස නිරුජ්ඣ

නුපායං දසෙසෙනෙතා "විඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන එතෙතං උපරුජ්ඣතී"ති ආහ. තත්ථ **විඤ්ඤාණන්ති** චරිමවිඤ්ඤාණමපි අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණමපි, අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණස්ස පභිත්තනිරොධෙන එතෙතං උපරුජ්ඣති දීපසිඛා විය අපණ්ණත්තිභාවං යාති. චරිමවිඤ්ඤාණස්ස අනුපාදාපදවචයතතා අනුපාදනිරොධෙන **අනුපාදවසෙනෙව** උපරුජ්ඣතීති, එතතාවතාව "දුක්ඛමස්ස මහබ්භය"නති ඉමිනා පකාසිතං දුක්ඛසච්චං, "යානි සොතානී"ති ඉමිනා සමුදයසච්චං, "පඤ්ඤා යෙතෙ පිපීයරෙ"ති ඉමිනා මග්ගසච්චං, "අසෙසං උපරුජ්ඣතී"ති ඉමිනා නිරොධසච්චන්ති එවං චත්තාරි සච්චානි සුත්වාපි අරියභූමිං අනධිගතො පුන සෙක්ඛාසෙක්ඛපටිපදං පුච්ඡනෙතා "යෙව සංඛාත ධම්මාසෙ"ති ගාථමාහ.

තත්ථ **සංඛාතධම්මාති** අනිච්චාදිවසෙන පරිවීමංසිතධම්මා. අරහතතාතමෙතං අධිවචනං. **සෙක්ඛාති** සීලාදීනි සික්ඛමානා අවසෙසා අරියපුග්ගලා. පුත්ථුති බහුසත්තජනා. **තෙසං මෙ නිපකො ඉරියං පුඤ්ඤො පබ්‍රූහීති** තෙසං මෙ සෙක්ඛාසෙක්ඛානං නිපකො පඬිතො ත්වං පුඤ්ඤො පටිපත්තිං බ්‍රූහි. **තෙසං බඩ්ඪා සංඛාතාති** තෙසං පවඩ්ඪා අපපටිසන්ධිකං කත්වා දෙසිතා සංඛෙපං කත්වා ඨපිතා වා, ධාතු ආදීසුපි එසෙව නයො. **ඉරියන්ති** පයොගං. **චරියන්ති** කිරියං. **ඉත්තන්ති** පවත්තිං. **ආචාරන්ති** චරණං. **ගොචරන්ති** පවචරං. **විහාරන්ති** ඉරියාපථපවත්තනං. **පටිපදන්ති** විපස්සනං.

අථස්ස භගවා යස්මා සෙක්ඛෙන කාමච්ඡන්දනීවරණං ආදිං කත්වා කිලෙසා පහාතබ්බා එව. තස්මා "කාමෙසු"ති උපඩ්ඪගාථාය සෙක්ඛ පටිපදං දසෙසෙති.

තස්සත්ථො[1] වත්ථුකාමෙසු කිලෙසකාමෙන නාභිගිජ්ඣෙය්‍ය කායදුච්චරිතාදයො ච මනසො ආවිලභාවකරෙ ධම්මෙ පජහෙතා **මනසා නාවිලො සියා**ති යස්මා පන අසෙක්ඛා අනිච්චාදිවසෙන සබ්බසංඛාරාදීනවපරිතුලිතතතා කුසලො සබ්බධම්මෙසු කායානුපස්සනාසතිආදීහි ච සතො ඝනකායදිඝිආදීනං භින්නත්තා භික්ඛුභාවං පත්තොව හුත්වා සබ්බඉරියාපථෙසු පරිබ්බජති තස්මා "කුසලො"ති උපඩ්ඪගාථාය අසෙක්ඛපටිපදං දසෙසෙති.

න ගිජ්ඣෙය්‍යාති ගෙධං නාපජ්ජෙය්‍ය. **න පළිගිජ්ඣෙය්‍යාති** ලොභං නාපජ්ජෙය්‍ය. **න පළිබ්‍රුජ්ඣෙය්‍යාති** ලොභවසෙන න අල්ලීයෙය්‍ය. **ආවිලකරෙ කිලෙසෙ පජහෙය්‍යාති** චිත්තාලුල්ලකරෙ උපතාපසංඛාතෙ කිලෙසෙ ජහෙය්‍ය. **සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති** නිබ්බාණං අනෙතා කරිත්වා වුත්තං. **සංකිචි සමුදයධම්මන්ති** යං කිඤ්චි සපපච්චයසභාවං. **සහ ගාථාපරිසොසානාති** ගාථාවසානෙ නෙව සඩ්ඪං. **සෙ තෙ බ්‍රාහ්මණෙන සඩ්ඪං එකජ්ඣත්ති** යෙ එතෙ අජිතමාණවෙන කල්‍යාණජ්ඣාසෙන එකජ්ඣාසයා.

---

1. ම V. අත්ථො.

එකපපයොගාති කායවචීමනොපයොගෙහි එකපපයොගා. **එකාධිපපායාති** එකො අධිපායො රුචි එතෙසන්ති=එකාධිපපායා, එකරුචිකාති අත්ථො. **එකවාසනවාසිනාති** අතීතබ්බසාසනෙ තෙන සඞ්ගිහිතභාවනා. **අනෙකෙසං පාණසහස්සානන්ති** අනෙකෙසං දෙවමනුස්සසංඛ්‍යාතානං පාණසහස්සානං. **විරජං විනමලන්ති** රාගාදිරජවිරහිතං රාගාදිමලවිරහිතඤ්ච. **ධම්මචක්ඛුන්ති** ඉධ සොතාපත්තිමග්ගො අධිප්පෙතො, අඤ්ඤත්ථ හෙට්ඨා මග්ගත්තයං; තස්ස උප්පත්තිකාරණදස්සනත්ථං "යංකිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බන්තං නිරොධධම්ම"න්ති ආහ. තං හි නිරොධං ආරම්මණං කත්වා කිච්චවසෙන එව සබ්බසංඛතං පටිවිජ්ඣන්තං උප්පජ්ජති. **තස්ස ච පන බ්‍රාහ්මණස්ස අනුපාදාය ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චිත්ති** තස්ස ච අජිතබ්‍රාහ්මණස්ස අනෙතවාසිසහස්සස්ස ච තණ්හාදීහි අග්ගහෙත්වා කාමාසවාදීහි මග්ගක්ඛණෙ චිත්තං විමුච්චමානං ඵලක්ඛණෙ විමුච්චි.

සහ අරහත්තප්පත්තියාති අරහත්තප්පත්තියාව සහෙව ආයස්ම තො අජිතස්ස ච අනෙතවාසි සහස්සස්ස ච අජිනජටාවාකචීර තිදඬ කමඬලු ආදයො අනන්තරධානිංසු. සබ්බෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා වඩ්ඪුලකෙසා එහිහිකඛු හුත්වා භගවන්තං නමස්සමානා පජ්ජලිතා නිසීදිංසු. පාලියං පන අජිතත්ථෙරොව පඤ්ඤායති. තත්ථ **අඤ්ඤා පත්තිත්තාති** සයං පච්චායිංසිතලඬ්ඛපටිපත්තියා ,නිබ්බාණලඬ්ඛභාවෙ නාති අත්ථො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා අරහත්තනිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨපෙසීති.

පාරායණවග්ගෙ අජිතසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.
පඨමං.

2.

දුතියෙ තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තනිද්දෙසෙ කොධ සන්තුසිතොති= නිට්ඨිතෙ පන [1] අජිතසුත්තෙ "කථං ලොකං අවෙක්ඛන්තං මච්චුරාජා න පස්සතී"ති එවං මොඝරාජ පුච්ඡිතුං ආරභි. න තාවස්ස ඉන්ද්‍රියානි පරිපාකං ගතානීති ඤත්වා භගවා තිට්ඨතු මොඝරාජ අඤ්ඤෙ පුච්ඡිතුන්ති පටික්ඛිපි. තතො තිස්සමෙත්තෙය්‍යො අත්තනො සංසයං පුච්ඡන්තො "කොධා"ති ගාථමාහ:

තත්ථ **කොධ සන්තුසිතොති** කො ඉධ තුට්ඨො. **ඉඤ්ජිතාති** තණ්හාදිට්ඨිවිප්ඵන්දිතානි. **උභන්තමභිඤ්ඤායාති** උභො අනෙත අභිඤ්ඤාය. **මනො න ලිප්පතීති** පඤ්ඤය න ලිප්පති. **පරිපුණ්ණසංකප්පොති** නෙක්ඛම්මාදි විතක්කෙහි පරිපුණ්ණසංකප්පතාය පරිපුණ්ණමනොරථො. **තණ්හාඉඤ්ජිතන්ති** තණ්හාය චලිතං. දිට්ඨිඉඤ්ජිතා

1. සී. II & III. නිද්දිට්ඨිතෙ ජන.

දීසුපි එසෙව නයො. **කාමිඤ්ජිතන්**ති කිලෙසකාමෙහි ඉළිතංඑඳනං. **කම්මජිත**න්තිපි පාඨො තං න සුන්දරං. මහන්තො පුරිසොති **මහාපුරිසො**. උත්තමො පුරිසොති **අග්ගපුරිසො**. පධානො පුරිසොති **සෙට්ඨපුරිසො**. අලාමකො පුරිසොති **විසිට්ඨපුරිසො**. ජෙට්ඨකො පුරිසොති **පාමොක්ඛපුරිසො**. න හෙට්ඨිමකො පුරිසොති **උත්තමපුරිසො**. පුරිසානං කොටිප්පත්තපුරිසොති **පධාන පුරිසො**. සබ්බසං ඉච්ඡිතො පුරිසොති **පවරපුරිසො; ඝිබ්බනි මච්චගා**ති තණ්හං අතික්කමිත්වා ඨිතො. **උපච්චගා**ති සං අති අගා; තස්ස තම්පත්ථං භගවා ව්‍යාකරොන්තො "කාමෙසූ"ති ගාථාවය මාහ.

තත්ථ **කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියවා**ති කාමනිමිත්තං බ්‍රහ්මචරියවා; කාමෙසු ආදීනවං දිස්වා මග්ගබ්‍රහ්මචරියෙන සමන්නාගතොති වුත්තං හොති. එත්තාවතා සත්තුසිතං දස්සෙසි. වීතතණ්හාති ආදීහි අනෙජතං, තත්ථ **සංධාය නිබ්බුතො**ති අනිච්චාදිවසෙන ධම්මෙ විමංසිත්වා රාගාදිනිබ්බාණෙන නිබ්බුතො. අසඞ්ඛමසමාපත්තියාදීනි ච ධම්මසමාගතතො. **ආරතී**ති ආරකා රමනං. **විරතී**ති තාය විනා රමනං. **පටිවිරතී**ති පටිනිවත්තිත්වා තාය විනා රමනං. **වෙරමණී**ති වෙරවිනාසනං. **අකිරියා**ති කිරියා පරිවජ්ජනං. **අකරණ**න්ති කරණපරිවජ්ජනං. **අනජ්ඣාපත්ති**ති අනාපජ්ජනතා. **වෙලාඅනතික්කමො**ති සීමාතික්කමො. සෙසං තත්ථ තත්ථ වුත්තනයත්තා පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ අයම්පි බ්‍රාහ්මණො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි. සඩ්ඪිඅනෙත්වාසිකසහස්සෙන අසෙඤ්ඤසව අනෙකසහස්සානං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. සෙසං පුබ්බසදිසමෙව.

නිස්සමෙත්තෙතස්සුත්තවණ්ණනා

නි ඝි තා.

දු ති යං.

3.

තතියෙ. පුණ්ණකසුත්තනිද්දෙසෙ. "අනෙජ"න්ති ඉදම්පි පුරිමනයෙනෙව මොසරාජානං පටික්ඛිපිත්වා වුත්තං. **තත්ථ මූලදස්සාවිනා**ති අකුසලමූලාදිදස්සාවිං. **ඉසයො**ති ඉසිනාමකා ජටිලා. **යඤ්ඤ**න්ති දෙය්‍යධම්මං. **අනුපසිංසූ**ති පරියෙසිංසු. **හෙතුදස්සාවී**ති ආදීනි සබ්බානි කාරණවෙවචනානෙව. කාරණං හි යස්මා අත්තනො ඵලත්තාය හිනොති පවත්තති තස්මා හෙතූති වුච්චති. තස්මා තං ඵලං නිද්දෙති ගන්ද ගණ්ඨ නන්ති අපෙති විය[1] තස්මා නිද්දනං. "සඞ්ඛාවදස්සාවී"ති ආදීනි පඨ පදානි හෙට්ඨා දස්සිතනයානි එව. යස්මා තං පටිච්ච එති පවත්තති තව ඵලං තතො සමුදෙති

---

1. ම. V. දස්සෙති විය.

උපපජ්ජති තස්මා පච්චයොති ච සමුදයොති ච වුච්චති. **සා වා පනස්සපි කාචි සුගතියොති** වත්තුඅපායගමනිමුත්තකා උත්තරමාතා දයො අපෙපසක්‍යා කපණමනුස්සා ච දුල්ලභඝාසච්ඡාදනා දුක්ඛ පීළිතා වෙදිතබ්බා. **සා වා පනස්සපි කාචි දුග්ගතියොති** යමරාජ නාගපුපණ්ණපෙතමහිඩිකාදයො පවෙචෙතබ්බා. **අත්තභාවාභි නිබ්බත්තියාති** තිසු ඨානෙසු පටිසන්ධිවසෙන අත්තභාවපටිලා භතොය. **ජානාතීති** සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණෙන ජානාති. **පස්සතීති** සමන්තචක්ඛුනා පස්සති. **අකුසලාති** අකොසල්ලසම්භූතා. අකුසලං භජන්තීති **අකුසලභාගියා**. අකුසලපක්ඛෙ භවාති=**අකුසලපක්ඛිකා**. සබ්බෙ තෙ අවිජ්ජාමූලං කාරණං එතෙසන්ති=**අවිජ්ජාමූලකා**. අවිජ්ජාය සමොසරන්තා සම්මා ඔසරන්ති ගච්ඡන්තීති=**අවිජ්ජාසමොසරණා**. **අවිජ්ජාසමුග්ගතානන්ති** අරහත්තමග්ගෙන අවිජ්ජාය හතාය. **සබ්බෙ තෙ සමුග්ගතානං ගච්ඡන්තීති** වුත්තප්පකාරා අකුසලා ධම්මා තෙ සබ්බෙ ඝාතභාවං පාපුණන්ති. **අප්පමාදමූලකාති** සති අවිප්පවාසො අප්පමාදො, මූලං කාරණං එතෙසන්ති=අප්පමාදමූලකා. අප්පමාදෙ සම්මා ඔසරන්ති ගච්ඡන්තීති=**අප්පමාදසමොසරණා**. **අප්ප මාදෙ තෙසං ධම්මානං අග්ගමක්ඛායතීති** සයං කාමාවචරකොපි සමානො චතුභූමිකධම්මානං පතිඨාභාවෙන අග්ගො නාම ජාතො. **අලමත්තනාති** සමත්ථො. **මයා සුවජ්ජිතන්ති** මයා පුඤ්ඤං. **වහත්‍ථෙ තං භාරන්ති** එතං ආගතභාරං වහස්සු; **ඉසයොති** යෙ කෙචි ඉසිපබ්බජ්ජං පබ්බජිතා, ඉසිපබ්බජ්ජා පබ්බජිතාතිපි පාඨො. **ආජීවිකසාවකානං ආජීවිකා දෙවතාති** යෙ ආජීවිකවචනං සුණන්ති සුස්සූසන්ති තෙ ආජීවිකසාවකා, තෙසං ආජීවිකසාවකානං, ආජීවිකා එතෙසං දෙය්‍ය ධම්මං පටිගණ්හන්තීති තෙ එව ආජීවිකා දෙවතා, එවං සබ්බත්ථ.

යෙ යෙසං දක්ඛිණෙය්‍යාති යෙ ආජීවිකාදයො දිසාපරියොසානා යෙසං යෙසං ඛත්තියාදීනං දෙය්‍යධම්මානුවජ්ජිකා. **තෙ තෙසං දෙවතාති** තෙ තෙ ආජීවිකාදයො තෙසං තෙසං ඛත්තියාදීනං දෙවතා. **යඤ්ඤං එසන්තීති** දෙය්‍යධම්මං ඉච්ඡන්ති. **ගවෙසන්තීති** ඔලොකෙන්ති. **පරියෙසන්තීති** උපපාදෙන්ති. **යඤ්ඤු වා එතෙ පුට්ඨුති යඤ්ඤු එව වා එතෙ පුට්ඨා. යඤ්ඤයාජකා වාති** දෙය්‍ය ධම්මයජනකා එව වා එතෙ පුට්ඨ දක්ඛිණෙය්‍යා වා. **එතෙ පුට්ඨුති** දෙය්‍ය ධම්මානුවජ්ජිකා එවවා එතෙ පුට්ඨ. තෙ විත්ථාරතො දස්සෙතුං "කථං යඤ්ඤවා එතෙ පුට්ඨ"න්ති ආදිනා නයෙන විත්ථාරෙන දීපෙති.

ආසිංසමානාති රූපාදීනි පත්ථයමානා. **ඉත්ථත්තන්ති** ඉත්ථ භාවව පත්ථයමානා. මනුස්සාදිභාවං ඉච්ඡන්තාති වුත්තං හොති. **ජරංඝිතාති** ජරං නිස්සිතා. ජරාමුඛෙන වෙත්ථ සබ්බං වට්ටදුක්ඛං වුත්තං, තෙන වට්ටදුක්ඛනිස්සිතා තතො අපරිමුච්චමානායෙව කපප ඝිංසූති දීපෙති. **රූපපටිලාභං ආසිංසමානෙනාති** වණ්ණායතන සම්පත්තිලාභං පත්ථයමානෙන. සද්දීසුපි එසෙව නයො.

ඛත්තියමහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභන්ති සාරපත්තෙ ඛත්තියානං මහාසාලකුලෙ අත්තභාවපටිලාභං පටිසන්ධිං පත්ථයමානා. බ්‍රාහ්මණමහාසාලකුලාදීසුපි එසෙව නයො. **බ්‍රහ්මකායිකෙසු දෙවෙ** සූති එත්ථ පුබ්බභාගං[1] සන්ධාය වුත්තං. **එත්ථාති** ඛත්තියකුලාදීසු. **ජරං සිතාති** ජරං නිස්සිතා, **ඛ්‍යාධිනිස්සිතාති** ආදීසුපි එසෙව නයො. එතෙහි සබ්බං වට්ටදුක්ඛං පරියාදිසිත්වා දස්සිතං හොති. "කච්චි සු තෙ භගවා යක්ඛසඳ්දපථෙ අපපමත්තා අතාරුං ජාතිච ජරව මාරිසා"ති එත්ථ යක්ඛසද්දු එව යක්ඛසද්දපථො. ඉදං වුත්තං හොති-කච්චි තෙ යක්ඛසද්ද කපපයන්තා වට්ටදුක්ඛමුත්තරිංසූති. **යෙපි යක්ඛසද්දං යජන්තීති** දෙය්‍ය ධම්මදානවසෙන යජන්ති. **පරිවජ්ජන්තීති** විස්සජ්ජෙන්ති. **ආසිංසන්තීති**, රූපපටිලාභාදයො පත්ථෙන්ති. **ථොමයන්තීති** සුවිං දින්නන්ති[2] ආදීනා නයෙන යක්ඛසද්දිනි පසංසන්ති. **අභිජ්ජපන්තීති** රූපාදිපටිලාභාය වාචං භින්දන්ති. **ජුහන්තීති** දෙන්ති. **කාමාභි ජ්ජපන්ති පටිච්ච ලාභන්ති** රූපාදිලාභං පටිච්ච පුත්තපපුත්තං කාමෙ එව අභිජ්ජපන්ති, අහො වතමභාකං සියුන්ති වදන්ති, තණ්හාව තස්ස වඩ්ඪන්තීති වුත්තං හොති. **ගාජ්ජොගාති** යාගාධිමුත්තා. **භවරාග රත්තාති** එවමෙතෙ ආසිංසන්තාදීහි භවරාගෙනෙව රත්තා භවරාග රත්තා හුත්වා එතානි ආසිංසන්තාදීනි කරොන්තා. **නාතරිංසූති** ජාති ආදි වට්ටදුක්ඛං න උත්තරිංසූති. **යක්ඛසද්දං වා ථොමෙන්තීති** ඥානං වා වණ්ණෙන්ති. **ඵලං වාති** රූපාදිපටිලාභං. **දක්ඛිණෙය්‍යෙ වාති** ජාති සම්පත්තානාදී. **සුවිං දින්නන්ති** සුවිං කත්වා දින්නං. **මනාපන්ති** මන වඩ්ඪනකං. **පණීතන්ති** ඔජවන්තං. **කාලෙයාති** තස්ස තස්ස සම්පත්ත[3] කාලෙ. **කප්පියන්ති** අකප්පියං වජ්ජෙත්වා දින්නං. **අනවජ්ජන්ති** නිද්දොසං. **අභිණ්හන්ති** පුනප්පුනං. **දදං චිත්තං පසාදින්නන්ති** දදතො මුවනචිත්තං පසාදිතං. **පසංසන්තීති** ථොමෙන්ති. **කිත්තෙන්තීති** ගුණං පාකටං කරොන්ති. **වණ්ණෙන්තීති** වණ්ණං භණන්ති. **පසං සන්තීති** පසාදං පාපෙන්ති. **ඉතො නිදානන්ති** ඉතො මනුස්ස ලොක තො දින්නකාරණා. **අජ්ඣාසයතාති** මනෙන පරිවිතක්කෙන්තා. **මනත ධාතා** මනෙන ධාරෙන්තා. **තිණ්ණං වෙදනාන්ති** ඉරුබෙබදයජ්ජුබෙබද සාමවෙදනං ඔඝපහරණවසෙන. පාරං ගතාති=**පාරගූ**. සහ නිසණ්ඩ්‍යා ච කෙටුභෙන ච **සනිසණ්ඩුකෙටුභානං**. **නිසණ්ඩු** රුක්ඛාදීනං වෙවචනපඤ්ඤත්තිපදං. **කෙටුභන්ති** කිරියාකප්පවි කප්පො කවීනං උපකාරපදං. සහ අක්ඛරප්පභෙදෙන **සාක්ඛරප්ප භෙදානං**, අක්ඛරප්පභෙදා සික්ඛා ච නිරුත්ති ච. **ඉතිහාසපඤ්චමා නන්ති** අථබ්බණවෙදං චතුත්ථං කත්වා ඉතිහ ආස ඉතිහ ආසාති ඊදිස වචනපටිසංයුත්තපුරාණකථාසංඛාතො ඉතිහාසො පඤ්චමො එතෙ සන්ති=ඉතිහාසපඤ්චමා, තෙසං ඉතිහාසපඤ්චමානං, පදං තදවසෙසව

---

1. ම. V. පුබ්බභාගං. 2. ම. I. II & III. සිතිකං සිතිකං දින්නන්ති.
3. ම. V. සම්පත්ති.

ඛ්‍යාකරණං අජ්ඣායනන්ති වෙදෙනන්ති චාති **පදකා වෙය්‍යාකරණා. ලොකායතං** වුච්චති මිතණ්ඩවාදසත්ථං. **මහාපුරිසලක්ඛණානි** මහාපුරිසානං බුද්ධාදීනං ලක්ඛණදීපකං චාදසසහස්සං ගන්ථප්පමාණං සත්ථං යත්ථ සොළස සහස්ස ගාථා පදපරිමාණා බුද්ධමන්තා නාම අහෙසුං, යෙසං වසෙන ඉමිනා ලක්ඛණේන සමන්නාගතා බුද්ධා නාම හොන්ති ඉමිනා පවෙණිබුද්ධා අග්ගසාවකා අසීතිමහාසාවකා බුද්ධමාතා බුද්ධපිතා අග්ගුපට්ඨාකො අග්ගුපට්ඨිකා රාජා චක්කවත්තීති අයං විසෙසො ඤායති. **අනවසෙසානි** ඉමේසු ලොකායතමහාපුරිසලක්ඛණේසු අනූනං පරිපූරකාරිණො. අවයා න හොන්තීති වුත්තං හොති. අවයා නාම යෙ තානි අත්ථතො ච ගන්ථතො ච සන්තානෙතුං න සක්කොන්ති. **විතරාගානි** පහීනරාගා. එතෙන අරහත්තඵලඤ්ච වුත්තා. **රාගවිනයාය පටිපන්නානි** එතෙන අරහත්තමග්ගඤ්ච. **විත දෙසානි** අනාගාමිඵලඤ්ච. **දෙසවිනයාය පටිපන්නානි** එතෙන අනාගාමිමග්ගඤ්ච; **විතමොහානි** අරහත්තඵලඤ්ච. **මොහවිනයාය පටිපන්නානි** අරහත්තමග්ගඤ්ච. **සීලසමාධිපඤ්ඤාවිමුත්තිසම්පන්නානි** එතෙහි චතූහි ලොකියලොකුත්තරමිස්සකෙහි සීලාදීහි සම්පන්නා. **විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නානි** එතෙන පච්චවෙක්ඛණඤාණ සම්පන්නා වුත්තාති ඤාතබ්බං. තඤ්ච ඛො ලොකියමෙව. **අභිජ්ඣපන්නන්ති** පත්ථෙන්ති. **ජප්පන්නන්ති** පච්චාසීසන්ති. **පජ්ජපන්නන්ති** අත්ථිං පච්චාසීසන්ති. **යාගෙ සුත්තානි** අනුයොගෙ දෙය්‍යධම්මෙ දීයමානෙ අභියොගවසෙන යුත්තා.

අථ ඛො වරහිති අථ ඉදානි කො අඤ්ඤං අතාරි. **සංඛයාති** ඤාණෙන විමංසිත්වා. **පරෙපරානීති** පරානි ච ඔපරානි ච; පරත්තභාව සත්තභාවාදීනි පරානිච ඔපරානි චාති වුත්තං හොති. **විධූමොති** කායදුච්චරිතාදි ධූමවිරහිතො. **අනීඝොති** රාගාදි ඊඝවිරහිතො. **අතාරි සොති** සො එවරූපො අරහා ජාතිජරං අතාරි. **සකරූපාති** අත්තනො රූපා. **පරරූපාති** පරෙසං රූපා. **කායදුච්චරිතං විධූමිතන්ති** නිවිධකායදුච්චරිතං නිධූමං කතං. **විධමිතන්ති** නාසිතං.

මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ බාරිභාරොති යථා බාරිභාරො ඛණ්ඩෙන වුය්‍හමානො උපරි ඨිතොපි අක්කන්තක්කන්තට්ඨානෙ පඨවියා සඬිං එසෙති විය එවං ජාතිගොත්ත කුලාදීනි මානවත්ථූනි නිස්සාය උස්සාපිතො මානො තත්ථ තත්ථ ඉස්සං උපපාදෙන්තො චතූසු අපායෙසු සංසීදපෙති. තෙනාහ:-"මානො හි තෙ බ්‍රාහ්මණ බාරිභාරො"ති. **කොඩො ධූමොති** තව ඤාණගතිස්ස උපක්කිලෙසත්ථෙන කොඩො ධූමො. සො තෙන උපක්කිලිට්ඨො ඤාණගති න විරොචති. **හස්සමානි මොසවජ්ජං** නිරොජත්ථෙන මුසාවාදෙ ඡාරිකා නාම, යථා හි ඡාරිකාය පටිච්ඡන්නො අග්ගි න ජොතති එවං තෙ මුසාවාදෙන පටිච්ඡන්නං ඤාණන්ති දස්සෙති. **ජිව්හා සුජාති** යථා තුත්ථං සුවණ්ණ රජතලොහඤ්ඤමතිකාසු අඤ්ඤතරමයා යාගඝජත්ථාය සුජ

හොති, එවං මඤ්ඤං ධම්මයාග යජනත්ථාය පහූතජිවහා සුජාති වදති. යථා තුඤ්ඤං නදීතීරෙ යජනට්ඨානං එවං ධම්මයාගයජනට්ඨානත්ථෙන හදයං ජෙතිට්ඨානං. අත්තනාති විත්තං.

ජාතීති ජායනභාවසෙන ජාති, ඉදමෙව සභාව පවවත්තං. සඤ්ජායනවසෙන **සඤ්ජාති**. උපසගෙන පදං වඩිතං. ඔක්කමන වසෙන **ඔක්කන්තති**. ජායනට්ඨෙන වා **ජාති**. සා අපරිපුණ්ණායතන වසෙන යුත්තා. සඤ්ජායනට්ඨෙන **සඤ්ජාති**, සා පරිපුණ්ණායතනවසෙන යුත්තා. ඔක්කමනට්ඨෙන **ඔක්කන්තති**, සා අඩ්ජ්ජලාබ්ජවසෙන යුත්තා. තෙ හි අඩකොසව වත්ථිකොසව ඔක්කමනති පවිසනති ඔක්කමනතා පවිසනතා විය පවිසන්තිං ගණ්හනති. අභිනිබ්බත්තනට්ඨෙන **අභිනිබ්බත්තති**, සා සංසෙදජ්ඔපපාතිකභාවසෙන යුත්තා. තෙ හි පාකටා එව හුත්වා නිබ්බත්තනති. අයං තාව සම්මුති කථා.

ඉදානි පරමත්ථ කථා හොති, ඛන්ධා එව හි පරමත්ථතො පාතුභවනති, න සත්තා. තත්ථ ච **ඛන්ධානන්ති** එකවොකාරභවෙ එකස්ස චතුවොකාරභවෙ චතුන්නං පඤ්චොකාරභවෙ පඤ්චන්නාමපි ගහණං වෙදිතබ්බං. **පාතුභාවොති** උපපත්ති. **ආයතනානන්ති** එත්ථ තත්ර තත්ර උපපජ්ජමානායතනානං සඞ්ගහො වෙදිතබ්බො. **පටිලාභොති** සන්තතියා[1] පාතුභාවො පාතුභවන්තානෙව හි තානි පටිලබ්භනි නාම හොන්ති, සා පනෙසා තත්ථ තත්ථ භවෙ පඨමාභිනිබ්බත්ති ලක්ඛණා ජාති, නිය්‍යාතනරසා, අනිත්තභවතො ඉධ උම්මුජ්ජනපච්චුපට්ඨානා, ඵලවසෙන දුක්ඛවිචිත්තතා පච්චුපට්ඨානා වා. **ජරාති** සභාවපච්චත්තං. **ජීරණතාති** ආකාරනිද්දෙසො. **ඛණ්ඩිච්චන්ති** ආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසා, පච්ඡිමා චෙ පකතිනිද්දෙසා. අයං හි ජරාති ඉමිනා පදෙන සභාවතො දීපිතා තෙනස්සා ඉදං සභාවපච්චත්තං. ජීරණතාති ඉමිනා ආකාරතො තෙනස්සායං ආකාරනිද්දෙසො. ඛණ්ඩිච්චන්ති ඉමිනා කාලාතික්කමෙ දන්තනඛානං ඛණ්ඩිතභාවකරණකිච්චතො. **පාලිච්චන්ති** ඉමිනා කෙසලොමානං පලිතභාවකරණකිච්චතො. **වලිත්තචතාති** ඉමිනා මංසං මිලාපෙත්වා තචෙ වලිභාවකරණකිච්චතො දීපිතා, තෙනස්සා ඉමෙ ඛණ්ඩිච්චන්ති ආදයො තයො කාලාතික්කමෙ කිච්චනිද්දෙසා, තෙහි ඉමෙසං විකාරානං දස්සන වසෙන පාකටීභූතා පාකටජරා දස්සිතා. යථෙව හි උදකස්ස වා වාතස්ස වා අග්ගිනො වා තිණරුක්ඛාදීනං සම්භග්ගඵුල්ලිභග්ගතාය වා ඛාමතාය වා ගතමග්ගො පාකටො හොති, න ච සො ගතමග්ගො තානෙව උදකාදීනි එවමෙව ජරාය දන්තාදීසු ඛණ්ඩිච්චාදිවසෙන ගතමග්ගො පාකටො, චක්ඛු උම්මිලෙත්වා පි ගච්ඡති, නව ඛණ්ඩිච්චාදී නෙව ජරා. නහි ජරා චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යා හොති.

ආයුකො සංහානි ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකොති ඉමෙහි පන පදෙහි කාලාතික්කමෙයෙව අභිබ්‍යත්තතාය ආයුක්ඛය චක්ඛාදි ඉන්ද්‍රියපරිපාක

---

1. ම. V. පවිසති සන්තතියාපාතුභාවො.

සංඛාරාය පකතියා දීපිතා. තෙනාසිමෙ පවත්තිමා චෙ පකතිනිද්දෙසාති වෙදිතබ්බා. තත්ථ යස්මා ජරං පත්තස්ස ආයු හායති තස්මා ජරා ආයුනො සංහානීති ඵලූපචාරෙන වුත්තා. යස්මා ච දහරකාලෙ සුපප්පත්තානි සුඛුමමපි අත්තනො විසයං සුඛෙනෙව ගණ්හණසමත්ථානි චක්ඛාදීනි ඉන්ද්‍රියානි ජරං පත්තස්ස පරිපක්කානි ආලුලිතානි අවිසදානි ඔළාරිකම්පි අත්තනො විසයං ගහෙතුං අසමත්ථානි හොන්ති. තස්මා ඉන්ද්‍රියානං පරිපාකො ති ඵලූපචාරෙනෙව වුත්තා, සා පනෙසා එවං නිද්දිට්ඨා සබ්බාපි ජරා පාකටා පටිච්ඡන්නාති දුවිධා හොති.

තත්ථ දන්තාදීසු ඛණ්ඩාදිභාවදස්සනතො රූපධම්මෙසු ජරා පාකට ජරා නාම. අරූපධම්මෙසු පන ජරා තාදිසස්ස විකාරස්ස අදස්සනතො පටිච්ඡන්නජරා නාම. තත්ථ යථායං ඛණ්ඩාදිභාවො දිස්සති සො තාදිසානං දන්තාදීනං වණ්ණසෙවාති පඤ්ඤුවක්ඛුනා දිස්වා මනොචාරෙන විනෙත්වා ඉමෙ ඛන්ධා ජරාය පහටාති ජරං ඤත්වා. උදකඝානෙ බඩානි ගොසිඞ්ගාදීනි ඔලොකෙත්වා හෙට්ඨා උදකස්ස අත්ථිභාව ඤත්වා විය. පුන අච්චි සච්චිති එවම්පි අයං ජරා දුවිධා හොති. තත්ථ මණිතණ්ඩුලජතුපවාළවත්ථාදීනං මත්තදස්සනාදීසු පාණිනං විය ච පුප්ඵඵලපල්ලවාදීසු අපාණිනං විය ච අනන්තරනන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං දුබ්බිඤ්ඤෙය්‍යතතා ජරා අච්චි ජරා නාම. නිරන්තරජරාති අත්ථො. තතො අඤ්ඤෙසු පන යථාවුත්තෙසු අනන්තරනන්තරා වණ්ණවිසෙසාදීනං සුවිඤ්ඤෙය්‍යතතා ජරා සච්චි ජරා නාම.

තත්ථ සච්චි ජරා උපාදින්නක අනුපාදින්නක වසෙන එවං දීපෙතබ්බා. දහරකුමාරකානං හි පඨමමෙව බිරදන්තා නාම උට්ඨහන්ති න තෙ පිරා, තෙසු පන දන්තෙසු පතිතෙසු පුන දන්තා උට්ඨහන්ති, තෙ පඨමමෙව සෙතා හොන්ති ජරාවාතෙන පන පහටකාලෙ කාළකා හොන්ති. කෙසා පන පඨමමෙව තම්බාපි හොන්ති කාළකාපි සෙතාපි, ඡවි පන සලොහිතකා හොන්ති වඩ්ඪන්තානං වඩ්ඪන්තානං ඔදාතානං ඔදාතභාවො කාලකානං කාලභාවො පඤ්ඤායති, ජරා වාතෙන පහට කාලෙ ච වලිං ගණ්හාති, සබ්බම්පි සස්සං වාපිතකාලෙ සෙතං හොති පච්ඡා නීලං ජරාවාතෙන පන පහටකාලෙ පඬරං හොති, අම්බඩිකුරෙනාපි දීපෙතුං වට්ටති එව.

සා පනෙසා ඛන්ධපරිපාකලක්ඛණා ජරා මරණූපනයනරසා යොබ්බනවිනාසපච්චුපට්ඨානා, සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවම්පි භගවා ඉදම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි, දෙසනාපරියොසානෙ අයම්පි බ්‍රාහ්මණො අරහත්තෙ පතිට්ඨාසි සද්ධිං අනෙකවාසික පුරිසසහස්සෙන, අඤ්ඤෙසඤ්ච අනෙකසහස්සානං ධම්මචක්ඛුං උදපාදි. සෙසං වුත්තනයමෙව.

පුණ්ණකසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.
නමෝ.

4

වතුත්ථේ මෙත්තගුත්තෙතා :-

මඤ්ඤාමි තං වෙදගූ භාවිතත්තනෙති අයං වෙදගූති ච භාවිතත්තෙතාති ච එවං තං මඤ්ඤාමි. **අපරිතෙතාති** න අපෙතා. **මහත්තෙතාති** න ඛුද්දකෙතා. **ගම්භීරෙතාති** න උත්තානෙතා. **අප්පමෙය්‍යෙතාති** මිණිතුං න සක්‍යුණෙය්‍යෙතා. **දුප්පරියොගාළ්හෙතාති** අවගාහිතුං ඔතරිතුං දුක්ඛෙතා. **පත්තිත්තරතනෙතා සාගරූපමෙතාති** බහූනං ධම්මරතනානං ආකරභූතා අනෙකාඩ්ඪරතනසම්පත්තෙතා මහාසමුද්දෝ විය බහුරතනෙතා සාගරසදිසෙතා. **න මංකු හෙතාති** න පිඨුණිත මූඛෙතා හෙතාති. **අප්පතිහතචිත්තෙතාති** න දෙසවසෙන හතිභූත චිත්තෙතා. **අලීනමනසෙතාති** න සංකුචිතචිත්තෙතා. **අබ්‍යාපන්නමානසෙතාති** න පූතිචිත්තෙතා. **දිට්ඨෙ දිට්ඨමත්තෙතාති** චක්ඛුවිඤ්ඤෙ රූපාරම්මණෙ දිට්ඨමත්තෙතායෙව, තං ආරම්මණං භවිස්සති තත්තතා වා කාරෙතා වා නත්ථි යං චක්ඛුනා දිට්ඨං වණ්ණායතනමෙව, සුතාදීසුපි එසෙව නයො.

අපි ච දිට්ඨෙති දස්සනයොගෙන වණ්ණායතනං, සවණයොගෙන සද්දායතනං, ඝාතයොගෙන ගන්ධායතනානි දස්සෙති, ඝාණස්ස ගන්ධායත්තං ජිව්හාය රසායත්තං කායස්ස පඨවි තෙජො වායූති ඵොට්ඨබ්බායතනං විඤ්ඤාණයොගෙන ධම්මායතනං දස්සෙති. **දිට්ඨෙ අනුපඝාතෙතාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන දිට්ඨෙ රාගූපඝාතවිරහිතෙතා අනුපඝාතෙතා කොධවිරහිතෙතා **අපපටිඝා.** **අනිස්සිතෙතාති** තණ්හාය අනල්ලීනෙතා. **අපපටිබද්ධෙතාති** මානෙන අපටිබද්ධෙතා. **විමුත්තෙතාති** සබ්බාරම්මණතො මුත්තෙතා. **විසඤ්ඤුත්තෙතාති** කිලෙසෙහි වියුත්තෙතා හුත්වා ඨිතෙතා. **සංවිජ්ජති භගවතො චක්ඛුන්ති** බුද්ධස්ස භගවතො පකතිමංසචක්ඛුං උපලබ්භති. **පස්සතීති** දක්ඛති ඔලොකෙති. **චක්ඛුනා රූපන්ති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපාරම්මණං. **ජවදරාගොති** තණ්හා ජවෙ. **දන්තං නයන්ති සමිතිං** දන්ති උය්‍යානකීළාමණ්ඩලාදීසු හි මහාජනමජ්ඣං ගච්ඡන්තා දන්තමෙව ගොණං වා දන්තං අස්සාජානීයං වා යානෙ යොජෙත්වා නයන්ති. **රාජාති** තථාරූපානෙව ඨානානි ගච්ඡන්තො රාජාපි දන්ත මෙව අභිරුහති. **මනුස්සෙසූති** මනුස්සෙසුපි වතුහි අරියමග්ගෙහි දන්තො නිබ්බිසෙවනොව සෙට්ඨො. **සොතිවාක්‍යන්ති** එවරූපං අතික්කමමවචනං පුනප්පුනං වුච්චමානං තිතික්ඛති නපපතිපඨ්ඨති න විහඤ්ඤති එවරූපො දන්තො සෙට්ඨොති අත්ථො. **අස්සතරාති** වළවාය ජාතා අස්සාජානීයා යං අස්ස දම්මසාරථි කාරණං කාරෙති තස්ස ඛිපං ජානනසමත්ථා. **සින්ධවාති** සින්ධුරට්ඨෙ ජාතඅස්සා. **මහානාගාති** කුඤ්ජරසංඛාතා මහාහත්ථිනො. **අත්තදන්තෙතාති** එතෙසං අස්සතරා වා සින්ධවා වා කුඤ්ජරා වා දන්තා වරං න අදන්තා, යො පන චතුමග්ග සංඛාතෙන අත්තනො දන්තත්තාය අත්තදන්තො නිබ්බිසෙවනො අයං තතොපි වරං සබ්බෙහිපි උත්තරිතරොති අත්ථො. **නහි එතෙහි යානෙහීති** යානි එතානි හත්ථියානාදීනි උත්තමයානානි, නහි එතෙහි

යානෙහි කොචි පුග්ගලො සුපිනන්තෙපි අගතපුබ්බත්තා අගතන්ති සංඛාතං නිබ්බාණං දිසං තථා න ගච්ඡෙය්‍ය යථා පුබ්බභාගෙ ඉන්ද්‍රිය දමෙන දන්තෙන අපරභාගෙ අරියමග්ගභාවනාය සුදන්තෙන දන්තො නිබ්බිසෙවනො යො සප්පඤ්ඤු පුග්ගලො තං අගතපුබ්බං දිසං ගච්ඡති දන්තභූමිං පාපුණාති තස්මා අත්තදමනමෙව වරතරන්ති අත්ථො. **විධාසු න විකම්පතීති** තිවිධමානකොඨාසෙසු න චලති න වෙධති. **විප්පයුත්තා පුනබ්භවාති** කාමක්කිලෙසතො සමුච්ඡෙද විමුත්තියා සුද්ධිමුත්තා. **දන්තභූමිං අනුප්පත්තාති** අරහත්තඵලං පාපුණිත්වා ඨිතා. **තෙ ලොකෙ විජිතාවිනොති** තෙ වුත්තප්පකාරා ඛීණාසවා සත්තලොකෙ විජිතවිජයා නාම. **සඤ්ඤිඳ්‍රියානි භාවිතානීති** යස්ස ඛීණාසවස්ස සබ්බාදිපච්චිඳ්‍රියානි අරහත්තඵලං පාපෙත්වා වඩ්ඪිතානි. **අජ්ඣත්තඤ්ච බහිද්ධා චාති** වක්ඛාදි අජ්ඣත්තායතනානි ච රූපාදි බහිද්ධායතනානි ච නිබ්බිසෙවනානි කතානි. **සබ්බලොකෙති** සකල තෙධාතුකෙ ලොකෙ ච. **නිබ්බිජ්ඣං** ඉමඤ්ච **ලොකන්ති** ඉමඤ්ච අත්ත භාවං අතික්කමිත්වා ඨිතො ඛීණාසවො. **කාලං කඞ්ඛති භාවිතො ස දන්තොති** සො ඛීණාසවො වක්ඛාදිතො දන්තො වඩ්ඪිතත්විත්තො මරණකාලං පත්තෙති. **යෙසං ධම්මානං ආදිතො සමුදාගමනං පඤ්ඤායතීති** යෙසං ඛන්ධාදිධම්මානං උප්පත්ති ඤායති. **අත්ථගමතො නිරොධොති** අත්ථගමනවත්තෙන පෙසුඤ්ඤෙව අභාවො. පඤ්ඤායති. **කම්මං සන්නිස්සිතො විපාකොති** කුසලාකුසලකම්මසන්නිස්සිතො විපාකො. කම්මං අමුඤ්චිත්වා පවත්තන්තතො විපාකොපි කම්මනිස්සිතොව නාම. **නාමසන්නිස්සිතං රූපන්ති** සබ්බං රූපං නාමං ගහෙත්වා පවත්ත නතො[1] නාමසන්නිස්සිතං නාමං. **ජාතියා අනුගතන්ති** සබ්බං කම්මාදිකං ජාතියා අනුපවිඨං. **ජරාය අනුසටන්ති**[2] ජරාය පත්ථටං. **ब्याधिना अभिभूतन्ति** ब्याधिदुक्खेन अभिभविතං. **මරණෙන අබ්භාහතන්ති** මවවුතා අභිහතං පහටං. **අනාතන්ති** පුත්තාදිහිපි තායිතස්ස අභාවතො අතායනං අනාරක්ඛං අලබ්භනෙය්‍ය, ඛෙමං වා **අලෙනන්ති** අලලීයිතුං නිස්සයිතුං අනරහං අලලීතානම්පි න ලෙනකිච්චකාරකං. **අසරණන්ති නිස්සිතානං** අනභයකාරකං න භයවිනාසකං. **අසරණීභූතන්ති** පුරෙ උප්පත්තියා අත්තනො අභාවෙනෙව අසරණං උප්පත්ති සමකාලමෙව අසරණභූතන්ති අත්ථො. **අපුබ්බජ්ඣිති** එත්ථ අ ඉති පද පූරණමත්තං නිපාතො, පුබ්බජ්ඣිතෙව අත්ථො. **පවක්ඛාමි යථා පජානන්ති** යථා පජානන්තා ආචික්ඛති එවං අක්ඛාමි.[3] **උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛාති** තණ්හාදි උපධි නිදානා ජාති ආදි දුක්ඛවිසෙසා පභවන්ති. **තණ්හූපධීති** තණ්හා එව තණ්හූපධි. සස්සතුච්ඡෙදදිට්ඨි එව **දිට්ඨූපධි**. රාගාදිකිලෙසා එව **කිලෙසූපධි**. පුඤ්ඤඤ්ච කම්මානි එව **කම්මූපධි**. තිවිධදුච්චරිතානි යෙව **දුච්චරිතූපධි**. කබලීංකාරාහාරාදයො

---

1. ම. V. පවත්තතො.
2. ම. V. ජරායඅනුපතන්ති.
3. ම. V. ආචික්ඛිස්සාමි.

ආහාරා එව **ආහාරූපගි**. දෙසපරිසෝ එව **පරිසූපගි**. කම්මසමුට්ඨානා කම්මෙනෙව ගහිතා පඨවාදයො චතසෙසා ධාතුයොව චතසෙසා උපාදිනනා **ධාතූපගි**. චක්ඛාදි ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි එව **ආයතනූපගි**. චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදි ඡ විඤ්ඤාණකායා ව **ඡවිඤ්ඤාණකායූපගි**. **සබ්බම්පි දුක්ඛමන්තෙවේනාති** සබ්බං තෙභූමකං දුක්ඛං දුස්සහනත්තෙන උපගි, එවං උපගිනිදානතො පභවනෙතසු දුක්ඛෙසු.

යො වෙ අවිචාති ගාථා, තත්ථ **ජානාතී**ති සඞ්ඛාරෙ අනිච්චාදි වසෙන ජානනෙතා. **දුක්ඛස්ස ජාතිපභවානුපස්සී**ති වට්ටදුක්ඛස්ස ජාති කාරණං උපගිති අනුපස්සනෙතා. ඉමිස්සා ගාථාය නිදෙසෙ වත්තබ්බං නත්ති. **සොකපරිද්දවාති** සොකව පරිදෙවව. **තථා හි නෙ විදිතො එස ධම්මොති** යථා යථා සත්තා ජානන්ති තථා තථා ඤ්ඤපනවසෙන විදිතො එස ධම්මොති. තත්ථ **තරතීති** පඨමමග්ගෙන දිට්ඨොඝං තරති. **උත්තරතීති** දුතියමග්ගෙන කාමොඝතනුකරණවසෙන උග්ගතත්තා තරති. **පතරතීති** තමෙව නිරවසෙසපහානවසෙන තතියමග්ගෙන විසෙසෙන තරති. **සමතික්කමතීති** භවොඝ අවිජ්ජොඝපපහානවසෙන චතුත්ථමග්ගෙන සමමා අතික්කමති. **විතිවත්තතීති** ඵලං පාපුණිත්වා තිට්ඨති. **කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මන්ති** නිබ්බාණධම්මං නිබ්බාණගාමිනී පටිපදධම්මව තෙ දෙසිස්සාමි. **දිට්ඨෙව ධම්මෙති** දිට්ඨෙව දුක්ඛාදිධම්මෙ, ඉමස්මිංයෙව වා අත්තභාවෙ. **අනීතිහන්ති** අත්තපච්චක්ඛං. **යං විදිත්වාති** යං ධම්මං සබ්බෙ සඞ්ඛාරා අනිච්චාති ආදිනා නයෙන සම්මසනෙතා විදිත්වා. **තත්ථ–ආදිකල්යාණන්ති** ඉත්ථාපි අනුත්තරං විවෙකසුඛං ධම්මං තව කිත්තයිස්සාමි තව ඛො අපපං වා බහුං වා කිත්තයනෙතා ආදිකල්යාණාදිපකාරමෙව කිත්තයිස්සාමි, ආදිම්හිපි කල්යාණං භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා කිත්තයිස්සාමි, මජ්ඣෙපි පරියොසානෙපි භද්දකං අනවජ්ජමෙව කත්වා කිත්තයිස්සාමිති වුත්තං හොති. යම්පි භගවා එකගාථම්පි දෙසෙසි සා සමත්තභද්දකත්තා ධම්මස්ස පඨමපාදෙන ආදිකල්යාණා දුතිය තතියපාදෙහි මජ්ඣෙකල්යාණා පච්ඡිමපාදෙන පරියොසාන කල්යාණා, එකානුසන්ධිකං සුත්තං නිදානෙන ආදිකල්යාණං නිගමනෙන පරියොසානකල්යාණං සෙසෙන මජ්ඣෙකල්යාණං. නානානුසන්ධිකං සුත්තං පඨමානුසන්ධිනා ආදිකල්යාණං පච්ඡිමෙන පරියොසානකල්යාණං සෙසෙහි මජ්ඣෙකල්යාණං. අපිච සනිදාන සඋප්පත්තිකත්තා ආදිකල්යාණා වෙනෙයත්තානං අනුරූපතො අත්ථස්ස අවිපරීතතාය ච හෙතුඋදාහරණයුත්තතො ච මජ්ඣෙකල්යාණං සොතූනං සබ්බාපිලාභජනනෙන නිගමනෙන ච පරියොසානකල්යාණං. සකලොපි සාසනධම්මො අත්තනො අත්තභූතෙන සීලෙන ආදිකල්යාණො සමථවිපස්සනාමග්ගඵලෙහි මජ්ඣෙ කල්යාණො නිබ්බාණෙන පරියොසානකල්යාණො. සීලසමාධිහි වා ආදිකල්යාණො විපස්සනාමග්ගෙහි මජ්ඣෙකල්යාණො ඵලනිබ්බාණෙහි පරියොසානකල්යාණො බුද්ධසුබොධිතාය වා ආදිකල්යාණො ධම්මසුධම්මතාය

මජ්ඣෙ කල්‍යාණං සංඝසුපටිපත්තියා පරියොසාන කල්‍යාණං. තං සුත්වා තථත්තාය පටිපත්තිනත්ත අධිගන්තබ්බාය අභිසම්බොධියා වා ආදිකල්‍යාණං, පච්චෙකබොධියා මජ්ඣෙ කල්‍යාණං, සාවක බොධියා පරියොසානකල්‍යාණං, සූයමානො චෙස නීවරණාදි විකම්පනතො සවණෙනාපි කල්‍යාණමේවාවහතීති ආදි කල්‍යාණං, පටිපජ්ජමානො සමථවිපස්සනාසුඛාවහනතො පටිපත්තියාපි කල්‍යාණමේව ආවහතීති මජ්ඣෙ කල්‍යාණං, තථා තථා පටිපන්නස්ස පටිපත්තිඵලෙ නිමිත්තෙ තාදිභාවාවහනතො පටිපත්ති ඵලෙනපි කල්‍යාණමේවාවහතීති පරියොසානකල්‍යාණං ති. යං පනෙස භගවා ධම්මං දෙසෙන්තො සාසනබ්‍රහ්මචරියං මග්ගබ්‍රහ්ම චරියඤ්ච පකාසෙති නානානයෙහි දීපෙති තං යථානුරූපං අත්ථ සම්පත්තියා **සාත්ථං**, ඛ්‍යඤ්ජනසම්පත්තියා **සව්‍යඤ්ජනං**, සංකාසන පකාසන විවරණ විභජන උත්තානීකරණ පඤ්ඤත්ති අත්ථපදසමායොගතො **සාත්ථං**, අක්ඛරපදබ්‍යඤ්ජනාකාරනිරුත්තිනිද්දෙසසම්පත්තියා **සව්‍යඤ්ජනං**, **අත්ථගම්භීරතා** පටිවෙධගම්භීරතාහි **සාත්ථං**, ධම්මගම්භීරතා දෙසනාගම්භීරතාහි **සව්‍යඤ්ජනං**, අත්ථපටිභානපටිසම්භිදාවිසයතො **සාත්ථං**, ධම්මනිරුත්තිපටිසම්භිදාවිසයතො **සව්‍යඤ්ජනං**, පණ්ඩිත වෙදනීයතො පරිකප්පජනපසාදකතාති **සාත්ථං**, සබ්බෙසත්තො ලොකියජනපසාදකතාති **සව්‍යඤ්ජනං**, ගම්භීරාධිප්පායතො **සාත්ථං**, උත්තානපදතො **සව්‍යඤ්ජනං**, උභයෙනාපි අනවජ්ජස්ස අභාවතො සකල පරිපුණ්ණභාවෙන **ඛණ්ඩපරිපුණ්ණං**, අපගතෙ අවජ්ජස්ස අභාවතො නිද්දොසභාවෙන **පරිසුද්ධං**, අපිච පටිපත්තියා අධිගම ඛ්‍යත්තිතො **සාත්ථං**, පරියත්තියා ආගමඛ්‍යත්තිතො **සව්‍යඤ්ජනං**, සීලාදි පබ්බමම්පකාසනත්තතො සෙවලපරිපුණ්ණං. නිරුපක්කි ලෙසතො නිත්ථරණත්ථාය පවත්තිතො ලොකාමිසනිරපෙක්ඛතො ච **පරිසුද්ධං**, සික්ඛාත්තය පරිග්ගහිතත්තා බ්‍රහ්මභූතෙහි සෙට්ඨෙහි චරිතබ්බතො තෙසඤ්ච චරියභාවතො **බ්‍රහ්මචරියං**, එවං පරියත්ති ධම්මං දෙසෙන්තා ඉදානි ලොකුත්තරධම්මං දස්සෙතුං චත්තාරො සති පට්ඨානෙති ආහ.

සත්තතිංසබොධිපක්ඛියධම්මෙ දස්සෙත්වා නිබ්බත්තිතලොකුත්තරං දස්සෙතුං නිබ්බාණවාති ආහ. නිබ්බාණඤ්ච නිබ්බාණ ගාමිනිඤ්ච පටිපදං පුබ්බභාගසීලසමාධිවිපස්සනාධම්මං ච කිත්තයිස්සාමීති. **දුක්ඛෙ දිට්ඨෙති** දුක්ඛසච්චෙ සරසලක්ඛණෙන දිට්ඨෙ දුක්ඛසච්චං පකාසෙස්සාමි, සමුදයාදීසුපි එසෙව නයො. **තමාහං අභිනන්දාමීති** තං වුත්තප්පකාර ධම්ම ජෝතකං තව වචනං අහං පත්ථයාමි. **ධම්ම මුත්තමනති** තව ධම්මමුත්තමං අභිනන්දාමි. **තත්ථ මහතො තමොක්ඛන්ධස්ස පදාලනනති** මහතො අවිජ්ජා රාසිස්ස ඡෙදනං. අනිච්චලක්ඛණවසෙන **ඛයි**. දුක්ඛලක්ඛණවසෙන **භයෙ**. අනත්තලක්ඛණවසෙන සමත්තතො **පරිසෙසි**. මහතො

විපල්ලාසස්ස පභෙදනතෝ මහන්තස්ස අසුභෙ සුභන්ති ආදි වාදස්ස විධස්ස විපල්ලාසස්ස භෙදනං. **මහතො තණ්හාසල්ලස්ස අබ්බුහනතෝ** මහන්තස්ස අනෙකා තුදනපෙන තණ්හා කඩස්ස ලුවනං. **දිට්ඨිසංඝාටස්ස විනිවෙඨනතෝ** දිට්ඨියෙව අබ්බොච්ඡිනනපවත්තිතො සංඝට්ටනපෙන සංඝාටො තස්ස දිට්ඨිසංඝාටස්ස නිවත්තනං. **මානඛජස්ස පාතනතෝ** උස්සිතපෙන උන්නතිලක්ඛණස්ස මානඛජස්ස පාතනං. **අභිසඞ්ඛාරස්ස වූපසමනතෝ** පුඤ්ඤාදිඅභිසංඛාරස්ස උපසමනං. **ඔඝස්ස නිත්ථරණතෝ** වටෙ ඔසීදපනස්ස කාමොඝාදි ඔඝස්ස නිත්ථරණං නිතෙඛපනං. **භාරස්ස නික්ඛෙපනතෝ** රූපාදිපඤ්චක්ඛන්ධ භාරස්ස ඛිපනං ඡඩ්ඩනං. **සඞ්ඛාරවට්ටස්ස උපච්ඡෙදනතෝ** ඛන්ධාදිපටිපාටි සංඛාර පවත්තස්ස හෙතූනා නයෙන උච්ඡිජ්ජනං. **සන්තාපස්ස නිබ්බාපනතෝ** කිලෙසසන්තාපස්ස නිබ්බුතිං. **පරිළාහස්ස පටිප්පස්සද්ධිතෝ** කිලෙසපරිළාහස්ස වූපසමං පටිප්පස්සද්ධනං. **ධම්මධජස්ස උස්සාපනතෝ** නවවිධලොකුත්තරධම්මස්ස උස්සාපෙන්තො ඨපනං. **පරමත්ථං අමතං නිබ්බාණන්ති** උත්තමපෙන පරමත්ථං, නත්ථි එතස්ස මරණ සංඛාතං මතන්ති අමතං, කිලෙසූපධි පටිප්පක්ඛත්තා ආගතන්තිපි අමතං, සංඛාරදුක්ඛපටිප්පක්ඛභූතන්ති නිබ්බාණං, නත්ථෙත්ථ තණ්හා සංඛාතං වානන්තිපි නිබ්බාණං. **මහෙසක්ඛෙහි සත්තෙහීති** මහානුභාවෙහි සක්කාදිහි සත්තෙහි. **පරිසෙසිතොති** පරිසෙසො. **කතං දෙවදෙවොති** දෙවානං අතිදෙවො කතිං. **කත්ථ නරාසභොති** උත්තමපුරිසො-පෙ-උඩං අධො තිරියං වා පි මජ්ඣෙති, **එත්ථ උඩන්ති** අනාගතඩා වුච්චති, **අධොති** අතීතඩා, **තිරියං වාපි මජ්ඣෙති** පච්චුප්පන්නඩා, **එතෙසු ඛන්ධෙසු ච නිවෙසන ච පනුජ්ජ විඤ්ඤාණන්ති** එතෙසු ඛන්ධාදීසු තණ්හං ච දිට්ඨිනිවෙසන ච අභිසංඛාරවිඤ්ඤාණ්ඤ පනුදෙහි පනුදිත්වා ච, **භවෙ න තිඨෙති** එවං සන්තෙ දුවිධෙපි භවෙ න තිඨෙය්‍ය, එවං තාව පනුජ්ජසද්දස්ස පනුදෙහීති ඉමස්සම්ං අත්ථිකපෙ සම්බන්ධො, **පනුදිත්වාති** එතස්මිං පන අත්ථිකපෙ භවෙ න තිඨෙති අයමෙව සම්බන්ධො. එතානි තණ්හිනිවෙසනවිඤ්ඤාණානි පනුදිත්වා දුවිධෙපි භවෙ න තිඨෙය්‍යාති. **තත්ථ කුසලා ධම්මාති** අපායං මුචිත්වා උපරි පටිසන්ධිදානතො කුසලා ධම්මා **උඩන්ති** වුච්චන්ති අකුසලා ධම්මා අපායෙසු පටිසන්ධිදානතො **අධොති**, තදුභයවිමුත්තතතා අව්‍යාකතා ධම්මා **තිරියං වා මජ්ඣෙති** වුච්චති, සහොකාසවසෙන දෙවලොකො උඩං, අපායලොකො අධො, මනුස්සලොකො මජ්ඣෙ. කායවිත්තා බාධඛණවසෙන සුඛා වෙදනා උඩං, දුක්ඛාපනවසෙන දුක්ඛා වෙදනා අධො, අදුක්ඛමසුඛවසෙන අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා මජ්ඣෙ. සබ්බොපරිවසෙන අරූපධාතු උඩං, සබ්බඅධොවසෙන කාමධාතු අධො, තදුභයනත්තරවසෙන රූපධාතු මජ්ඣෙ. අත්තභාවවසෙන පරිච්ඡෙදං දස්සෙන්තො උඩං පාදතලාති ආදිමාහ. **තත්ථ උඩං පාදතලාති** පාදතලතො උපරි. **අධො කෙසමත්ථකාති** කෙසමත්ථකතො අධො. **මජ්ඣන්ති** විත්ථාමන්තරං. **පුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණන්ති**

තෙරසවිධපුඤ්ඤාභිසංඛාරසමපයුත්තං කම්මවිඤ්ඤාණං. **අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණන්ති** වාදසවිධඅපුඤ්ඤාභිසංඛාරසමපයුත්තං කම්මවිඤ්ඤාණං. **ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරසහගතං විඤ්ඤාණන්ති** චතුබ්බිධං ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරසහගතං කම්මවිඤ්ඤාණං. **නුජ්ජාති** බිප. **පනුජ්ජාති** අතීව බිප. **නුදති** ලුව. **පනුදති** අතීව ලුව. **පජහාති** ජහ්බ්බහි. **විනොදෙතීති** දූරං කරොති. **කම්මභවචේතනා** පුඤ්ඤාභිසංඛාරාදි චෙතනාව. **පටිසන්ධිඤ්ච පුනබ්භවන්ති** පටිසන්ධියා රූපාදීසු[1] **පුනබ්භවඤ්ච පජහන්තො** පඨමමගෙන, **විනොදෙන්තො** දුතියමගෙන, **ඛෙපෙන්ති කරොන්තො** තතියමගෙන, **අනභාවං ගමෙන්තො** චතුත්ථමගෙන. **කම්මභවෙ න තිට්ඨෙය්‍යාති** පුඤ්ඤාදිඅභිසංඛාරෙ න තිට්ඨෙය්‍ය. එතානි විනොදෙත්වා භවෙ අතිඨන්තො. සො-එවං විහාරීති ගාථා.

තත්ථ ඉධාති ඉමස්මිං යෙව සාසනෙ, ඉමස්මිං යෙව වා අත්තභාවෙ. ඉමිස්සා ගාථාය නිද්දෙසො උත්තානත්ථොව. **සුකිත්තිතං ගොතම නුපඛිකන්ති එත්ථ අනුපඛිකන්ති** නිඛිණං, තං සත්ථාය භගවන්තං ආලපන්තො ආහ:-"සුකිත්තිතං ගොතමනුපඛික"න්ති. නිද්දෙසෙ: **කිලෙසා වාති** උපතාපනට්ඨෙන රාගාදයො කිලෙසා ච රසට්ඨෙන විපාකභූතා පවත්තඛන්ධා ච කුසලාදි අභිසංඛාරචෙතනා ච **උපධිති** වුච්චන්ති කථීයන්ති. උපධිප්පහාණං තදඞ්ගප්පහාණෙන උපධිවූපසමං විත්තඛණ්ඩප්පහාණෙන උපධිපටිනිස්සග්ගං සමුච්ඡේදප්පහාණෙන උපධිපටිප්පස්සද්ධිං එලෙනාති. න කෙවලං දුක්ඛමෙව පහාසි. "තෙ වා පි"ති ගාථා.

තත්ථ අභිඤ්ඤාති සක්ඛිත්වා, සද්ධිං වා. **තං තං නමස්සාමීති** තස්මා තං නමස්සාමි. **සමෙච්චාති** උපගන්ත්වා. **නාගාති** භගවන්තං ආලපන්තො ආහ. නිද්දෙසෙ: **සමෙච්චාති** ඤත්වා එකතො හුත්වා. **අභිසමෙච්චාති** පටිවිජ්ඣිත්වා. **සමාගන්ත්වාති** සම්මුඛා හුත්වා. **අභිසමාගන්ත්වාති** සමීපං ගන්ත්වා. **සම්මුඛාති** සම්මුඛෙ. **ආගුං න කරොතීති** පාපං න කරොති. ඉදානි තං භගවා 'අඛිං හි භගවා පහාසි දුක්ඛ'න්ති එවං තෙන බ්‍රාහ්මණෙන විදිතොපි අත්තානං අනුපනෙත්වාව පඤ්ඤදුකෙන පුඤ්ඤලෙන ඔවදන්තො 'යං බ්‍රාහ්මණ'ත්ති ගාථමාහ.

තස්සත්ථො: යන්තං අභිඤ්ඤනෙන්තා-අයං බාහිතපාපත්තා **බ්‍රාහ්මණො** වෙදෙහි ගතත්තා **වෙදගූ** කිඤ්චනාභාවා **අකිඤ්චනො** කාමෙසු ච භවෙසු ච අසත්තත්තා **කාමභවෙ අසත්තොති** ඤත්වා, අඛිං සො ඉමං ඔඝං ආතාරී තිණ්ණො ච පාරං අඛිලො අකංඛො. නිද්දෙසෙ: **රාගකිඤ්චනන්ති** රාගපළිබොධං. **දොසකිඤ්චනන්ති** ආදීසුපි එසෙව නයො. **කාමොඝං තිණ්ණො** අනාගාමිමගෙන; **භවොඝං තිණ්ණො** අරහත්තමගෙන; **දිට්ඨොඝං තිණ්ණො** සොතාපත්තිමගෙන; **අවිජ්ජොඝං තිණ්ණො** අරහත්තමගෙන. **ඔඝඛං සංසාරපථං තිණ්ණො**

---

1. ම. V. රූපාදි

කුසලාකුසලකම්මපපභෙදෙනාති. **උතතිරිණණා** පඨමමග්ගෙන; **නිතතිරිණණා** දුතියමග්ගෙන; **අතිකකතෙතා** තතියමග්ගෙන, **සම්ම තිකකතෙතා** චතුත්ථමග්ගෙන, **විතිවතෙතා** ඵලෙන. කිම භීයෝ? "විමා ච සො"ති ගාථා. **තත්ථ ඉධාති** ඉමස්මිං සාසනෙ අත්තභාවෙ වා. **විසජ්ජාති** වොස්සජ්ජිතා. නිද්දෙසෙ: **විසජ්ජනති** මුඤ්චනං. **වවස්සජ්ජනති** වොස්සජ්ජනං. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

මෙත්තගූසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.
චතුත්ථං.

5.

පඨමෙ ධොතකසුත්තෙ: **වාචාභිකංඛාමීති** වාචං අභිකංඛාමි, **සික්ඛෙ නිබ්බාණමත්තනොති** අත්තනො රාගාදීනං නිබ්බාණත්ථාය අධිසීලාදිනි සික්ඛෙය්‍යං. නිද්දෙසෙ අපුබ්බං නත්ථි. **ඉනොති** මම මුඛතො. නිද්දෙසෙ: **ආතාපනති** කිලෙසතාපනං. **උස්සාහනති** අසංකොචං. **උස්සොළ්හිනති** බලවවිරියං. **ථාමනති** අසිථිලං. **ධිතිනති** ධරණං. **විරියං කරොහීති** පරක්කමං කරොහි. **ජඤ්ඤං ජනෙහීති** රුචිං උප්පාදෙහි. එවං වුත්තෙ අත්තමනො ධොතකො භගවන්තං අභිත්ථවමානො කථංකථාපමොක්ඛං යාචනෙන්තො 'පස්සා මඟ'නති ගාථමාහ. **තත්ථ පස්සාමහං දෙවමනුස්ස ලොකෙති** පස්සාමි අහං දෙවමනුස්ස ලොකෙ. **තං තං නමස්සාමීති** තං එවරූපං තං නමස්සාමි. **පමුචාති** පමොචෙහි. නිද්දෙසෙ: **පවෙචකසම්බුද්ධාති** තං තං ආරම්මණං පාටියෙක්කං චතුසච්චං සයමෙව බුද්ධා පටිවෙධපත්තාති පවෙචකසම්බුද්ධා. **සීහසීහොති** අසම්භීතත්තෙන සීහානං අතිසීහො. **නාගනාගොති** නික්කිලෙසත්තෙන මහන්තත්තෙන වා නාගානං අතිනාගො. **ගණීගණ්ඨීති** ගණවන්තානං අතීව ගණවා. **මුනි මුනීති** ඤාණවන්තානං අතීව ඤාණවා. **රාජරාජති** උත්තමරාජ. **මුව මනති** මොචෙහි මං. **පමුව මනති** නානාවිධෙන මුචෙහි මං. **මොචෙහි මනති** සිථිලං කරොහි මං. **පමොචෙහි මනති** අතීව සිථිලං කරොහි මං. **උඛර මනති** මං සංසාරපඞ්කා උඛරිත්වා ඵලෙ පතිට්ඨාපෙහි. **සමුඛර මනති** සමමා උඛරිත්වා ඵලෙ පතිට්ඨාපෙහි. **වුට්ඨාපෙහීති** විවිත්තිච්ඡා සල්ලතො අපනෙත්වා පිසුං කරණවසෙන උට්ඨපෙහි. අථස්ස භගවා අත්තාධීනමෙව කථංකථාපමොක්ඛං ඔසතරණ මුඛෙන දස්සෙන්තො 'නාහ'නති ගාථමාහ. **තත්ථ නාහං ගමිස්සාමීති** අහං න ගමිස්සාමි න සක්කිස්සාමි න වායමිස්සාමීති වුත්තං හොති. **පමොචනායාති** පමොචෙතුං, **කථං කථීනති** සක්කාය. **තරෙහිති** තරෙය්‍යාසි.[1] නිද්දෙසෙ: **න ජ්ඣාමීති** පයො

---

1. ම. V. ඛාරෙය්‍යාසිතිඛාරෙය්‍ය.

ගං න කරොමි. **න සමිහාමීති** අතීව පයොගං න කරොමි. **අසඤ්ඤතෙ පුග්ගලෙති** රත්තනත්තයෙ සඤ්ඤාවිරහිතෙ පුග්ගලෙ. **අවික්ඛිත්තෙති** මක්කටලුත්ථං රුවිවිරහිතෙ. **කුසීතෙති** සමාධිවිරහිතෙ. **හීනවීරියෙති** නිබ්බිරියෙ. **අප්පටිපජ්ජමානෙති** පටිපත්තියා න පටිපජ්ජමානෙ. එවං වුත්තෙ අත්තනො ධොතකො භගවන්තං අභිත්ථවමානො අනුසාසනිං යාචන්තො 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ'ති ගාථමාහ. තත්ථ **බ්‍රහ්මෙති** සෙට්ඨවචනමෙතං. තෙන භගවන්තං ආමන්තයමානො ආහ 'අනුසාස බ්‍රහ්මෙ'ති. **විවෙකධම්මන්ති** සබ්බසංඛාරවිවෙකං නිබ්බාණධම්මං. **අබ්‍යාපජ්ජමානොති** නානප්පකාරතං අනාපජ්ජමානො. **ඉධෙව සන්තොති** ඉධෙව සමානො, **අසිතොති** අනිස්සිතො. ඉතො පරා වෙ ගාථා මෙත්තගූ සුත්තෙ වුත්තත්තයා එව, කෙවලං හි තත්ථ "ධම්මං" ඉධ "සන්ති"නති අයං විසෙසො. තතිය ගාථායපි පුබ්බඩ්ඩං තත්ථ වුත්තත්තයමෙව. අපරඩ්ඩෙ **සඩ්ඩෙහීති** සජ්ජිතඨානං. ලග්ගනන්ති වුත්තං හොති. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙ නෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

ධොතකසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

පඤ්චමං.

6.

ඡට්ඨෙ උපසීවසුත්තෙ-**මහන්තමොඝන්ති** මහන්තං ඔඝං, **අනිස්සිතොති** පුග්ගලං වා ධම්මං වා අනල්ලීනො. **තො විසඛාමීති** න සක්කොමි. **ආරම්මණන්ති** නිස්සයං. **යං නිස්සිතොති** යං ධම්මං වා පුග්ගලං වා නිස්සිතො. **තිද්දෙසෙ: කාමොඝන්ති** අනාගාමිමග්ගෙන කාමොඝං, අරහත්තමග්ගෙන **භවොඝං**, සොතාපත්තිමග්ගෙන දිට්ඨොඝං, අරහත්තමග්ගෙන **අවිජ්ජොඝං**, තරෙය්‍යං. **සඛ්‍යකුලා පබ්බජිතොති** භගවතො උච්චාකුලදීපනවසෙන වුත්තං. **ආලම්බනන්ති** අවත්ථරිත්වා ඨානං. **නිස්සයනන්ති** අල්ලීයනං. **උපනිස්සයනන්ති** අපස්සෙනං. ඉදානි යස්මා සො බ්‍රාහ්මණො ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභී තව සන්තකම්පි නිස්සයං න ජානාති තෙනස්ස භගවා තව නිස්සයං උත්තරිම නිය්‍යාණපථං දස්සෙන්තො ආකිඤ්චඤ්ඤන්ති ගාථමාහ.

තත්ථ **පෙක්ඛමානොති** තං ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිං සතො සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨහිත්වා ච අනිච්චාදිවසෙන පස්සමානො. **නත්ථීති නිස්සායාති** තං නත්ථි කිඤ්චි පවත්තං සමාපත්තිං ආරම්මණං කත්වා. **තරස්සු ඔඝන්ති** තතොපභුති පවත්තස්ස විපස්සනාය යථානුරූපං වත්තබ්බං පි ඔඝං තරස්සු. **කථාහීති** කථංකථාහි. **නණ්ඩකඩ්ඩං නත්ථනමභාගිපස්සාති** රත්තිඤ්ඤිවං නිබ්බාණං විභූතං කත්වා පස්ස. එතෙ නස්ස දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරං කථෙති. **තිද්දෙසෙ: නත්ථෙසඤ්ඤ විඤ්ඤණං**

අභාවෙතීති තං ආකාසාලම්බණං කත්වා පවත්තමහග්ගතවිඤ්ඤාණං අභාවෙති අභාවං ගමෙති. **ව්‍යභාවෙතීති** විවිධං අභාවං ගමෙති. **අත්ථඤ්ඤාපෙතීති** අදස්සනං ගමෙති. **නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතීති** අත්තමසො භඟමත්තමපිඤ්ඤ නත්ථීති පස්සති. ඉදානි කාමෙ පහායාති සුත්වා විකඛම්භනවසෙන අත්තනො පහීණෙ කාමෙ සම්පස්සමානො "සබ්බෙසූ"ති ගාථමාහ. **කිත්වා මඤ්ඤතීති** අඤ්ඤං තතො ගෙණ්ඩිඛ්ඩිං සමාපත්තිං කිත්වා. **සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙ පරමෙති** සත්තසු සඤ්ඤාවිමොක්ඛෙසු උත්තමෙ ආකිඤ්ඤායතනෙ. **තිඨෙ නු සො තත්ථ අනානුවාසීති**[1] සො පුග්ගලො තත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතත ඉමලොකෙ අවිගච්ඡමානො තිඨෙය්‍ය නු?ති පුච්ඡති. නිද්දෙසෙ: **අවිවමානොති**[2] අවියුජ්ජමානො. **අවිගච්ඡමානොති** වියොගං අනාපජ්ජමානො. **අනන්තරධායමානොති** අනන්තරධානං අනාපජ්ජමානො. **අපරිහායමානොති** අනන්තරා පරිහාණිං අනාපජ්ජමානො. අථස්ස භගවා සඤ්ඤාපපස්සස්ස මත්තකස්සෙව ඨානං අනුජානනෙනා තතිය ගාථමාහ.

එවං තස්ස තත්ථ ඨානං සුත්වා ඉදානි තස්ස සස්සතුච්ඡෙදභාවං පුච්ඡනෙනා 'තිඨෙ චෙ'ති ගාථමාහ. **තත්ථ පුගම්පි වස්සානානි** අනෙක සංඛ්‍යාපි වස්සානං ගණං රාසිති අත්ථො. පුගම්පි වස්සානීතිපි පාඨො, තත්ථ විභත්තිව්‍යත්තයෙන සාම්වචනස්ස පච්චත්තවචනං කාතබ්බං, පුගත්ති වා තස්ස බහූනීති අත්ථො වත්තබ්බො. පුගානීති වාපි පඨන්ති පුරිමපාඨොයෙව සබ්බසුන්දරො. **තත්ථෙව සො ඨිති ඨියා විමුත්තොති** සො පුග්ගලො තත්ථෙව ආකිඤ්ඤායතනෙ නානාදුක්ඛෙහි විමුත්තො සීතිභාවපත්තො භවෙය්‍ය. නිබ්බාණපත්තො සස්සතො හුත්වා තිඨෙය්‍යාති අධිප්පායො. **ඉමෙව**[3] **විඤ්ඤාණං තථාවිධස්සාති** උදහු තථාවිධස්ස විඤ්ඤාණං අනුප්පාදය පරිනිබ්බායෙය්‍යාති උච්ඡෙදං පුච්ඡති. පටිසන්ධිග්ගහණත්ථං වාපි භවෙය්‍යාති පටිසන්ධිම්පි තස්ස පුච්ඡති. **තස්ස විඤ්ඤාණං චවෙය්‍යාති** තස්ස ආකිඤ්ඤායතනෙ උප්පන්නස්ස විඤ්ඤාණං චුතිං පාපුණෙය්‍ය. **උච්ඡිජ්ජෙය්‍යාති** උච්ඡෙදං ගමෙය්‍ය. **විනස්සෙය්‍යාති** විනාසං පාපුණෙය්‍ය. **න භවෙය්‍යාති** අභාවං ගමෙය්‍ය. **උපපන්නස්සාති** පටිසන්ධිවසෙන උප්පන්නස්ස. අථ භගවා උච්ඡෙදසස්සතං අනුපගම්ම තත්ථ උප්පන්නස්ස අරියසාවකස්ස අනුප්පාදය පරිනිබ්බාණං දස්සෙනෙනා 'අවච්ච ඨථා'ති ගාථමාහ. **තත්ථ අත්ථං පලෙතීති**[4] අත්ථං ගච්ඡති. **න උපෙති සංඛ්‍යන්ති** අසුකයොනියං ගතොති වොහාරං න ගච්ඡති. **එවං මුනි නාමකායා විමුත්තොති** එවං තත්ථ උප්පන්නො සෙඛමුනි පකතියා පුබ්බෙව රූපකායා විමුත්තො තත්ථ චතුත්ථමග්ගං නිබ්බත්තෙත්වා නාමකායස්ස පරිඤ්ඤතත්තා[5] පුන නාමකායාපි විමුත්තො උභතො භාගවිමුත්තො ඛීණාසවො හුත්වා අනුප්පාදනිබ්බාණසංඛ්‍යාතං අත්ථං පලෙති, න උපෙති සංඛ්‍යං

---

1. සී. II. අනානුපස්සීති. 2. සී. I. අවවමානො.
3. භවෙව. 4. ම. V. අත්ථංසලෙති. 5. සී. II. පරිඤ්ඤතත්තා.

ඛත්තියොති වා බ්‍රාහ්මණොති වාති එවමාදිකං වොහාරං න ගවජති. **නිද්දෙසෙ: කිත්තනාති** චලිතා. **උක්කිත්තනාති** අතිචලිතා. **ඛුත්තනාති** පකම්පිතා. **පඛුත්තනාති** දූරීකතා. **ඛම්භිතාති** පටික්කමාපිතා. **විකම්පිතාති** න සන්තිකෙ කතා. ඉදානි අත්ථං පලෙතීති සුත්වා තස්ස යොනිසො අත්ථමසල්ලක්ඛෙන්තො 'අත්ථං ගතො සො'ති ගාථමාහ. **තස්සත්ථො සො අත්ථං ගතො උදහු නත්ථි**ති උදහු වෙ සස්සතියා සස්සතභාවෙන අරොගො අවිපරිණාමධම්මො සොති එවං තං මෙ මුනි සාධු වියාකරොති, කිං කාරණං? **තථාහි තෙ විදිතො එස ධම්මො**ති. නිද්දෙසෙ **නිරූඩ්ඩොති** නිරොධං පත්තො. **උවජිත්තොති** උවජිත්තාසන්තානො. **විත්තණ්ඩොති** විනාසං පත්තො. අත්ථස්ස භගවා තථා අවත්තබ්බතං දෙසෙන්තො "අත්ථං ගතස්ස"ති ගාථමාහ. **තත්ථ අත්ථං ගතස්ස**ාති අනුපාදාය පරිනිබ්බුතස්ස. **න පමාණමත්ථි**ති රූපාදිපමාණං නත්ථි. **යෙන නං වජ්ජුං**ති යෙන රාගාදිනා තං වදෙය්‍යුං. **සබ්බෙසු ධම්මෙසූ**ති සබ්බෙසු ඛන්ධාදි ධම්මෙසු. නිද්දෙසෙ: **අධිවචනපථා**ති සිරිවඩ්ඩකො ධනවඩ්ඩකොති ආදයො හි වචන මත්තෙනෙව අධිකාරං කත්වා පවත්තා අධිවචනා නාම. අධිවචනානං පථා අධිවචනපථා නාම. 'අභිසංඛරොන්තීති ඛො භික්ඛවෙ තස්මා සංඛාරා"ති එවං නිද්ධාරිතා සහෙතුකං කත්වා වුච්චමානා අභිලාපා නිරුත්ති නාම. නිරුත්තීනං පථා **නිරුත්තිපථා** නාම, "තක්කෙකා විතක්කෙකා සංකප්පෙකා"ති එවං තෙන තෙන පකාරෙන පඤ්ඤපෙන්තො **පඤ්ඤත්ති** නාම. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසොව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

උපසීවසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

ඡ ඨං..

7.

සත්තමෙ නන්දසුත්තෙ පඨමගාථායත්ථෙ: ලොකෙ ඛත්තියා දයො ජනා ආජීවකනිගණ්ඨාදිකෙ සඤ්ඤාය **සන්ති ලොකෙ මුනයොති** වදන්ති, **තෙසිදං කථංසූ**ති කිඤ්චි ඛො තෙ සමාපත්තිඤාණාදිනා ඤාණෙන උපපත්තිතා ඤාණුප්පත්තිං මුනිං **නො වදන්ති** එවං විධං නු වදන්ති **උදහු** වෙ නානාපකාරකෙන ලූඛසුඛජීවිතසංඛාතෙන ජීවිතෙ නුපපත්තිනානි. නිද්දෙසෙ: **අත්ථසමාපත්තිඤාණෙන වා**ති පඨමජ්ඣානාදි අත්ථසමාපත්ති සම්පයුත්තඤාණෙන වා. **පච්චයිඤ්ඤාණෙන වා**ති පුබ්බෙනිවාසාදි ජානනඤාණෙන වා. අත්ථස්ස භගවා තදුභයම්පි පටික්ඛිපිත්වා මුනිං දස්සෙන්තො: "න දිට්ඨියා"ති ගාථමාහ. ඉදානි දිට්ඨිආදීහි සුඛිති වදන්තානං වාදෙ කංඛා පහාණත්ථං "යෙ කෙචි මෙ"ති පුච්ඡති. තත්ථ **අනෙකරූපෙනා**ති කොතූහලමඞ්ගලාදිනාපි. **තක්ක ගතා චරන්තා**ති තත්ථ සකාය දිට්ඨියා ගුත්තා විහරන්තා; අත්ථස්ස තත්ථ සුඛි

අභාවං දීපෙන්තා භගවා චතුත්ථං ගාථමාහ. එවං "නාතරිංසු තෙ"ති සුත්වා ඉදානි යො අතාරි තං සොතුකාමො "යෙකෙචිමෙ"ති පුච්ඡති. අථස්ස භගවා ඔඝතිණ්ණමුඛෙන ජාතිජරාතිණ්ණ දස්සෙන්තො ඡට්ඨං ගාථමාහ. තත්ථ **නිවුතා**ති ඔවුතා පරියොනද්ධා. **සෙසුද්ධා**ති යෙසු ඉධ. එත්ථ ච සු ඉති නිපාතමත්තං. **තණ්හං පරිඤ්ඤායා**ති නිහි පරිඤ්ඤායි තණ්හං පරිජානිත්වා. සෙසං සබ්බත්ථ පුබ්බෙ වුත්තනයත්තා පාකට මෙව. එවං භගවා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසනං නිට්ඨපෙසි. දෙසනාව සාන්තෙව තස්සෙ භගවතො භාසිතං අභිනන්දමානො "එතාභිතනුම්"ති ගාථමාහ. ඉධාපි ච පුබ්බෙ වුත්තසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

තස්සුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

සත්තමං.

8.

අට්ඨමෙ හෙමකසුත්තෙ: **යෙ මෙ පුබ්බෙ විසාකංසූ**ති යෙ බාවරි ආදයො[1] පුබ්බෙ මය්හං සකං ලද්ධිං විසාකංසු. **භුරං ගොතමසාසනා**ති ගොතමසාසනතො පුබ්බතරං. **සබ්බන්ත්‍ය තණ්හවඩ්ඪනා**ති සබ්බං තං කාමවිතක්කාදිවඩ්ඪනං. **යෙ චඤ්ඤෙ තස්ස ආචාරියා**ති යෙ ච අඤ්ඤෙ තස්ස බාවරියස්ස ආචාරෙ සික්ඛාපකා ආචරියා. **තෙ සකං දිට්ඨිනි** තෙ තෙ ආචරියා අත්තනො දිට්ඨිං. **සකං ඛන්තිනි**ති අත්තනො ඛමනං. **සකං රුචිනි**ති අත්තනො රොචනං. **විතක්කවඩ්ඪනා**ති කාමවිතක්කා දිවිතක්කානං උප්පාදනං පුනප්පුනං පවත්තනං. **සංකප්පවඩ්ඪනා**ති කාමසංකප්පාදීනං වඩ්ඪනං. ඉමානි වෙ පදානි සබ්බසඛාභිඤ්ඤෙන වුත්තානි. ඉදානි කාමවිතක්කාදිකෙ සරූපතො දස්සෙතුං කාම විතක්කවඩ්ඪනා ආදිනා නයෙන නව විතක්කෙ දස්සෙසි. **තණ්හා නිඝාතනා**ති තණ්හා විනාසනං. අථස්ස භගවා තං ධම්මං ආචික්ඛන්තො ඉධාති ගාථමාහ. තත්ථ **එතදඤ්ඤාය යෙ සතා**ති එතං නිබ්බාණං පදමච්චුතං[2] "සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චා"ති ආදිනා නයෙන විපස්සන්තා අනුපුබ්බෙන ජානිත්වා යෙ කායානුපස්සනාසතිආදීහි සතා, **දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා** විදිතධම්මත්තා **දිට්ඨධම්මාව** රාගාදිනිබ්බාණෙන ච **අභිනිබ්බුතා**. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ පුබ්බසදිසොව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

හෙමකසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

අට්ඨමං.

---

1. සී. I. II & III. පුබ්බාචරියාදයො. 2. සී. II. පරමච්චුතං.

නවමෙ තොදෙය්‍යසුත්තෙ: **විමොක්ඛා නාසස කිදිසොති** තස්ස කිදිසො විමොක්ඛො ඉච්ඡිතබ්බොති පුච්ඡති. ඉදානිස්ස අඤ්ඤ විමොක්ඛාභාවං දස්සෙන්තො භගවා දුතියං ගාථමාහ. **තත්ථ විමොක්ඛා නාසස නාපරෙති** තස්සඤ්ඤ විමොක්ඛා නත්ථි. එවං තණ්හක්ඛයො එව විමොක්ඛොති වුත්තෙපි තමත්ථං අසල්ලක්ඛෙන්තො "නිරාසසො සො උද් ආසසානො"ති පුන පුච්ඡති, **තත්ථ උපසඤ්ඤ කපපිති** උදහු සමාපත්තිඤ්ඤාණාදිනා ඤ්ඤෙන තණ්හාකපපං වා දිට්ඨිකපපං වා කපපයති. **අථස්ස** භගවා තං ආචික්ඛන්තො චතුත්ථං ගාථමාහ. **තත්ථ කාමභවෙති** කාමෙ භවෙව. **රූපෙ නාභිනන්දිති** චතුසමුට්ඨානිකෙ රූපාරම්මණෙ ඡන්දරාගවසෙන න පත්ථෙති. සද්දාදිසුපි එසෙව නයො. පළිබොධත්ථෙන රාගො එව කිලෙසං=රාගකිලෙසං. මදනත්ථෙන වා. දෙසකිලෙසාදීසුපි එසෙව නයො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

තොදෙය්‍යසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

නවමං.

10.

දසමෙ කපපසුත්තනිද්දෙසෙ:-

මජ්ඣෙ සරස්මිනති[1] පුරිමපච්ඡිමකොටිපඤ්ඤාණාභාවතො මජ්ඣිභූතෙ සංසාරෙති වුත්තං හොති. **තිණ්ණනති** තීණ්ඨමානං. **ඝට්ටයිදං නාපරං සියාති** ඝට්ටයිදං දුක්ඛං පුන න භවෙය්‍ය. **ආගමනනති** පුබ්බන්තතො ඉධාගමනං. **ගමනනති** ඉතො පරලොකගමනං. **ගමනාගමනනති** තදුභයවසෙන වුත්තං. **කාලනති** මරණං. **ගතිති** නිබ්බත්ති. **භවාභවොති** භවතො භවො. **චුතිවාති** භවතො චවනං. **උපපත්ති වාති** චුතස්ස උපපත්තිං. **නිබ්බත්තිවාති** පාතුභාවො. **භෙදෙ වාති** ඛන්ධභෙදෙ ච. **ජාති වාති** ජනනං. **ජරා වාති** හානිං. **මරණං වාති** ජීවිතින්ද්‍රියස්ස චාගො. **පුච්ඡිමාපි කොටි න පඤ්ඤායතීති** පුබ්බා කොටි නත්ථි න සංවිජ්ජති. තථා පච්ඡිමාපි කොටි. **එත්තකා ජාතියොති** එතපරමා ජාතියො. **වට්ටං වට්ටතීති** සංසාරපවත්තං පවත්තති.[2] **තතො පරං න වත්තතීති** තතො උඩ්ඩං න පවත්තති. **එවං තජ්ජිති** එවං තත්ථ න සංවිජ්ජති. හි ඉති නිපතො. **අනමතග්ගො යතති** අයං සංසාරො අවිදිතකොටි.[3] **අවිජ්ජානිවරණානනති** අවිජ්ජාය ආවරිතානං. **තණ්හාසඤ්ඤොජනානනති** කාමරාගසංඛාත තණ්හාබන්ධනබ්ධානං. **සඤ්ඤොජනානනති** කාමධාතුයා පුනප්පුනං ධාවනානානං. **සංසරනති** රූපාරූපධාතුයා සංසරනානානං. **දුක්ඛං පච්චනුභූතනති** කායිකචෙතසිකං දුක්ඛං අනුභූතං විදිතං. **නිබ්බනති**

---

1. ම. V. මජ්ඣිමපරස්මිනති. 2. වට්ටක්ඛිති සංසාරංපවත්තති.
3. ම. V. අවිදිතග්ගො.

බහලං. **ඛ්‍යසනංති** අවඛිත්තාසො.[1] **කටසි වඩ්ඪිතාති** සුසානං වඩ්ඪිතං. **අලමේවාති** යුත්තමෙව. **සබ්බසංඛාරේසූති** තෙභූමකසංඛාරෙසු. **නිබ්බින්දිතුන්ති** උක්කණ්ඨිතුං. **විරජ්ජිතුන්ති** විරාගං උප්පාදෙතුං. **විමුච්චිතුන්ති** මොචෙතුං. **වට්ටං පවත්තිස්සතීති**[2] සංසාරපවත්තං තෙභූමකවට්ටං අනාගතෙ පවත්තිස්සති. **තතො පරං න වත්තිස්ස තීති** තතො උඩ්ඪං අනාගතෙ සංසාරපවත්තං නප්පවත්තිස්සති. **ජාති භයෙති** ජාතිං පටිච්ච උප්පජ්ජනකභයෙ. ජරාභයාදීසුපි එසෙව නයො. අථස්ස භගවා තමත්ථං ව්‍යාකරොන්තො උපරූපරි ගාථායො අභාසි. දුතියගාථායත්ථො වුත්තත්ථොයෙව. තතියගාථාය-**අකිඤ්චනන්ති** කිඤ්චන පටිපක්ඛං. **අනාදානන්ති** ආදානපටිපක්ඛං. කිඤ්චනාදානවූපසමන්ති වුත්තං හොති. **අනාපරන්ති** අපර පටිභාග දීපවිරහිතං සෙඨන්ති වුත්තං හොති. චතුත්ථගාථාය-**න තෙ මාරස්ස පඩ්ඪූති**[3] තෙ මාරස්ස පඩ්ඪවරා පරිවාරිකා සිස්සා න හොන්ති. මහාජනං පාපෙ නියොජෙත්වා මාරෙතීති **මාරො**. අකුසලකම්මෙ නියුත්තතා **කණ්හා**. ජ්‍යුදෙවලොකෙසු අධිපතිත්තා **අධිපති**. අකුසලකම්මානං අනාගතත්තා **අනාගතු**. පාපජනං න මුඤ්චතීති **නමුචි**. සත්තිවිපත්තිවාසපමත්තපුග්ගලානං ඤත්තකොත්ති **පමත්තබන්ධු**, සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙව පුබ්බසදිසොව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

කස්සපසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දසමං.

11.

එකාදසමෙ-ජතුකණ්ණිසුත්තෙ **සුත්වානහං විරං අකාමකාමිංති** අහං ඉතිපි සො භගවාති ආදිනා නයෙන විරං කාමානං අකාමනතො අකාමකාමිං. බුද්ධං සුත්වා. **අකාමමාගමනන්ති** නිකකාමං භගවන්තං පුච්ඡිතුං ආගතොම්හි. **සහජනෙත්තන්ති** සහජාතසබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤණවක්ඛු. **යථා තච්ඡන්ති** යථා තථං. **බ්‍රූහි මෙති** පුන යාචනෙතා භණති. යාචනෙතා සහසඤ්ඤකත්තුහි භණෙය්‍ය කො පන වාදෙ චිකිත්තතුං, ඉතිපි සො භගවා අරහං සම්මා සම්බුද්ධොති ඉමෙසං පදානං අත්ථො හෙට්ඨා විත්ථාරිතොව. විජ්ජාහි පන වරණෙහි ච සම්පන්නත්තා **විජ්ජාචරණසම්පන්නො**. තත්ථ විජ්ජාති තිස්සොපි විජ්ජා අට්ඨපි විජ්ජා, තිස්සො භයහෙරව සුත්තෙ වුත්තනයෙන වෙදිතබ්බා, අට්ඨ අම්බට්ඨ සුත්තෙ. තත්ථ හි විපස්සනාඤ්ඤණෙන මනොමයිද්ධියා ච සහ ඡ අභිඤ්ඤා පරිගහෙත්වා අට්ඨ විජ්ජා වුත්තා. **චරණන්ති** සීලසංවරො ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා ජාගරියානුයොගො සත්ත

---

1. ම. V. අවඛිත්තාසො. 2. සී. II. වට්ටිස්සතීති.
3. ම. V. බ්‍රහ්මු. සී. II. පඨමු.

සඞ්ඛමා වත්තාරි රූපාවචරජ්ඣානානීති ඉමෙ පණ්ණරස ධම්මා වෙදිතබ්බා. ඉමෙයෙව හි පණ්ණරසධම්මා-එතෙහි චරති අරියසාවකො ගච්ඡති අමතං දිසං තස්මා චරණන්ති වුත්තා. යථාහි "ඉධ මහානාම අරියසාවකො සීලවා හොති"ති සබ්බං මජ්ඣිමපණ්ණාසකෙ වුත්ත නයෙන වෙදිතබ්බං. භගවා ඉමාහි විජ්ජාහි ඉමිනා ච චරණෙන සමන්නාගතො, තෙන වුච්චති විජ්ජාචරණසම්පන්නොති. තත්ථ විජ්ජා සම්පදා භගවතො සබ්බඤ්ඤුතං පුරෙත්ථ ගිතා, චරණසම්පදා මහාකරුණිකතතං. සො සබ්බඤ්ඤුතාය සබ්බසත්තානං අත්ථානත්ථං ඤත්වා මහාකරුණිකතාය අනත්ථං පරිවජ්ජෙත්වා අත්ථෙ නියොජෙති යථාතං විජ්ජාචරණසම්පන්නො, තෙනස්ස සාවකා සුප්පටිපන්නා හොන්ති නො දුප්පටිපන්නා, විජ්ජාචරණවිපන්නානං සාවකා අත්තනත්තපාදයො විය. සොභනගමනත්තා සුන්දරඨානං ගතත්තා සම්මාව ගදත්තා **සුගතො**. ගමනංපි හි ගතන්ති වුච්චති තච භගවතො සොභනං පරිසුද්ධමනවජ්ජං, කිං පන තන්ති? අරියමග්ගො, තෙන සොභනගමනෙන ඛෙමං දිසං අසජ්ජමානො ගතොති සොභනගම නත්තාපි **සුගතො**. සුන්දරං වෙස ඨානං ගතො අමතං නිබ්බාණන්ති සුන්දරං ගතත්තාපි **සුගතො**. සම්මාව ගතො තෙන තෙන මග්ගෙන පහීනකිලෙසෙ පුන අපචාගච්ඡතොත්ත්‍ය වුත්තං හෙතං: "සොතාපත්ති මග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පචෙති න පචා ගච්ඡතීති **සුගතො**. අරහත්තමග්ගෙන යෙ කිලෙසා පහීනා තෙ කිලෙසෙ න පුනෙති න පචෙති න පචා ගච්ඡතීති **සුගතො**"ති. සම්මා වා ගතො දීපඞ්කරපාදමූලතො පභුති යාව බොධිමණ්ඩා තාව සමතිංසපාරමිපූරිතාය සම්මා පටිපත්තියා සබ්බලොකස්ස හිතසුඛ මෙව කරොන්තො සස්සතුච්ඡෙදං කාමසුඛං අත්තකිලමථන්ති ඉමෙව අන්තෙ අනුපගච්ඡන්තො ගතොති සම්මා ගතත්තාපි **සුගතො**; සම්මා වෙස ගදති යුත්තඨානෙසු යුත්තමෙව වාචං භාසතීති සම්මා ගදත්තාපි **සුගතො**. තත්‍රිදං සාඛකසුත්තං: "යං තථාගතො වාචං ජානාති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසංහිතං සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා න තථාගතො තං වාචං භාසති, යම්පි තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථ සංහිතං සා ච පරෙසං අප්පියා අමනාපා තම්පි තථාගතො වාචං න භාසති, යච ඛො තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං සාව පරෙසං අප්පියා අමනාපා තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්ස වාචාය වෙය්‍යාකරණාය, යං තථාගතො වාචං ජානාති අභූතං අතච්ඡං අනත්ථසංහිතං සාව පරෙසං පියා මනාපා න තථාගතො තං වාචං භාසති, යම්පි තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අනත්ථ සංහිතං සාව පරෙසං පියා මනාපා තම්පි තථාගතො වාචං න භාසති, යච ඛො තථාගතො වාචං ජානාති භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතං සාව පරෙසං පියා මනාපා තත්‍ර කාලඤ්ඤූ තථාගතො හොති තස්ස වාචාය වෙය්‍යාකරණාය"ති. එවං සම්මා ගදත්තාපි **සුගතො**ති වෙදිතබ්බො. සබ්බථා විදිතලොකත්තා පන **ලොකවිදූ**. සො හි භගවා

සභාවතො සමුදයතො නිරොධතො නිරොධූපායතොති සබ්බථා ලොකං අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣීති, යථාහ: "යත්ථ ඛො ආවුසො න ජායති න ජීයති න මීයති න චවති න උපපජ්ජති නාහං තං ගමනෙන ලොකස්ස අන්තං ඤාතෙය්‍යං දිට්ඨෙය්‍යං පත්තෙය්‍යන්ති වදාමි, නචාහං ආවුසො අපත්වාව ලොකස්ස අන්තං දුක්ඛස්ස අන්තකිරියං වදාමි, අපි චාහං ආවුසො ඉමස්මිංයෙව බ්‍යාමමත්තෙ කලෙබරෙ සසඤ්ඤිම්හි සමනකෙ ලොකඤ්ච පඤ්ඤපෙමි ලොකසමුදයඤ්ච ලොකනිරොධඤ්ච ලොකනිරොධගාමිනිඤ්ච පටිපදං.

ගමනෙන න පත්තබ්බො ලොකස්ස අන්තො කුදාචනං
න ච අපත්වා ලොකන්තං දුක්ඛා අත්ථි පමොචනං.

"තස්මා හවෙ ලොකවිදූ සුමෙධො
ලොකන්තගූ වුසිත බ්‍රහ්ම චරියො,
ලොකස්ස අන්තං සමිතාවි ඤත්වා
නාසිංසතී ලොකමිමං පරඤ්ච"න්ති.

අපිච:-තයො ලොකා-සඞ්ඛාරලොකො සත්තලොකො ඔකාස ලොකොති, තත්ථ එකො ලොකො "සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා"ති ආගතට්ඨානෙ සඞ්ඛාරලොකො වෙදිතබ්බො. "සස්සතො ලොකොති වා අසස්සතො ලොකොතිවා"ති ආගතට්ඨානෙ සත්තලොකො.

"යාවතා චන්දිමසුරියා පරිහරන්ති දිසා භන්ති විරොචනා,
තාව සහස්සධා ලොකො එත්ථ තෙ වත්තතී වසො"ති

ආගතට්ඨානෙ ඔකාසලොකො, තම්පි භගවා සබ්බථා අවෙදි, තථා හිස්ස "එකො ලොකො සබ්බෙ සත්තා ආහාරට්ඨිතිකා, දෙ ලොකා නාමඤ්ච රූපඤ්ච, තයො ලොකා තිස්සො වෙදනා, චත්තාරො ලොකා චත්තාරො ආහාරා, පඤ්ච ලොකා පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධා, ඡ ලොකා ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි, සත්ත ලොකා සත්තවිඤ්ඤාණට්ඨිතියො, අට්ඨ ලොකා අට්ඨලොකධම්මා, නව ලොකා නව සත්තාවාසා, දස ලොකා දසායතනානි, වාදස ලොකා වාදසායතනානි, අට්ඨාරස ලොකා අට්ඨාරසධාතුයො"ති අයං සඞ්ඛාරලොකොපි සබ්බථා විදිතො. යස්මා පනෙස සබ්බසමපි සත්තානං ආසයං ජානාති අනුසයං ජානාති චරිතං ජානාති අධිමුත්තිං ජානාති අප්පරජක්ඛෙ මහාරජක්ඛෙ තික්ඛින්ද්‍රියෙ මුදින්ද්‍රියෙ සවාකාරෙ වාකාරෙ සුවිඤ්ඤාපයෙ දුවිඤ්ඤාපයෙ භබ්බාභබ්බෙ සත්තෙ පජානාති තස්මාදස්ස සත්තලොකො පි සබ්බථා විදිතො. යථාච සත්තලොකො එවං ඔකාසලොකොපි. තථාහෙස එකං චක්කවාළං ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච යොජනානං වාදස සතසහස්සානි චතුත්තිංස සතානි ච පඤ්ඤාසඤ්ච යොජනානි.

පරිකෙඛපතො.

සබ්බං සතසහස්සානි ඡත්තිංශ පරිමණ්ඩලං,
දස චෙව සහස්සානි අඩ්ඪුඩ්ඪානි සතානි ච.

තත්ථ.

දුවෙසතසහස්සානි චත්තාරි නහුතානි ච,
එත්තකා බහලත්තෙන සඞ්ඛාතායං වසුන්ධරා.

තස්සායෙව සඞ්ඛාරකං.

චත්තාරි සතසහස්සානි අඤ්ඤෙව නහුතානි ච,
එත්තකං බහලත්තෙන ජලං වාතෙ පතිට්ඨිතං.

තස්සං පි සඞ්ඛාරකො.

නවසත සහස්සානි මාළුතො නභමුග්ගතො,
සට්ඨිඤ්චෙව සහස්සානි එසා ලොකස්ස සණ්ඨිතීති.

එවං සණ්ඨිතෙ චෙත්ථ යොජනානං.

චතුරාසීති සහස්සානි අජ්ඣොගාළ්හා මහණ්ණවෙ,
අවුග්ගතො තාවදෙව සිනෙරු පබ්බතුත්තමො.

තතො උපඩ්ඪුපඩ්ඩෙන පමාණෙන යථාක්කමං,
අජ්ඣොගාළ්හුග්ගතා දිබ්බා නානාරත්න විත්ථිතා.

යුගන්ධරො ඊසධරො කරවීකො සුදස්සනො,
නෙමින්ධරො විනතකො අස්සකණ්ණො ගිරිබ්භා.

එතෙ සත්ත මහාසෙලා සිනෙරුස්ස සමන්තතො,
මහාරාජනමාවාසා දෙවයක්ඛ නිසෙවිතා.

යොජනානං සතානුච්චා හිමවා පඤ්ච පබ්බතො,
යොජනානං සහස්සානි තීණි ආයතවිත්ථතො,[1]
චතුරාසීති සහස්සෙහි කූටෙහි පතිමණ්ඩිතො.

තිපඤ්ච යොජනක්ඛන්ධ පරික්ඛෙපා නගව්හයා,
පඤ්ඤස්ස යොජනක්ඛන්ධ සාඛායාමා සමන්තතො.

සත්තයොජන විත්ථිණ්ණා තාවදෙව ච උග්ගතා,
ජම්බු යස්සානුභාවෙන ජම්බුදීපො පකාසිතො.

යඤ්චේතං ජම්බුයා පමාණං, එතදෙව අසුරානං චිත්‍රපාටලියා, ගරුළානං සිම්බලිරුක්ඛස්ස, අපරගොයානෙ කදම්බස්ස, උත්තර කුරූසු කප්පරුක්ඛස්ස, පුබ්බවිදෙහෙ සිරීසස්ස, තාවතිංසෙසු පාරිචත්තකස්සාති.

---

1. ම. II. ආයාමවිත්ථතො.

තෙනාහු පෝරාණා:-

පාවලී සිම්බලී ජම්බු දෙවානං පාරිචජ්ජතක්කො,
කදම්බො කපපරුක්ඛො ච සිරීසෙන භවති සත්තමං.

වෙ අසීතිසහස්සානි අජ්ඣාගාළෙහා මහණ්ණවෙ,
අවගාහතො තාවදෙව වක්කවාළ සිලුච්චයො,
පරික්ඛිපිත්වා තං සබ්බං ලොකධාතුමයං ඨිතොති.

තත්ථ-චන්දමණ්ඩලං එකූනපඤ්ඤාසයොජනං, සූරියමණ්ඩලං පඤ්ඤාසයොජනං, තාවතිංසභවනං දසසහස්සයොජනං, තථා අසුරභවනං අවීචිමහානිරයො ජම්බුදීපො ච. අපරගොයානං සත්තසහස්සයොජනං, තථා පුබ්බවිදෙහො, උත්තරකුරු අට්ඨසහස්ස යොජනං, එකමෙකො චෙත්ථ මහාදීපො පඤ්චසත පඤ්චසතපරිත්ත දීපපරිවාරො, තං සබ්බම්පි එකං වක්කවාළං එකා ලොකධාතු. තදන්තරෙසු ලොකන්තරිකනිරයා, එවං අනන්තානි චක්කවාළානි අනන්තා ලොකධාතුයො භගවා අනන්තෙන බුද්ධඤ්ඤාණෙන අවෙදි අඤ්ඤාසි පටිවිජ්ඣි එවමස්ස ඔකාසලොකොපි සබ්බථා විදිතො එවමපි සබ්බථා විදිතලොකත්තා ලොකවිදූ.

අත්තනා පන ගුණෙහි විසිට්ඨතරස්ස නස්සවි අභාවතො නත්ථි එතස්ස උත්තරොති අනුත්තරෝ. තථා හෙස සීලගුණෙනාපි සබ්බං ලොකමභිභවති, සමාධි-පඤ්ඤ-විමුත්ති-විමුත්තිඤාණදස්සනගුණෙ නා පි, සීලගුණෙනාපි අසමො අසමසමො අප්පටිමො අප්පටිභාගො අප්පටිපුග්ගලො-පෙ-විමුත්තිඤාණදස්ස නගුණෙනා පි, යථාහ:-"නඛො පනාහං භික්ඛවෙ සමනුපස්සාමි සදෙවකෙ ලොකෙ සමාරකෙ-පෙ-සදෙවමනුස්සාය අත්තනා සීලසම්පන්නතරං"ති විත්ථාරො, එවං අඤ්ඤපසාදසුත්තාදීනි "න මෙ ආචරියො අත්ථි"ති ආදිගාථායො ච විත්ථාරෙතබ්බා.

පුරිසදමෙ සාරෙතීති **පුරිසදම්මසාරථි**. දමෙති විනෙතීති වුත්තං හොති, තත්ථ පුරිසදම්මාති අදන්තා දමෙතුං සුත්තා තිරච්ඡාන පුරිසා පි මනුස්ස අමනුස්සපුරිසා පි, තථාහි:-භගවතා තිරච්ඡානපුරිසා පි-අපලාලො නාගරාජ චූළොදරො මහොදරො අග්ගිසිඛො ධූමසිඛො ආරවාළො නාගරාජ ධනපාලකො හත්ථි එවමාදයො දමිතා නිබ්බිසා කතා සරණෙසු ච සීලෙසු ච පතිට්ඨාපිතා. මනුස්සපුරිසා පි සච්චක නිගණ්ඨපුත්ත අම්බට්ඨමාණව පොක්ඛරසාති සොණදණ්ඩ කූටදන්තාදයො, අමනුස්සපුරිසා පි-ආළවක සුවිලොම ඛරලොමයක්ඛ සක්කදෙවරාජාදයො දමිතා විනීතා විවිත්‍රෙහි විනයනූපායෙහි. "අහං ඛො කෙසි පුරිසදමෙ සණ්හෙන පි විනෙමි ඵරුසෙන පි විනෙමි සණ්හඵරුසෙන පි විනෙමි"ති ඉදඤ්චෙත්ථ සුත්තං විත්ථාරෙ

තබ්බං. අපිච:-භගවා විසුද්ධසීලාදීනං පඨමජ්ඣානාදීනි සොතාපත්තාදී තණ්හා උත්තරිං මග්ගපටිපදං ආවික්ඛන්තො දන්තෙ පි දමෙති යෙව, අථවා:-**අනුත්තරෙ පුරිසදම්මසාරථිති** එකමෙවිදං **අත්ථපදං**, භගවා හි තථා පුරිසදම්මෙ සාරෙති යථා එකපලලඛ්ඛකෙනෙව නිසින්නා අඤ්ඤිසා අසජ්ජමානා ධාවන්ති, තස්මා "අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි"ති වුච්චති. **විරතවාති**[1] අරියමග්ගෙන සබ්බපාපකෙහි විරතො. **පහූති** බහූ. **විසවිති** පරසන්තානෙ විරිස්සපාදකො. **අලමත්තෙහාති** සමත්ථවිත්තො. **විරතොති** අරියමග්ගෙන විරතත්තා ඇයතිඅපපිසක්ඛිතො. **සබ්බපාපකෙහි නිරයදුක්ඛමතිවවාති** ආයති අපපිසක්ඛිතාය නිරයදුක්ඛමතිවව ඨිතො. **විරිසවාසොති** විරියනිකෙතො. **සො විරිසවාති** සො ඛීණාසවො විරියවාති වත්තබ්බතං අරහති. **පධානවා විරො තාදීති** ඉමානි පදානස්ස ථුති වචනානි, සො හි පධානවා මග්ගඣ්ඣානුපවාරෙන[1] වීරො කිලෙසාදිවිඛංසන සමත්ථතාය, තාදී නිබ්බිකාරතාය. **පවුච්චතෙ තථත්තතාති** තථාරූපො විරියවාති පවුච්චති. **තෙ කාම කාමිනොති** එතෙ රූපාදි වත්ථුකාමෙ ඉච්ඡන්තා. **රාගරාගිනොති** රාගෙන රජිතා. **සඤ්ඤොජනිනොති** රාගසඤ්ඤය සඤ්ඤිනො. **න කාමෙ කාමෙතීති** රූපාදිවත්ථුකාමෙ න පත්තෙති. **අකාමොති** කාමෙන විරහිතො. **නික්ඛාමොති** නික්ඛන්තකාමො. **සබ්බසඤ්ඤැත සඤ්ඤතති** කියබ්ගතං සබ්බං තෙය්‍යපථං ජානාතීති සබ්බසඤ්ඤැ, තස්ස භාවො=සබ්බසඤ්ඤැතා, සබ්බසඤ්ඤුතාය සඤ්ඤං සබ්බසඤ්ඤැතසඤ්ඤං. සබ්බසඤ්ඤැතසඤ්ඤංසංඛාතං නෙත්තව වාසනාය සහ කිලෙසෙ පරාජෙත්වා ජිතත්තා[2] ජිනභාවො ච අපුබ්බං අවරිමං අපුරෙ අපච්ඡා එකමෙකි ඛණෙ එකමෙකි කාලෙ උපපන්නා පුබ්බන්තතො උඛං හත්තාති උපපන්නා. **තෙජි තෙජසාති** තෙජන සමන්නාගතො තෙජසා අභිභූය. **සමහං විජසඤ්ඤං ජාතිජරාය ඉධ විපහානනති** සමහං ජාති ජරාය පහානභූතං ධම්මං ඉධෙව ජානෙය්‍යං. **ජගතීති** පඨවි. **සබ්බං ආකාසගතනති** සකලං ආකාසෙ පවත්තං පත්තවං. **තමගතනති තමගමව**=තමගතං අඤ්ඤකාරං යථා ගුථගතං මුත්තගතනති. **අභි විහදමාති** නාසෙත්වා. **අඤ්ඤකාරං විධමෙත්වාති** චක්ඛුවිඤ්ඤණ්ණපත්ති නිවාරණං අඤ්ඤකාරං පලාපෙත්වා. **ආලොකං දස්සයිත්වාති** සූරියා ලොකං දස්සයිත්වා. **ආකාසෙති** අජ්ටාකාසෙ. **අනතලිඤ්ඤෙති** අනතර ධාතුං සමත්ථෙ තුවෙජාකාසෙ. **ගගනපථෙති** දෙවතානං ගමනමග්ගෙ ගවජ්ජති. **සබ්බං අභිසංඛාරසමුදයනති** සකලං කම්මසමුදයං. උපපාද තණ්හාති අත්ථො. **කිලෙසතමං අවිජ්ජන්ධකාරං විධමෙත්වාති** කිලෙ සතමසංඛාතං අඤ්ඤණං අවිජ්ජන්ධකාරං නීහරිත්වා නාසෙත්වා. **ඤාණලොකං පඤ්ඤලොකං දස්සයිත්වා. වත්ථුකාමෙ පරිජානිත්වාති** රූපාදිවත්ථුකාමෙ ඤාත තීරණ පරිඤ්ඤාහි ජානිත්වා. **කිලෙසකාමෙ පහාතාති** උපතාපන සංඛාතෙ කිලෙසකාමෙ පහානපරිඤ්ඤය පජ

1. සී. II. විඛවාති. සී. I. විරියවාති.
2. I. II. සී. ජිතත්තා.

හිත්වා. අථස්ස භගවා තං ධම්මං ආවිකබ්බන්තො උපරූපරි තා ගාථායො අභාසි. තත්ථ **නෙක්ඛම්මං දට්ඨුං ඛෙමන්නාති** නිබ්බානඤ්ච නිබ්බාණ ගාමිනිඤ්ච පටිපදං ඛෙමන්නි[1] දිසත්වා. **උග්ගහීතන්නති** දිට්ඨිවසෙන ගහිතං. **නිරත්තන්වාති** නිරස්සිතබ්බං[2] මුඤ්චිතබ්බන්නි වුත්තං හොති. **මා තෙ විජ්ජිත්ථාති** මා තෙ අහොසි. **කිඤ්චන්නති** රාගාදි කිඤ්චනං තම්පි තෙ මා විජ්ජිත්ථ. **නිරස්සිතබ්බන්ති** පජහිතබ්බං. **මුඤ්චිතබ්බන්නති** මුඤ්චිත්වා න පුන ගණ්හිතබ්බං. **පජහිතබ්බන්නති** පරිච්චජිතබ්බං. **විනොදෙතබ්බන්නති** ඛිපිතබ්බං. **ඛ්‍යන්තීකාතබ්බන්නති** විගතන්තං කාතබ්බං. **අනත්ථාවං ගමෙතබ්බන්නති** අත්ථ අභාවං ගමෙතබ්බං. **පුබ්බෙති** අතීතෙ සංඛාරෙ ආරබ්ඛ උපජ්ජනකිලෙසා. **බ්‍රාහ්මණාති** භගවා ජතුකණ්ණිං ආලපති, සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදමපි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

ජතුකණ්ණිසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.
එකාදසමං.

12.

බාදසමෙ:-භද්‍රාවුධසුත්තෙ **ඔඝං ජහන්ති** ආලයං ජහං. **තණ්හාවජිදන්ති** තණ්හාකායවජිදං. **අනෙජන්ති** ලොකධම්මෙසු නිත්තණ්හතාපං. **තදිං ජහන්ති** අනාගතරූපාදිපත්ථනා ජහං. එකා එව හි තණ්හා ඨිති, වසෙන ඉධ නානාපපකාරතො වුත්තා. **කප්පං ජහන්ති** දුවිධං කප්පං ජහං. **අතිසාවෙමීති** අතිවිය යාවාමි. **සුඛාන නාගස්ස අපනමිස්සන්ති ඉතොති** නාගස්ස තව භවතො වචනං සුත්වා ඉතො පාසානකවෙති යතො බහුජනා පක්කමිස්සන්තීති අධිප්පායො. **සෙ උපාසුපාදුනාති** තණ්හාදිට්ඨිහි උපගන්ත්වා ගහිතා. **චෙතසොඅභිඛ්‍යානාති** චිත්තෙපත්ති ඨිතා. **අභිනිවෙසානුසයාති** පතිට්ඨහිත්වා අගන්ත්වා සයිතා. **ජනපදෙහි සඞ්ගතාති** අඞ්ගාදිහි ජනපදෙහි ඉධ සමාගතා. **විසාකරොහිති** ධම්මං දෙසෙහි. **සඞ්ගතාති** එතෙ තිත්ථියාදයො එකීභූතා. **සමාගතාති** වුත්තප්පකාරෙහි ජනපදෙහි ආගතා. **සමොහිතාති** රාසිභූතා. **සන්නිපතිතාති** අවියොගා. අථස්ස ආසයානුලොමෙන ධම්මං දෙසොන්තො භගවා උපරූපරි ගාථායො අභාසි. තත්ථ **ආදාන තණ්හන්ති** රූපාදීනං ආදායිකං ගහණතණ්හං තණ්හුපාදානන්ති වුත්තං හොති. **යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියන්තීති** එතෙසු උබාදි භෙදෙසු යං යං ගණ්හන්ති. **තෙනෙව මාරො අන්වෙති ජන්තුන්ති**

---

1. ම. V. ඛෙමං. 2. ම. V. නිදස්සිතබ්බං.

තෙනෙවුපාදානපච්චයනිබ්බත්තසම්මාභිසංඛාරවසෙන පටිසන්ධි ඛන්ධා මාරො නාං සතතං අනුගච්ඡති. **නාසමා පජානන්ති** තසමා එවමාදී නවං අනිච්චාදිවසෙන වා සංඛාරෙ පජානන්තො. **ආදානසතෙන ඉති**[1]**පෙක්ඛමානො පජං ඉමං මච්චුධෙය්‍යං විසත්තන්ති** ආදත්තබ්බ ත්තෙන ආදානෙසු රූපාදීසු සත්තෙන සබ්බලොකෙ ඉමං පජං මච්චු ධෙය්‍යෙ ලග්ගං පෙක්ඛමානො, ආදානසත්තෙ වා ආදානාභිනිවිඨෙ පුග්ගලෙ ආදානසඛගෙතුව ඉමං පජං මච්චුධෙය්‍යෙ ලග්ගං තතො විතික්කමිතුමසමත්ථං ඉති පෙක්ඛමානො. කිඤ්චාපි සබ්බලොකෙ න උපාදියෙථාති, සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනා පරියොසානෙ පුබ්බසදිසො එව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

ගද්‍රාවුධසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

මා ද ස මං.

13.

තෙරසමෙ උදයසුත්තෙ-**අඤ්ඤවිමොක්ඛානි** පඤ්ඤානුභාව නිජ්ඣානං විමොක්ඛං පුච්ඡති. **පඨමෙනපි ඣානෙන ඣායීති** විතක්ක විචාරපීතිසුඛචිත්තෙකග්ගතා සම්පයුත්තෙන පඨමජ්ඣා නෙන ඣායතීති ඣායි. **දුතියෙනාති** පීතිසුඛචිත්තෙකග්ගතාසම්ප යුත්තෙන. **තතියෙනාති** සුඛචිත්තෙකග්ගතාසම්පයුත්තෙන. **චතුත්ථෙ නාති** උපෙඛාචිත්තෙකග්ගතාසම්පයුත්තෙන. **සවිතක්කසවිචාරෙනපි ඣානෙන ඣායීති** චතුක්කනයපච්ඡනයෙසු පඨමජ්ඣානෙන සවි තක්කසවිචාරෙන ඣානෙන ඣායතීති ඣායි. **අවිතක්කවිචාර මත්තෙනාති** පච්ඡනයෙ දුතියෙන ඣානෙන. **අවිතක්ක අවිචාරෙ නාති** දුතිය තතියාදි අවසෙසඣානෙන. **සපීතිකෙනාති** පීතිසම්ප යුත්තෙන දුක්ඛතික්ඛඣානෙන. **නිප්පීතිකෙනාති** පීතිවිරහිතෙන තද වසෙසඣානෙන. **සුඛසහගතෙනාති**[2] සුඛසහගතෙන තික්ඛ චතුක්කඣානෙන. **උපෙක්ඛාසහගතෙනාති** චතුත්ථපඨමෙන. **සුඤ්ඤතෙනාති** සුඤ්ඤතාවිමොක්ඛසම්පයුත්තෙන. **අනිමිත්තෙනපීති** නිච්චනිමිත්තං ධුවනිමිත්තං අත්තනිමිත්තං ච උග්ඝාටෙත්වා පටිලද්ධෙන අනිමිත්තෙනපි ඣානෙන ඣායතීති ඣායි. **අප්පණිහිතෙනාති** මග්ගා ගමනවසෙන පණිධිං සොධෙත්වා පරියාදියිත්වා ඵලසමාපත්ති වසෙන අප්පණිහිතෙනාපි. **ලොකිකෙනපීති** ලොකිකෙන පඨම දුතිය තතිය චතුත්ථෙන. **ලොකුත්තරෙනපීති** තෙනෙව ලොකුත්තර සම්පයුත්තෙන. **ඣානරතොති** ඣානෙසු අභිරතො. **එකත්තමනු යුත්තොති** එකත්තං එකීභාවං අනුයුත්තො පයුත්තො. **සදත්ථගරු කොති** සකත්ථගරුකො; කකාරස්සායං දකාරො කතො, සදත්ථොතිව

---

1. ම. V. ඉධපෙක්ඛමානො.
2. ම. V. සාතසහගතෙන.

අරහත්තං වෙදිතබ්බං. තං හි අත්තුපනිබ්බත්තේන අත්තානං අවිජහනත්තේන අත්තනො පරමත්ථතොඨාන ච අත්තනො අත්ථත්තා සකත්තෝති වුච්චති, ඵලසමාපත්තිසමාපජ්ජනවසෙන සකත්ථගරුකො නිබ්බාණගරුකොති එකෙ. **අරජෙති** නිකකිලෙසො. **විරජෙති** විගතකිලෙසො. **නිරජෙති** අපනීතකිලෙසො, විගතරජෙතිපි පාඨො, සො එවත්ථො. **රජාපගතොති** කිලෙසෙහි දූරිභූතො. **රජ විප්පගිතොති** කිලෙසපපහීනො. **රජවිප්පමුත්තොති** කිලෙසෙහි මුත්තො. **පාසාණිකෙ චෙතියෙති** පාසාණපිඨෙ පාරායනසුත්තනත දෙසිතට්ඨානෙ. **සබ්බාසවක්ඛයෙ පතිට්ඨිතත්තා** සබ්බෙසං කිලෙස උසුක්ඛානං පටිප්පස්සඛත්තා නාසිතත්තා ආසීනො. **කිච්චාකිච්චෙති** ඉදං කත්තබ්බං ඉදං න කත්තබ්බන්ති එවං මනසා චිත්තෙතබ්බං; **කරණීයාකරණීයෙති** කායවාරෙන අවස්සං ඉදං කරණීයං ඉදං අකරණීයන්ති එවං කරණීයාකරණීයං. **පහීනත්ති** විස්සඨං. **වගිප්පත්තෙනාති** පගුණභාවං පත්තෙන.

අථ භගවා යස්මා උදයො චතුත්ථජ්ඣානලාභී තස්මාස්ස පටිලබ්ධ ඣානවසෙන නානප්පකාරතො අඤ්ඤවිමොක්ඛං දස්සෙන්තො උපරූපරි ගාථායො ආහ. තත්ථ **පහානං කාමච්ඡන්දස්සා**තිති යදිදං පඨමජ්ඣානං නිබ්බත්තෙතත්තස්ස කාමච්ඡන්දප්පහානං, තම්පි අඤ්ඤ විමොක්ඛං පබ්‍රූමි; එවං සබ්බපදෙසු යොජෙතබ්බානි.

විත්තස්ස අකල්ලතාති විත්තස්ස ගිලානභාවො. ගිලානො හි අකල්ලකොති වුච්චති, විත්තෙපි වුත්තං: "නාහං භික්ඛවෙ අකල්ලකො"ති. **අකම්මඤ්ඤතාති** විත්තගෙලඤ්ඤසංඛාතොව අකම්මඤ්ඤතාකාරො. **ඔලීයනාති** ඔලීයනාකාරො. ඉරියාපථෙ විත්තං හි ඉරියාපථං සඞ්ඛාරෙතුං අසක්කොන්තං රුක්ඛෙ වගුලි විය[1] ඛිලෙ ලග්ගිතඵාණිතවාරකො විය ච ඔලීයති, තස්ස තං ආකාරං සඞ්ඛාය ඔලීයනාති වුත්තං. දුතියපදං උපසග්ගෙන වඩ්ඪිතං. **ලීනත්ති** අවිප්පඨාරිකතාය පතිකුචිතං. ඉතරෙ චෙ ආකාරභාවනිදෙසා. **ථීනත්ති** සපිපිඩොව විය අවිප්පඨාරිකතාය ඝනභාවෙ[2] ඨිතං. **ථීනනාති** ආකාරනිදෙසො. ජීසිතභාවො **ජීසිතත්තං**. අවිප්පඨාරවසෙනෙව ඨබ්ධතාති අත්ථො.

උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධන්ති චතුත්ථජ්ඣාන උපෙක්ඛාසතිහි සංසුද්ධං. **ධම්මතක්ක පුරෙජවන්ති** ඉමිනා තස්මිං චතුත්ථජ්ඣානවිමොක්ඛෙ ඨිතං[3] ඛීණාසවානං විපස්සිත්වා අධිගතං අරහත්තවිමොක්ඛං වදති, අරහත්ත විමොක්ඛස්ස හි මග්ගසම්පයුත්ත සම්මාසංකප්පාදිභෙදෙ ධම්ම තක්කො පුරෙ ජවො හොති. තෙනාහ: "ධම්මතක්කපුරෙජවෙ"ති. **අවිජ්ජාය පභෙදනන්ති** එතමෙව ච අඤ්ඤවිමොක්ඛං අවිජ්ජාපභෙද සංඛාතං නිබ්බාණං නිස්සාය ජාතත්තා කාරණූපචාරෙන "අවිජ්ජාය පභෙදන"න්ති බ්‍රූමි.

---

1. ම. V. වඟ්ගලිවිඟ්ගලිවිය. 2. ම. V. ඝනභාවෙනඨිතං. 3. සී. ඨිතා.

සා චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛාති එත්ථ උපපත්තිතො ඉක්ඛතීති උපෙක්ඛා, සමං පස්සති අපක්ඛපතිතා හුත්වා පස්සතීති අත්ථො. **උපෙක්ඛනාති** ආකාරනිද්දෙසො. **අජ්ඣුපෙක්ඛනාති** උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. **චිත්තසමතොති** චිත්තස්ස සමගාභාවො. **චිත්තපස්සද්ධීති** චිත්තස්ස උද්ධච්චාදිරිත්තභාවජීත්තභාවො. **මජ්ඣත්තතාති** චිත්තස්ස මජ්ඣිමභාවො. එවං අවිජ්ජාපහෙදවචනෙන වුත්තං නිබ්බාණං සුත්වා තං කිස්ස විප්පහානෙන පුච්ඡතීති පුච්ඡනෙනා "කිංසු සඤ්ඤුජනො"ති ගාථමාහ.

තත්ථ කිංසු සඤ්ඤුජනොති කිංසඤ්ඤුජනො. **විචාරණතති** විවරණකාරණං. **කිස්සස්ස විප්පහානෙනාති** කිං නාමකස්ස අස්ස ධම්මස්ස විප්පහානෙන. අත්ථස්ස භගවා තමත්ථං ව්‍යාකරොනෙනා "නන්දිසඤ්ඤුජනො"ති ගාථමාහ. **තත්ථ චිත්තකස්සාති** කාමවිතක්කා දිඤො විතක්කො අස්ස. ඉදානි තස්ස නිබ්බාණස්ස මග්ගං පුච්ඡනෙනා "කථං සතස්සා"ති ගාථමාහ: **තත්ථ විඤ්ඤාණතති** අභිසංඛාර විඤ්ඤාණං. අත්ථස්ස මග්ගං කථෙනෙනා භගවා "අජ්ඣත්තවා"ති ගාථ මාහ: **තත්ථ එවං සතස්සාති** එවං සතස්ස සම්පජානස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි.

දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසොව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

උදයසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

තෙරසමං.

14.

චුද්දසමෙ පොසාලසුත්තෙ-**යො අතීතං ආදිසතීති** යො භගවා අත්තනො ච පරෙසඤ්ච "එකම්පි ජාති"නති ආදිභෙදං අතීතං ආදිසති. **එකම්පි ජාතිනති** එකම්පි පරිසඤ්ඤිමූලකං චුතිපරියොසානං එකභවපරියාපන්නං ඛන්ධසන්තානං, එස නයො චෙපි ජාති යොති ආදීසු. **අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙති** ආදීසු පන පරිහායමානො කප්පො සංවට්ටකප්පො, තදා සබ්බෙසං බ්‍රහ්මලොකෙ සංනිවත්තනතො. විවට්ටමානො කප්පො විවට්ටකප්පො, තදා බ්‍රහ්මලොකතො සත්තානං විවට්ටනතො. තත්ථ සංවට්ටෙන සංවට්ටඨායි ගහිතො හොති තං මූලකත්තා, විවට්ටෙන ච විවට්ටඨායි, එවං හි සති "චත්තාරිමානි භික්ඛවෙ කප්පස්ස අසංඛෙය්‍යානි කතමානි චත්තාරි සංවට්ටො සංවට්ටට්ඨායි විවට්ටො විවට්ටට්ඨායි"ති වුත්තානි තානි පරිගණිතානි හොන්ති. සංවට්ටකප්පෙ විවට්ටකප්පෙති ච කප්පස්ස අඩ්ඩං ගහෙත්වා වුත්තං, සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙති සකලකප්පං ගහෙත්වා වුත්තං, කථං අනුස්සරතීති චෙ? "අමුත්‍රාසි"නති ආදිනා නයෙන, තත්ථ

අමුත්‍රාසිනති අමුමහි සංවට්ටකපෙප අහං අමුමහි භවෙ වා යොනියා වා ගතියා වා විඤ්ඤාණට්ඨිතියා වා සත්තාවාසෙ වා සත්තනිකායෙ වා ආසිං. **එවංනාමොති** තිස්සො වා ඵුස්සො වා. **එවං ගොත්තොති** කච්චායනො වා කස්සපො වා. ඉදමස්ස අතීතභවෙ අත්තනො නාම ගොත්තානුස්සරණවසෙන වුත්තං, සචෙ පන තස්මිං කාලෙ අත්තනො වණ්ණසම්පත්තිං වා ලූඛපණීත ජීවිතභාවං වා සුඛදුක්ඛබහුලතං වා අප්පායුක දීඝායුකභාවං වා අනුස්සරිතුකාමො තම්පි අනුස්සරතියෙව. තෙනාහ: "එවං වණ්ණො එවමායුපරියන්තො"ති. **තත්‍රා එවං වණ්ණොති** ඔදාතො වා සාමො වා. **එව මාහාරොති** සාලිමංසොදනාහාරො වා පවත්තඵලභොජනො වා. **එවං සුඛදුක්ඛපටිසංවෙදීති** අනෙකප්පකාරෙන කායිකචෙතසිකානං සාමිසනිරාමිසප්පභෙදානං වා සුඛදුක්ඛානං පටිසංවෙදී. **එවමායුපරියන්තොති** එවං වස්සසත පරිමාණායුපරියන්තො වා චතුරාසීතිකප්පසහස්ස ආයුපරියන්තො වා. **සො තතො චුතො අමුත්‍ර උපපාදිනති** සො අහං තතො භවතො යොනිතො ගතිතො විඤ්ඤාණට්ඨිතිතො සත්තාවාසතො සත්තනිකායතො වා චුතො පුන අමුස්මිං නාම භවෙ යොනියා ගතියා විඤ්ඤාණට්ඨිතියා සත්තාවාසෙ සත්තනිකායෙ වා උපපාදිං. **තත්‍රාපාසිනති** අථ තත්‍රාපි භවෙ යොනියා ගතියා විඤ්ඤාණට්ඨිතියා සත්තාවාසෙ සත්තනිකායෙ වා පුන අහොසිං. එවං නාමොති ආදි වුත්තනයමෙව. අපි ච යස්මා "අමුත්‍රාසි"නති ඉදං අනුපුබ්බෙන ආරොහන්තස්ස යාව දිවිජ්ජකං අනුස්සරණං "සො තතො චුතො"ති පටිනිවත්තන්තස්ස පච්චවෙක්ඛා, තස්මා "ඉධූපපන්නො"ති ඉමිස්සා ඉධූපපත්තියා අනන්තරමෙවස්ස උපපත්තිට්ඨානං සඤ්ඤාය "අමුත්‍ර උදපාදි"නති ඉදං වුත්තන්නති වෙදිතබ්බං. "තත්‍රාපාසි"නති එවමාදි පනස්ස තත්‍ර ඉමිස්සා උපපත්තියා අනන්තරෙ උපපත්තිට්ඨානෙ නාමගොත්තාදීනං අනුස්සරණදස්සනත්ථං වුත්තං. **සො තතො චුතො ඉධූපපන්නොති** සචාහං තතො අනන්තරූප පත්තිට්ඨානතො චුතො ඉධ අමුකස්මිං නාම ඛත්තියකුලෙ වා බ්‍රාහ්මණකුලෙ වා නිබ්බත්තො. **ඉතීති** එවං. **සාකාරං සඋද්දෙසන්ති** නාමගොත්තවසෙන සඋද්දෙසං වණ්ණාදිවසෙන සාකාරං. නාමගොත්තෙන හි සත්තො තිස්සො කස්සපොති උද්දිස්සියති වණ්ණාදිහි සාමො ඔදාතොති නානත්තතො පඤ්ඤායති තස්මා නාමගොත්තං උද්දෙසො, ඉතරො ආකාරොති. **පුබ්බෙනිවාසන්ති**[1] පුබ්බෙ අතීතජාතිසු නිවුත්ථඛන්ධා නිවුත්ථධම්මා වා, නිවුත්ථාති අජ්ඣාවුත්ථා අනුභූතා අත්තනො සන්තානෙ උපපජ්ජිත්වා නිරුද්ධා, නිවුත්ථාති ගොචරනිවාසෙන නිවුත්ථා අත්තනො විඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතා පරිච්ඡින්නා පරවිඤ්ඤාණෙන විඤ්ඤාතාපි වා, ඡින්නාවට්ටකානු[2] සරණාදිසු තෙ බුද්ධානංයෙව ලබ්භන්ති, තං පුබ්බෙනිවාසං ආදියති ඤාණෙති. **පරෙසං අනීඤ්ඤන්ති** අඤ්ඤසං පරපුග්ගලානං පුබ්බෙනිවාසං "එකම්පි ජාති"නති

1. ම. V. පුබ්බනිවාසන්ති. 2. ම. V. ඡින්නාවට්ටසතානු.

අදිනා ආදිසති. **මහාපදුමිනිගුත්තතනති** මහාපුරිසානං අපදුන නියුත්තතං මහාපදුමනිගුත්තතං. **මහාසුදස්සනිගතති** මහාසුදස්සන සම්පත්තියුත්තතං මහාසුදස්සනසුත්තතං. **මහාගොවින්දිගතති** මහාගො විනද බ්‍රාහ්මණස්ස අත්ථදුත්තියුත්තතං මහාගොවිනදසුත්තතං. **මගදෙවිගතති** මගදෙවස්ස රඤ්ඤ අපදුත්තියුත්තතං මගදෙවසුත්තතං. **සත්තානුසාරි ඤාණං හොතීති** පුබ්බෙනිවාසානුස්සතිසම්පයුත්තතං ඤාණං හොති. **යාවතකං ආකඞ්ඛතීති** යත්තකං ඤාතුං ඉච්ඡති තත්තකං ජානිස්සා මිති ඤාණං පෙසෙති. අථස්ස දුබ්බලපත්තපුටෙ තත්තතාරුවම්ව අපඤ්ඤලත්තං අපපටිහතං අනිවාරිතං ඤාණං හවිජති. තෙන යාවතකං ආකඞ්ඛති තාවතකං අනුස්සරති. **බොධිජ්ජතති** බොධියා මූලෙ ජාතං. **ඤාණං උප්පජ්ජතීති** චතුමග්ගඤාණං උප්පජ්ජති. **අයමන්තිමා ජාතීති** තෙන ඤාණෙන ජාතිමූලස්ස පහීනත්තා පුන අයමන්තිමා ජාති නත්ථිදානි පුනබ්භවොති අපරම්පි ඤාණං උප්පජ්ජති. **ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණන්ති** එත්ථ උපරි සත්තානන්ති පදං ඉධ ව ආහරිත්වා සත්තානං ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණන්ති යොජෙතබ්බං, පරපරා නීති වත්තබ්බෙ සඤ්චලසෙන රොකාරං කත්වා පරොපරානීති වුච්චති, පරොපරානං භාවො පරොපරියං, පරොපරියමෙව පරොපරි යත්තං, වෙනෙය්‍යසත්තානං සද්ධාදීනං පඤ්ඤත්තානං ඉන්ද්‍රියානං පරො පරියත්තං=ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං, ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තස්ස ඤාණං= ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං, ඉන්ද්‍රියානං උත්තමානුත්තමභාවඤාණන්ති අත්ථො. ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තං ඤාණන්තිපි පාඨො. පරානි ච අපරි යානිච=පරොපරියානි, පරොපරියානං භාවො=පරො පරියත්තන්ති වා යොජෙතබ්බං. අපරියානීතිච උත්තමානීති අත්ථො. අථවා පරානිච ඔපරානිච=පරොපරානි, තෙසං භාවො ඊරොපරියන්ති වා යොජෙ තබ්බං, ඔපරානීතිච අපරානීති වුත්තං හොති, ලාමකානීති අත්ථො. "පරොපරායස්ස සමෙච්ච සම්මා"ති ආදීසු විය පරොපරියත්තෙ ඤාණන්ති භුම්මවචනෙනාපි පාඨො.

තථාගතස්සාති යථා විපස්සී ආදයො පුබ්බකා ඉසයො ආගතා තථා ආගතස්ස, යථාව තෙ ගතා තථාගතස්ස. **තථාගතබලන්ති** අඤ්ඤෙහි අසාධාරණං තථාගතස්සෙව බලං, යථා වා පුබ්බබුද්ධානං බලං පුඤ්ඤස්ස සම්පත්තියා ආගතං තථා ආගතබලන්තිපි අත්ථො. විධා තං තථාගතස්ස බලං කායබලං ඤාණබලං ච, තෙසු කායබලං හත්ථිකුලාභුසාරෙන වෙදිතබ්බං, වුත්තං හෙතං පොරාණෙහි:-

"කාලාවකං ච ගඞ්ගෙය්‍යං පණ්ඩරං තම්බපිඞ්ගලං
ගන්ධමඞ්ගලහෙමව උපොසථ ඡද්දන්තිමෙ දසා"ති.

යදෙතං පකතිහත්ථිගණනාය හත්ථීනං කොටිසහස්සස්ස, පුරිස ගණනාය දසහත්ථං පුරිසකොටිසහස්සානං බලං හොති, ඉදං තාව තථාගතස්ස කායබලං. ඤාණබලං පන මහාසීහනාදෙ ආගතං

දසබලඤාණං චතුවෛසාරජ්ජඤාණං අට්ඨසු පරිසාසු අකම්පන ඤාණං චතුයෝනිපරිච්ඡේදකඤාණං පටිගතිපරිච්ඡේදකඤාණං, සඤ්ඤුත්තතෙ ආගතානි තෙසත්තතෙ ඤාණානි සත්තසත්තතෙ ඤාණානීති එවං අඤ්ඤානිපි අනෙකානි ඤාණසහස්සානි, එතං ඤාණබලං නාම, ඉධාපි ඤාණබලමෙව අධිප්පෙතං, ඤාණං හි අකම්පියට්ඨෙන උපත්ථම්භට්ඨෙන ච බලන්ති වුච්චති. **සත්තානං ආසයානුසයඤාණන්ති** එත්ථ රූපාදීසු ඛන්ධෙසු ඡන්දරාගෙන සත්තාති සත්තා, වුත්තං හෙතං භගවතා-:"රූපෙ ඛො රාධ යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා තත්ර සත්තා විසත්තා තස්මා සත්තොති වුච්චති. වෙදනාය-සඤ්ඤාය-සංඛාරෙසු-විඤ්ඤාණෙ යො ඡන්දො යො රාගො යා නන්දී යා තණ්හා තත්ර සත්තා විසත්තා තස්මා සත්තොති වුච්චති"ති. අක්ඛරචින්තකා පන අට්ඨං අවිචාරෙත්වා නාම මත්තමෙතන්ති ඉච්ඡන්ති, යෙපි අට්ඨං විචාරෙන්ති තෙ සත්තයොගෙන සත්තාති ඉච්ඡන්ති. තෙසං සත්තානං, ආසයන්ති නිස්සයන්ති එත්ථාති ආසයො, මිච්ඡාදිට්ඨියා සම්මාදිට්ඨියා වා කාමාදිකි නෙක්ඛම්මාදිකි වා පරිභාවිතස්ස චිත්තසන්තානස්සෙතං අධිවචනං, සත්ත සන්තානෙ අනුසෙන්ති අනුප්පවත්තන්තීති අනුසයා, කාමරාගාදීනං එතං අධිවචනං, ආසයො ච අනුසයොච ආසයානුසයො, ජාතිගහණෙන[1] ච වත්ථුසමාසවසෙන ච එකත්වවචනං වෙදිතබ්බං, යස්මා චරිතාභිමුඛතියො අසයානුසය සඞ්ඛාතා තස්මා චරිතාභිමුඛතිසු ඤාණානි ආසයානුසය ඤාණෙ නෙව සඞ්ඛහෙත්වා ආසයානුසයෙ ඤාණන්ති වුත්තං. **යමක පාටිහීරෙ ඤාණන්ති එත්ථ** අග්ගික්ඛන්ධ උදකධාරාදීනං අපුබ්බං අචරිමං සකිංයෙව පවත්තනතො යමකං, අස්සත්ථියාදීනං පටිපක්ඛධම්මානං හරණතො පාටිහීරං, යමකඤ්ච තං පාටිහීරඤ්චාති=යමකපාටිහීරං. **මහාකරුණාසමාපත්තිඤාණන්ති** එත්ථ පරදුක්ඛෙ සති සාධූනං සම්පත්තිං කරොතීති කරුණා, කිණාති වා පරදුක්ඛං හිංසති විනාසෙතීති කරුණා, කිරියති වා දුක්ඛිතෙසු ඵරණවසෙන පසාරියතීති කරුණා, ඵරණසම්පත්තවසෙන[2] සම්මගුණවසෙන ච මහති කරුණා=මහාකරුණා, සමාපජ්ජන්ති එතං මහාකරුණිකාති=සමාපත්ති, මහා කරුණා ච සා සමාපත්ති චාති=මහාකරුණාසමාපත්ති. තස්සං මහා කරුණා සමාපත්තියං තං සම්පයුත්තං වා ඤාණං, **සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණං අනාවරණඤාණන්ති** එත්ථ පවත්තෙය්‍ය පථප්පභෙදං සබ්බං අඤ්ඤාසීති සබ්බඤ්ඤූ, සබ්බඤ්ඤුස්ස භාවො=සබ්බඤ්ඤුතා, සබ්බඤ්ඤුතා එව ඤාණං=සබ්බඤ්ඤුතාඤාණන්ති වත්තබ්බෙ සබ්බඤ්ඤුතඤ්ඤාණන්ති වුත්තං. සංඛතාසංඛතාදිභෙදෙ සබ්බධම්මාභිසංඛාරො විකාරො ලක්ඛණං නිබ්බානං පඤ්ඤත්තීති පභෙව නෙය්‍යපථො හොති. ආවජ්ජන පටිබද්ධතා එව හි නත්ථි එතස්ස ආවරණන්ති තදෙව අනාවරණඤාණන්ති වුච්චති. **සබ්බත්ථ අසඞ්ගමප්පටිහතමනාවරණ**

---

1. සී. II. ජාතිපඤ්ඤත්තිගහණෙනව. 2. සී. II. සම්මවසෙන.

ඤාණන්ති එත්ථ අතීතානාගතපච්චුප්පන්නේසු අසඞ්ගං සඞ්ගවිරහිතං අප්පටිහතං පටිඝඤ්ඤවිරහිතං ඤත්වා පවත්තං ආවරණවිරහිතං ඤාණං. **අනාගතම්පි ආදිසතීති:-**

"ඉමම්හි භද්දකෙ කප්පෙ තයො ආසිංසු නායකා
අහමේතරහි සම්බුද්ධො මෙත්තෙය්‍යො චාපි හෙස්සති"ති,

"අසීතිවස්සසහස්සායුකෙසු භික්ඛවෙ මනුස්සෙසු මෙත්තෙය්‍යො නාම භගවා ලොකෙ උප්පජ්ජිස්සති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නොති" ච, "අථඛො භික්ඛවෙ සංඛො රාජා යො සො ඝූපො රතනමයො මහාපනාදෙන කාරාපිතො තං ඝූපං උස්සාපෙත්වා අඤ්ඤාවසිත්වා රමිත්වා විස්සජ්ජිත්වා සමණබ්‍රාහ්මණ කපණද්ධිකවණ්ණිබබක යාචකානං දානං දත්වා මෙත්තෙය්‍යස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස සන්තිකෙ කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජිස්සතීති"ච, "අනාගතෙ අසීස්සරො නාම[1] පවෙච්චකසම්බුද්ධො භවිස්සතී"ති ච, "සුමනිස්සරො නාම පවෙච්චකසම්බුද්ධො භවිස්සතීති"ච ආදිනා නයෙනෙව දෙවදත්තාදීනං අනාගතං ආවික්ඛති. **පච්චුප්පන්නම්පි ආදිසතීති** ඉදං පාකටමෙව.

විඤ්ඤාණරූපසඤ්ඤිස්සාති සමතික්කන්තරූපසඤ්ඤිස්ස. **සබ්බකායපටිඝසඤ්ඤිනොති** තදඞ්ගවික්ඛම්භනවසෙන සබ්බරූපකායපටිඝසඤ්ඤිනො, පහීනරූපභවපටිසන්ධිකස්සාති අධිප්පායො. **නත්ථි කිඤ්චීති පස්සතො** විඤ්ඤාණාභවදස්සනෙන නත්ථි කිඤ්චි පස්සතො. ආකිඤ්චඤ්ඤායතනලාභිනොති වුත්තං ඔහාති. ඤාණං **සක්කාතු පුච්ඡාමි**ති සක්කාති භගවන්තං ආලපන්තො ආහ තස්ස පුග්ගලස්ස ඤාණං පුච්ඡාමි කීදිසං ඉච්ඡිතබ්බන්ති. **කථං නෙය්‍යොති** කථඤ්ච සො නෙතබ්බො කථඤ්ච තස්ස උත්තරි ඤාණං උප්පාදෙතබ්බන්ති.

කතමා රූපසඤ්ඤූති එත්ථ රූපසඤ්ඤූති සඤ්ඤූසීසෙන වුත්තං රූපාවචරජ්ඣානමෙව තදාලම්බනඤ්ච. රූපාවචරජ්ඣානං හි රූපන්ති වුච්චති "රූපී රූපානි පස්සතී"ති ආදීසු, තස්ස ආරම්මණම්පි "බහිද්ධා රූපානි පස්සති සුවණ්ණදුබ්බණ්ණානී"ති ආදීසු, තස්මා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤූ රූපසඤ්ඤූති එවං සඤ්ඤූසීසෙන රූපාවචරජ්ඣානස්සෙතං අධිවචනං. රූපෙ සඤ්ඤූ අස්සාති=රූපසඤ්ඤූ, රූපස්ස නාමන්ති වුත්තං හොති. එවං පඨවීකසිණාදිභෙදස්ස තදාරම්මණස්ස චෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං, ඉධ පන කුසලවිපාකකිරියාවසෙන පඤ්චදසජ්ඣානසංඛාතා රූපසඤ්ඤූ එව අධිප්පෙතා. **රූපාවචර සමාපත්තිසමාපන්නස්ස වා**ති රූපාවචරකුසලජ්ඣාන සමාපන්නස්ස. **උප්පන්නස්ස වා**ති විපාකජ්ඣානවසෙන තස්මිං භවෙ උප්පන්නස්ස. **දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස වා**ති ඉමස්මිං යෙව

1. ම. V. අභිස්සරොනාම.

අත්තභාවෙ කිරියජ්ඣානං සමාපජ්ජිත්වා සුඛං උප්පාදෙත්වා විහරන්තස්ස. **අරූපසමාපත්තියොති** ආකාසානඤ්චායතනාදීනි. **පරිල්ලඛස්සාති** උප්පාදෙත්වා ඨිතස්ස. **රූපසඤ්ඤාවිගතා භොන්තීති** රූපසඤ්ඤා අපගතා භොන්ති. **විගතාති** විනාසිතා, විභාවිතාතිපි පාඨො සුන්දරො. **තදඞ්ගසමතික්කන්තමාති** තදඞ්ගප්පහානවසෙන අතික්කමෙන. **වික්ඛම්භනප්පහානෙන පහීනොති** අරූපජ්ඣානපටිලාභෙන වික්ඛම්භනෙන පහීනො. **තස්ස රූපකායොති** තස්ස අරූපසමාපත්තිපටිලාභිනො අරූපපුග්ගලස්ස රූපාවචරකායො. **ආකිඤ්චඤ්ඤායතනන්ති** එත්ථ නාස්ස කිඤ්චනන්ති=අකිඤ්චනං, අනත්තමසො භඞ්ගමත්තම්පි අස්ස අවසිට්ඨං නත්ථීති වුත්තං හොති. අකිඤ්චනස්ස භාවො=ආකිඤ්චඤ්ඤං, ආකාසානඤ්චායතනවිඤ්ඤාණාපගමස්සෙතං අධිවචනං. තං ආකිඤ්චඤ්ඤං අධිට්ඨානට්ඨෙන ඉමිස්සා සඤ්ඤාය ආයතනන්ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනං. ආකාසෙ වත්තිතවිඤ්ඤාණාපගමාරම්මණස්ස ඨානස්සෙතං අධිවචනං. **විඤ්ඤාණඤ්චායතනසමාපත්තිං සත්තො සමාපජ්ජිත්වාති** තං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සත්තො කාරි හුත්වා සමාපත්තියා වුට්ඨාය. **සත්තො වුට්ඨහිත්වාති** සත්තො කාරි හුත්වා තාය සමාපත්තියා වුට්ඨාය. **තඤ්ඤෙව විඤ්ඤාණන්ති** තං ආකාසෙ පවත්තිත මහග්ගත විඤ්ඤාණං. **අභාවෙතීති** විනාසෙති. **විභාවෙතීති** විඛංසෙති. **අනන්තරඛෙපෙතීති** අදස්සනං ගමෙති. **කථං සො නෙතබ්බොති** සො පුග්ගලො කෙනප්පකාරෙන ජානිතබ්බො. **විනෙතබ්බොති** නානා විධෙන ජානිතබ්බො. **අනුනෙතබ්බොති** පුනප්පුනං විත්ථෙන කථං ගමයිතබ්බො.

අථස්ස භගවා තාදිසෙ පුග්ගලෙ අත්තනො අපරිහානඤ්ඤාණතං පකාසෙන්ො තං ඤ්ඤාණං ව්‍යාකාතුං ගාථාමාහ: තත්ථ **විඤ්ඤාණඨිතියො සබ්බා අභිඤ්ඤාය නථාගතො** අභිසංඛාරවසෙන වත්තසෙසා පටිසන්ධිවසෙන සත්තාති එවං සබ්බා විඤ්ඤාණඨිතියො අභිජානෙත්වා තථාගතො, **තිණ්ණත්තමෙනං ජානාතීති** කම්මාභිසංඛාරවසෙන තිණ්ණත්තමෙතං පුග්ගලං ජානාති අයං එවං ගතිකො භවිස්සතීති.

අධිමුත්තන්ති ආකිඤ්ඤායතනාදීසු අධිමුත්තං. **තම්පරායණන්ති** තම්මයං. **විඤ්ඤාණඨිතීති** පටිසන්ධි විඤ්ඤාණස්ස ඨානානි සවිඤ්ඤාණකා ඛන්ධා එව. තත්ථ **සෙය්‍යථාපීති** නිදස්සනත්ථෙ නිපාතො. **මනුස්සාති** අපරිමාණෙසුපි චක්කවාළෙසු අපරිමාණානං මනුස්සානං වණ්ණසණ්ඨානවසෙන වෙ එකසදිසා නත්ථි, යෙපිව වණ්ණෙන වා සණ්ඨානෙන වා සදිසා හොන්ති, තෙපි ආලොකිතවිලොකිතාදීහි විසදිසාව හොන්ති, තස්මා නානත්තකායාති වුත්තා. පටිසන්ධිසඤ්ඤා පන නෙසං තිහෙතුකාපි දුහෙතුකාපි අහෙතුකාපි හොන්ති, තස්මා **නානත්තසඤ්ඤිනොති** වුත්තා. **එකච්චෙව ච දෙවාති** ච කාමාවචරදෙවා. තෙසු හි කෙසඤ්චි කායො නීලො හොති කෙසඤ්චි පීතකාදිවණ්ණො, සඤ්ඤා පන නෙසං තිහෙතුකාපි දුහෙතුකාපි හොති

අහෙතුකාපි නත්ථි. **එකචෙව ච විනිපාතිකාපීති** චතුඅපායවිනිමුත්තා පුත්තබ්බසුමාතා යක්ඛිනී පියංකරමාතා ථුස්සමිත්තා ධම්මගුත්තාති එවමාදයො අඤ්ඤේ ච වෙමානිකා පෙතා, එතෙසං හි ඔදාතකාල මධුරවත්ථිවිසාමවණ්ණාදිවසෙන චෙව කිසථූලරස්සදීඝවසෙන ච කායො නානා හොති, මනුස්සානං විය කිහෙතුකදුහෙතුකා හෙතුකවසෙන සඤ්ඤුපි, තෙ පන දෙවා විය න මහෙසක්ඛා කපණමනුස්සා විය අපෙසක්ඛා දුල්ලභඝාසවත්ථාදනා දුක්ඛපීළිතා විහරන්ති. එකචෙව කාලපක්ඛෙ දුක්ඛිතා ජිණ්ණපක්ඛෙ සුඛිතා හොන්ති තස්මා සුඛසමුස්සයතො විනිපතිතත්තා විනිපාතිකාති වුත්තා, යෙ පනෙත්ථ ත්‍රිහෙතුකා තෙසං ධම්මාභිසමයොපි හොති පියංකර මාතාදීනං විය. **බ්‍රහ්මකායිකාති** බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජ බ්‍රහ්මපුරොහිත මහාබ්‍රහ්මානො. **පඨමාභිනිබ්බත්තාති** තෙ සබ්බෙපි පඨමජ්ඣානෙන නිබ්බත්තා, බ්‍රහ්මපාරිසජ්ජා පන පරිත්තෙන, බ්‍රහ්මපුරොහිතා මජ්ඣිමෙන, කායො ච තෙසං විපථාරිකතරො හොති, මහාබ්‍රහ්මානො පණීතෙන, කායො පන තෙසං අතිවිපථාරිකතරො හොති. ඉති තෙ කායස්ස නානත්තා පඨමජ්ඣානවසෙන සඤ්ඤුය එකත්තා නානත්ත කායා එකත්තසඤ්ඤිනොති වුත්තා. යථා ච තෙ එවං චතූසු අපායෙසු සත්තා, නිරයෙසු හි කෙසචි ගාවුතං කෙසචි අඩ්ඩයොජනං කෙසචි තිගාවුතං අත්තභාවො හොති. දෙවදත්තස්ස පන යොජනසතිකො ජාතො, තිරච්ඡානෙසු පි කෙචි ඛුද්දකා හොන්ති කෙචි මහන්තා. පෙත්තිවිසයෙසුපි කෙචි සඝිහත්ථා කෙචි අසීතිහත්ථා හොන්ති කෙචි සුවණ්ණා කෙචි දුබ්බණ්ණා. තථා කාලකඤ්ඤා අසුරා, අපිචෙත්ථ දීඝ පිඨිකපෙතා නාම සඝියොජනිකාපි හොන්ති, සඤ්ඤු පන සබ්බෙසම්පි අකුසලවිපාකා අහෙතුකා හොන්ති. ඉති ආපායිකාපි නානත්තකායා එකත්තසඤ්ඤිනොති සබ්බං ගවජ්ජන්ති. **ආහස්සරාති** දඩ්ඩකකායස අවිවි විය එතෙසං සරීරතො ආභා ජිජ්ජිත්වා ජිජ්ජිත්වා පතන්ති විය සරති විසරතීති ආහස්සරා, තෙසු පවත්තනයෙ දුතියතතියජ්ඣානඤ්ච යං පරිත්තං භාවෙත්වා උපපන්නා පරිත්තාභා නාම හොන්ති මජ්ඣිමං භාවෙත්වා උපපන්නා අප්පමාණාභා නාම හොන්ති පණීතං භාවෙත්වා උපපන්නා ආභස්සරා නාම හොන්ති. ඉධ පන උභතඤ්ඤපරිවෙජ්ජ වසෙන සබ්බෙ තෙ ගහිතා, සබ්බෙසං හි තෙසං කායො එකවිපථාරො හොති, සඤ්ඤු පන අවිතක්කවිචාරමත්තා ච අවිතක්කඅවිචාරා චාති නානා. **සුභකිණ්ණාති** සුභෙන වොකිණ්ණා සුභෙන සරීරප්පභා වණ්ණෙන එකත්තනානි අත්ථො, එතෙසං හි න ආභස්සරානං විය ජිජ්ජිත්වා ජිජ්ජිත්වා පභා ගවජ්ජන්ති. චතුක්කනයෙ තතියස්ස පචක නයෙ චතුත්ථස්ස පරිත්තමජ්ඣිමපණීතස්ස ඣානස්ස වසෙන පරිත්ත සුභ අප්පමාණසුභ සුභකිණ්ණා නාම හුත්වා නිබ්බත්තන්ති. ඉති සබ්බෙපි තෙ එකත්තකායා චෙව චතුත්ථජ්ඣානසඤ්ඤුය එකත්ත සඤ්ඤිනො චාති වෙදිතබ්බා. වෙහප්ඵලාපි චතුත්ථවිඤ්ඤුණඨිතිමෙව

භජන්ති, අසඤ්ඤසත්තා විඤ්ඤාණාභාවා එත්ථ සඞ්ගහං[1] න ගච්ඡන්ති සත්තාවාසෙසු පන ගච්ඡන්ති. සුඛාවාසා විවට්ටකප්පෙ ඨිතා න සබ්බ කාලිකා කප්පසතසහස්සම්පි අසඞ්ඛ්‍යම්පි බුද්ධසුඤ්ඤ ලෝකෙ න උප්පජ්ජන්ති, සොළසකප්පසහස්සබ්භන්තරෙ බුද්ධෙසු උප්පන්නෙසු යෙව උප්පජ්ජන්ති. ධම්මචක්කවත්තිස්ස[2] භගවතො ඛණ්ඩාවාරසදිසා හොන්ති තස්මා නෙව විඤ්ඤාණට්ඨිතිං න සත්තාවාසං භජන්ති. මහා සීවත්ථෙරො පන "න ඛො පන සො සාරිපුත්ත ආවාසො සුලභරූපො යො මයා අනාවුත්ථපුබ්බො ඉමිනා දීඝෙන අද්ධුනා අඤ්ඤත්‍ර සුඛාවා සෙහි දෙවෙහි"ති ඉමිනා සුත්තෙන සුඛාවාසාපි චතුත්ථවිඤ්ඤාණට්ඨිතිං චතුත්ථ සත්තාවාසඤ්ච භජන්තීති වදති. තං අපටිබාහිතත්තා[3] සුත්තස්ස අනුඤ්ඤාතං. "සබ්බසො රූපසඤ්ඤානං සමතික්කමා"ති. **එත්ථ සබ්බ සො**ති සබ්බාකාරෙන සබ්බාසං වා අනවසෙසානන්ති අත්ථො. **රූප සඤ්ඤානන්ති** සඤ්ඤාසීසෙන වුත්තරූපාවචරජ්ඣානානඤ්චෙව තදාරම්ම ණානඤ්ච. රූපාවචරජ්ඣානම්පි හි රූපන්ති වුච්චති "රූපී රූපානි පස්ස තී"ති ආදීසු, තස්ස ආරම්මණානම්පි "බහිද්ධා රූපානි පස්සති සුවණ්ණ දුබ්බණ්ණානී"ති ආදීසු, තස්මා ඉධ රූපෙ සඤ්ඤායති එවං සඤ්ඤාසීසෙන රූපාවචරජ්ඣානස්සෙතං අධිවචනං. රූපං සඤ්ඤා අස්සාති=රූප සඤ්ඤං, රූපමස්ස නාමන්ති වුත්තං හොති. එවං පඨවීකසිණාදිභෙදස්ස තදාරම්මණස්ස චෙතං අධිවචනන්ති වෙදිතබ්බං. **සමතික්කමාති** විරාගා නිරොධා ච. කිං වුත්තං හොති–එතාසං කුසලවිපාක කිරිය වසෙන පඤ්චදසන්නං ඣානසඞ්ඛාතානං රූපසඤ්ඤානං එතෙසඤ්ච පඨවි කසිණාදිවසෙන නවන්නං[4] ආරම්මණසඞ්ඛාතානං රූපසඤ්ඤානං සබ්බා කාරෙන අනවසෙසානං වා විරාගා ච නිරොධා ච විරාගහෙතුවෙව නිරොධහෙතු ච **ආකාසානඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහරති**, න හි සක්කා සබ්බසො අනතික්කන්තරූපසඤ්ඤං එතං උපසම්පජ්ජ විහ රිතුන්ති, තත්ථ යස්මා ආරම්මණෙ අවිරත්තස්ස සඤ්ඤාසමතික්කමො න හොති, සමතික්කන්තාසු ච සඤ්ඤාසු ආරම්මණං සමතික්කන්තමෙව හොති, තස්මා ආරම්මණසමතික්කමං අවත්වා "තත්ථ කතමා රූපසඤ්ඤා රූපාවචරසමාපත්තිං සමාපන්නස්ස වා උපපන්නස්ස වා දිට්ඨධම්ම සුඛවිහාරිස්ස වා සඤ්ඤා සණ්ඨානා සණ්ඨිතත්තං ඉමා වුච්චන්ති රූපසඤ්ඤායො ඉමා රූපසඤ්ඤායො අතික්කන්තො' හොති විතික්කන්තො හොති සමතික්කන්තො තෙන වුච්චති සබ්බසො රූප සඤ්ඤානං සමතික්කමා"ති එවං විභඞ්ගෙ සඤ්ඤානංයෙව සම තික්කමො වුත්තො. යස්මා පන ආරම්මණ සමතික්කමෙන පත්තබ්බා එතා සමාපත්තියො න එකස්සම්යෙව ආරම්මණෙ පඨමජ්ඣානාදීනි විය, තස්මා අයං ආරම්මණසමතික්කමවසෙනාපි **අත්ථවණ්ණනා** කතාති වෙදිතබ්බා. **පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමාති** වක්ඛාදීනං

---

1. සී. II. සඤ්ඤසඞ්ගහං.
2. සී. II. ධම්මචක්කප්පවත්තියං.
3. සී. II. අපපටිබාහියත්තා.
4. මි. V. අට්ඨන්නං.

චතුඛං රූපාදීනං ආරම්මණානඤ්ච පටිඝාතෙන උප්පන්නා සඤ්ඤා පටිඝසඤ්ඤා, රූපසඤ්ඤාදීනං එතං අධිවචනං, යථාහ: "තත්ථ කතමා පටිඝසඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා සද්දසඤ්ඤා ගන්ධසඤ්ඤා රසසඤ්ඤා ඵොට්ඨබ්බසඤ්ඤා ඉමා වුච්චන්ති පටිඝසඤ්ඤායො"ති. තාසං කුසලවිපාකානං පහානං අකුසලවිපාකානං පහානන්ති සබ්බසො දස්සනං පටිඝසඤ්ඤානං අත්ථඞ්ගමං පහානං අසම්පටිඝාදං, අප්පටිඝාතං කත්වාති වුත්තං හොති. කාමඤ්චෙතා පඨමජ්ඣානාදීනි සමාපන්නස්සාපි න සන්ති නහි තස්මිං සමයෙ පවත්තිආරවසෙන චිත්තං පවත්තති, එවං සන්තෙපි අඤ්ඤත්ථ පහීනානං සුඛදුක්ඛානං චතුත්ථජ්ඣානෙ විය සක්කායදිට්ඨි ආදීනං තතියමග්ගෙ විය ච ඉමස්මිං ඣානෙ උස්සාහජනනත්ථං ඉමස්ස ඣානස්ස පසංසාවසෙන එතාසං එත්ථ වචනං වෙදිතබ්බං. අථවා කිඤ්චාපි තා රූපාවචරං සමාපන්නස්ස න සන්ති අථඛො නපහීනත්තා න සන්ති, නහි රූපවිරාගාය රූපාවචරභාවනා සංවත්තති, රූපායත්තාව එතාසං පවත්තති, අයම්පන භාවනා රූපවිරාගාය සංවත්තති තස්මා තා එත්ථ පහීනාති වත්තුං වට්ටති, න කෙවලඤ්ච වත්තුං, එකංසෙ නෙව එවං ධාරෙතුම්පි වට්ටති. තාසං හි ඉතො පුබ්බෙ අප්පහීනත්තා යෙව පඨමජ්ඣානං සමාපන්නස්ස සදෙ, කණ්ටකොති වුත්තෙ තා භගවතා. ඉධ ච පහීනත්තායෙව අරූපසමාපත්තීනං ආනෙඤ්ජතා සන්තවිමොක්ඛතා ච වුත්තා, "ආළාරො ච කාලාමො අරූපං සමාපත්තෙ පටිලත්තානි සකටසතානි තිස්සාය තිස්සාය අතික්කම්ම තානි නෙව අද්දස න සද්දං අස්සොසී"ති.

නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරාති නානත්තෙ වා ගොචරෙ පවත්තානං[1] නානත්තානං වා සඤ්ඤානං, යස්මා හි එතා "තත්ථ කතමා නානත්ත සඤ්ඤා? අසමාපන්නස්ස මනොධාතුසම්ඵස්සො වා මනොවිඤ්ඤාණධාතුසම්ඵස්සො වා සඤ්ඤා සඤ්ඤාතා සඤ්ඤිතත්තං ඉමා වුච්චන්ති නානත්තසඤ්ඤායො"ති එවං විභෙදෙ විභජිත්වා වුත්තාව ඉධ අධිප්පෙතා, අසමාපන්නස්ස මනොධාතු මනොවිඤ්ඤාණ ධාතු සම්ඵසහිතා සඤ්ඤා රූපසද්දාදිභෙදෙ නානත්තෙ නානා සභාවෙ ගොචරෙ පවත්තන්ති. යස්මාපෙතා අත්ථකාමාවචරකුසලසඤ්ඤා චාදස අකුසල සඤ්ඤා එකාදස කාමාවචරකුසලවිපාකසඤ්ඤා වෙ අකුසල විපාක සඤ්ඤා එකාදස කාමාවචරකිරියසඤ්ඤාති එවං චතුවත්තාළීසම්පි සඤ්ඤා නානත්තා නානාසභාවා අඤ්ඤමඤ්ඤං අසදිසා, තස්මා නානත්තසඤ්ඤාති වුත්තා.

තාසං සබ්බසො නානත්තසඤ්ඤානං අමනසිකාරා අනාවජ්ජනා අසමන්නාහාරා අපච්චවෙක්ඛනා, යස්මා තා නාවජ්ජති න මනසි කරොති න පච්චවෙක්ඛති තස්මාති වුත්තං හොති, යස්මා වෙත්ථ පුරිමා රූපසඤ්ඤා පටිඝසඤ්ඤා ච ඉමිනා ඣානෙන තිබ්බත්තෙන හවෙපි

1. සී. II. පවත්තානං සඤ්ඤානං.

න විජ්ජනති පගෙව තසමිං භවෙ ඉමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරණ කාලෙ, තසමා තාසං සමතික්කමා අත්ථඞ්ගමාති වෙධාපි අභාවො යෙව වුත්තො. නානත්තසඤ්ඤසු පන යසමා අත්ථකාමාවචරකුසල සඤ්ඤු තවකිරියසඤ්ඤ දසාකුසලසඤ්ඤුති ඉමා සත්තවීසති සඤ්ඤු ඉමිනා ඣානෙන නිබ්බත්තෙත භවෙ විජ්ජනති, තසමා තාසං අමනසි කාරාති වුත්තනති වෙදිතබ්බං, තත්‍රාපිහි ඉමං ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරනෙතා තාසං අමනසිකාරාසෙව උපසම්පජ්ජ විහරති. තා පන මනසිකරොනෙතා අසමාපනෙනා හොතීති සබ්බෙපතො වෙත්ථ රූප සඤ්ඤුනං සමතික්කමාති ඉමිනා සබ්බරූපාවචරධම්මානං පහානං වුත්තං, පටිඝසඤ්ඤුනං අත්ථඞ්ගමා නානත්තසඤ්ඤුනං අමනසිකාරාති ඉමිනා සබ්බෙසං කාමාවචරචිත්තවෙතසිකානඤ්ච පහානං අමනසි කාරො ච වුත්තොතාති වෙදිතබ්බො, ඉති භගවා පණ්ණරසානං රූප සඤ්ඤුනං සමතික්කමෙන දසන්නං පටිඝසඤ්ඤුනං අත්ථඞ්ගමෙන චතුවත්තාලීසාය නානත්තසඤ්ඤුනං අමනසිකාරෙනාති තීහි පදෙහි ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තියා වණ්ණං කථෙසි, කිං කාරණාතිචෙ? සොතූනං උස්සාහජනනත්ථඤ්චෙව පලොභනත්ථඤ්ච. සචෙ හි කෙචි අපඩිතා වදෙය්‍යුං "සත්ථා ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත ඨාති වදති, කොනු ඛො එතාය නිබ්බත්තියා අත්ථො කො ආනි සංසො"ති, තෙ එවං වත්තුං මා ලභනත්තුති ඉමෙහි ආකාරෙහි සමා පත්තියා වණ්ණං කථෙසි, තං හි තෙසං සුත්වා එවං භවිස්සති එවං සන්තා කිර අයං සමාපත්ති එවං පණීතා නිබ්බත්තෙතස්සාම නනති. අථස්සා නිබ්බත්තනත්ථාය උස්සාහං කරිස්සන්ති පලොභනත්ථාපි තෙසං එතිස්සා වණ්ණං කථෙසි, විසකණ්ටකවාණිජො විය, විසකණ්ටක වාණිජො නාම ගුළවාණිජො වුච්චති, සො කිර ගුළඨාණිතබ්බ සක්ඛාරාදීනි සකටෙනාදාය පච්චන්තගාමං ගන්ත්වා විසකණ්ටකං ගණ්හථ විසකණ්ටකං ගණ්හාථති උඝොසෙසි, තං සුත්වා ගාමිකා විසං නාම කක්කලං යො පන ඛාදති සො මරති කණ්ටකොපි විජ්ඣිත්වා මාරෙති උභොපෙතෙ කක්කලා කො එත්ථ ආනිසංසොති ගෙහවාරානි ථකෙසුං දූරකෙ ච පලාපෙසුං, තං දිස්වා වාණිජො න වොහාරකුසලා ඉමෙ ගාමිකා ගන්ත තෙ උපායෙන ගණ්හාපෙ මීති අතිමධුරං ගණ්හථ අතිසාදුං ගණ්හථ ගුළඨාණිතසක්ඛරං මහගඝං කූටමාසකකූටකහාපණාදීහි ලබ්භතීති උඝොසෙසි. තං සුත්වා ගාමිකා ගත්ථපත්ථා නික්ඛන්තා බහුම්පි මූලං දත්වා ගහෙසුං, තත්ථ වාණිජස්ස විසකණ්ටකං ගණ්හථාති උඝොසනං විය භගවතො ආකාසානඤ්චායතනසමාපත්තිං නිබ්බත්තෙතථාති වචනං, උභො පෙතෙ කක්කලා කො එත්ථ ආනිසංසොති ගාමිකානං චින්තනං විය භගවා ආකාසානඤ්චායතනං නිබ්බත්තෙතථාති ආහ කො නු ඛො එත්ථ ආනි සංසො තාසස ගුණං ජානාමාති සොතූනං චින්තනං, අථ තස්ස වාණිජස්ස අතිමධුරං ගණ්හථාති ආදිවචනං විය භගවතො රූප සඤ්ඤුසමතික්කමනාදිකං ආනිසංසපකාසනං, ඉදං හි සුත්වා තෙ

බහුමපි මූලං දත්වා ගාමිකා විය ගුළං ඉමිනා ආනිසංසෙන පලෝභිත විත්තා මහන්තම්පි උස්සාහං කත්වා ඉමං සමාපත්තිං නිබ්බත්තෙත්තස්ස්ත්තීති උස්සාහජනනත්ථං පලෝභනත්ථාය කථෙසි. **ආකාසානඤ්චායතනූපගාති එත්ථ** නාස්ස අනෙන්තාති=අනන්තං, ආකාසං අනන්තං ආකාසානන්තං, ආකාසානන්තං එව ආකාසානඤ්චං තං ආකාසානඤ්චං. **අධිට්ඨානත්ථෙන ආයතනමස්ස සම්පයුත්තධම්මස්ස ඛාන්තස්ස දෙවානං දෙවායතනම්වා ති ආකාසානඤ්චායතනං**, කසිණුග්ගාටිමාකාසස්සෙතං අධිවචනං. **තත්ථ** ඛාන්තං **නිබ්බත්තෙත්වා** පටිසන්ධිවසෙන ආකාසානඤ්චායතනභවං උපගතා ආකාසානඤ්චායතනූපගා, ඉතො පරෙසු විසෙසමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාම්. **ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති** එත්ථ තාව පුබ්බෙ වුත්තනයෙන ආකාසානඤ්චං ආයතනමස්ස අධිට්ඨානත්ථෙනාති ඛාන්තම්පි ආකාසානඤ්චායතනං වුත්තනයෙනෙව ආරම්මණම්පි, එවමෙතං ඛාන්තඤ්ච ආරම්මණඤ්චාති උභයම්පි අප්පවත්තිකරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කමිත්වාව යස්මා ඉදං විඤ්ඤාණඤ්චායතනං උපසම්පජ්ජ විහාතබ්බං තස්මා උභයමෙතං එකජ්ඣං කත්වා ආකාසානඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති ඉදං වුත්තනෙති වෙදිතබ්බං. **විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගාති** එත්ථ පන අනන්තන්තෙති මනසිකාතබ්බවසෙන නාස්ස අනෙන්තාති අනන්තං. අනන්තමෙව ඤාණඤ්චං, විඤ්ඤාණං ඤාණඤ්චං විඤ්ඤාණඤ්චනෙති අවත්වා විඤ්ඤාණඤ්චනෙති වුත්තං, අයං හෙත්ථ රුළ්හීසද්දො, තදෙව විඤ්ඤාණඤ්චං අධිට්ඨානත්ථෙන ආයතනන්ති විඤ්ඤාණඤ්චායතනං, තත්ථ ඛාන්තං නිබ්බත්තෙත්වා විඤ්ඤාණඤ්චායතන භවං උපගතා විඤ්ඤාණඤ්චායතනූපගා. **විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති** එත්ථපි පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව විඤ්ඤාණඤ්චං ආයතන මස්ස අධිට්ඨානත්ථෙනාති ඛාන්තම්පි විඤ්ඤාණඤ්චායතනං වුත්තනයෙ නෙව ආරණම්පි, එවමෙතං ඛාන්තඤ්ච ආරම්මණඤ්චාති උභයම්පි අප්පවත්ති කරණෙන ච අමනසිකරණෙන ච සමතික්කමිත්වාව යස්මා ඉදං ආකිඤ්ඤායතනං උපසම්පජ්ජ විහාතබ්බං තස්මා උභයමෙතං එකජ්ඣං කත්වා විඤ්ඤාණඤ්චායතනං සමතික්කම්මාති ඉදං වුත්තනෙති වෙදිතබ්බං.

ආකිඤ්ඤායතනූපගාති එත්ථ පන නාස්ස කිඤ්චනන්ති අකිඤ්චනං, අනන්තමසො හඬගමත්තම්පි අස්ස අවසිට්ඨං නත්ථීති වුත්තං හොති, අකිඤ්චනස්ස භාවො=ආකිඤ්ඤං, ආකාසානඤ්චායතනවිඤ්ඤාණූප ගමසෙතං අධිවචනං, තං ආකිඤ්ඤං අධිට්ඨානත්ථෙන ආයතනන්ති ආකිඤ්ඤායතනං, තත්ථ ඛාන්තං නිබ්බත්තෙත්වා ආකිඤ්ඤායතන භවං උපගතා ආකිඤ්ඤායතනූපගා. **අයං සන්තතෝ විඤ්ඤාණඤ්චිතීති** ඉමං සන්තතං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණස්ස ඨානං ජානාති, නෙවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායතනං යථෙව සඤ්ඤාය එවං විඤ්ඤාණස්සාපි සුඛුමත්තා නෙව විඤ්ඤාණං නාවිඤ්ඤාණං තස්මා විඤ්ඤාණඤ්චිතීති සු න වුත්තං. **අඤ්ඤානෙති**

අභූතත්ථං, රූපං අතතාති ආදිවචනං වා විපල්ලාසභාවතො අතච්ඡං, දිට්ඨිනිස්සයතො **අනත්ථසංහිතං**, අථවා **අභූතන්ති** අසන්තං අවිජ්ජමානං අවොරස්සෙව ඉදං තෙ චොරිකාය ආහතං න ඉදං තුය්හං ඝරෙ ඛත්තන්ති ආදිවචනං. **අතච්ඡන්ති** අතථාකාරං අඤ්ඤථා සන්තං. **අනත්ථසංහිතන්ති** න ඉධ ලොකත්ථං වා පරලොකත්ථං වා නිස්සිතං. **න තං තථාගතො ව්‍යාකරොතීති** තං අනිය්‍යානිකකථං තථාගතො න කථෙති. **භූතං තච්ඡං අනත්ථසංහිතන්ති** රජ්ජකථාදි තිරච්ඡාන කථං. **භූතං තච්ඡං අත්ථසංහිතන්ති** අරියසච්චවසන්නිස්සිතං. **තත්‍ර කාලඤ්ඤූ හොතීති** තස්මිං තතියව්‍යාකරණෙ තස්ස පඤ්හස්ස ව්‍යාකරණත්ථාය තථාගතො කාලඤ්ඤූ හොති. මහාජනස්ස ආදාන කාලං ගහණකාලං ජානිත්වාව සහෙතුකං සකාරණං කත්වා සුත්ත පත්තකාලෙයෙව ව්‍යාකරොතීති අත්ථො. සුත්තපත්තකාලෙ වදතීති **කාලවාදී**. භූතං සභාවං වදතීති **භූතවාදී**. පරමත්ථං නිබ්බාණං වදතීති **අත්ථවාදී**. 'මග්ගඵලධම්මං වදතීති[1] **ධම්මවාදී**. සංවරාදිවිනයං වදතීති **විනයවාදී**. තත්ථ දිට්ඨිනි අපරිමාණෙසු ලොකධාතුසු අපරිමාණානං සත්තානං චක්ඛුවාරෙසු ආපාථං ආගච්ඡන්තං රූපාරම්මණං නාම අත්ථි තං සබ්බාකාරතො ජානාති පස්සති, එවං ජානතා පස්සතා ච තෙන තං ඉට්ඨානිට්ඨාදිවසෙන වා දිට්ඨසුතමුතවිඤ්ඤාතෙසු ලබ්භමාන පදවසෙන වා "කතමන්තං රූපායතනං[2] යං රූපං චතුන්නං මහාභූතානං උපාදාය වණ්ණනිභා සනිදස්සනං සප්පටිඝං නීලං පීතක"න්ති ආදිනා නයෙන අනෙකෙහි නාමෙහි තෙරසහි වාරෙහි වෙ පඤ්ඤාය නයෙහි විභජ්ජමානං තථමෙව හොති විතථං නත්ථි, එස නයො සොතවාරාදීසුපි ආපාථමාගච්ඡනෙතසු සඳාදීසු, තෙසං විධිං දස්සෙතුං දිට්ඨං සුතන්ති ආදිමාහ. **තත්ථ දිට්ඨන්ති** රූපායතනං. **සුතන්ති** සද්දායතනං. **මුතන්ති** පත්වා ගහෙතබ්බතො ගන්ධායතනං රසායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනං. **විඤ්ඤාතන්ති** සුඛදුක්ඛාදිධම්මාරම්මණං. **පත්තන්ති** පරියෙසිත්වා වා පත්තං. **පරියෙසිතන්ති** පත්තං වා[3] අපත්තං වා පරියෙසිතං. **අනුවිචරිතං මනසාති** චිත්තෙන අනුසංචරිතං. **තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධන්ති** ඉමිනා එතං දස්සෙති යං අපරිමාණෙසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස නීලං පීතකන්ති ආදි රූපාරම්මණං චක්ඛුවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති අයං සත්තො ඉමසමිං ඛණෙ ඉමං නාම රූපාරම්මණං දිස්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතොති සබ්බං තං තථාගතස්ස එව අභිසම්බුද්ධං, තථා සං අපරිමාණෙසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස භෙරිසද්දො මුදිඞ්ගසද්දොති ආදිසද්දාරම්මණං සොතවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මූලගන්ධො තචගන්ධොති ආදි ගන්ධාරම්මණං ඝාණවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, මූලරසො ඛන්ධරසොති ආදි රසාරම්මණං ජිව්හාවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති,

---

1. සී. II. මග්ගඵලධම්මං.
2. සී. I & II. රූපංරූපායතන.
3. සී. II. පත්තං අපත්තං වා.

කක්ඛලං මුදුකන්ති ආදි පඨවිධාතු තෙජොධාතු වායොධාතුභෙදං ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං කායවාරෙ ආපාථං ආගච්ඡති, අයං සත්තො ඉමස්මිං ඨාණෙ ඉමන්නාම ඵොට්ඨබ්බාරම්මණං ඵුසිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතොති සබ්බන්නතං තථාගතස්ස එව අභිසම්බුද්ධං, තථා යං අපරිමාණෙසු ලොකධාතුසු ඉමස්ස සදෙවකස්ස ලොකස්ස සුඛදුක්ඛාදිභෙදං ධම්මාරම්මණං මනොවාරස්ස ආපාථමාගච්ඡති, අයං සත්තො ඉමස්මිං ඨාණෙ ඉමන්නාම ධම්මාරම්මණං විජානිත්වා සුමනො වා දුම්මනො වා මජ්ඣත්තො වා ජාතොති සබ්බන්නතං තථාගතස්ස එව අභිසම්බුද්ධං, (පරියෙසිත්වා අපත්තමපි අත්ථි අපරියෙසිත්වා පත්තමපි අත්ථි)[1] "යංහි චුන්ද ඉමෙසං සත්තානං දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං තත්ථ තථාගතෙන අදිට්ඨං වා අසුතං වා අමුතං වා අවිඤ්ඤාතං වා නත්ථි, ඉමස්ස පන මහාජනස්ස පරියෙසිත්වා පත්තමපි අත්ථි අපරියෙසිත්වා අපත්තමපි අත්ථි පරියෙසිත්වා පත්තමපි අත්ථි අපරියෙසිත්වා පත්තමපි අත්ථි සබ්බමපි තථාගතස්ස අපත්තන්නාම නත්ථි ඤාණෙන අසච්ඡිකතං, **තස්මා තථාගතො** චුච්චතීති යං යථාලොකෙන ගතං තස්ස තථෙව ගතත්තාති වුච්චති. පාළියං පන අභිසම්බුද්ධන්ති වුත්තං, තං ගතසද්දෙන එකත්ථං, ඉමිනා නයෙන සබ්බත්ථ වාරෙසු තථාගතොති නිගමනස්ස අත්ථො වෙදිතබ්බො. "යඤ්ච චුන්ද රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායති යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤථා තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති එත්ථ යං රත්තිං භගවා බොධිමණ්ඩෙ අපරාජිතපල්ලඞ්කෙන නිසින්නො තිණ්ණං මාරානං මත්ථකං මද්දිත්වා අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධො, යඤ්ච රත්තිං යමකසාලානං අන්තරෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායි, එත්ථන්තරෙ පවත්තතා ඡිත්තවස්සපරිමාණෙ කාලෙ පඨමබොධියාපි පච්ඡිමබොධියාපි යං භගවතා භාසිතං සුත්තං ගෙය්‍යං-පෙ-වෙදල්ලං තං සබ්බං අත්ථතො ච බ්‍යඤ්ජනතො ච අනුපවජ්ජං අනුනමනාධිකං සබ්බාකාරපරිපුණ්ණං රාගමදනිම්මදනං දොසමොහමදනිම්මදනං නත්ථි තත්ථ වාලග්ගමත්තම්පි අවකඩ්ඪිතං සබ්බන්නතං එකමුදුදිකාය ලඡ්ඡනං විය එකනාළියා මිතං විය එකතුලාය තුලිතං විය ච තථමෙව හොති විතථං නත්ථි. තෙනාහ: "යඤ්ච චුන්ද රත්තිං තථාගතො-පෙ-සබ්බන්නතං තථමෙව හොති නො අඤ්ඤථා තස්මා තථාගතොති වුච්චතී"ති ගදඅත්ථො හි එත්ථ ගතසද්දො. අපිච ආගදනමාගදො, වචනන්ති අත්ථො. තථො අපරිතො ආගදො අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති එවමෙතස්මිං අත්ථෙ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. "යථාවාදී චුන්ද-පෙ-වුච්චතී"ති එත්ථ භගවතො වාචාය කායො අනුලොමෙති කායස්සපි වාචා, තස්මා භගවා යථාවාදී

---

1. "පරියෙසිත්වා අපත්තමපි අත්ථි අපරියෙසිත්වා පත්තමපි අත්ථි" අයං පාඨෙ මරම්මපොත්ථකෙ න දිස්සති.

තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී ච හොති. එවං භූතස්ස වස්ස යථා වාචා තා යොපි තථා ගතො පවත්තොතාති අත්ථො යථාව කායො වාචා චාපි තථා ගතා පවත්තාති තථාගතොති එවමෙත්ථ පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා. **අගිහූ අනගිහූනොති** උපරි භවග්ගං හෙට්ඨා අවීචිං පරියන්තං කරිත්වා තිරියං අපරිමාණේසු ලොකධාතූසු සබ්බසත්තෙ අභිභවති සීලෙනපි සමාධිනාපි පඤ්ඤායපි විමුත්තියාපි න තස්ස තුලා වා පමාණං වා අත්ථි අතුලො අපපමෙය්‍යො අනුත්තරො රාජරාජ දෙවදෙවො සක්කානං අතිසක්කො බ්‍රහ්මානං අතිබ්‍රහ්මා. **අඤ්ඤදත්ථූති** එකංසත්ථෙ නිපාතො. දක්ඛතීති **දක්ඛො**, වසංවත්තෙතීති **වසවත්තී**. තත්‍රායං පදසිද්ධි වෙදිතබ්බා, අගදෙ විය අගදෙ, කො පනෙස? දෙසනාවිලාසො චෙව පුඤ්ඤුස්සයො ච, තෙන හෙස මහානුභාවො හිසක්කො දීබ්බාගදෙන සපෙප විය සබ්බපරපවාදිනො සදෙවකඤ්ච ලොකං අභිභවති ඉති සබ්බලොකාභිභවනෙ තථො අවිපරීතො දෙසනාවිලාසමයොචෙව පුඤ්ඤමයො ච අගදෙ අස්සාති දකාරස්ස තකාරං කත්වා තථාගතොති වෙදිතබ්බො. **ඉධ පජ්ජානෙසඤ්ච ජානාති කම්මාභිසංඛාරවසෙනාති** අපුඤ්ඤාභිසංඛාරවසෙන ඉධ ඉමිස්සං සත්තලොකෙ පජ්ජානෙසඤ්ච ජානාති. **කායස්ස භෙදා පරම්මරණාති** උපාදින්නඛන්ධභෙදා මරණතො පරං. **අපායෙනාති** ආදීසු වඩ්ඩිසංඛාතසුඛස්ස ආතතො අයො අපෙතත්තා අපායො. දුක්ඛස්ස ගති පටිසරණන්ති **දුග්ගති**, දුක්කටකාරිනො එත්ථ විනිපතන්තීති **විනිපාතො**, නිරති අත්ථෙන **නිරයො**, තං අපායං-පෙ-නිරයං **උපපජ්ජිස්සතීති** පටිසන්ධිවසෙන උපපජ්ජිස්සති. **තිරච්ඡානයොනීති** තිරියං අවඤ්ඤාතීති තිරච්ඡානා, තෙසං යොනි තිරච්ඡානයොනි, තං තිරච්ඡානයොනිං. **පෙතත්තිවිසයෙති** පෙච්චභවානං පෙතානං විසයොති පිත්තිවිසයො. මත්තසො උස්සන්නතාය **මනුස්සා**, තෙසු මනුස්සෙසු, ඉතොපරං **කම්මාභිසංඛාරවසෙනාති** එත්ථ පුඤ්ඤාභිසංඛාරවසෙන අත්ථො ගහෙතබ්බො. **ආසවානං ඛයාති** ආසවානං විනාසෙන. **අනාසවං චෙතොවිමුත්තිනන්ති** ආසවවිරහිතඵල විමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං, අරහත්තඵලසමාධි **රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්තීති** ච අරහත්තඵලපඤ්ඤ **අවිජ්ජාවිරාගා පඤ්ඤා විමුත්තීති** වෙදිතබ්බා. තණ්හාචරිතෙන වා අප්පනාඣානං බලෙන කිලෙසෙ විකඛොත්වා අධිගතං අරහත්තඵලං **රාගවිරාගා චෙතොවිමුත්ති**. දිඝිචරිතෙන උපචාරඣානමත්තං නිබ්බත්තෙත්වා විපස්සිත්වා අධිගතං අරහත්තඵලං අවිජ්ජා විරාගා පඤ්ඤා විමුත්ති. අනාගාමිඵලං වා කාමරාගං සන්ධාය **රාගවිරාගා චෙතො විමුත්ති**. අරහත්තඵලං සබ්බප්පකාරතො **අවිජ්ජා විරාගා පඤ්ඤා විමුත්ති**. **ආකිඤ්චඤ්ඤ, ඤානෙ අධිමුත්ති විමොක්ඛොත්වාති**. කෙනත්ථෙන විමොක්ඛො වෙදිතබ්බො? අධිමුච්චනත්ථෙන, කොයං අධිමුච්චනත්ථො නාම? පච්චනීකධම්මෙහි සුට්ඨු විමුච්චනත්ථො ආරම්මණෙ අභිරතිවසෙන සුට්ඨු විමුච්චනත්ථො. පිතු අඟෙ විස්සත්ථඟපච්චඟස්ස දරකස්ස සයනං විය අනිග්ගහිතඟාවෙන නිරාසංකතාය ආරම්මණෙ පවත්තතීති වුත්තං

හොති. එවරූපෙන විමොක්ඛෙන විමුත්තත්තා[1] විඤ්ඤාණචායතනං මුචිත්වා ආකිඤ්චඤ්ඤායතනෙ නිරාසංකවසෙන විමුත්තිං අලීනං. **තත්‍රාධිමුත්තත්තා**ති තස්මිං සමාධිම්හි අලීනං. **තදධිමුත්තත්තා**ති තස්මිං ඨානෙ අධිමුත්තං. **තදධිපතෙය්‍යත්තා**ති තජ්ඣානජෙජඨකං. **රූපාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි පඤ්චකාමගුණගරුකවසෙන[2] වුත්තානි. **කුලාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි ඤාතියාදි කුලගරුකවසෙන වුත්තානි. **ලාභාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි අට්ඨලොකධම්මවසෙන වුත්තානි. **චීවරාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි චත්තාරි පච්චයවසෙන වුත්තානි. **සුත්තන්තාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි පිටකත්තයවසෙන වුත්තානි. **ආරඤ්ඤකඞ්ගාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි ධුතඟසමාදානවසෙන වුත්තානි. **පඨමජ්ඣානාධිමුත්තෙනා**ති ආදීනි පටිලාභවසෙන වුත්තානි. **කම්මගරුකෙනා**ති අනිසංඛාරවසෙන. **විපාකපරායණෙනා**ති පවත්තිවසෙන. **කම්මගරුකෙනා**ති චෙතනාගරුකං. **පටිසන්ධිගරුකෙනා**ති උපපත්තිගරුකං. **ආකිඤ්චඤ්ඤසම්භවං ඤත්වා**ති ආකිඤ්චඤ්ඤායතනජනකං කම්මාභිසංඛාරං ඤත්වා කිඤ්චි පළිබොධං අයනන්ති[3]. **නත්ථිකිඤ්චි ඉජ්ජනං ඉති**ති යා ච තස්ස අරූපරාගසංඛාතා නත්ථි තව සඤ්ඤුජ්ජනං ඉති ඤත්වා. **තතො තත්ථ විපස්සතී**ති අථ තත්ථ ආකිඤ්චඤ්ඤායතනසමාපත්තිතො වුට්ඨහිත්වා තං සමාපත්තිං අනිච්චාදිවසෙන විපස්සති; **එතං ඤාණං තථං නිස්සාතී**ති එතං තස්ස පුග්ගලස්ස එවං විපස්සතො අනුක්කමෙන උප්පන්නං අරහත්තඤ්ඤාණං අවිපරීතං. **වුශිමතො**ති වුසිතවාසස්ස. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉමම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පුබ්බසදිසොව ධම්මාභිසමයො අහොසීති.

පොඝාලසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

චුද්දසමං.

15.

පණ්ණරසමෙ මොඝරාජසුත්තෙ-**වාහන්ති** වෙ වාරෙ අහං, සො හි පුබ්බෙ අජිතසුත්තස්ස ච තිස්සමෙත්තෙය්‍යසුත්තස්ස ච අවසානෙ විත්ථාරතුං භගවන්තං පුච්ඡි, භගවා පනස්ස ඉන්ද්‍රියපරිපාකං ආගමයමානො න ව්‍යාකාසි, තෙනාහ "වාහං සක්කං අපුච්ඡිස්ස"න්ති. **යාව තතියඤ්ච දෙවිසි ව්‍යාකරොතීති මෙ සුත්තන්ති** යාව තතියඤ්ච සහ ධම්මිකං පුඨො විසුද්ධදෙවභූතො ඉසි භගවා සම්මාසම්බුද්ධො ව්‍යාකරොතීති එවමෙව සුතං ගොදාවරීතීරෙයෙව කිර සො එවමස්සාසි, තෙනාහ "ව්‍යාකරොතීති මෙ සුත"න්ති. ඉමිස්සා ගාථාය නිද්දෙසෙ යං වත්තබ්බං සියා තං හෙට්ඨා වුත්තත්තා ඉධ එව. **අයං ලොකො**ති මනුස්ස ලොකො. **පරො ලොකො**ති තං ඨපෙත්වා අවසෙසො. **සදෙවකො**ති

---

1. සී. V. එවරූපෙන විමොක්ඛෙන අධිමුත්තත්තා. 3. ම. V පස්සතීති.
2. ම V. පඤ්චකාමගුණදුකවසෙන.

බ්‍රහ්මලොකං ඨපෙත්වා අවසෙසො උපපත්තිදෙව සම්මුතිදෙව යුත්තො.[1] **බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකොති** එතං වා සදෙවකො ලොකොති ආදිඨානසස නිදසසනමත්තං. තෙන සබ්බොපි තථා වුත්තප්පකාරලොකො වෙදිතබ්බො. **එවං අභිඤ්ඤනතදසසාවීති** එවං අඤ්ඤදසසාවිං, සදෙවකසස ලොකසස අජ්ඣාසයාධිමුත්තිගතිපරාය ණාදීනි පසසිතුං සමත්ථතීති දසෙති. **සුඤ්ඤතො ලොකං අවෙක්ඛස්සූති** අවසියපවත්ත සලලක්ඛණවසෙන වා තුච්ඡ සංඛාර සමනුපසසනවසෙන වාති ඒකාකාරෙහි සුඤ්ඤතො ලොකං පසස. **අත්තානුදිට්ඨිං ඡාහවවා**[2]ති සක්කායදිට්ඨිං උඩ්ඩරිත්වා. **ලුජ්ජතීති** භිජ්ජති. **චක්ඛූතීති** චක්ඛු, තං සසම්භාරචක්ඛුතො සෙතමණ්ඩල පරික්ඛිත්තසස කණ්හමණ්ඩලසස මජ්ඣෙ අභිමුඛෙ ඨිතානං සරීරසණ්ඨානුප්පත්තිදෙස භූතෙ දිට්ඨිමණ්ඩලෙ චක්ඛුවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං වත්ථුවාරභාවං සාධයමානං තිට්ඨති, රූපයතීති=[3] **රූපා**, වණ්ණවිකාරමාපජ්ජනතා හදයගතභාවං පකාසෙතීති අත්ථො.

චක්ඛුතො පවත්තං විඤ්ඤාණං චක්ඛුසස වා චක්ඛුසන්නිස්සිතං වා විඤ්ඤාණන්ති=**චක්ඛුවිඤ්ඤාණං**, චක්ඛුතො පවත්තො සම්ඵස්සො=**චක්ඛු සම්ඵස්සො**. **චක්ඛුසම්ඵස්ස පච්චයාති** චක්ඛුවිඤ්ඤාණසම්පයුත්තඵස්ස පච්චයා. **වෙදයිතන්ති** විඳනං වෙදනාති අත්ථො. තදෙව සුඛයතීති= **සුඛං**, යස්ස උප්පජ්ජති තං සුඛිතං කරොතීති අත්ථො. සුට්ඨු වා ඛාදති ඛණති ච කායචිත්තාබාධනන්ති **සුඛං**. දුක්ඛයතීති=**දුක්ඛං**, යස්සුප්පජ්ජති තං දුක්ඛිතං කරොතීති අත්ථො. න දුක්ඛං න සුඛන්ති **අදුක්ඛමසුඛං**, මකාරො පදසන්ධිවසෙන වුත්තො. සො පන චක්ඛුසම්ඵස්සො අත්තනා සම්පයුත්තානං වෙදනාය සහජාතඅඤ්ඤමඤ්ඤනිස්සයවිපාක ආහාර සම්පයුත්ත අත්ථි අවිගතවසෙන අට්ඨධා පච්චයො හොති, සම්පටිච්ඡනසම්පයුත්තානං අනන්තරසමනන්තරූපනිස්සය නත්ථි අවිග තවසෙන පච්ඡා සන්තීරණාදිසම්පයුත්තානං උපනිස්සයවසෙන පච්චයො හොති.

සුණාතීති=**සොතං**. තං සසම්භාරසොතබිලසස අන්තො තනුතම්ම ලොමාචිතෙ[4] අඞ්ගුලිවෙඨනසණ්ඨානෙ පදෙසෙ සොතවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං වත්ථුවාරභාවං සාධයමානං තිට්ඨති. ඝඤ්ඤතීති **ඝාණං**, තං සසම්භාරඝාණබිලසස අන්තො අජපදසණ්ඨානෙ පදෙසෙ ඝාණවිඤ්ඤාණාදීනං යථාරහං වත්ථුවාර භාවං සාධයමානං තිට්ඨති. ගීලයතීති=**ගණ්හො**, අත්තනො වත්ථුං සුව යතීති අත්ථො. ජීවිතමවහයතීති=**ජිව්හා**, සායනට්ඨෙන වා **ජිව්හා** සසම්භාරජිව්හාය අතිඅග්ගමූලපස්සානි වජ්ජෙත්වා උපරිමතලමජ්ඣෙ මජ්ඣෙභින්නාඋප්පලදලග්ගසණ්ඨානෙ පදෙසෙ ජිව්හාවිඤ්ඤාණාදීනං

---

1. ම. V. අවසෙසොසම්මතිදෙවයුත්තො.
2. සී. II. ඔහවවාති.
3. ම. V. රූපපත්තීති.
4. ම. V. ලොමාභිලෙ.

යථාරහං වත්ථුවාරභාවං සාධයමානා තිට්ඨති. **රසතීති තෙ සත්තාති රසා,** අස්සාදෙන්තීති අත්ථො, කුවලිතානං සාසවධම්මානං ආයොති **ඛාශෝ** ආයොති උප්පත්තිදෙසො. සො යාවතා ඉමස්මිං කායෙ උපාදින්නපවත්තති නාම අත්ථි, තත්ථ යෙහුය්‍යෙන කායපසාදෙ, කායවිඤ්ඤාණාදිනං යථාරහං වත්ථුවාරභාවං සාධයමානො තිට්ඨති. **ලුසියතීති=ලොළබ්බා.** මුනාතීති=**මනො** විජානාතීති අත්ථො. අත්තනො ලක්ඛණං ධාරෙන්තීති=**ධම්මා.** **මනොති** අභාවජජනං භවඞ්ගං. **ධම්මාති** නිබ්බාණං මුත්වා අවසෙසා ධම්මාරම්මණා ධම්මා. **මනොවිඤ්ඤාණන්ති** ජවනමනොවිඤ්ඤාණං. **මනොසම්ඵස්සොති** තං සම්පයුත්තො ඵස්සො, සො සම්පයුත්තායෙ වෙදනායෙ විපාක පච්චයවජෙජහි සෙසෙහි පච්චයෙහි පච්චයො හොති, අනන්තරාය තෙ හෙව, සෙසානං උපනිස්සයෙනෙව පච්චයො හොති, **අවසිසපච්චත්ත සල්ලක්ඛණවසෙන වාති** අවසෙ හුත්වා පවත්තසංඛාරෙ පස්සන වසෙන ඔලොකනවසෙනාති අත්ථො. **රූපෙ වසො න ලබ්භතීති** රූපස්මිං වසවත්තිභාවො ඉස්සරභාවො න ලබ්භති. වෙදනාදිසුපි එසෙව නයො. **න තුම්භාකන්ති** අත්තනි හි සති අත්තනියං නාම හොති අත්තා එව ච නත්ථි තස්මා "න තුම්භාක"න්ති ආහ: **නාපි අඤ්ඤස්සන්ති** අඤ්ඤස්ස නාම පරෙසං අත්තා තස්මිං සති අඤ්ඤස්සං නාම සියා සොපි නත්ථි තස්මා "නාපි අඤ්ඤස්ස"න්ති ආහ. **පුරාණමිදං ගිහිකාලෙ කම්මන්ති** නාසිදං පුරාණකම්මමෙව පුරාණකම්මනිබ්බත්තො පනෙස කායො තස්මා පච්චයවොහාරෙන එවං වුත්තො.

"අභිසංඛත"න්ති ආදි කම්මවොහාරස්සෙව වසෙන පුරිමලිඛිත සහාගතාය වුත්තං, අයං පනෙත්ථ අත්ථො-**අභිසංඛතන්ති** පච්චයෙහි කතොති දට්ඨබ්බො. **අභිසඤ්චෙතයිකන්ති** චෙතනාවත්ථුකො චෙතනා මූලකොති දට්ඨබ්බො. **වෙදනියන්ති** වෙදනාය වත්ථුන්ති දට්ඨබ්බො. **රූපෙ සාරො න ලබ්භතීති** රූපස්මිං නිච්චාදිසාරො න ලබ්භති. වෙද නාදිසුපි එසෙව නයො. **රූපං අසාරං නිස්සාරන්ති** සයං අසාරං සාර විරහිතව. **සාරපගතන්ති** සාරතො අපගතං. **නිච්චසාරසාරෙන වාති** භඞ්ගං අතික්කමිත්වා පවත්තමානෙන නිච්චසාරෙන කස්සචි නිච්ච සාරස්ස අභාවතො නිච්චසාරෙන සාරො නත්ථි. **සුඛසාරසාරෙන වාති** පීතිසුඛං අතික්කමිත්වා පවත්තමානස්ස කස්සචි සාරස්ස අභාවතො සුඛ සාරසාරෙන වා. **අත්තසාරසාරෙන වාති** අත්තනියං සාරසාරෙන වා. **නිච්චෙන වාති** භඞ්ගං අතික්කමිත්වා පවත්තමානස්ස කස්සචි නිච්චස්ස අභාවතො නිච්චෙන වා. **ධුවෙන වාති** විජ්ජමානකාලෙපි පච්චයා යත්තවුත්තිතාය පිරස්ස කස්සචි අභාවතො ධුවෙන වා. **සස්සතෙන වාති** අබ්බොච්ඡින්නස්ස සබ්බකාලෙ විජ්ජමානස්ස කස්සචි අභාවතො සස්සතෙන වා. **අවිපරිණාම ධම්මෙන වාති** ජරාභඞ්ගවසෙන අවිපරි ණාම පකතිකස්ස කස්සචි අභාවතො අවිපරිණාම ධම්මෙන වා. **චක්ඛු**

සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වාති කාරකො වේදකො සයං වජිති එවං පරිකප්පිතෙන අත්තනා වා අත්තභාවතොයෙව **අත්තනො** සන්තානෙන පරිකප්පිතෙන ච සුඤ්ඤං සබ්බං එකඛාදි ලොකියධම්ම ජාතං. යස්මා අත්තාත් එව නත්ථි අත්තනියඤ්ච එව නත්ථි තස්මා සුඤ්ඤන්ති වුච්චන්ති අත්ථො. ලොකුත්තරාපි ච ධම්මා අත්තත්තනි යෙති සුඤ්ඤ එවාති අසුඤ්ඤ ධම්මා නත්ථීති වුත්තං හොති. තස්මිං ධම්මෙ අත්තත්තනියසාරස්ස නත්ථිභාවො වුත්තො හොති.

ලොකො ච-සුඤ්ඤං සාරං සුඤ්ඤ ඝටොති වුත්තං, ඝටස්ස ඝටස්ස ච නත්ථිභාවො න හොති තස්මිං ඝටෙ ඝටෙ ච අඤ්ඤස්ස නත්ථිභාවො වුත්තො හොති. භගවතා ච ඉති යම්හි කොචි තත්ථ න හොති තෙන තං සුඤ්ඤං සං පන තත්ථ අවසිට්ඨං හොති තං සන්තං ඉදමත්ථීති පජානාතීති අයමෙව අත්ථො වුත්තො. තථා ඛන්ධගණ්ඨ සද්දගණ්ඨෙ ච[1] අයමෙව අත්ථො. ඉමස්මිං සුත්තන්තෙ අනත්තලක්ඛණමෙව කථිතං. **අනිස්සරියතොති** අත්තතො ඉස්සරියෙ අපවත්තනතො. **අකාමකාරියතොති** අත්තතො අකාමං අරුචි කරණවසෙන. **අපාලුණියතොති** සාමිනො පතිඝාභාවතො. **අවසවත්තනතොති** අත්තතො වසෙ අවත්තනතො. **පරතොති** අනිච්චතො පච්චයායත්තවුත්තිතො. **විවිත්තතොති** නිස්සාරතො. **සුඛතති** කෙවලං. ඉස්සරකාලපකතීහි විනා කෙවලං පච්චයායත්ත පවත්තිවසෙන පවත්තමානං සුඛං නාම. අත්ත නිය විරහිතො සුඛධම්මපුඤ්ජොති ච සුඛං ධම්මසමූපපාදං. **සුඛං සඞ්ඛාර සන්තතීති** සුඛං පස්සන්තස්ස ජානන්තස්ස සඞ්ඛාරානං සන්තතිං අඛණ්ඩිතචිත්තාසඞ්ඛාරසන්තතිං, තථෙව සුඛං පස්සන්තස්ස සඞ්ඛාරාදීනි, එතස්මිං ආදරෙන වත්තිතබ්බන්තු වුත්තානි. එවං පස්සන්තස්ස මරණ මුඛෙ භයං න හොති. **ගාමණී** ති ආලපනං. **තිණකට්ඨසමං ලොකන්ති** ඉමං උපාදින්නාඛන්ධසඞ්ඛාතං ලොකං යදි තිණකට්ඨසමං පඤ්ඤාය පස්සති. යථා අරඤ්ඤෙ තිණකට්ඨාදීසු ගඤ්ඩනෙසු අත්තානං වා අත්තනියං වා ගණ්හාතීති න හොති. තෙසු වා තිණකට්ඨාදීසු සයමෙව නස්සනෙසු විනස්සනෙසුපි අත්තා නස්සති අත්තනියො නස්සතීති න හොති, එවං ඉමස්මිං කායෙපි[2] නස්සනෙ වා විනස්සනෙ වා අත්තා වා අත්තනියං වා භිජ්ජතීති අපස්සනෙ පඤ්ඤාය තිණකට්ඨ සමං පස්සතීති වුච්චති. **න අඤ්ඤං පත්ථෙ කිඤ්චි අඤ්ඤත්ර අපවිසඤ්ඤාති** පවිසඤ්ඤි විරහිතං නිබ්බානං ඨපෙත්වා අඤ්ඤං භවං වා අත්ත භාවං වා න පත්ථෙති. **රූපං සමනුපස්සතීති** රූපස්ස සාරං පරියෙසති. **අහන්ති වාති** දිට්ඨිවසෙන. **මමන්ති වාති** තණ්හාවසෙන. **අස්මීති වාති** මානවසෙන. **තම්පි තස්ස න හොතීති** තං තිවිධම්පි තස්ස පුග්ගලස්ස න හොති. **ඉධා** ති දෙසාපදෙසෙ නිපාතො. සවායං තත්ථ වි

1. ම. V. ඛන්ධගණ්ඨෙ ච. 2. ම. V. කායසම්.

ලොකං උපාදාය වුච්චති, යථාහ: "ඉධ තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති"ති, කත්ථවි සාසනං, යථාහ: "ඉධේව භික්ඛවෙ සමණො ඉධ දුතියො සමණො"ති, කත්ථවි ඔඝාදිං, යථාහ:

"ඉධේව භික්ඛමානස්ස දෙවභූතස්ස මෙ සතො
පුනරාසු ච මෙ ලබ්භං එවං ජානාහි මාරිසා"ති.

කත්ථවි පදපූරණමත්තමෙව, යථාහ: "ඉධාහං භික්ඛවෙ භුත්තාවී අස්සං පවාරිතො"ති; ඉධ පන ලොකං උපාදාය වුත්තොති වෙදිතබ්බො. **අස්සුතවා පුථුජ්ජනොති** එත්ථ පන ආගමාධිගමාභාවා[1] ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. යස්ස හි ඛන්ධධාතු ආයතන පච්චයාකාර සතිපට්ඨානාදිසු උග්ගහපරිපුච්ඡා විනිච්ඡය රහිතතතා දිට්ඨිපටිසෙධකො නෙව ආගමො පටිපත්තියා අධිගතනත්ථස්ස අනධිගතතතා නෙව අධිගමො අත්ථි සො ආගමාධිගමාභාවා ඤෙය්‍යො අස්සුතවා ඉති. සඛ්‍යායං:-

"පුථූනං ජනනාදීහි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො
පුථුජ්ජනත්තාගධත්තා පුථුවායං ජනො ඉති."

සො හි පුථූනං නානප්පකාරානං කිලෙසාදීනං ජනනාදීහිපි කාරණෙහි පුථුජ්ජනො යථාහ: "පුථූ කිලෙසෙ ජනෙන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු අවිගතසක්කායදිට්ඨිකාති පුථුජ්ජනා, පුථුසත්තානං මුඛලොකකාති පුථුජ්ජනා, පුථු සබ්බගතීහි අවුට්ඨිතාති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාභිසඞ්ඛාරෙ අභිසඞ්ඛරොන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානා ඔඝෙහි වුය්හන්තීති සන්තාපෙහි සන්තප්පන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු නානාපරිළාහෙහි පරිදය්හන්තීති පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්ච කාමගුණෙසු රත්තා ගිද්ධා ගථිතා මුච්ඡිතා අජ්ඣොපන්නා ලග්ගා ලග්ගිතා පලිබුද්ධා පුථුජ්ජනා, පුථු පඤ්ච නීවරණෙහි ආවුතා නිවුතා ඔවුතා පිහිතා පටිච්ඡන්නා පටිකුජ්ජිතාති පුථුජ්ජනා, පුථූනං වා ගණනපථමතීතානං අරියධම්මපරම්මුඛානං නීචධම්මසමාචාරානං ජනානං අන්තො ගධත්තාපි පුථුජ්ජනා, පුථුවා අයං විසුංයෙව සඞ්ඛං ගතො විසංසට්ඨො සීලබ්බතාදිගුණයුත්තෙහි ජනෙහීතිපි පුථුජ්ජනො"ති, එවමෙතෙහි අස්සුතවා පුථුජ්ජනොති ඒහි පදෙහි යෙතෙ:

"දුවෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා බුඩ්ඪිනාදිවවඛ්ඛිනා,
අඤ්ඤො පුථුජ්ජනො එකො කල්‍යාණෙකො පුථුජ්ජනො"ති

වෙ පුථුජ්ජනා වුත්තා, තෙසු අඤ්ඤපුථුජ්ජනො වුත්තො හොතීති වෙදිතබ්බො. **අරියානං අදස්සාවීති** ආදීසු අරියාති ආරකත්තා කිලෙසෙහි අනයෙ න ඉරියනතො අයෙ ඉරියනතො සදෙවකෙන ච ලොකෙන අරණීයතො බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච බුද්ධසාවකා ච වුච්චන්ති, බුද්ධා එව වා ඉධ අරියා, යථාහ: "සදෙවකෙ භික්ඛවෙ ලොකෙ තථාගතො අරියොති වුච්චති"ති.

---

1. මි. V. ආගමාභාවා.

සපපුරිසාති එත්ථ පන පවෙචකබුද්ධා තථාගතසාවකා ච සපපුරිසාති වෙදිතබ්බා. තෙ හි ලොකුත්තරගුණයොගෙන සොභනා පුරිසාති සපපුරිසා, සබ්බෙව එතෙ චෙධාපි වුත්තා බුද්ධාපි හි අරියා ච සපපුරිසා ච පවෙචකබුද්ධා බුද්ධසාවකාපි, යථාහ:-

"යො වෙ කතඤ්ඤූ කතවෙදි ධීරො
කල්‍යාණමිත්තො දළභත්තී ච හොති,
දුක්ඛිතස්ස සක්කච්ච කරොති කිච්චං
තථා විධං සපපුරිසං වදන්ති"ති.

කල්‍යාණමිත්තො දළභත්ති ච හොතීති එත්තාවතා හි බුද්ධසාවකො වුත්තො, කතඤ්ඤුතාදීහි පවෙචකබුද්ධාති. යො ඉමෙසං අරියානං අදස්සනසීලො න ච දස්සනෙ සාධුකාරී සො අරියානං අදස්සාවීති වෙදිතබ්බො. සො චක්ඛුනා අදස්සාවී ඤාණෙන අදස්සාවීති දුවිධො, තෙසු ඤාණෙන අදස්සාවී ඉධ අධිප්පෙතො, මංසචක්ඛුනා හි දිබ්බචක්ඛුනා වා අරියා දිට්ඨාපි අදිට්ඨා ච හොන්ති. තෙසං චක්ඛුනා වණ්ණමත්තග්ගහණතො න අරියභාවගොචරතො[1], සොණසිඟාලාද යොපි ච චක්ඛුනා අරියෙ පස්සන්ති න ච තෙ අරියානං දස්සාවිනො. තත්‍රිදං වත්ථු-චිත්තලපබ්බතවාසිනො කිර ඛීණාසවථෙරස්ස උපට්ඨාකො බුද්ධසපබ්බජිතො එකදිවසං ථෙරෙන සද්ධිං පිණ්ඩාය චරිත්වා ථෙරස්ස පත්තචීවරං ගහෙත්වා පිඨිතො ආගච්ඡන්තො ථෙරං පුච්ඡි-අරියානාම හන්තෙ කීදිසාති, ථෙරො ආහ-ඉධෙකච්චො මහල්ලකො අරියානං පත්තචීවරං ගහෙත්වා වත්තපටිවත්තං කත්වා සහ විචරන්තොපි නෙව අරියෙ ජානාති එවං දුජ්ජානා ආවුසො අරියාති, එවං වුත්තෙපි සො නෙව අඤ්ඤාසි, තස්මා චක්ඛුනා දස්සනං අදස්සනං ඤාණෙන දස්සනමෙව දස්සනං, යථාහ: "කිං තෙන වක්කලි ඉමිනා පූතිකායෙන දිට්ඨෙන යො ඛො වක්කලි ධම්මං පස්සති සො මං පස්සතී"ති. තස්මා චක්ඛුනා පස්සන්තොපි ඤාණෙන අරියෙහි දිට්ඨං අනිච්චාදිලක්ඛණං අපස්සන්තො අරියානං අධිගතඤ්ච ධම්මං අනධිගච්ඡන්තො අරියකර ධම්මානං අරියභාවස්ස ච අදිට්ඨත්තා අරියානං අදස්සාවීති වෙදිතබ්බො.

අදිස්සධම්මස්ස ච අකොවිදෙති සතිපට්ඨානාදිභෙදෙ අරියධම්මෙ අකුසලො. **අදිස්සධම්ම අවිනීතොති** එත්ථ පන:

"දුවිධො විනයො නාම එකමෙකත්ථ පඤ්චධා,
අභාවතො තස්ස අයං අවිනීතොති වුච්චති.

අයං හි සංවරවිනයො පහාණවිනයොති දුවිධො විනයො. එත්ථ දුවිධෙපි විනයෙ එකමෙකොපි විනයො පඤ්චධා භිජ්ජති. සංවරවිනයොපි හි සීලසංවරො සතිසංවරො ඤාණසංවරො ඛන්තිසංවරො විරියසංවරොති පඤ්චවිධො. පහාණවිනයොපි තදඟපපහාණං වික්ඛම්භණපපහාණං සමුච්ඡෙදපපහාණං පටිපස්සද්ධිපපහාණං නිස්සරණපපහාණන්ති පඤ්චවිධො, තත්ථ "ඉමිනා පාතිමොක්ඛසංවරෙන උපෙතො

1. සී. I & II. අරියභාවරතො.

හොති සමුපෙතො"ති අයං සීලසංවරො. "රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං ආපජ්ජති"ති අයං සතිසංවරො.

"යානි සොතානි ලොකස්මිං (ආජිතාති භගවා) සති තෙසං නිවාරණං
සොතානං සංවරං බ්‍රූමි පඤ්ඤායෙතෙ පිහියරෙ"ති

අයං ඤාණසංවරො. "ඛමො හොති සීතස්ස උණ්හස්සා"ති අයං ඛන්තිසංවරො. "උප්පන්නං කාමවිතක්කං නාධිවාසෙති"ති අයං විරියසංවරො. සබ්බෙපි චායං සංවරො යථාසකං සංවරිතබ්බානං විනෙතබ්බානඤ්ච කායදුච්චරිතාදීනං සංවරණතො සංවරො විනයනතො විනයොති වුච්චති. එවං තාව සංවරවිනයො පඤ්චධා භිජ්ජතීති වෙදිතබ්බො.

තත්‍රායං[1] නාමරූපපරිච්ඡෙදාදිසු විපස්සනාඤාණෙසු පටිපක්ඛභාවතො දීපාලොකෙනෙව තමස්ස පහාණං තෙන තෙන විපස්සනාඤාණෙන තස්ස තස්ස අඛගස්ස[2] පහාණං:- සෙය්‍යථිදං? නාමරූපවවත්ථානෙන සක්කායදිට්ඨියා, පච්චයපරිග්ගහෙන අහෙතුවිසමහෙතුදිට්ඨීනං, තස්සෙව අපරභාගෙ කඞ්ඛාවිතරණෙන කථංකථීභාවස්ස, කලාපසම්මසනෙන අහං මමාති ගාහස්ස, මග්ගාමග්ගවවත්ථානෙන අමග්ගෙ මග්ගසඤ්ඤාය, උදයදස්සනෙන උච්ඡෙදදිට්ඨියා, වයදස්සනෙන සස්සතදිට්ඨියා, භයදස්සනෙන සභයෙ අභයසඤ්ඤාය, ආදීනවදස්සනෙන අස්සාදසඤ්ඤාය, නිබ්බිදානුපස්සනාය අභිරතිසඤ්ඤාය, මුඤ්චිතුකම්‍යතාඤ්ඤාණෙන අමුඤ්චිතුකම්‍යතාය, උපෙක්ඛාඤ්ඤාණෙන අනුපෙක්ඛාය, අනුලොමෙන ධම්මට්ඨිතියා නිබ්බානෙන පටිලොමභාවස්ස, ගොත්‍රභූනා සඛ්ඛාරනිමිත්තග්ගාහස්ස පහාණමෙතං තදඞ්ගප්පහාණං නාම. යං පන උපචාරප්පණාභෙදෙන සමාධිනා පවත්තිභාව[3]නිවාරණතො ඝටප්පහාරෙනෙව උදකපිළෙ සෙවාලස්ස තෙසං තෙසං නීවරණාදිධම්මානං පහාණං එතං වික්ඛම්භණප්පහාණං නාම. යං චතූසු අරියමග්ගාසු භාවිතත්තා තංතංමග්ගවතො අත්තනො අත්තනො සන්තානෙ "දිට්ඨිගතානං පහාණාය"ති ආදිනා නයෙන වුත්තස්ස සමුදයපක්ඛියස්ස කිලෙසගණස්ස අච්චන්ත අප්පවත්තිභාවෙන පහාණං ඉදං සමුච්ඡෙදප්පහාණං නාම. යං පන ඵලක්ඛණෙ පටිප්පස්සද්ධත්තා කිලෙසානං එතං පටිප්පස්සද්ධිප්පහාණං නාම. යං සබ්බසඞ්ඛතනිස්සටත්තා පහීනසබ්බසඞ්ඛතං නිබ්බාණමෙතං නිස්සරණප්පහාණං නාම. සබ්බම්පි චෙතං පහාණං යස්මා වාගතෙන පහාණං විනයනතෙන විනයො තස්මා පහාණවිනයොති වුච්චති තං තං පහාණවතො වා තස්ස තස්ස විනයස්ස සම්භවතො පෙතං පහානවිනයොති වුච්චති. එවං පහානවිනයොපි පඤ්චධා භිජ්ජතීති වෙදිතබ්බො. එවමයං සඞ්ඛෙපතො දුවිධො භෙදතො ච දසවිධො විනයොති භින්නසංවරත්තා පහාතබ්බස්ස ච අප්පහීනත්තා

1. තත්‍රා කිං. 2. ම. V. අනඤ්ඤස්ස. 3. සී. II & III. පවත්තභාව.

යසමා එතස්ස අස්සුතවතො පුථුජ්ජනස්ස නත්ථි තස්මා අභාවතො තස්ස අයං අවිනීතොති වුච්චතීති. එසෙව නයො "සප්පුරිසානං අදස්සාවී සප්පුරිසධම්මස්ස අකොවිදෙ, සප්පුරිසධම්මෙ අවිනීතො"ති එත්ථපි, නිත්තාතාකරණං හි එතං අත්ථතො, යථාහ: "යෙ ච තෙ අරියා තෙව තෙ සප්පුරිසා යෙ ච තෙ සප්පුරිසා තෙව තෙ අරියා, යො එව සො අරියානං ධම්මො සො එව සො සප්පුරිසානං ධම්මො යො එව සො සප්පුරිසානං ධම්මො සො එව සො අරියානං ධම්මො, යෙ ච තෙ අරියවිනයා තෙව තෙ සප්පුරිසවිනයා, යෙ ච තෙ සප්පුරිසවිනයා තෙව තෙ අරියවිනයා. අරියෙති වා සප්පුරිසෙති වා අරියධම්මෙති වා සප්පුරිසධම්මෙ ති වා අරියවිනයෙති වා සප්පුරිසවිනයෙති වා එසෙසො එකො එකත්ථෙ සමෙ සමභාගෙ තජ්ජාතෙ තඤ්ඤවාති. **රූපං අත්තතො සමනුපස්සතීති** ඉධෙකච්චො රූපං අත්තතො සමනුපස්සති යං රූපං සො අහං යො අහං තං රූපන්ති රූපඤ්ච අත්තානඤ්ච අවයං සමනුපස්සති. සෙය්‍යථාපි නාම තෙලප්පදීපස්ස ඣායතො යා අච්චි සො වණ්ණො යො වණ්ණො සා අච්චීති අච්චිඤ්ච වණ්ණඤ්ච අවයං සමනුපස්සති එවමෙව ඉධෙකච්චො රූපං අත්තතො –පෙ– සමනුපස්සතීති එවං රූපං අත්තාති දිට්ඨිපස්සනාය පස්සති. **රූපවන්තං වා අත්තානන්ති** රූපං අත්තාති ගහෙත්වා ඡායාවන්තං රුක්ඛං විය තං රූපවන්තං සමනුපස්සති. **අත්තනි වා රූපන්ති** අරූපමෙව අත්තාති ගහෙත්වා පුප්ඵසම්පි ගන්ධං විය අත්තනි රූපං සමනුපස්සති. **රූපස්මිං වා අත්තානන්ති** අරූපමෙව අත්තාති ගහෙත්වා කරණ්ඩකෙ මණිං විය තං අත්තානං රූපස්මිං සමනුපස්සති, වෙදනාදීසුපි එසෙව නයො. තත්ථ **රූපං අත්තතො සමනුපස්සතීති** සුඛරූපං යෙව අත්තාති කථිතං රූපවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා රූපං රූපස්මිං වා අත්තානං, වෙදනං අත්තතො සඤ්ඤං සඞ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සතීති ඉමෙසු සත්තසු ඨානෙසු අරූපං අත්තාති කථිතං.

වෙදනාවන්තං වා අත්තානං අත්තනි වා වෙදනං වෙදනාය වා අත්තානන්ති එවං චතූසු ඛන්ධෙසු තිණ්ණං තිණ්ණං වසෙන වාදසසු ඨානෙසු රූපාරූපමිස්සකො අත්තා කථිතො, තත්ථ රූපං අත්තතො සමනුපස්සති වෙදනං සඤ්ඤං සඞ්ඛාරෙ විඤ්ඤාණං අත්තතො සමනුපස්සතීති පඤ්චසු ඨානෙසු උච්ඡෙදදිට්ඨි කථිතා. අවසෙසෙසු සස්සතදිට්ඨි, එවමෙත්ථ පණ්ණරස භවදිට්ඨියො පඤ්ච විභවදිට්ඨියො හොන්ති තා සබ්බාපි මග්ගාවරණා න සගාවරණා පඨමමග්ගවජ්ඣාති වෙදිතබ්බා. **ආරඤ්ඤකොති** අරඤ්ඤෙ නිවාසී. **පවනෙති** අතිමහන්තෙ ගම්භීරවනෙ. **වරමානොති** තත්ථ තත්ථ විචරමානො. **විස්සසන්තො චරතීති** නිබ්භයො නිරාසඞ්කො චරති. **අනාපාථගතො ලුද්දස්සාති** මිගලුද්දස්ස පරමමුඛගතො. **අඞ්ගමඤ්ඤි මාරන්ති** කිලෙසමාරං වා

දෙවපුත්ත මාරං වා අත්ථං අකාසි. **අපදං වධිත්වාති** කිලෙසපදං අපදං කත්වා නාසෙත්වා **මාරවක්ඛුං. අදස්සනං ගතොති** මාරස්ස අදස්සන මවිසයං පත්තො. **අනාපාථගතොති** මාරස්ස පරමුඛං පත්තො. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං භගවා ඉදම්පි සුත්තං අරහත්තනිකූටෙ තෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච වුත්තසදිසොයෙව ධම්මාභි සමයො අහොසීති.

මොඝරාජසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.
පණ්ණරසමං.

16.

සොළසමෙ පිඟියසුත්තනිද්දෙසෙ-**ජිණ්ණොහමස්මි අබලො විත වණ්ණොති** සො කිර බ්‍රාහ්මණො ජරාභිභූතො වීසංවස්සසතිකො ජාතියා දුබ්බලො ච ඉධ පාදං කරිස්සාමීති අඤ්ඤත්‍රෙව කරොති විත්ථපුරිමජ්ජිවණ්ණො ච, තෙනාහ:-"ජිණ්ණොහමස්මි අබලො විත වණ්ණො"ති. **මාහං පනස්සං මොමුහො අන්තරාවොති** මාහං තුස්සං ධම්මං අසච්ඡිකත්වා අන්තරා එව අවිචා හුත්වා අනස්සං. **ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාණන්ති** ඉධෙව තව පාදමූලෙ පාසාණකෙ වා වෙත්තියෙ ජාති ජරාය විප්පහාණං නිබ්බාණං "ධම්මං යමහං විජ්ඤිස්සං තමෙව ආචික්ඛ."

අබලොති බලරහිතො. **දුබ්බලොති** දුබ්බලබලො. **අප්පබලොති** පරිත්තබලො. **අප්පථාමොති** පරිත්තවිරියො. **විත්ථවණ්ණොති** පරිවත්තිත්ථිවණ්ණො. **විගතවණ්ණොති** අපගතත්ථිවණ්ණො. **විගවජ්ජිතවණ්ණොති** දුරිභූතත්ථිවණ්ණො. **යා සා පුරිමා සුභා වණ්ණනිභාති** යා සා සුභා සුන්දරා පුරිමකාලෙ සති සා වණ්ණනිභා එතරහි අන්තරහිතා විගතා. **ආදීනවො පාතුභූතොති** උපද්දවො පාතුරහොසි. "යා සා පුරිමා සුභා වණ්ණනිභා"ති පාඨං ඨපෙත්වා යා සුභා අස්සාති එකෙ වණ්ණයන්ති. **අසුඛාති** පටලාදීහි අසුඛා. **අවිසුඛාති** තිමිරාදීහි අවිසුඛා. **අපරිසුඛාති** සමන්තතො ඵොටපටලාදීහි පරියොනද්ධත්තා අපරිසුඛා. **අවොදානානි** නපපසන්නා පසන්න සදිසා. **නො තථා චක්ඛුනා රූපෙ පස්සාමීති** යථා පොරාණචක්ඛුනා රූපාරම්මණං පස්සාමි ඔලොකෙමි තථා තෙන පකාරෙන ඉදානි න පස්සාමි. **සොතා අසුඛාති** ආදීසුපි එසෙව නයො. **මාහං පනස්සන්ති** අහං මා විනස්සං.

ඉදානි- යස්මා පිඟියො කායෙ සාපෙක්ඛතාය "ජිණ්ණොහමස්මි"ති ආදිමාහ, තෙනස්ස භගවා කායෙ සිනෙහප්පහාණත්ථං "දිස්වාන රූපෙසු විහඤ්ඤමානෙ"ති ගාථාමාහ; තත්ථ **රූපෙසූති** රූපහෙතු රූපපච්චයා. **විහඤ්ඤමානෙති** කම්මකාරණාදීහි උප හඤ්ඤමානෙ. **රූපසඤ්ඤිනීති රූපෙසූති** චක්ඛුරොගාදීහි ච රූපහෙතුයෙව

ජනා රූපපනති **බාධියනති. ඝසඤ්ඤනතීති** ඝට්ටියනති. **විහඤ්ඤනතීති** විහෙසියනති. **උපවිහඤ්ඤනතීති** හත්ථපාදවෙජ්ජදිං ලභනති. **උපඝාතියනතීති** මරණං ලභනති. **කුප්පනතීති** පරිවත්තෙනති. **පිලියනතීති** විඝාතං ආපජ්ජනති. **සම්පියනතීති** ඝවනං පාපුණනති. **ව්‍යාධිනාති** භීතා. **දෙමනසිනාති** විත්තවිඝාතං පත්තා. **වෙමානෙති**[1] නස්සමානෙ.

එවම්භගවතා යාව අරහත්තං තාව කථිතං පටිපත්තිං සුත්වා පිඟියො ජරාදුබ්බලතාය විසෙසං අනධිගන්ත්වාව පුන දිස්වා **වනසෙසාති** ඉමාය ගාථාය භගවන්තං ථොමෙන්තො දෙසනං යාචති, අථස්ස භගවා පුනපි යාව අරහත්තං තාව පටිපදං දස්සෙන්තො "**තණ්හාධිපන්නෙ**"ති ගාථමාහ. **තණ්හාධිපන්නෙති** තණ්හාය නිමුජ්ජිත්වා ඨිතෙ. **තණ්හානුගෙති** තණ්හාය සහ ගච්ඡන්තෙ. **තණ්හානුගතෙති** තණ්හාය අනුබජ්ඣන්තෙ. **තණ්හානුසටෙති** තණ්හාය සහ ධාවන්තෙ. **තණ්හාය පන්නෙති** තණ්හාය නිමුග්ගෙ. **පවිපන්නෙති** තණ්හාය අවත්ථටෙ. **අභිභූතෙති** මද්දිතෙ. **පරියාදින්න චිත්තෙති** පරියාදියිත්වා ගහිතකුසලචිත්තෙ. **සන්තාපජාතෙති** සඤ්ජාතචිත්තසන්තාපෙ. **ජාතිජාතෙති** රොගුප්පත්තෙ. **උපද්දවජාතෙති** ආදීනවජාතෙ. **උපසග්ගජාතෙති** උප්පන්නාදුක්ඛජාතෙ. **විරජං විතමලන්ති** එත්ථ විරජන්ති විගතරාගාදිරජං. **විතමලන්ති** විගතරාගාදිමලං, රාගාදයො හි අජ්ඣාත්තරණත්ථෙන රජො නාම දූසනත්ථෙන මලං නාම. **ධම්මචක්ඛුන්ති** කත්ථචි පඨමගොඝසුණං, කත්ථචි ආදීනි තීණි මග්ගඤාණානි, කත්ථචි චතුත්ථමග්ගඤාණම්පි, ඉධ පන ජටිලසහස්සස්ස චතුත්ථමග්ගඤාණං, පිඟියස්ස තතියමග්ගඤාණමෙව. **යං කිඤ්චි සමුදයධම්මං සබ්බන්තං නිරොධධම්මන්ති** විපස්සනාවසෙන එවං පවත්තස්ස ධම්මචක්ඛුං උදපාදීති අත්ථො, සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව. එවං ඉදමපි සුත්තං භගවා අරහත්තනිකූටෙනෙව දෙසෙසි. දෙසනාපරියොසානෙ ච පිඟියො අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාසි. සො කිර අන්තරන්තරා චින්තෙසි 'එවං විචිත්‍රපටිභානං නාම දෙසනං න ලභති මයා මාතුලො බාවරි සවණාය'ති තෙන සිනෙහවික්කෙපෙන අරහත්තං පාපුණිතුං නාසක්ඛි, අනෙතවාසිනො පනස්ස සහස්සජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු සබ්බෙව ඉද්ධිමයපත්තචීවරධරා එහිභික්ඛුනො අහෙසුන්ති.

පිඟියසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනා නිට්ඨිතා.
සොළසමං.

17.

ඉතොපරං සඟීතිකාරා දෙසනං ථොමෙන්තො "ඉදමවොච භගවා"ති ආදිමාහ. **තත්ථ ඉදමවොචාති** ඉදං පාරායණං අවොච.

---

1. V. ම. නස්සමානෙ

පරිවාරකසොළසානීති බාවරිස්ස පරිවාරකෙන පිඝියෙන සහ සොළසන්නං, බුද්ධස්ස වා භගවතො පරිවාරකානං සොළසන්නන්ති පරිවාරකසොළසානං, තෙ එව ච බ්‍රාහ්මණා තත්ථ සොළසපරිසා පන පුරතො ච පච්ඡතො ච වාමපස්සතො ච දක්ඛිණපස්සතො ච ඡ ඡ යොජනාති තිසිත්තා උජ්ජෙත්ත වාදසයොජනිකා අහෙසුං. **අජ්ඣිඤ්ඤොති** යාචිතො. **අත්ථමඤ්ඤායාති** පාළිඅත්ථමඤ්ඤාය. **ධම්මමඤ්ඤායාති** පාලිං අඤ්ඤාය. **පාරායණන්ති** එවං ඉමස්ස ධම්මපරියායස්ස අධිවචනං ආරොපෙත්වා තෙසං බ්‍රාහ්මණානං නාමානි කිත්තයන්තො "අජිතො -පෙ- බුද්ධසෙට්ඨමුපාගමු"න්ති ආහංසු.

තත්ථ සමපන්නචරණන්ති නිබ්බාණපදඨානභූතෙන පාතිමොක්ඛසීලාදිනා සමපන්නං. **ඉසිනන්ති** මහෙසිං. **නිද්දෙසෙ-උපාගමිංසූති** සමීපං ගමිංසු. **උපසංකමිංසූති** අවිදූරඨානං ගමිංසු. **පඨිරූපාසිංසූති** සමීපෙ නිසීදිංසු. **පටිපුච්ඡිංසූති** පරිපුච්ඡිං ආහරිංසු. **පටිපඤ්ඤිංසූති** තුලයිංසු. **තදස්සසිංසූති** කෙචි. **සීලපාරමිප්පත්තීති** උත්තමසීලාචාරනිප්ඵත්ති, මග්ගෙන නිප්ඵන්නසීලන්ති අත්ථො. **ගම්භීරෙති** උත්තානභාව පටික්ඛෙපවචනං. **දුද්දසෙති** ගම්භීරත්තාව දුද්දසෙ, දුක්ඛෙන දට්ඨබ්බෙ, න සක්කා සුඛෙන දට්ඨුං. දුද්දසත්තාව **දුරනුබොධෙති** දුක්ඛෙන අවබුජ්ඣිතබ්බෙ, න සක්කා සුඛෙන අවබුජ්ඣිතුං. **සණ්හෙති** නිබ්බිතෙ. **පණ්ඩිතෙති** අත්තිත්තිකරෙ, ඉදං වයං ලොකුත්තර මෙව සන්ධාය වුත්තං. **අනක්ඛොවවරෙති** තක්කෙන න අවවරිතබ්බෙ, න ඔගාහිතබ්බෙ. ඤාණෙනෙව අවවරිතබ්බෙ. **නිපුණෙති** සණ්හෙ. **පඩිතවෙදනීයෙති** සම්මා පටිපන්නෙහි පණ්ඩිතෙහි වෙදිතබ්බෙ. **නොසෙඝිති** තුණිං ආපාදෙසි. **විනොසෙඝිති** විවිධසොමනස්සං උප්පාදෙසි. **පසාදෙඝිති** තෙසං චිත්තප්පසාදං අකාසි. **ආරාධෙඝිති** ආරාධයි සිද්ධිං පාපෙසි.[1] **අත්ත මනො ආකාඝිති** සොමනස්සවසෙන සකමනෙ අකාසි. තතො පරං **බ්‍රහ්මචරියං** චරිංසූති මග්ගබ්‍රහ්මචරියං අචරිංසු. **තස්ස පාරායණන්ති** තස්ස පාරභූතස්ස නිබ්බාණස්ස අයනන්ති වුත්තං හොති. පාරායණමනුගායිස්සන්ති අස්ස අයං සම්බන්ධො. භගවතා හි පාරායණෙ දෙසිතෙ සොළසසහස්සා ජටිලා අරහත්තං පාපුණිංසු, අවසෙසානං චුද්දසකොටිසංඛ්‍යානං දෙවමනුස්සානං ධම්මාභිසමයො අහොසි. වුත්තං හෙතං පොරාණෙහි:-

"තතො පාසාණකෙ රම්මෙ පාරායණසමාගමෙ
අමතං පාපයී බුද්ධො චුද්දසපාණකොටියො"ති.

නිසීතාය පන ධම්මදෙසනාය තතො තතො ආගතා මනුස්සා භගවතො ආනුභාවෙන අත්තනො අත්තනො ගාමනිගමාදිසෙවව පාතුරහෙසුං. භගවාපි සාවත්ථිමෙව අගමාසි පරිවාරක සොළසාදීහි අනෙකෙහි භික්ඛුසහස්සෙහි පරිවුතො තත්ථ පිඝියො භගවන්තං

1. සී. II. පාවසි.

වජ්ජිතා ආහ 'ගච්ඡාමිහං භෙතෙ බාවරිස්ස බුද්ධුපාදං ආරොචෙතුං පරිස්සුතං හි තස්ස මයා'ති, අථ භගවතා අනුඤ්ඤාතො ඤාණගමනෙ කෙව ගොදාවරීතීරං ගන්ත්වා පාදගමනෙන අස්සමාභිමුඛො අගමාසි. **තමෙනං** බාවරි බ්‍රාහ්මණො මගගං ඔලොකෙන්තො නිසින්නො දූරතොව තං බාරිජ්ජාදි විරහිතං භික්ඛුවෙසෙනාගච්ඡන්තං දිස්වා බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නොති නිට්ඨමගමාසි. සම්පත්තවාපි තං පුච්ඡි 'කිං පිගිය බුද්ධො ලොකෙ උප්පන්නො'ති, ආම බ්‍රාහ්මණ උප්පන්නො පාසාණකෙ වෙතියෙ නිසින්නො අමතාකං ධම්මං දෙසෙසි තමහං තුය්හං දෙසිස්සාමීති, තතො බාවරි මහතා සක්කාරෙන සපරිසො තං පූජෙත්වා ආසනං පඤ්ඤපෙසි. **තත්ථ** නිසීදිත්වා පිගියො "පාරායණමනුගායිස්ස"න්ති ආදිමාහ.

තත්ථ අනුගායිස්සන්ති භගවතා ගීතං අනුගායිස්සං. **යථා අද්දක්ඛීති** යථා සාමං සව්වාභිඤ්ඤෙ බොධෙන අසාධාරණඤ්ඤෙණෙන ච අද්දක්ඛි. **නික්කාමොති** පහීනකාමො, 'නික්ඛමොති'පි පාඨො විරියවාති අත්ථො, නික්කමනෙනා වා අකුසලපක්ඛා. **නිබ්බණොති** කිලෙසවනරහිතො, තණ්හාවිරහිතො එව වා. **කිස්ස හෙතු මුසා භණෙති** යෙහි කිලෙසෙහි මුසා භණෙය්‍ය එතෙ තස්ස පහීනාති දස්සෙති. එතෙන බ්‍රාහ්මණස්ස සවණෙ උස්සාහං ජනෙසි.

අමලොති කිලෙසමලවිරහිතො. **විමලොති** විගතකිලෙසමලො. **නිම්මලොති** කිලෙසමලසුඛො. **මලාපගතොති** කිලෙසමලා දූරීභූතො ඡුත්වා චරති. **මලවිප්පහීනොති** කිලෙසමලපහීනො. **මලවිප්පමුත්තොති**[1] කිලෙසෙහි මුත්තො. **සබ්බමල** විතිවත්තොති වාසනාදි සබ්බකිලෙසමලං අතික්කන්තො. **තෙ වනාති** එතෙ වුත්තප්පකාරා කිලෙසා. **වණ්ණුපසංහිතන්ති** ගුණූපසංහිතං. **සව්වවහොති** "බුද්ධො"ති සව්වෙනෙව අවහාතෙන නාමෙන යුත්තො. **බ්‍රහ්මෙති** තං බ්‍රාහ්මණං ආලපති. **තත්ථ ලොකොති** ලුජ්ජනට්ඨෙන ලොකො. **එකො ලොකො භවලොකොති** තෙභූමක විපාකො. සො හි-භවතීති භවො, භවො එව ලොකො භවලොකො, "භවලොකො ච සම්භවලොකො චා"ති එත්ථ එකෙකො වෙ වෙ ගොහි, භවලොකො හි සම්පත්තිභව විපත්තිභවවසෙන දුවිධො, සම්භව ලොකොපි සම්පත්තිසම්භව විපත්තිසම්භව වසෙන දුවිධො, **තත්ථ සම්පත්තිභවලොකොති** සුගතිලොකො, සො හි ඉට්ඨඵලත්තා සුන්දරො ලොකොති සම්පත්ති, භවතීති භවො, සම්පත්ති එව භවො සම්පත්තිභවො, සම්පත්ති භවො එව ලොකො සම්පත්තිභවලොකො, **සම්පත්ති සම්භවලොකොති** සුගතූපගකම්මං, තං හි-සම්භවති එතස්මා ඵලං ඉති සම්භවො, සම්පත්තියා සම්භවො=සම්පත්ති සම්භවො, සම්පත්තිසම්භවො එව ලොකො සම්පත්ති සම්භවලොකො. **විපත්තිභවලොකොති** අපායලොකො, සො හි අනිට්ඨ ඵලත්තා

1. V. ම. මලවිමුත්තොති.

විරූපො ලොකොති විපත්ති, භවතීති භවො, විපත්ති එව භවො විපත්තිභවො, විපත්තිභවො එව ලොකො විපත්තිභවලොකො. **විපත්ති සම්භවලොකොති** අපායූපගකම්මං, තං හි සම්භවති තස්මා ඵලන්ති සම්භවො, විපත්තියා සම්භවො=විපත්තිසම්භවො, විපත්ති සම්භවො එව ලොකො විපත්ති සම්භවලොකො.

තිස්සො වෙදනාති සුඛා වෙදනා දුක්ඛා වෙදනා අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා ලොකිකා එව. **ආහාරාති** පච්චයා, පච්චයාහි අත්තනො ඵලං ආහරන්තීති ආහාරා-කබලීංකාරාහාරො[1] ඵස්සාහාරො මනො සඤ්චෙතනාහාරො විඤ්ඤාණාහාරොති චත්තාරො, වත්ථුවසෙන කබලං කත්වා කබලීකත්තා කබලීංකාරො අජ්ඣොහරිතබ්බත්තා ආහාරො, ඔදන කුම්මාසාදි වත්ථුකාය ඔජායෙතං නාමං, සා හි ඔජට්ඨමකරූපානි ආහර තීති ආහාරො, චක්ඛුඵස්සාදිකො ඡබ්බිධො ඵස්සො, සො තිස්සො වෙ දනා ආහරතීති ආහාරො, මනසො සඤ්චෙතනා න සත්තස්සාති මනොස ඤ්චෙතනා, යථා විත්තෙකග්ගතා. මනසා වා සම්පයුත්තා චෙතනා මනො සඤ්චෙතනා, යථා ආජඤ්ඤරථො. තෙහුමකකුසලාකුසල සඤ්චෙතනා මනොසඤ්චෙතනා, සා හි තයො භවෙ ආහරතීති ආහාරො. **විඤ්ඤා ණන්ති** එකූනවීසතිභෙදං පටිසන්ධිවිඤ්ඤාණං, තං හි පටිසන්ධිනාම රූපං ආහරතීති ආහාරො. **උපාදානක්ඛන්ධාති** උපාදානානං ගොචරා ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, මජ්ඣෙ පදලොපො දට්ඨබ්බො; උපාදානසම්භූතා වා ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, යථා තිණග්ගි ථූසග්ගි, උපාදානවිසයා ව ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, යථා රාජපුරිසො, උපාදානපච්චයා ඛන්ධා උපාදානක්ඛන්ධා, යථා පුප්ඵරුක්ඛො ඵලරුක්ඛො, උපාදානානි පන-කාමූපාදානං දිට්ඨූපාදානං සීලබ්බතූපාදානං අත්තවාදූපාදානංති චත්තාරි, අට්ඨතො පන භුසං ආදානන්ති උපාදානං, රූපූපාද නක්ඛන්ධො වෙදනූපාදානක්ඛන්ධො සඤ්ඤූපාදානක්ඛන්ධො සංඛාරූ පාදානක්ඛන්ධො විඤ්ඤාණූපාදානක්ඛන්ධොති පඤ්ච.

ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානීති චක්ඛායතනං සොතායතනං ඝාණායතනං ජිව්හායතනං කායායතනං මනායතනං, සත්තවිඤ්ඤා ණඨිතියො වුත්තනයා එව, තථා අට්ඨලොකධම්මා. අපිච ලාභො අලා භො යසො අයසො නින්දා පසංසා සුඛං දුක්ඛන්ති ඉමෙ අට්ඨ ලොකපප වත්තියා සති අනුපරමා ධම්මා, තස්මා ලොකස්ස ධම්මාති ලොක ධම්මා, එතෙහි ඵුත්තො සත්තො නාම නත්ථි බ්‍රහ්මානම්පි හොන්තියෙව යථාහ-"අත්ථිමෙ භික්ඛවෙ ලොකධම්මා ලොකං අනුපරිවත්තන්ති ලොකො ච අට්ඨලොකධම්මෙ අනුපරිවත්තති, කතමෙ අට්ඨ? ලාභො ච අලාභො ච-පෙ-සුඛඤ්ච දුක්ඛඤ්ච, ඉමෙ ඛො භික්ඛවෙ අට්ඨලොකධම්මා ලොකං අනුපරිවත්තන්ති ලොකො ච ඉමෙ අට්ඨලොකධම්මෙ අනුපරි වත්තති"ති. තත්ථ-**අනුපරිවත්තන්තීති** අනුබන්ධන්ති තපපජ්ඣන්ති ලොකතො න නිවත්තන්තීති අත්ථො, ලාභොති පබ්බජිතස්ස චීවරාදි-

1. ම. V. කබලීකාරාහාරො.

ගහඨස්ස ධනධඤ්ඤාදි ලාභො, සොයෙව අලබ්භමානො ලාභො අලාභො, න ලාභො අලාභොති වුච්චමානො අත්ථො භාවපජ්ජතිතො පරිඤ්ඤයෙ න සියා. **යසොති** පරිවාරො, සොයෙව අලබ්භමානො යසො අයසො. **නින්දති** අවණ්ණභණනං. **පසංසාති** වණ්ණභණනං. **සුඛන්ති** කාමාවචරානං[1] කායික චෙතසිකං. **දුක්ඛන්ති** පුථුජ්ජන සොතාපන්න සකදාගාමිනං කායිකචෙතසිකං, අනාගාමි අරහන්තානං කායිකමෙව. **සත්තාවාසාති** සත්තානං ආවාසා, වසනට්ඨානානීති අත්ථො, තානි පන තථා පකාසිතා ඛන්ධා එව, සත්තසු විඤ්ඤාණට්ඨිතීසු අසඤ්ඤසත්තෙන ච නෙවසඤ්ඤානාසඤ්ඤයතනෙන ච සඞ්ගිං නව සත්තවාසා.

දසායතනානීති චක්ඛායතනං රූපායතනං සොතායතනං ඝාණායතනං ඝාණායතනං ජිව්හායතනං රසායතනං කායායතනං ඵොට්ඨබ්බායතනන්ති එවං දස. **බාදසායතනානීති** මනායතන ධම්මායතනෙහි සඞ්ගිං එවං බාදස. **අට්ඨාරස ධාතුයොති** චක්ඛුධාතු රූපධාතු චක්ඛුවිඤ්ඤාණධාතු යාව මනොධාතු ධම්මධාතු මනොවිඤ්ඤාණධාතූති එකෙකසමිං තීණි තීණි කත්වා අට්ඨාරස ධාතුයො. **සදිසතාමොති** තෙසං සදිසතාමො එකගුණවණ්ණතාමො. **සදිසවහයොති** එකගුණවණ්ණතාමෙන අවහානො. **සච්චසදිසවහයොති** අවිතථ එකගුණවණ්ණතාමෙන අවිපරිතෙන අවහායතො. **ආසිතොති** උපසංකමිතො. **උපාසිතොති** උපගන්ත්වා සෙවිතො. **පයිරූපාසිතොති** භත්තිවසෙන අතීව සෙවිතො.

කුබ්බන්ති පරිත්තවනං. **බහුඵලං කානනං ආවසෙය්‍යාති** අනෙකඵලාදි විකති හරිතකානනං ආගම්ම වසෙය්‍ය. **අපපදස්සෙති** ඛාවරිපභුතිකෙ පරිත්තපඤ්ඤෙ, **මහොදධිනි** අනොතත්තාදි මහන්තං උදකරාසිං.

අපපදස්සාති මන්දදස්සිනො. **පරිත්තදස්සාති** අතිමන්ද දස්සිනො. **ඵොකදස්සාති** පරිත්ත දස්සිනො. **ඔමකදස්සාති** හෙට්ඨිමදස්සිනො. **ලාමකදස්සාති** අපධාන දස්සිනො. **ජතුකදස්සාති** න උත්තම දස්සිනො. **අපපමාණදස්සාති** පමාණං අතික්කමිත්වා අපපමාණ නිබ්බාණ දස්සනං. **අඤ්ඤදස්සනන්ති** "අඤ්ඤතො වෙ පසන්නාන"න්ති ආදිනා නයෙන අඤ්ඤධම්මදස්සනං. **සෙට්ඨදස්සනන්ති** "සඞ්ඛ්‍යෙධා දිපදං සෙට්ඨො"ති සෙට්ඨදස්සනං. **විසෙට්ඨදස්සනන්ති** ආදි චත්තාරි උප සඞ්ඛ්‍යෙන වඩ්ඩිතානි. **අසමන්ති** න සමං අසමං, සබ්බඤ්ඤුං. **අසම සමන්ති** අසමෙහි අතීතබුද්ධෙහි සමං. **අපපටිසමන්ති** අත්තනො සදිස විරහිතං. **අසපටිභාගන්ති** අත්තනො පටිබිම්බ විරහිතං. **අපපටි පුග්ගලන්ති** පටිමල්ලපුග්ගල විරහිතං. **දෙවාතිදෙවන්ති** විසුද්ධිදෙවා නම්පි අතිදෙවං. අභිමඟලසම්මතත්තෙන **උසභං**. අසමහිතත්තෙන **පුරිස**

1. ම. II. කාමාවචර.

ගීහං. නිද්දෙසපේන පුගිසගාගං. උත්තමපේන පුගිසාජඤ්ඤං. අඤ්පරිස පඤ්ච්ං උපපිලේවා සදේවකෙ ලොකෙ කෙනවි පවත්ති කෙන පවත්තිතේන අකමපියෙ අවලඤ්ඤානෙ තිඨිතපේන පුගිස නිසභං. ධම්මදෙසනාධ්‍රිරවහනපේන පුගිසධොරයිකං. මානසකං වා දහනති[1] මනසා විනෙතබ්බා කත පලලලං වා, කාමමේව වා. අනොතත්තනං වා දහනති චන්දිමසුරියා දක්ඛිණෙන වා උත්තරෙන වා ගවජ්ජනතා පබ්බතනතරෙන තං ඔභාසෙනති, උජ්ජං ගවජ්ජනතා න ඔභාසෙනති තෙනෙවස්ස අනොතත්තනති සංඛා උදපාදි, එවරූපං අනොතත්තං වා දහං. අක්ඛොභං අමිනොදකනති වාලෙතුං අසක්කුණෙය්‍යං අපරිමිත උදකං ජලරාසිං. එවමෙවනති ඔපම්ම සංසන්දනං, බුද්ධං භගවන්තං අක්ඛොභං ආසභට්ඨානෙන වාලෙතුං අසක්කුණෙය්‍යං. අමිනතොජනති අපරිමිතඤ්ඤණතෙජං. පඝිනත ඤ්ඤණති දසබලඤ්ඤණාදිවසෙන පභෙදගතඤ්ඤණං. විවට චක්ඛුනති[2] සමන්ත චක්ඛුං. පඤ්ඤුපභෙදකුසලනති "යා පඤ්ඤු පජානතා විවගො පිවගො"ති ආදිනා නයෙන පඤ්ඤුය පභෙද ජානනෙ ඡෙකං. අධිගතපටිසම්භිදනති පටිලබ්ධ චතුපටිසම්භිදං. වෙසාරජ්ජපත්තනති "සම්මා සම්බුද්ධස්ස තෙ පටිජානතො ඉමෙ ධම්මා අනභිසම්බුද්ධා"ති ආදිනා නයෙන වුත්තෙසු චතුසු ඨානෙසු විසාරද භාවපත්තං. සඛාධිමුත්තනති පරිසුද්ධෙ ඵලසමාපත්ති චිත්තෙ අධිමුත්තං තත්ථ පවිඨං. සෙනාපච්චත්තනති වාසනායපි පහීනත්තා පරිසුද්ධං ආවෙනික අත්තභාවං. අඛණ්ඩාණ්ඩනති පරිච්ඡින්නාවචනතාය වෙවචනවිරහිතං. තාදිනති තාදිසං, ඉට්ඨානිට්ඨෙසු අකම්පනං වා. තථා පටිඤ්ඤු අඤ්ඤාති තථාපටිඤ්ඤු, තං, අපරිත්තනති න බුද්ධකං. මහන්තනති තෙධාතුං අතික්කමිත්වා මහත්තප්පත්තං. ගම්භීරනති අඤ්ඤුසං දුප්පවෙසං. අප්පමෙය්‍යනති අතුලත්තේන අප්පමෙය්‍යං. දුප්පරිගොගාහනති පරියොගාහිතුං දුක්කරං දුක්ඛප්පවෙසං. පත්තුත රතනනති සබ්බාදිරතනෙහි බහුරතනං. සාගරසමනති රතනාකරතො සමුද්දසදිසං. ජලගුපෙක්ඛාය සමත්තාගතනති "වක්ඛුනා රූපං දිස්වා නෙව සුමනො ගොති න දුම්මනො"ති වුත්තත්තයෙන ජලගුපෙක්ඛාය පරිපුණ්ණං. අතුලනති තුලාවිරහිතං තුලයිතුං අසක්කුණෙය්‍යං. විපුලනති අතිමහන්තං. අප්පමෙය්‍යනති පමෙතුං අසක්කුණෙය්‍යං. තං තාදිසනති තං භගවන්තං තාදිගුණසම්පන්නං. පවදතමගගවාදිනනති පවදන්තානං කථෙන්තානං උත්තමං කථයන්තං වදන්තං, අධිගවජිනති සම්බන්ධො. මෙරුම්ව තගගනති පබ්බතානං අන්තරෙ සිනෙරුං විය. ගරුළම්ව දිජගනති පක්ඛි ජාතානං අන්තරෙ සුපණ්ණං විය. සීහම්ව මිගාදනති චතුප්පදාන මන්තරෙ සීහං විය. උදධිම්ව අණ්ණවාදනති විත්ථිණ්ණ අණ්ණ වානං අන්තරෙ සමුද්දං විය අධිගවජිං. ජිනපවරනති බුද්ධත්තමං.

---

1. ම. V. සරන්ති. 2. ම. V. විවත්ත චක්ඛුනති.

ගෙමෙ පුබ්බෙති යෙ ඉමෙ පුබ්බ. **තමනුදසිනොති** තමො නුදෙ ආසිනො. **ගුම්පඤ්ඤුණොති** ඤුණබ්ජො. **ගුම්මෙධසොති** විපුල පඤ්ඤුතිදෙදසො. **පභංකරොති** තෙජ කරො. **ආලොකකරොති** අතතිකාරකරො. **ඔභාසකරොති** ඔභාසං ජොතිං කරොතීති ඔභාසකරො. දීපසදිසං ආලොකං කරොතීති **දීපංකරො**. පදීපසදිසං ආලොකං කරොතීති **පදීපංකරො**. **උජ්ජොතකරොති** පකාසකරො. **පජ්ජොත කරොති** දිසාවිදිසා පකාසකරො. **ගුම්පඤ්ඤුණොති** පුථුලඤුණො. **ඤුණපඤ්ඤුනොති** ඤුණෙන පාකටො. **පඤ්ඤු ධජොති** උසිතතෙන පඤ්ඤුව ධජො අස්සාති පඤ්ඤු ධජො, "ධජො රථස්ස පඤ්ඤුණ"නති ආදීසු විය. **විගුත විභාගීති** පාකටවිභාරො. **සන්දිට්ඨික මකාලිකන්ති** සාමං පස්සිතබ්බඵලං න ච කාලන්තරෙ පත්තබ්බ ඵලං. **අනීතිකන්ති** කිලෙසාදි ඊති විරහිතං. **සන්දිට්ඨිකන්ති** ලොකුත්තර ධම්මො යෙන අධිගතො හොති තෙන පරසඛ්‍ය ගන්තබ්බතං හිත්වා පච්චවෙක්ඛණ ඤුණෙන සයං දට්ඨබ්බාති සන්දිට්ඨිකො, තං සන්දිට්ඨිකං. අත්තනො ඵලදානං සඛ්‍ය නාස්ස කාලොති **අකාලො**, අකාලොයෙව **අකාලිකො**, යො එස අරියමග්ග ධම්මො සො අත්තනො සමනන්තරමෙව ඵලං දෙතීති අත්ථො. **නං අකාලිකං**. එහි පස්ස ඉමං ධම්මන්ති එවං පවත්තං එහි පස්ස විධිං අරහතීති=එහි පස්සිකො, තං **එහි පස්සිකං**, ආදිත්තං වෙලං වා සීසං වා අජ්ඣු පෙක්ඛිත්වාපි අත්තනො චිත්තෙ උපනයං අරහතීති=ඔපනයිකො. **නං ඔපනයිකං** සබ්බෙහිපි උග්ගහිතඤ්ඤූ ආදීහි. භාවිතො මග්ගො අධිගතං ඵලං සච්ඡිකතො නිරොධොති අත්තනි අත්තනි වෙදිතබ්බන්ති **පච්චත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහි**. අථ නං බාවරි ආහ: "කිනනු තමහා"ති වෙ ගාථා.

මුහුත්තමපීති ථොකම්පි. **ඛණමපීති** න බහුකම්පි. **ලයමපීති** මන්දම්පි.[1] **වයමපීති** කොඨාසම්පි. **අඩ්ඪමපීති** දිවසම්පි. තතො පිගියො භගවතො සන්තිකා අවිප්පවාසමෙව දීපෙන්තො "නාහං තමහා"ති ආදිමාහ. "නාහං යො මෙ-පෙ-පස්සාමි නං මනසා චක්ඛුනා වා"ති තං බුඩ්ඪමහං චක්ඛුනා විය මනසා පස්සාමි. **නමස්ස මානොව වසෙමි**[2] **රත්තිනන්ති** නමස්සමානොව රත්තිං අතිනාමෙමි. **තෙන තෙනෙව න නොති** යෙන දිසාභාගෙන බුඩ්ඪො තෙන තෙනෙවාගමපි **නතො** තන්තිනෙනා තපෙපාණොති දස්සෙති.

දුබ්බල ථාමකස්සාති අපථාමකස්ස, අථවා දුබ්බලස්ස දුට්ඨාම කස්ස ච, බලවීරිය හීනස්සාති වුත්තං හොති, **නෙනෙව කායො න පරෙතීති**[3] තෙනෙව දුබ්බලථාමකතෙන කායො න ගච්ඡති, යෙන බුඩ්ඪො තෙන න ගච්ඡති. න පලෙතීතිපි පාඨො. සො එවන්ථො.

---

1. ම. V. මනපි. 2. සී. II. විවසෙමි.
3 ම. V. න පතෙති. සී. II. & III. න පදෙති.

තත්‍රාති බුඩ්ඪස්ස සන්තිකෙ. **සංකප්පයත්තායාති** සංකප්පගමනෙන. **යෙන යුත්තෙනාති** යෙන බුඩ්ඪො තෙන යුත්තෙතා පයුත්තෙතා අනු යුත්තෙතාති දස්සෙති. **යෙන බුඩ්ඪොති** යෙන දිසාභාගෙන බුඩ්ඪො උප සංකමිතබ්බො තෙන දිසාභාගෙන න පලෙති.[1] අථවා භුම්මත්ථෙ කරණවචනං යත්ථ බුඩ්ඪො තත්ථ න පලෙති න ගච්ඡති. **න වජතීති** පුරතො න යාති. **න ගච්ඡතීති** නිවත්තති. **නානික්ඛමතීති** න උප සංකමති. **පංකෙ සයානොති** කාමකද්දමෙ සයමානො. **දීපාදීපං උප පලවිත්වා** සත්ථාරාදිතො සත්ථාරාදිං අභිගච්ඡිං. **අත්ථදස්සිං සම්බුඩ්ඪන්ති** සොහං එවං දුද්දිඨිං ගහෙත්වා අත්ථාභිඩ්ඪෙන්තො අථ පාසාණකෙ චෙතියෙ බුඩ්ඪමද්දක්ඛිං; **තත්ථ සෙමානොති** නිපජ්ජමානො. **සයමානොති** සෙය්‍යං කප්පයමානො. **ආවසමානොති** වසමානො. **පරිවසමානොති** නිච්චං වසමානො. **පලවිත්වා** උග්ගමිං. **උපලවිත්වා** උත්තරිං. **උපපල විත්වා** තීරං පාපුණිං. **සමුපපලවිත්වා** උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං. **අද්දස්සන්ති** නිද්දෙසස්ස උද්දෙස පදං. **අද්දස්සන්ති** පස්සිං. **අද්දක්ඛින්ති** ඔලොකෙසිං. **අපස්සින්ති** එසිං. **පරිවිජ්ජින්ති** විනිවිජ්ජිං.

ඉමස්සා ගාථාය අවසානෙ පිඟියස්ස ච බාවරිස්ස ච ඉන්ද්‍රිය පරිපාකං විදිත්වා භගවා සාවත්ථියං සීතොයෙව සුවණ්ණාභාසං මුඤ්ච. පිඟියො බාවරිස්ස බුඩ්ඪගුණෙ වණ්ණයමානො නිසින්නො එවූ තං ඔභාසං දිස්වා කිං ඉදන්ති ඔලොකෙන්තො භගවන්තං අත්තනො පුරතො සීතං විය දිස්වා බාවරි බ්‍රාහ්මණස්ස බුඩ්ඪො ආගතොති ආරොචෙසි. බ්‍රාහ්මණො උට්ඨායාසනා අජ්ලිං පග්ගහෙත්වා අට්ඨාසි. භගවාපි ඔභාසං එරිත්වා බ්‍රාහ්මණස්ස අත්තානං දස්සෙන්තො උභින්නම්පි සප්පායං විදිත්වා පිඟියමෙව ආලපමානො "යථා අහු වක්කලි"ති ඉමං ගාථම භාසි. තස්සත්ථො: යථා වක්කලිත්ථෙරො සබ්බාධිමුත්තතා අහොසි සබ්බ ධුරෙනෙව අරහත්තං පාපුණි, යථා ච සොළසන්නං එකො හද්‍රාවුධො නාම යථා ච ආලවී ගොතමො, එවමෙව ත්වම්පි පමුචස්සු සබ්බ තතො සබ්බාය අධිමුච්චනෙන සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති ආදිනා නයෙන විපස්සනං ආරභිත්වා මච්චුධෙය්‍යස්ස පාරං නිබ්බාණං ගම්මස්සසීති. අර හත්ත නිකූටෙන දෙසනං නිට්ඨාපෙසි, දෙසනා පරියොසානෙ පිඟියො අරහත්තෙන බාවරි අනාගාමිඵලෙ පතිට්ඨාසි. බාවරිබ්‍රාහ්මණස්ස සිස්සා පන පවත්තා සොතාපන්නා අහෙසුං.

තත්ථ මුචස්සූති මොචස්සු. **පමුචස්සූති** මොචෙහි. **අධිමුචස්සූති** තත්ථ අධිමොක්ඛං කරස්සු. **ඔකපෙසගීති** බහුමානං උපපාදෙහි. **සබ්බෙ සංඛාරා අනිච්චාති** හුත්වා අභාවත්තෙන. **සබ්බෙ සංඛාරා දුක්ඛා** දුක්ඛමත්තෙන. **සබ්බෙ ධම්මා අනත්තාති** අවසවත්තනත්තෙන. ඉදානි පිඟියො අත්තනො පසාදං නිවෙදෙන්තො "එස භීය්‍යො"ති ආදිමාහ තත්ථ. **පටිභානවාති** පටිභාන පටිසම්භිදාය උපෙතො.

---

1. ම. V. න සලෙති.

ගිස්සෝති උපරූපරි. **අධිදෙවෙ අභිඤ්ඤායාති** අධිදෙවකරෙ ධම්මෙ ඤත්වා. **පරොවරානි**[1] හීන පණීතං අත්තනො ච පරස්ස ච අධිදෙවත්තකරං සබ්බං ධම්මජාතං වෙදීති වුත්තං හොති. **කඛිනං පටිජානාතීති** කඛිනං යෙව සතං නිඤ්ඤඛ්ඩමහාති පටිජානාතීති. **තිදෙසෙ පරායනිකපඤ්හානීති** පරායනික බ්‍රාහ්මණානං පුච්ඡානං. අවසානං කරොතීති=**අන්තකරො**. කොටිං කරොතීති **පරිසන්තකරො**. සීමං මරියාදං කරොතීති=**පරිවෙජ්ජකරො**. නිගමනං කරොතීති=**පරිවට්ටකරො**. **සභිය පඤ්හානීති** න කෙවලං පරායනිකබ්‍රහ්මණානං පඤ්හානං එව, අථ සභිය[2] පරිබ්බාජකාදීනමපි පඤ්හානං අන්තකරොති දස්සෙතුං "සභිය[2] පඤ්හාන"න්ති ආදිමාහ. **අසංහීරන්ති** රාගාදීහි අසංහාරියං. **අසංකුප්පන්ති** අකුප්පං අවිපරිනාමධම්මං. ඒතෙහිපි පදෙහි නිබ්බාණං හණති. **අඩ්ඨා ගමිස්සාමීති** එකංසෙනෙව තං අනුපාදිසෙසං නිබ්බාණධාතුං ගමිස්සාමි. **නමෙතෙ කංඛාති** තත්‍රපි මෙ එතෙ නිබ්බාණෙ කංඛා. **එවං මං ධාරෙහි** අධිමුත්ත චිත්තන්ති පිහියො එවමෙව තම්පි පමුඤ්චස්සු සඩ්ඪන්ති ඉමිනා භගවතො ඔවාදෙන අත්තනි සඩ්ඪං උප්පාදෙත්වා සඩ්ඪාධුරෙනෙව විමුඤ්චිත්වා තං සඩ්ඪාධිමුත්තතං[3] පකාසෙන්තො භගවන්තං ආහ: "එවං මං ධාරෙහි අධිමුත්තත්තිත්ත"න්ති. අයං පන අධිප්පායො යථා මං ත්වං අවව එවමෙව මං[4] අධිමුත්තත්තිත්තං ධාරෙහීති. **න සං හපෙස්සතීති** ගහෙත්වා සංහරිතුං න සක්කා. **නිස්සොගවචනන්ති** යුත්තත්තවචනං. **අවත්ථාපනවචනන්ති** සන්නිට්ඨානවචනං. ඉමස්මිං පාරායනවගෙග යං අන්තරන්තරා න වුත්තං තං හෙට්ඨා වුත්තත්තනයෙන ගහෙතබ්බං. සෙසං සබ්බත්ථ පාකටමෙව.

සඛම්මපජ්ජෝතිකාය ඛුද්දකනිකායට්ඨකථාය
පාරායනවග්ගනිද්දෙසවණ්ණනා
නිට්ඨිතා.

18.

ඉතො පරං ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙසවණ්ණනාය ඔකාසො අනුප්පත්තො, තත්‍ර "සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩ"න්ති ඉතො පරං අතිරෙකපදමත්තමෙව වණ්ණයිස්සාමි. තත්‍ර **සබ්බෙසූති** අනවසෙසෙසු. **භූතෙසූති** සත්තෙසු. එත්‍ර **භූතෙසූති** කිඤ්චාපි භූතසද්දො "භූතසම්මං පාවිත්තිය"න්ති එවමාදීසු විජ්ජමානෙ. "භූතම්දානි සාරිපුත්ත සමනුපස්සසී"ති එවමාදීසු ඛණ්ඩපවෙකෙ. "චත්තාරො ඛො භික්ඛු මහාභූතා හෙතූ"ති එවමාදීසු චතුබ්බිධෙ පඨවිධාතාදිරූපෙ.

---

1. සී. II. පරොපරං.
2. සී. II & III. පිංගිය.
3. සී. සඩ්ඪාධිමුත්තතං.
4. ම. V. ත්වං.

"යො ච කාලඝසො භූතො"ති එවමාදිසු ඛීණාසවෙ. "සබ්බෙව නිකඛිපිස්සන්ති භූතා ලොකෙ සමූස්සය"න්ති එවමාදිසු සබ්බසත්තෙ. "භූතගාමපාතව්‍යතායා"ති එවමාදිසු රුක්ඛාදිකෙ. "භූතං භූතතො පජානාතී"ති එවමාදිසු චාතුම්මහාරාජිකානං හෙට්ඨා සත්තනිකායං උපාදාය වත්තති. ඉධ පන අවිසෙසතො පඨවිපබ්බතාදීසු ජාතා සත්තා භූතාති වෙදිතබ්බා. තෙසු භූතෙසු. **නිධායාති** නිකඛිපිත්වා. **දණ්ඩනති** කායවචීමනොදණ්ඩං, කායදුච්චරිතාදීනමෙතං අධිවචනං, කායදුච්චරිතං හි දණ්ඩයතීති දණ්ඩො; බාධෙති අනයව්‍යසනං පාපෙතීති වුත්තං හොති, එවං වචීදුච්චරිතං, මනොදුච්චරිතඤ්ච. පහරණදණ්ඩො එව වා දණ්ඩො. තං නිධායාතිපි වුත්තං හොති. **අවිහෙඨයනති** අවිහෙඨයන්තො[1]. **අණුඤ්ඤතරම්පීති** යං කිඤ්චි එකමපි. **නෙසන්ති** තෙසං සබ්බභූතානං. **න පුත්තමිච්ඡෙය්‍යාති** අත්තජො ඛෙත්තජො දින්නකො අන්තෙවාසිකොති ඉමෙසු චතූසු පුත්තෙසු යං කිඤ්චි පුත්තං න ඉච්ඡෙය්‍ය. **කුතො සහායන්ති** සහායං පන ඉච්ඡෙය්‍යාති කුතො එව එතං. **එකොති** පබ්බජ්ජාසංඛාතෙන එකො අදුතියට්ඨෙන එකො තණ්හාපහාණෙන එකො එකන්ත විගතකිලෙසොති එකො, එකො පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො. සමණසහස්සස්සාපි හි මජ්ඣෙ වත්තමානො ගිහිසංයොජනස්ස ඡින්නත්තා එකො, එවං පබ්බජ්ජාසංඛාතෙන එකො. එකො තිට්ඨති එකො ගච්ඡති එකො නිසීදති එකො සෙය්‍යං කප්පෙති එකො ඉරියති වත්තතීති එකො එවං අදුතියට්ඨෙන එකො.

"තණ්හා දුතියො පුරිසො දීඝමද්ධානසංසරං,
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං සංසාරං නාති වත්තති.

එතමාදීනවං ඤත්වා තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භවං,
වීතතණ්හා අනාදානො සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ"ති

එවං තණ්හාපහාණට්ඨෙන එකො. "සබ්බකිලෙසාසස පහීනා උච්ඡින්නමූලා තාලාවත්ථුකතා ආයතිං අනුප්පාදධම්මා"ති එවං එකන්තවිගතකිලෙසොති එකො. අනාචරියකො හුත්වා සයම්භූ සාමඤ්ඤෙව පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො එවං පච්චෙකසම්බොධිං අභිසම්බුද්ධොති එකො. **චරෙති** යා ඉමා අට්ඨචරියා-සෙය්‍යථිදං? පණිධිසම්පන්නානං චතූසු ඉරියාපථෙසු ඉරියාපථචරියා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානං අජ්ඣත්තිකායතනෙසු ආයතනචරියා, අප්පමාදවිහාරීනං චතූසු සතිපට්ඨානෙසු සතිචරියා, අධිචිත්තමනුයුත්තානං චතූසු ඣානෙසු සමාධිචරියා, බුද්ධිසම්පන්නානං චතූසු අරියසච්චෙසු ඤාණචරියා, සම්මාපටිපන්නානං චතූසු අරියමග්ගෙසු මග්ගචරියා, අධිගතඵලානං චතූසු සාමඤ්ඤඵලෙසු පත්තිචරියා,[2]

1. සී. II. අවිහෙසෙන්තො. 2. මි. V. පටිපත්තිචරියා.

තිණණං බුද්ධානං සබ්බසත්තෙසු ලොකත්ථචරියාති; තත්ථ පදෙසතො පවෙචනබුද්ධසාවකානනති, යථාහ: "චරියාති අත්ථ චරියායො, ඉරියා පථචරියා"ති විත්ථාරො; තාහි චරියාහි සමන්නාගතො භවෙය්‍යාති අත්ථො. අථවා යා ඉමා අධිමුච්චනෙතා සද්ධාය චරති පග්ගණ්හනෙතා විරියෙන චරති උපට්ඨහනෙතා සතියා චරති අවික්ඛිපනෙතා සමාධිනා චරති පජානනෙතා පඤ්ඤාය චරති විජානනෙතා විඤ්ඤාණෙන චරති, එවං පටිපන්නස්ස කුසලා ධම්මා ආයාපෙන්තීති ආයතන චරියාය චරති, එවං පටිපන්නො විසෙසමධිගච්ඡතීති විසෙසචරියාය චරතීති එවං අපරාපි අත්ථචරියා වුත්තා; තාහිපි සමන්නාගතො භවෙය්‍යාති අත්ථො. **ඛග්ගවිසාණකප්පොති** එත්ථ ඛග්ගවිසාණං නාම ඛග්ගමිගසිඟං,[1] කප්පසද්දො පන්නායං අභිසද්දහන වොහාර කාල පඤ්ඤත්තාදි ඡේදන විකප්ප ලෙස සමන්තභාව සදිසාදි අනෙකත්ථො. තථාහිස්ස "ඔකප්පනියමෙතං භොතො ගොතමස්ස යථා තං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා"ති එවමාදිසු අභිසද්දහනමත්ථො. "අනුජානාමි භික්ඛවෙ පටිගි සම්මණ්ඩකප්පෙගි ඵලං පරිභුඤ්ජිතු"න්ති එවමාදිසු වොහාරො. "යෙන සුදං නිච්චකප්පං විහරාමී"ති එවමාදිසු කාලො. "ඉච්චායස්මා කප්පො"ති එවමාදිසු පඤ්ඤත්ති. "අලංකතො කප්පිතකෙසමස්සූ"ති එවමාදිසු ඡේදනං. "කප්පති වතුලකප්පො"ති එවමාදිසු විකප්පො. "අත්ථි කප්පො නිපජ්ජිතු"න්ති එවමාදිසු ලෙසො. "දොවලකප්පං වෙළුවනං ඔභාසෙත්වා"ති එවමාදිසු සමන්ත භාවො. "සඤ්ඤකප්පෙන කිර භො සාවකෙන සද්ධිං මන්තයමානා න ජානිම්හා"ති එවමාදිසු සදිසො පටිභාගොති අත්ථො. ඉධ පනස්ස සදිසො පටිභාගො අත්ථොති වෙදිතබ්බො, ඛග්ග විසාණසදිසොති වුත්තං භොති. අයං තාවෙත්ථ පදතො අත්ථ වණ්ණනා, අධිප්පායානුසන්ධිතො පන එවං වෙදිතබ්බා. යථායං වුත්තප්පකාරො දණ්ඩා භූතෙසු පවත්තියමානො අභිතො භොති තම්හි තෙසු අප්පවත්තනෙ[2] තප්පටිපක්ඛභූතාය මෙත්තාය හිතූප සංහාරෙන ච සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං නිහිතදණ්ඩත්තා එවච යථා අනිහිතදණ්ඩා සත්තා භූතානි දණ්ඩෙන වා සත්ථෙන වා පාණිනා වා ලෙඩ්ඩුනා වා විහෙඨෙන්ති තථා අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරංපි තෙසං ඉමං මෙත්තාකම්මට්ඨානං ආගම්ම යදෙව තත්ථ වෙදනා ගතං සඤ්ඤා සංඛාර විඤ්ඤාණගතං තව තදනුසාරෙනෙව තදඤ්ඤව සංඛාරගතං විපස්සිත්වා ඉමං පචෙචකබොධිං අධිගතොමහීති අයං තාව අධිප්පායො. අයං පන අනුසන්ධි: එවං වුත්තෙ තෙ අම්චා ආහංසු. "ඉදානි භගවතො කුහිං ගච්ඡථා"ති තතො තෙන පුබ්බෙ පචෙචකසම්බුද්ධා කත්ථ වසන්තීති ආවජ්ජිත්වා ඤත්වා ගන්ධමාදන

---

1. සී. II & III. ඛග්ගමිගසිඟං. 2. සී. I & II. අප්පවත්තනෙන.

පබ්බතන්ති වුත්තෙ පුතාහංසු- අමෙහදනි හත්ථෙ පජහථ න ඉච්ඡථාති. අථ පවෙවකසම්බුඩො ආහ: "න පුත්තම්වෙජ්ජය්‍ය"ති සබ්බං. තත්‍රාධිප්පායො- අහං ඉදනි අත්‍රජදිසු[1] යං කිඤ්චි පුත්තංපි න ඉවෙජ්ජයං කුතො පන තුම්හාදිසං සහායං තසමා තුම්හෙසුපි යො මයා සඛිං ගනතුකාමො මාදිසො වා හොතුං ඉච්ඡති සො එකො වරෙ ඛගගවිසාණකපො. අථවා තෙහි අමෙහදනි හත්ථෙ පජහථ න ඉච්ඡථාති වුත්තෙ සො පවෙවකසම්බුඩො "න පුත්තම්වෙජ්ජය්‍ය කුතො සහාය"නති වත්වා අත්තනො ගථාවුත්තෙනත්ථෙන එකචරියාය ගුණං දිසවා පමුදිතො පීතිසොමනස්සජාතො ඉමං උදනං උදනෙසි.

තත්ථ නිසිනාති විපාසකිරියා. **හසහෙරවොති** බුද්ධානුබුද්ධකො විත්තුත්‍රාසො. **ථාවරාති** ඛීණාසවා. **නිඛාතාති** ඡඩ්ඩිතා. **නිද හෙත්වාති** ඨපෙත්වා. **ඔරොපයිත්වාති** අධො කරිත්වා. **සමොරොප යිත්වාති** අධොගතං විස්සජ්ජිත්වා. **නික්ඛිපිත්වාති** තතො අපනෙත්වා. **පවිපස්සම්භිත්වාති** සන්නිසීදපෙත්වා. **ආලපනන්ති** ආදිතො ලපනං. **සල්ලපනන්ති** සම්මා ලපනං. **උල්ලපනන්ති** උඩ්ඩං කත්වා ලපනං. **සඤ්ඤපනන්ති** පුනපපුනං උඩ්ඩං කත්වා ලපනං. **ඉරියාපථවිහාරාති** ඉරියාපථානං විහාරා, පවත්තනන්ති අත්ථො. සෙසෙසුපි එසෙව නයො. ආයතනවිහාරා පන ආයතනෙසු සතිසම්පජඤ්ඤානං විහාරා. **පත්තනීති** ඨානි, තානි හි පාපුණීයන්තීති[2] පත්තනීති වුච්චන්ති. සත්තලොකස්ස දිඨධම්මිකසම්පරායිකා අත්ථා ලොකත්ථාති අයං විසෙසො. ඉදනි තාසං විහාරානං භූමි දස්සෙන්තො "චතූසු ඉරියාපථෙසූ"ති ආදිමාහ. **සතිපට්ඨානෙසූති** ආරම්මණසතිපට්ඨානෙසුපි වුච්චමානෙසු සතිතො අනඤ්ඤානි වොහාරවසෙන අඤ්ඤානි විය කත්වා වුත්තං; **අභිඤ්ඤෙසූති** පුබ්බභාගලොකිකසච්චඤ්ඤණෙන[3] විසුං විසුං සච්චපරිඤ්ඤාය වසෙන වුත්තං. **අභිසමයෙසූ සාමඤ්ඤඵලෙසූති** ච වොහාර වසෙනෙව වුත්තං. **පදෙසෙති** ලොකත්ථවිහාරාය එකදෙසෙ. **නිප්ප දෙසෙනාති** ලොකත්ථවිහාරං බුද්ධා එව කරොන්ති.

පුන තා එව විහාරායො කාරකපුග්ගලවසෙන දස්සෙන්තො "පණිධිසම්පන්නානා"නති ආදිමාහ. තත්ථ **පණිධිසම්පන්නා** නාම ඉරියා පථානං සන්තතිතා ඉරියාපථපවත්තියා සම්පන්නා අකපිතඉරියාපථා භික්ඛූහාවානුරූපෙන සන්තතා ඉරියාපථෙන සම්පන්නා. **ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරානන්ති** චක්ඛාදිසු ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු අත්තනො අත්තනො විසයෙ පවත්ත එකෙකද්වාරවසෙනෙව ගුත්තං ද්වාරං එතෙසන්ති ගුත්තද්වාරා, තෙසං ගුත්තද්වාරානං, ද්වාරන්ති චෙත්ථ උපපත්ති ද්වාරවසෙන චක්ඛාදයො එව. **අප්පමාදවිහාරීනන්ති** සීලාදිසු අප්පමාදවිහාරීනං. **අධිචිත්ත මනුයුත්තානන්ති** විපස්සනාය පාදකභාවෙන අධිචිත්තසංඛාතං

1. සී. I. II & III. අත්තජදිසු. 2. II & III. පාපුණීයන්තීති.
3. ම. V. පුග්ගලභාගලොකිකපච්ඡඤ්ඤණෙන

සමාධිං අනුයුත්තානං. **බුද්ධිසමඤ්ඤානානීති** නාමරූපවවත්ථානං ආදිං කත්වා යාව ගොත්රභු තාව පවත්තෙන ඤාණේන සම්පන්නානං. **සම්මා පටිපන්නානානීති** චතුමග්ගක්ඛණේ. **අධිගතඵලානානීති** චතුඵලක්ඛණේ. **තථාගතානානීති** තථාආගතානං. **අරහන්තානානීති** දූරකිලෙසානං. **සම්මාසම්බුද්ධානානීති** සම්මා සාමඤ්ච සබ්බධම්මානං බුද්ධානං. ඉමෙසං පදානං අත්ථො හෙට්ඨා පකාසිතො එව. **පදෙසෙ පච්චෙකබුද්ධානානීති** පච්චෙකසම්බුද්ධානං එකදෙසෙ. **පදෙසෙ සාවකානානීති** සාවකානංපි එකදෙසෙ. **අධිමුච්චනෙනාති** අධිමොක්ඛං කරොනෙනා. **සඛාය චරණීති** සඛාවසෙන පවත්තති. **පහාණඤ්ඤනෙනාති** චතුසම්මප්පධානවිරියෙන පදහනෙනා. **උපට්ඨපෙනෙනාති** සතියා ආරම්මණං විජානනෙනා. **අවික්ඛෙපං කරොනෙනාති** සමාධිවසෙන වික්ඛෙපං අකරොනෙනා. **පජානනෙනාති** චතුසච්ච ජානන පඤ්ඤාය පකාරෙන ජානනෙනා. **විජානනෙනාති** ඉන්ද්‍රියසම්පයුත්තජවනපුබ්බභාගෙන ආවජ්ජන විඤ්ඤාණේන ආරම්මණං විජානනෙනා. **විඤ්ඤාණචරියායාති** ආවජ්ජනවිඤ්ඤාණචරියාවසෙන.

එවං පටිපන්නස්සාති සඛාවජ්ජනාය ඉන්ද්‍රියචරියාය පටිපන්නස්ස. **කුසලා ධම්මා ආයාපෙන්තීති** සම්පටිපස්සනාවසෙන පවත්තා කුසලා ධම්මා භුසං යාපෙන්ති පවත්තන්තීති අත්ථො. **ආයතනචරියායාති** කුසලානං ධම්මානං භුසං ආයතනචරියායාති වුත්තං හොති. **විසෙසමධිගච්ඡතීති** වික්ඛම්භනතදඟසමුච්ඡේදපටිපස්සද්ධිවසෙන විසෙසං අධිගච්ඡති. දස්සනචරියා ච "සම්මාදිට්ඨියා"ති ආදිසු සම්මා පස්සති සම්මා වා තාය පස්සනෙති පස්සත්ථො සුන්දරා වා දිට්ඨිති **සම්මාදිට්ඨි**. තස්සා සම්මාදිට්ඨියා නිබ්බාණ පච්චක්ඛකරණේන දස්සනචරියා. **සම්මාසංකප්පොති** සම්මා වා තෙන සංකප්පෙන්ති පස්සත්ථො සුන්දරො වා සංකප්පොති **සම්මාසංකප්පො**. තස්ස ආරම්මණේ චිත්තස්ස අභිනිරොපනචරියා. සම්මා වදති සම්මා වා තාය වදනෙති පස්සත්ථො සුන්දරා වාචාති **සම්මාවාචා**. මිච්ඡාවාචාවිරතියා එතං නාමං. තස්සා චතුබ්බිධවචීසංවරපරිග්ගහචරියා. සම්මා කරොති සම්මා වා තෙන කරොති පස්සත්ථො සුන්දරං වා කම්මන්ති **සම්මාකම්මං**. සම්මා කම්මමෙව **සම්මාකම්මන්තො**. මිච්ඡාකම්මන්තවිරතියා එතං නාමං. තස්ස තිවිධකායසංවරසමුට්ඨානචරියා. සම්මා ආජීවන්ති සම්මා වා තෙන ආජීවන්ති පස්සත්ථො සුන්දරො වා ආජීවොති **සම්මාආජීවො**. මිච්ඡාජීවවිරතියා එතං නාමං. තස්ස වොදානචරියා පරිසුද්ධචරියා. සම්මා වායමති සම්මා වා තෙන වායමන්ති පස්සත්ථො සුන්දරො වා වායාමොති **සම්මාවායාමො**. තස්ස පග්ගහචරියා. සම්මා සරති සම්මා වා තාය සරන්ති පස්සත්ථො සුන්දරා වා සතීති **සම්මාසති**. තස්ස උපට්ඨානචරියා. සම්මා ධියති සම්මා වා තෙන සමාධියන්ති පස්සත්ථො සුන්දරො වා සමාධීති **සම්මාසමාධි**. තස්ස අවික්ඛෙපචරියා.

තාංකපෙපොති තෙන කපෙපා, එවරූපොති අත්ථො. **තාංශ දිසොති** තෙන සදිසො. තස්සාදිසොතිපි පාඨො. **තපපටිභාගොති** තෙන පටිභාගො තපපටිභාගො එදිසොති අත්ථො. සාදු රසං අතික්කන්තතං ලොණං **අතිලොණං. ලොණකපෙපොති** ලොණ සදිසොති වුච්චති. **අතිතික්කකන්ති** අතික්කන්තතික්කකං පුච්ඡිතබ්බ කපෙපා විසසදිසොති වුච්චති. **අතිමධුරන්ති** ඛීරපායාසාදිකං. **හිමකපෙපොති** හිමොදකසදිසො. **සක්කුකපෙපොති** සක්කුතා බුඬෙන සදිසො. **එවමෙවන්ති** ඔපම්මසම්පටිපාදනං. තත්‍රායං එකස්ස පවෙචකබ්බස්ස සංඛෙපෙන විපස්සනාආචිකඛණවිධිං දස්සෙත්වා ගම්ස්සාම, තත්‍ර නාමරූපපරිග්ගහං කාතුකාමො පවෙචකබොධි සත්තො රූපාරූපඅඤ්ඤසමාපත්තිසු යං කිඤ්චි ඣානං සමාපජ්ජිත්වා වුට්ඨාය විතක්කාදීනි ඣානඞ්ගානි තංසම්පයුත්තෙ ච ඵස්සාදයො ධම්මෙ ලක්ඛණරසපච්චුපට්ඨානපදට්ඨානවසෙන පරිච්ඡින්දිත්වා සබ්බං පෙතං ආරම්මණාභිමුඛං තමනතො නමනත්ථෙන නාමන්ති වත්වා පෙති, තතො තස්ස පච්චයං පරියෙසන්තො හදයවත්ථුං නිස්සාය වත්තතීති පස්සති, පුන වත්ථුස්ස පච්චයභූතානි උපාදාරූපානි ච පස්සිත්වා ඉදං සබ්බං රූපජනතො රූපන්ති පරිගණ්හාති. පුන තදුභයං-නමනලක්ඛණං නාමං, රූපජනලක්ඛණං රූපන්ති එවං සංඛෙපතො නාමරූපං වවත්ථපෙති. සමථයානිකවසෙනෙතං වුත්තං. විපස්සනායානිකො පන චතුධාතුවවත්ථානමුඛෙන භූතුපාදාය රූපානි පරිච්ඡින්දිත්වා සබ්බමෙතං රූපජනතො රූපන්ති පස්සති, තතො එවං පරිච්ඡින්නරූපස්ස චක්ඛාදීනි නිස්සාය පවත්තමානා අරූප ධම්මා ආපාථමාගච්ඡන්ති, තතො සබ්බෙපි තෙ අරූපධම්මෙ නමන ලක්ඛණෙන එකතො කත්වා ඉදං නාමන්ති පස්සති, සො ඉදං නාමං ඉදං රූපන්ති වෙධා වවත්ථපෙති, එවං වවත්ථපෙත්වා නාම රූපතො උඬ්ඩ අඤ්ඤං සත්තො වා පුග්ගලො වා දෙවො වා බ්‍රහ්මා වා නත්ථීති පස්සති.

"යථා හි අඞ්ගසම්භාරා හොති සද්දො රථො ඉති,
එවං ඛන්ධෙසු සන්තෙසු හොති සත්තොති සම්මුති".

එවමෙව පඤ්චුපාදානක්ඛන්ධෙසු සති සත්තො පුග්ගලොති වොහාර මත්තං හොතීති එවමාදිනා නයෙන නාමරූපානං යාථාව දස්සනසංඛාතෙන දිට්ඨිවිසුද්ධිභූතෙන ඤාණෙන නාමරූපං පරිග්ග හෙත්වා පුන තස්ස නාමරූපස්ස පච්චයං පරිගණ්හන්තො වුත්ත නයෙන නාමරූපං පරිග්ගහෙත්වා කො නු ඛො ඉමස්ස හෙතූති පරියෙසන්තො අහෙතුවාදවිසමහෙතුවාදෙසු දොසං දිස්වා රොගං දිස්වා තස්ස නිදානසම්ඵස්සානං පරියෙසන්තො වෙජ්ජො විය තස්ස හෙතුච පච්චයඤ්ච පරියෙසන්තො අවිජ්ජා තණ්හා උපාදානං කම්මන්ති ඉමෙ චත්තාරො ධම්මෙ නාමරූපස්ස උපාදපච්චයත්තා හෙතූති

ආහාරං උපත්ථම්භනපච්චයතතා පච්චයොති ච පස්සති, ඉමස්ස හි කායස්ස අවිජ්ජාදයො තයො ධම්මා මාතා විය දරකස්ස උප නිස්සයා හොන්ති, තම්මං පිතා විය පුත්තස්ස ජනකං. ආහාරෝ ධාති විය දරකස්ස සම්භාරකොති එවං රූපකායස්ස පච්චය පරිග්ගහං කත්වා පුන "චක්ඛුඤ්ච පටිච්ච රූපෙ ච උප්පජ්ජති චක්ඛු විඤ්ඤාණං"නති ආදිනා නයෙන නාමකායස්සපි පච්චයං පරිගණ්හාති, එවං පරිගණ්හනෙතා අතීතානාගතාපි 'ධම්මා එවමෙව පවත්තන්තීති සන්නිට්ඨානං කරොති. තස්ස-යා සා පුබ්බන්තං ආරබ්භ "අහොසිං නුඛො අහං අතීතමද්ධානං න නුඛො අහොසිං කින්නුඛො අහොසිං කථං නුඛො අහොසිං කිං හුත්වා කිං අහොසිං නුඛො අහං අතීතමද්ධාන"න්ති පඨමා විචිකිච්ඡා වුත්තා, යාපි අපරන්තං ආරබ්භ "භවිස්සාමි නුඛො අහං අනාගතමද්ධානං න නුඛො කින්නුඛො කථං නුඛො භවිස්සාමි කිං හුත්වා කිං භවිස්සාමි නුඛො අහං අනාගතමද්ධාන"න්ති පඨමා විචිකිච්ඡා වුත්තා, යාපි එතරහි වා පන පච්චුප්පන්නං අද්ධානං ආරබ්භ කථං කථී හොති "අහං නුඛොස්මි නොනුඛොස්මි කින්නුඛොස්මි කථං නුඛොස්මි අයං නුඛො සත්තො කුතො ආගතො සො කුහිං ගාමී භවිස්සතී"ති ඡබ්බිධා විචිකිච්ඡා වුත්තා, සා සබ්බාපි පහීයති. එවං පච්චයපරිග්ගහණෙන තිස්සු අද්ධාසු කංඛා විතරිත්වා ඨිතඤ්ඤාණං කංඛාවිතරණවිසුද්ධීතිපි ධම්මට්ඨිතිඤ්ඤාණන්තිපි යථාභූතඤ්ඤාණන්තිපි සම්මාදස්සනන්තිපි වුච්චති. එත්ථ පන තිස්සො හි ලොකියපරිඤ්ඤා- ඤාතපරිඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා පහාණපරිඤ්ඤාති, තත්ථ රූපපරිච්ඡේදලක්ඛණං රූපං වෙදයිතලක්ඛණා වෙදනාති එවං තෙසං ධම්මානං පච්චත්තලක්ඛණ සලක්ඛණවසෙන පවත්තා පඤ්ඤා ඤාතපරිඤ්ඤා නාම. රූපං අනිච්චං වෙදනා අනිච්චාති ආදිනා නයෙන තෙසං යෙව ධම්මානං සාමඤ්ඤලක්ඛණං ආරොපෙත්වා පවත්තලක්ඛණා රමණීය විපස්සනා පඤ්ඤා තීරණපරිඤ්ඤා නාම. තෙසු එව පන ධම්මෙසු නිච්චසඤ්ඤාදිපජ්ජහනවසෙනෙව වුත්ත ලක්ඛණා රමණීයවිපස්සනාපඤ්ඤා පහානපරිඤ්ඤා නාම. තත්ථ සංඛාරපරිග්ගහතො පට්ඨාය යාව පච්චයපරිග්ගහා ඤාතපරිඤ්ඤාය භූමි, එතස්මිං හි අන්තරෙ ධම්මානං පච්චත්තලක්ඛණපටිවෙධස්සෙව ආධිපච්චං හොති. කලාපසම්මසනතො පට්ඨාය යාව උදයබ්බයානුපස්සනා තීරණපරිඤ්ඤාය භූමි, එතස්මිං හි අන්තරෙ සාමඤ්ඤලක්ඛණපටිවෙධස්සෙව ආධිපච්චං හොති. භඟානුපස්සනතො පට්ඨාය උපරි පහාන පරිඤ්ඤාය භූමි, තතො පට්ඨාය හි අනිච්චතො අනුපස්සනෙතා නිච්ච සඤ්ඤං පජහති, දුක්ඛතො අනුපස්සනෙතා සුඛසඤ්ඤං, අනත්තතො අනුපස්සනෙතා අත්තසඤ්ඤං, නිබ්බිඳනෙතා නන්දිං, විරජ්ජනෙතා රාගං, නිරොධෙනෙතා සමුදයං, පටිනිස්සජ්ජනෙතා ආදානං පජහතීති එවං නිච්චසඤ්ඤාදිපහානසාධිකානං සත්තන්නං අනුපස්සනානං ආධිපච්චං ඉති ඉමාසු තීසු පරිඤ්ඤාසු සංඛාරපරිච්ඡේදස්සෙව

පච්චයපරිග්ගහස්ස ච සාධිතත්තා[1] ඉමිනා යොගිනා ඤාතපරිඤ්ඤා ච අධිගතා හොති. පුන "යං කිංචි අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා-පෙ-යං දූරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං රූපං හුත්වා අභාවතො අනිච්චං, උදයබ්බයපටිපීළිතත්තා දුක්ඛං, අවසවත්තිත්තා අනත්තා. යා කාචි වෙදනා-සඤ්ඤා-යෙ කෙචි සංඛාරා-යං කිඤ්චි විඤ්ඤාණං අතීතානාගතපච්චුප්පන්නං අජ්ඣත්තං වා බහිද්ධා වා ඔළාරිකං වා සුඛුමං වා හීනං වා පණීතං වා යං දූරෙ සන්තිකෙ වා සබ්බං විඤ්ඤාණං හුත්වා අභාවතො අනිච්චං, උදයබ්බයපටිපීළිතත්තා දුක්ඛං අවසවත්තිත්තා අනත්තා"ති එවමාදිනා නයෙන කලාපසම්මසනං කරොති, ඉදං සඛායය වුත්තං: "තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා"ති. එවං සංඛාරෙ අනිච්චදුක්ඛානත්තවසෙන කලාපසම්මසනං කත්වා පුන සංඛාරානං උදයබ්බයමෙව පස්සති, කථං- අවිජ්ජාසමුදයා රූපසමුදයො, තණ්හා කම්මආහාරසමුදයා රූපසමුදයො"ති, එවං රූපක්ඛන්ධස්ස පච්චයායත්තතාදස්සනෙන[2] රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, නිබ්බත්ති[3] ලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සතීති, එවං පච්ඡාකාරෙහි රූපක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. "අවිජ්ජානිරොධා රූපනිරොධො තණ්හා කම්ම ආහාරනිරොධා රූපනිරොධො"ති පච්චයනිරොධදස්සනෙන රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති, විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සතීති, එවං පච්ඡාකාරෙහි රූපක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. තථා "අවිජ්ජාසමුදයා වෙදනාසමුදයො තණ්හා කම්ම ඵස්සසමුදයා වෙදනාසමුදයො"ති පච්චයායත්තතාදස්සනෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති, නිබ්බත්තිලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස උදයං පස්සති. "අවිජ්ජානිරොධා වෙදනානිරොධො තණ්හා කම්ම ඵස්ස නිරොධා වෙදනා නිරොධො"ති පච්චය නිරොධ දස්සනෙන වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති. විපරිණාමලක්ඛණං පස්සන්තොපි වෙදනාක්ඛන්ධස්ස වයං පස්සති, එවං සඤ්ඤක්ඛන්ධාදිසුපි. අයං පන විසෙසො-විඤ්ඤාණක්ඛන්ධස්ස ඵස්සඨානෙ නාමරූපසමුදයා නාමරූප නිරොධාති යොජෙතබ්බං, එවං එකෙකසම්ං ඛන්ධෙ පච්චයසමුදය වසෙන ච නිබ්බත්තිලක්ඛණවසෙන ච පච්චයනිරොධවසෙන ච විපරිණාමලක්ඛණවසෙන ච උදයබ්බයබ්බයදස්සනෙ දස දස කත්වා පඤ්ඤස ලක්ඛණානි වුත්තානි, තෙසං වසෙන එවමපි රූපස්ස උදයො එවමපි රූපස්ස වයොති පච්චයතො වෙව ඛණතො ච විත්ථාරෙන මනසිකාරං කරොති. තස්සෙවං කරොතො "ඉති කිර තෙ ධම්මා අහුත්වා සම්හොන්ති හුත්වා පතිවෙන්ති"ති ඤාණං විසදං හොති. එවං කිර ඉමෙ ධම්මා අනුප්පන්නා උපජ්ජන්ති උපපන්නා නිරුජ්ඣන්තීති නිච්චනවා හුත්වා සංඛාරා උපඨහන්ති, න කෙවලව නිච්චනවාව සුරියුග්ගමෙ උස්සාවබින්දු විය උදක බුබ්බුලො විය උදකෙ දඬරාජි විය ආරග්ගෙ සාසපො විය

1. ම. V. සාධිතත්තා. 2. ම. V. දස්සනො 3. සී. අනිබ්බත්තිලක්ඛණං.

විජ්ජුප්පාදෙ විය ච පරිත්තඨායිනො, මායා මරීචි සුපිනාලාත චක්ක ගන්ධබ්බ නගර ඵෙණ කදලි ආදයො විය අසාරා නිස්සාරා විය හුත්වා උපඨහන්ති. එත්තාවතා ච පන වයධම්ම මෙව උපජ්ජති උපජනන්තව වයං උපෙතීති ඉමිනා ආකාරෙන සමපඤ්ඤස ලක්ඛණානි පටිවිජ්ඣිත්වා ඨිතං උදයබ්බයානුපස්සනං නාම. පඨමං තරුණවිපස්සනාඤාණං අධිගතං හොති. යස්සාධි ගමා ආරබ්ධවිපස්සකොති සංඛං ගච්ඡති.

අථස්ස ආරබ්ධවිපස්සකස්ස කුලපුත්තස්ස ඔභාසො ඤාණං පීති පස්සද්ධි සුඛං අධිමොක්ඛො පග්ගහො උපට්ඨානං උපෙක්ඛා නිකන්තීති දස විපස්සනුපක්කිලෙසා උපජ්ජන්ති.

එත්ථ ඔභාසො නාම විපස්සනාක්ඛණෙ ඤාණස්ස බලවත්තා ලොහිතං සන්නිසීදති තෙන ච චිත්තොභාසො නිබ්බත්තති, තං දිස්වා අකුසලො යොගී මග්ගො මෙ පත්තොති තමේව ඔභාසං අස්සාදෙති, ඤාණම්පි විපස්සනාඤාණමෙව. තං සංඛාරෙ සම්ම සන්තස්ස සම්මසන්තස්ස සුඛං[1] පස්සනං හුත්වා පවත්තති, තං දිස්වා පුබ්බෙ විය මග්ගොති අස්සාදෙති. පීතීති විපස්සනාපීති, තස්ස හි තස්මිං ඛණෙ පච්චිඩා පීති උපජ්ජති. පස්සද්ධීති විපස්සනා පස්සද්ධි, තස්මිං සමයෙ නෙව කායචිත්තානං දරථො න ගාරව කක්ඛලතා අකම්මඤ්ඤතා ගෙලඤ්ඤතා වංකතා හොති. සුඛං විපස්සනාසුඛමෙව, තස්ස කිර තස්මිං සමයෙ සකලසරීරං අභි සන්දියමානං අතිපණීතසුඛං උපජ්ජති. අධිමොක්ඛො නාම විපස්ස නාක්ඛණෙ පවත්තා සද්ධා, තස්මිං හි ඛණෙ චිත්තචෙතසිකානං අති විය පසාදභූතා බලවති සද්ධා උපජ්ජති. පග්ගහො නාම විපස්සනා සම්පයුත්තං විරියං. තස්මිං හි ඛණෙ අසිථිලමනවචාරඬ්ඪං සුපග්ගහිත විරියං උපජ්ජති. උපට්ඨානන්ති විපස්සනාසම්පයුත්තා සති, තස්මිං හි ඛණෙ සුපතිට්ඨිතා සති උපජ්ජති. උපෙක්ඛා දුවිධා විපස්සනාවජ්ජනාවසෙන, තස්මිං හි ඛණෙ සබ්බසංඛාරග්ගහණෙ මජ්ඣත්තභූතං විපස්සනුපෙක්ඛාසංඛාතං ඤාණං බලවන්තං හුත්වා උපජ්ජති, මනොවාරාවජ්ජනූපෙක්ඛා ච, සා තත්තකණ්ඩානං ආවජ්ජ නාතස්ස සූරා තික්ඛිණා හුත්වා වහති. නිකන්තීති විපස්සනානිකන්ති. ඔභාසාදිසු හි ආලයං කුරුමානා සුඛුමා සන්තාකාරා නිකන්ති උපජ්ජති. එත්ථ ඔභාසාදයො කිලෙසවත්ථුතාය උපක්කිලෙසාති වුත්තා න අකුසලත්තා, නිකන්ති පන උපක්කිලෙසො චෙව කිලෙස වත්ථු ච, පණ්ඩිතො පන භික්ඛු ඔභාසාදිසු උපපෙන්තෙසු විකෙපං අගච්ඡන්තො–ඔභාසාදයො ධම්මා න මග්ගො, උපක්කිලෙසවිමුත්තං පන විපස්සනා විපිපටිපන්නං විපස්සනාඤාණං මග්ගොති, මග්ගඤ්ච අමග්ගඤ්ච වවත්ථපෙති, තස්සෙවං අයං මග්ගො අයං අමග්ගොති ඤත්වා ඨිතං ඤාණං. මග්ගාමග්ග ඤාණදස්සනවිසුද්ධි වුච්චති.

---

1. සි. I. සුරං.

ඉතො පඨාය අඨතතා විපස්සනාඤාණානං වසෙන සිඛාපත්තං විපස්සනා ඤාණං නවමඤ්ච සච්චානුලෝමිකං ඤාණන්ති අයං පටිපදා ඤාණදස්සනවිසුද්ධි නාම හොති, උදයබ්බයානුපස්සනා ඤාණං භඞ්ගානුපස්සනාඤාණං භයතුපට්ඨානඤාණං ආදීනවානුපස්සනාඤාණං නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං මුච්චිතුකම්යතාඤාණං පටිසඞ්ඛානුපස්සනාඤාණං සංඛාරුපෙක්ඛාඤාණන්ති ඉමානි අට්ඨ ඤාණානි නාම, නවමං සච්චානුලෝමිකං ඤාණන්ති අනුලෝමසෙතං නාමං තස්මා තං සමපාදෙතුකාමෙන උපක්කිලෙස විමුත්තං උදයබ්බයඤාණං ආදිං කත්වා තෙසු ඤාණෙසු යොගො කරණීයො, උදයබ්බයං පස්සන්තස්ස හි අනිච්චලක්ඛණං යථාභූතං උපට්ඨාති. උදයබ්බයපටිපීළනං පස්සතො දුක්ඛලක්ඛණඤ්ච, "දුක්ඛමෙව ච සමෙහාති දුක්ඛං තිට්ඨති වෙතති වා"ති පස්සතො අනත්තලක්ඛණඤ්ච, එවඤ්ච පන අනිච්චං අනිච්චලක්ඛණං දුක්ඛං දුක්ඛලක්ඛණං අනත්තා අනත්තලක්ඛණන්ති අයං විභාගො වෙදිතබ්බො. තත්ථ අනිච්චන්ති ඛණිකපච්චයං, කස්මා? උපපාදවයඤ්ඤථත්තභාවා හුත්වා අභාවතො වා, අඤ්ඤථත්තං නාම. ජරා, උපපාදවයඤ්ඤථත්තං අනිච්චලක්ඛණං හුත්වා අභාවසංඛාතො වා ආකාරවිකාරො. "යදනිච්චං තං දුක්ඛ"න්ති වචනතො තදෙව ඛණිකපච්චයං දුක්ඛං, කස්මා? අභික්ඛණං පතිපීළනතො, අභික්ඛණං පටිපීළනාකාරො දුක්ඛලක්ඛණං. "යං දුක්ඛං තදනත්තා"ති වචනතො තදෙව ඛණිකපච්චයං අනත්තා, කස්මා? අවසවත්තනතො, අවසවත්තනාකාරො අනත්තලක්ඛණං, ඉමානි තීණිපි ලක්ඛණානි උදයබ්බයං පස්සන්තස්සෙව ආරම්මණානි හොන්ති, පුනපි සො රූපාරූපධම්මෙ එවං අනිච්චාති ආදිනා විපස්සති, තස්ස සංඛාරා ලහුං ලහුං ආපාථං ආගච්ඡන්ති, තතො උපපාදං වා ඨිතිං වා පවත්තං වා නිමිත්තං වා ආරම්මණං අකත්වා තෙසං ඛයවයනිරොධෙ එව සති සන්තිට්ඨති, ඉදං භඞ්ගඤාණං නාම. ඉමස්ස උපපාදතො පට්ඨාය අයං යොගී යථා ඉමෙ සඞ්ඛාරා භිජ්ජන්ති නිරුජ්ඣන්ති එවං අතීතෙපි සඞ්ඛාරගතං භිජ්ජි අනාගතෙපි භිජ්ජිස්සතීති නිරොධමෙව පස්සන්තො තිට්ඨති. තස්ස භඞ්ගානුපස්සනාඤාණං ආසෙවන්තස්ස බහුලීකරොන්තස්ස සබ්බභවයොනිගතිට්ඨිතිසත්තාවාසෙසු පභෙදකා[1] සංඛාරා ජලිතඅඟාරකාසුආදයො විය මහාභයං හුත්වා උපට්ඨහන්ති. එතං භයතුපට්ඨානඤාණං නාම. තස්ස තං භයතුපට්ඨානඤාණං ආසෙවන්තස්ස සබ්බ .භවාදයො ආදිත්තඅඟාරා විය සමුස්සිතඛගෙහා විය පච්චත්ථිකො අපපටිසරණා සාදීනවා හුත්වා උපට්ඨහන්ති, ඉදං ආදීනවානුපස්සනාඤාණං නාම. තස්ස එවං සංඛාරෙ ආදීනවතො පස්සන්තස්ස භවාදිසු සංඛාරානං සාදීනවත්තා[2] සබ්බසංඛාරෙසු උක්කණ්ඨානුපස්සනාවසෙන අනභිරති උපජ්ජති,

1. සී. I & II. පභෙදකා. 2. ම. ආදීනවත්තා.

ඉදං නිබ්බිදානුපස්සනාඤාණං නාම. සබ්බසංඛාරේසු නිබ්බින්දනතස්ස ලක්ඛණස්ස තස්ස සංඛාරගතා ලුළිතුකාමතා නිස්සරිතුකාමතා[1] යෝති ඉදං ලුළිතුකාමතා ඤාණං නාම.

පුන තස්ස සංඛාරගතා ලුළිතුං පන හෙ එව සංඛාරෙ පටිසංඛානුපස්සනාඤාණේන තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා තීරණං පරිඤ්ඤානුපස්සනාඤාණං නාම. සො එවං තිලක්ඛණං ආරොපෙත්වා සංඛාරෙ පරිගණ්හන්තො තෙසු අනත්තලක්ඛණස්ස සුදිට්ඨත්තා අනත්තාති වා අනත්තනියානි වා අගණ්හන්තො සංඛාරෙසු භයඤ්ච තාදිසං පහාය සංඛාරෙසු උදාසීනො හොති මජ්ඣත්තො, අත්තාති වා මමාති වා න ගණ්හාති, තීසු භවෙසු උපෙක්ඛකො, ඉදං සංඛාරුපෙක්ඛාඤාණං නාම, තං පනෙතං සබ්බෙ සත්තා පදං නිබ්බානං සන්තතො පස්සති සබ්බසංඛාරපවත්තං විස්සජ්ජෙත්වා නිබ්බානනිස්සිතං පක්ඛන්දති[2] හොති, නො වෙ නිබ්බානං සන්තතො පස්සති පුනප්පුනං අනිච්චන්ති වා දුක්ඛන්ති වා අනත්තාති වා තිවිධානුපස්සනාවසෙන සංඛාරාරම්මණමෙව හුත්වා පවත්තති, එවං තිට්ඨමානඤ්ච එතං විමොක්ඛමුඛභාවං ආපජ්ජිත්වා තිට්ඨති. තිස්සො හි අනුපස්සනා තීණි විමොක්ඛමුඛානීති වුච්චන්ති.

එත්ථ පන[3] අනිච්චතො මනසිකරොන්තො අධිමොක්ඛබහුලො අනිමිත්තවිමොක්ඛං පටිලභති, දුක්ඛතො මනසිකරොන්තො පස්සද්ධිබහුලො අප්පණිහිතවිමොක්ඛං පටිලභති, අනත්තතො මනසිකරොන්තො වෙදබහුලො සුඤ්ඤතවිමොක්ඛං පටිලභති, එත්ථ ච අනිමිත්තො විමොක්ඛොති අනිමිත්තාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තො අරියමග්ගො, සො හි අනිමිත්තාය ධාතුයා උප්පන්නත්තා අනිමිත්තො, කිලෙසෙහි ච විමුත්තත්තා විමොක්ඛො. එතෙනෙව නයෙන අප්පණිහිතාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තො අප්පණිහිතො. සුඤ්ඤතාකාරෙන නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා පවත්තො සුඤ්ඤතොති වෙදිතබ්බො. අධිගත සංඛාරුපෙක්ඛස්ස කුලපුත්තස්ස විපස්සනා සිඛාප්පත්තා හොති. වුට්ඨානගාමිනී විපස්සනාති එතදෙව, තං සංඛාරුපෙක්ඛාඤාණං ආසෙවන්තස්ස තික්ඛත්තුං සංඛාරුපෙක්ඛා උප්පජ්ජති, තස්ස ඉදානි මග්ගො උප්පජ්ජිස්සතීති සංඛාරුපෙක්ඛා සංඛාරෙ අනිච්චාති වා දුක්ඛාති වා අනත්තාති වා සම්මසිත්වා සම්මසිත්වා භවඞ්ගං ඔතරති. භවඞ්ගානන්තරං සංඛාරුපෙක්ඛාය ආගතනයෙනෙව අනිච්චාදි ආකාරෙන මනසිකරිත්වා උප්පජ්ජති මනොද්වාරාවජ්ජනං, තත්ථෙව මනසිකරොන්තො පඨමං ජවනචිත්තං උප්පජ්ජති, යං හි පරිකම්මන්ති වුච්චති. තදනන්තරං තත්ථෙව දුතියං ජවනචිත්තං උප්පජ්ජති යං උපචාරන්ති වුච්චති, තදනන්තරම්පි තත්ථෙව උප්පජ්ජති තතියං

---

1. ම. V. නිස්සජ්ජිතුකාමතා. 2. ම. V. පක්ඛන්දං. 3. ම. V. එවං.

ජවනවිත්තං ගං අනුලොමනන්ති වුච්චති. ඉදං පොසං පාටිඑක්කං නාමං, අභිසෙසෙන පන නිබ්බිධෙචතං[1] ආසෙවනන්තිපි පරිභාමනන්තිපි උපචාරන්තිපි අනුලොමන්තිපි වුච්චති. ඉදං පන අනුලොමඤ්ඤණං සාඛාරරම්මණස්ස වුට්ඨානගාමිනියා විපස්සනාය පරියොසානං හොති. නිප්පරියායෙන පන ගොත්‍රභුඤ්ඤණමේව විපස්සනාය පරියොසානන්ති වුච්චති. තතො පරං නිරොධං නිබ්බානං ආරම්මණං කුරුමානං පුථුජ්ජනගොත්තං අතික්කමමානං අරියගොත්තං ඔක්කමමානං නිබ්බානාරම්මණෙ පඨමසමන්නාහාරභූතං අපුනරාවත්තකං[2] ගොත්‍රභුඤ්ඤණං උප්පජ්ජති. ඉදං පන ඤ්ඤණං පටිපදඤ්ඤණදස්සනවිසුද්ධිං ච ඤ්ඤණදස්සනවිසුද්ධිං ච න භජති. අනන්තරඅබ්බොහාරිකමෙව හොති, විපස්සනාසොතෙ පතිතත්තාපටිපදඤ්ඤණදස්සනවිසුද්ධිති වා විපස්සනාති වා සංඛං ගච්ඡති. නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා ගොත්‍රභුඤ්ඤණෙ නිරුද්ධෙ තෙන දිත්තසංඤ්ඤය නිබ්බානං ආරම්මණං කත්වා දිට්ඨිසංයොජනං සීලබ්බතපරාමාසසංයොජනං විචිකිච්ඡාසංයොජනන්ති තීණි සංයොජනානි විද්ධංසෙන්තො සොතාපත්තිමග්ගො උප්පජ්ජති, තදනන්තරං තස්සෙව විපාකභූතානි චෙ තීණි වා ඵලචිත්තානි උප්පජ්ජන්ති, අනන්තරවිපාකත්තා ලොකුත්තරකුසලානං ඵලපරියොසානෙ පනස්ස උප්පන්නං භවඟං වොච්ඡින්දිත්වා පච්චවෙක්ඛණත්ථාය මනොචාරාවජ්ජනං උප්පජ්ජති. සො හි ඉමිනා චිත්තාභං මග්ගෙන ආගතොති මග්ගං පච්චවෙක්ඛති, තතො මෙ අයං ආනිසංසො ලබ්ධොති ඵලං පච්චවෙක්ඛති, තතො ඉමෙ නාම කිලෙසා පහීනාති පහීනකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛති, තතො ඉමෙ නාම කිලෙසා අවසිට්ඨාති උපරිමග්ගත්තයවජ්ඣකිලෙසෙ පච්චවෙක්ඛති, අවසානෙ අයං ධම්මො මයා පටිවිද්ධොති අමතං නිබ්බානං පච්චවෙක්ඛති, ඉතිස්ස පච පච්චවෙක්ඛණානි හොන්ති. තථා සකදාගාමි අනාගාමි ඵලාවසානෙ, අරහත්තඵලාවසානෙ, අවසිට්ඨකිලෙස පච්චවෙක්ඛණං නාම නත්ථි. එවං සබ්බානිපි එකූනවීසති පච්චවෙක්ඛණඤ්ඤණානි හොන්ති.

එවං පච්චවෙක්ඛිත්වා සො යොගාවචරො තස්මිං යෙව ආසනෙ නිසින්නො වුත්තනයෙන විපස්සිත්වා කාමරාගව්‍යාපාදනං තනුභාවං කරොන්තො දුතියමග්ගං පාපුණාති. තදනන්තරං වුත්තනයෙනෙව ඵලෙ, තතො වුත්තනයෙන කාමරාගව්‍යාපාදනං අනවසෙසපහානං කරොන්තො තතියමග්ගං පාපුණාති. වුත්තනයෙනෙව ඵලෙ, තතො තස්මිං යෙවාසනෙ වුත්තනයෙන විපස්සිත්වා රූපරාගාරූපරාගමානුද්ධච්චාවිජ්ජානං අනවසෙසපහානං කරොන්තො චතුත්ථමග්ගං පාපුණාති. වුත්තනයෙන ඵලෙ.

---

1. ම. නිබ්බිධෙසතං. 2. ම. V. අපුනභවත්තකං.

එත්තාවතා වෙස හොති මහාඛීණාසවො පවෙවකසම්බුඩො. ඉති ඉමෙසු චතූසු මග්ගෙසු ඤාණං ඤාණදස්සනවිසුද්ධි නාම. එත්තාවතා "සබ්බෙසු භූතෙසු නිධාය දණ්ඩං අවිහෙඨයං අඤ්ඤතරමපි තෙස"නති එතෙන පාතිමොක්ඛසංවරසීලස්ස වුත්තත්තා සීලවිසුද්ධි "න පුත්තම්චෙජ්ජය කුතො සහාය"නති එතෙන පටිඝානුනයවිවජ්ජනවසෙන වුත්තත්තා චිත්තවිසුද්ධි ච "එකො වරෙ ඛග්ග විසාණකප්පො"නි ඉමිනා පන නාමරූපපරිග්ගහාදීනං වුත්තත්තා දිට්ඨිවිසුද්ධි කංඛාවිතරණවිසුද්ධි මග්ගාමග්ගඤාණදස්සනවිසුද්ධි පටිපදඤාණදස්සනවිසුද්ධි ඤාණදස්සනවිසුද්ධිති සත්තවිසුද්ධියො වුත්තා හොන්ති. අයමෙත්ථ මුඛමත්තනිද්දෙසො, විත්ථාරං පන ඉච්ඡන්තෙන විසුද්ධිමග්ගං ඔලොකෙත්වා ගහෙතබ්බං.

එත්තාවතා වෙසො පවෙවකසම්බුඩ්ඩ:-

වාතුද්ධිසො අපපටිඝො ච හොති
සන්තුස්සමානො ඉතරීතරෙන
පරිස්සයානං සහිතා අජ්ඣගා
එකො වරෙ ඛග්ග විසාණකප්පොති

පසංසියාදිභාවං ආපජ්ජිත්වා ගන්ධමාදනපබ්බතං උපසොභයමානො විහාසීති. එවං සබ්බත්ථ.

ඛ ග්ග වි සා ණ සු තත නි දෙ ද ස වණ්ණ නා ය
පඨමගාථා නිද්දෙසවණ්ණනා.

දුතියෙ-**සංසග්ගජාතස්සාති** ජාතසංසග්ගස්ස. තත්ථ දස්සන සවණ කාය සම්ඵලූපන සම්පොග වසෙන පවත්තො සංසග්ගො. තත්ථ අඤ්ඤමඤ්ඤං දිස්වා චක්ඛුවිඤ්ඤාණවිත්තිවසෙන උප්පන්නරාගො දස්සනසංසග්ගො නාම. තත්ථ සීහළදීපෙ කාළදීඝවාපිගාමෙ පිඬාය චරන්තං කල්‍යාණවිහාරවාසිං දහරභික්ඛුං දිස්වා පටිබද්ධචිත්තා කෙනපි උපායෙන තං අලභිත්වා කාලකතා කුටුම්බියධීතා, තස්සා නිවාසනවොලඛඩං දිස්වා එවරූපත්ථධාරිණියා නාම සඩ්ඪිං සංවාසං නාලත්ථන්ති හදයං ඵාලෙත්වා කාලං කතො සො එව ච දහරො නිද්දස්සනං.

පරෙහි පන කථියමානං රූපාදිසම්පත්තිං අත්තනා වා හසිතලපිතගීතසද්දං සුත්වා සොතවිඤ්ඤාණ විත්තිවසෙන උප්පන්නො රාගො සවණසංසග්ගො නාම. තත්‍රාපි ගිරිගාමවාසී කම්මාරධීතාය පවත්ති කුමාරිකි සඩ්ඪිං පදුමසරං ගන්ත්වා නහාත්වා මාලං ආරොපෙත්වා උච්චාසද්දෙන ගායන්තියා ආකාසෙන ගච්ඡන්තො සද්දං සුත්වා කාමරාගෙන ඛ්‍රිත්වා පරිහායිත්වා අනයව්‍යසනං පත්තො පවගාලලෙනවාසී දහරො නිද්දස්සනං.

අඤ්ඤමඤ්ඤං අගපරාමසනෙන උපපන්නරාගො කායසංසග්ගො නාම. ධම්මගායක දහරභික්ඛු වෙත්ථ නිදස්සනං. මහාවිහාරෙ කිර දහරභික්ඛු ධම්මං භාසති. තත්ථ මහාජනෙ ආගතෙ රාජාපි ආගමාසි සඞ්ඝං අනෙතපුරෙන, තතො රාජධීතාය තස්ස රූපඤ්ච සරඤ්ච ආගම්ම බලවරාගො උපපන්නො, තස්ස ච දහරස්සාපි, තං දිස්වා රාජා සල්ලක්ඛෙත්වා සාණිපාකාරෙන පරික්ඛිපාපෙසි, තෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං පරාමසිත්වා ආලිඟිංසු. පුන සාණිපාකාරං අපනෙත්වා පස්සන්තා වෙපි කාලකතෙයෙව අද්දසංසූති.

අඤ්ඤමඤ්ඤං ආලපන සමුල්ලපනෙ උපපන්නරාගො පන සමුල්ලපන සංසග්ගො නාම. භික්ඛු භික්ඛුණීහි සඞ්ඝං පරිභොගකරණෙ උපපන්නරාගො සම්භොගසංසග්ගො නාම, විසුම්පි ච එතෙසු මරිවවට්ටිවිහාරෙ භික්ඛු ච භික්ඛුණී ච නිදස්සනං. මරිවවට්ටි මහාවිහාර මහෙ කිර දුඨගාමණී අභයමහාරාජා මහාදානං පට්ඨාපෙත්වා උභතො සංඝං පරිවිසති. තත්ථ උණ්හයාගුයා දින්නාය සංඝනවකභාමණෙරී අනාධාරකස්ස සත්තවස්සිකසංඝනවකභාමණෙරස්ස දන්තං වලයං[1] දත්වා සමුල්ලාපං අකාසි, තෙ උභොපි උපසම්පජ්ජිත්වා සඞ්ඝිවස්සා හුත්වා පරතීරං ගතා අඤ්ඤමඤ්ඤං සමුල්ලාපෙන පුබ්බසඤ්ඤං පටිලභිත්වා තාවදෙව ජාතසිනෙහා සික්ඛාපදානි වීතික්කමිත්වා පාරාජිකා අහෙසුන්ති. එවං පවත්තෙ සංසග්ගෙ යෙන කෙනචි සංසග්ගෙන ජාතසංසග්ගස්ස භවති සෙනහො, පුරිමරාග පච්චයා බලවරාගො උපපජ්ජති. තතො **සෙනහනවයං දුක්ඛමිදං පහොතීති** තමෙව සිනෙහං අනුගච්ඡන්තානං සන්දිට්ඨික සම්පරායික සොකපරිදෙවාදි නානප්පකාරකං දුක්ඛමිදං පහොති නිබ්බත්තති භවති ජායති. අපරෙ පන ආරම්මණෙ විත්ථතවොස්සග්ගො සංසග්ගොති භණන්ති, තතො සිනෙහො සිනෙහා දුක්ඛන්ති, එව මත්ථප්පභෙදං ඉමං අඩ්ඪගාථං වත්වා සො පච්චෙකබුද්ධො ආහ: සවාහං[2] යමිදං සිනෙහඤ්චයං සොකාදිදුක්ඛං පහොති තස්ස දුක්ඛස්ස මූලං ඛණනෙතා පච්චෙකසම්බොධිං අධිගතොති, එවං වුත්තෙන තෙ අමච්චා ආහංසු: අමොඝිදානි භගවතො කිං කත්තබ්බන්ති?. තතො සො ආහ: තුම්හෙ වා අඤ්ඤෙ වා යො ඉමම්හා දුක්ඛා මුච්චිතුකාමො සො සබ්බොපි **ආදීනවං සිනෙහජං පෙක්ඛමානො එකො වරෙ ඛග්ගවිසාණ ඛක්ඛපොතා**, එත්ථ ච යත්තකං **සෙනහඤ්චයං දුක්ඛමිදං පහොතීති** වුත්තං තදෙව සක්ඛාය ආදීනවං සිනෙහජං පෙක්ඛමානොති ඉදං වුත්තන්ති වෙදිතබ්බං. අථ වා යථා වුත්තෙන සංසග්ගෙන සංසග්ග ජාතස්ස භවති සිනෙහො සිනෙහඤ්චයං දුක්ඛමිදං පහොති එතං යථාවුත්තං ආදීනවං සිනෙහජං පෙක්ඛමානො අහං අධිගතොති එවම්පි අභිසම්බන්ධිත්වා වත්තුප්පාදෙ පුබ්බෙ වුත්තත්තායෙනෙව උදාන වසෙන වුත්තොතාති වෙදිතබ්බා. තතො පරං සබ්බං පුරිමගාථාය

1. සී. I. II & V. මං. ථාලකං. 2. මං. V. සී. II. සවායං.

වුත්තනයදිසමෙවාති. නිද්දෙසෙ **අනුපපාදෙතීති** රූපසම්ං අනුව්‍යඤ්ජනං දිස්වා අල්ලීයති. **අනුබන්ධතීති** රූපසම්ං සිනෙහවසෙන බන්ධති භවනතීති හොනති. **ජායනතීති** උපපජ්ජනති. **නිබ්බත්තනතීති** පවත්තනති. **පාතුභවනතීති** පාකටා හොනති, සම්භවනති සජායනති අභිනිබ්බත්තනතීති තීණි උපසග්ගෙන වඩ්ඪිතානි. ඉතො පරං අඤ්ඤ වග්ගෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

දුතිය ගාථා නිද්දෙසවණ්ණනා.

තතියෙ මෙත්තායන වසෙන **මිත්තා.** සුහදයභාවෙන **සුහජ්ජා.** කෙචි හි එකන්ත හිතකාමතාය මිත්තාව හොනති න සුහජ්ජා. කෙචි ආගමන ගමන ඨාන නිසජ්ජ සම්ලලාපාදිසු හදය සුඛජ්ජනතෙන සුහජ්ජාව හොනති න මිත්තා. කෙචි තදුභයවසෙන සුහජ්ජා චෙව මිත්තා ච, තෙ දුවිධා හොනති අගාරියා අනගාරියා ච. තත්ථ අගාරියා තිවිධා හොනති- උපකාරා සමානසුඛදුක්ඛා අනුකම්පකාති. අනගාරියා විසෙසෙන අත්ථක්ඛායිනො එව, තෙ චතූහි අඟෙහි සමන්නාගතා හොනති. යථාහ: "චතූහි ඛො ගහපතිපුත්ත ඨානෙහි උපකාරො මිත්තො සුහදෙ වෙදිතබ්බො පමත්තං රක්ඛති පමත්තස්ස සාපතෙය්‍යං රක්ඛති භීතස්ස සරණං හොති උප්පන්නෙසු කිච්ච කරණීයෙසු තද්දිගුණං භොගං අනුප්පදෙති, තථා චතූහි ඛො ගහපතිපුත්ත ඨානෙහි සමානසුඛදුක්ඛො මිත්තො සුහදෙ වෙදිතබ්බො ගුය්හමස්ස ආචික්ඛති ගුය්හමස්ස පරිගුය්හති ආපදාසු න විජහති ජීවිතං වස්ස අත්ථාය පරිච්චත්තං හොති, තථා චතූහි ඛො ගහපතිපුත්ත ඨානෙහි අනුකම්පකො මිත්තො සුහදෙ වෙදිතබ්බො- අභවෙනස්ස න නන්දති භවෙනස්ස නන්දති අවණ්ණං භනමානං නිවාරෙති වණ්ණං භණමානං පසංසති, තථා චතූහි ඛො ගහපති පුත්ත ඨානෙහි අත්ථක්ඛායී මිත්තො සුහදෙ වෙදිතබ්බො- පාපා නිවාරෙති කල්‍යාණෙ නිවෙසෙති අස්සුතං සාවෙති සග්ගස්ස මග්ගං ආචික්ඛතී"ති.

තෙසු ඉධ අගාරියා අධිප්පෙතා, අත්ථතො පන සබ්බෙපි යුජ්ජන්ති. තෙ මිත්තෙ සුහජ්ජෙ. **අනුකම්පමානොති** අනුදය මානො තෙසං සුඛං උපසංහරිතුකාමො දුක්ඛං අපහරිතුකාමො. **භාපෙති අත්ථ**ත්ති දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකපරමත්ථවසෙන තිවිධං. තථා අත්තත්ථ පරත්ථ උභයත්ථ වසෙනපි තිවිධං අත්ථංලබ්භිනාසනෙන අලබ්භානුප්පාදනෙනාති විධාපි භාපෙති විනාසෙති. **පටිබ්බවිත්තෙතාති** අහං ඉමං විනා න ජීවාමි එසො මෙ ගති එසො මෙ පරායණන්ති එවං අත්තානං නීවෙ ඨානෙ ඨපෙනෙතාපි පටිබ්බවිත්තෙතා හොති, ඉමෙ මං විනා න ජීවන්ති අහං තෙසං ගති අහං තෙසං පරායණන්ති එවං අත්තානං උච්චට්ඨානෙ ඨපෙනෙතාපි

පටිබද්ධචිත්තතා හොති. ඉධ පන එවං පටිබද්ධචිත්තතා අධිප්පෙතා. **එතං භයන්ති** එතං අත්ථභාජනභයං, අත්තනො සම්පත්තිහානිං සන්ධාය භණති. **සල්ලවෙති** තිවිධො සල්ලවො තණ්හා දිට්ඨිමිත්තසල්ලවසෙන. තත්ථ අට්ඨසතප්පභෙදාපි තණ්හා තණ්හා සල්ලවො. වාසට්ඨිප්පභෙදාපි දිට්ඨි දිට්ඨිසල්ලවො. පටිබද්ධචිත්තතාය පවත්තානුකම්පතා මිත්තසල්ලවො. සො ඉධ අධිප්පෙතො. තෙන හි සො සම්පත්තිං පරිහීනා. තෙනාහ: "එතං භයං සල්ලවෙ පෙක්ඛමානො අභමධිගතො"ති. සෙසං වුත්තත්තාසදිසමෙවාති වෙදිතබ්බං. නිද්දෙසෙ වත්තබ්බං නත්ථි.

තතියං.

චතුත්থෙ: **වංසෝති** වෙළු. **විසාලොති** විත්ථිණ්ණො. වත්තාරො අවධාරණත්ථෙ. එවත්තාරො වා අයං. සුත්තිවසෙන එකාරො. තස්ස පරපදෙන සම්බන්ධො, තං පච්ඡා යොජෙස්සාම. **සාඛාති** පටිභාගෙ. **විසත්තොති** ලග්ගො ජටිතො සංසිබ්බිතො. **පුත්තෙසු දාරෙසු වාති** පුත්ත ධීතු භරියාසු. **යා අපෙක්ඛාති** යා තණ්හා යො සිනෙහො. **වංසකළීරෙව අසජ්ජමානොති** වංසකළීරො විය අලග්ගමානො. කිං වුත්තං හොති? යථා වංසො විසාලො විසත්තො එව හොති පුත්තෙසු දාරෙසු ච යා අපෙක්ඛා සාපි තානි වත්ථූනි සිබ්බිත්වා ඨිතත්තා විසත්තා; එවං සත්ථාහං තාය අපෙක්ඛාය අපෙක්ඛිතා විසාලො වංසො විය විසත්තොති එවං අපෙක්ඛාය ආදීනවං දිස්වා තං අපෙක්ඛං මග්ගඤාණෙන ඡින්දනතො අයං වංසකළීරොව රූපාදිසු වා දිට්ඨාදිසු වා ලාභාදිසු වා කාමභවා[1] දිසු වා තණ්හාමානදිට්ඨිවසෙන අසජ්ජමානො පචෙවකසම්බොධිං අධිගතොති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. ඉමායපි නිද්දෙසෙ අතිරෙකං නත්ථි.

චතුත්ථං.

පඤ්චමෙ: **මිගොති** සබ්බසං ආරඤ්ඤක චතුප්පදානං එතං අධිවචනං. ඉධ පන පසදමිගො අධිප්පෙතො. **අරඤ්ඤමෙතීති** ගාමඤ්ච ගාමූපචාරඤ්ච ඨපෙත්වා අවසෙසං අරඤ්ඤං, ඉධ පන උය්‍යානං අධිප්පෙතං. තස්මා උය්‍යානමෙතීති වුත්තං හොති. **ඨිතීති** පටිභාගෙ. **අබ්භෙධාති** රජ්ජුබන්ධනාදිසු යෙන කෙනචි අබ්භෙධො. එතෙන විස්සත්ථචරියං දීපෙති. **සෙනිවජ්ජකං ගවජ්ජති ගොචරගාති** යෙන දිසාභාගෙන ගන්තුං ඉච්ඡති තෙන ගොචරත්ථං ගවජ්ජති තස්මා තත්ථ යත්තකං ඉච්ඡති ගන්තුං තත්තකං ගවජ්ජති, යං ඉච්ඡති බාදිතුං තං බාදතීති දීපෙති. **විඤ්ඤූ නරොති** පඬිතපුරිසො. **සෙමිතීති** සවජ්ජං වුත්තිතං අපරායත්තභාවං. **පෙක්ඛමානොති** පඤ්ඤාචක්ඛුනා

---

1. සී. II. කාමරාග.

ඔලෝකයමානො, අථවා ධම්මසෙරිතං පුග්ගලසෙරිතඤ්ච, ලොකුත්තර ධම්මා හි කිලෙසවසං අගමනතො සෙරිතො, තෙහි සමන්නා ගතා පුග්ගලා ච, තෙසං භාවනිදෙසො සෙරිතා, තං පෙක්ඛ මානොති, කිං වුත්තං හොති? මිගො අරඤ්ඤම්හි යථා අබ්දෙධා යෙනිච්ඡකං ගවජ්ජති ගොචරාය, තාදිසා තුඛො අහම්පි තණ්හා බන්ධනං ඡිඳිත්වා එවං ගවෙජ්ජයන්ති ඉති මෙ තුම්හෙහි ඉතො විතො ච පරිවාරෙත්වා ඨිතෙහි බන්ධස්ස යෙනිච්ඡකං ගන්තුං අල භන්තස්ස තස්මිං යෙනිච්ඡකගමනාභාවෙ ආදීනවං යෙනිච්ඡක ගමනෙ චානිසංසං දිස්වා අනුක්කමෙන සමථවිපස්සනා පාරිපූරිං අගමංසු, තතො පච්චෙකබොධිං අධිගතොම්හි. තස්මා අඤ්ඤම්පි විඤ්ඤූ නරො සෙරිතං පෙක්ඛමානො **එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණ කප්පොති.**

ප ඤ්ච මං.

ඡඨෙ අයං පිණ්ඩත්ථො: **සහායමජ්ඣෙ** ඨිතස්ස දිවාසෙය්‍යසංඛා තෙ **වාසෙ** ච මහාඋපඨානසංඛාතෙ **ඨානෙ** ච උය්‍යානගමනසංඛාතෙ **ගමනෙ** ච ජනපදචාරිකාසංඛාතාය **චාරිකාය** ච ඉදං මෙ සුණාහි ඉදං මෙ දෙහීති ආදිනා නයෙන තථා තථා **ආමන්තනා හොති** තස්මා අහං තත්ථ නිබ්බිජ්ජිත්වා යාගං අරියජනසෙවිතා අනෙකානි සංසා එකන්තසුඛා එවං සන්තෙපි ලොභාභිභූතෙහි සබ්බකාමපුරි සෙහි අනභිජ්ඣිතා අනභිපත්තිතා පබ්බජ්ජා තං **අනභිජ්ඣිතං** පරෙසං අවසවත්තනෙන ධම්මපුග්ගලවසෙනෙව **සෙරිතං ච පෙක්ඛමානො** විපස්සනං ආරභිත්වා අනුක්කමෙන පච්චෙකබොධිං අධිගතොති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ඡ ට්ඨං.

සත්තමෙ: **බ්‍රහ්මාති** කිළන්තා. සා දුවිධා හොති: කායිකා ච වාචසිකා ච, කායිකා නාම "හත්ථිහිපි කිළන්ති අස්සෙහිපි ධනුහිපි ථරුහිපි"ති එවමාදි. වාචසිකා "ගීතං සිලොකභණනං මූඛහෙරී"ති එවමාදි. **රතීති** පඤ්චකාමගුණරති. **විපුලන්ති** යාව අට්ඨිමජ්ජං ආහච්ච ඨානෙන සකලත්තභාවව්‍යාපකං. සෙසං පාකටමෙව. අනුසන්ධි යොජනාපි චෙත්ථ සංඝගාථාය වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා.

ස ත්ත මං.

අට්ඨමෙ: **චාතුද්දිසොති** චතූසු දිසාසු යථා සුඛවිහාරී. "එකං දිසං ඵරිත්වා විහරතී"ති ආදිනා වා නයෙන බ්‍රහ්මවිහාරභාවනාඵරිතා චතස්සො දිසා අස්ස සන්තීතිපි= චාතුද්දිසො, තාසු දිසාසු කත්ථචි සත්තෙ වා සංඛාරෙ වා භයෙන න පරිහඤ්ඤතීති **අප්පමිණො. සන්තුස්සමානොති** චාදසවිධස්ස සන්තොසස්ස වසෙන සන්තුස්සකො.

ඉතරිතරේනාති උච්චාවචේන පච්චයේන. **පරිස්සයානං සඝිතා අවජ්ජමඝීති** එත්ථ පරි සහන්ති කායචිත්තානි පරිහාපෙන්ති වා තේසං සම්පත්තිං තානි වා පරිච්ච සයන්තීති=**පරිස්සයා,** බාහිරානං සීහ ව්‍යග්ඝාදීනං අබ්භන්තරානඤ්ච කාමච්ඡන්දාදීනං කායචිත්තපදවානං එතං අධිවචනං. තේ පරිස්සයේ අධිවාසනඛන්තියා ච විරියාදීහි ච ධම්මේහි සහන්තීති **පරිස්සයානං සඝිතා,** ඵඩ්ඩාභාවකරණයා භාවේන අවජ්ජමඝී. කිං[1] වුත්තං හොති, යථා තේ චත්තාරෝ සමණා එවං ඉතරිතරේන පච්චයේන සන්තුස්සමානෝ, එත්ථ පටිපත්ති පදඨානේ සන්තෝසේ ඨිතෝ චතූසු දිසාසු මෙත්තාදිභාවනාය වාතුද්දිසෝ, සත්තසංඛාරේසු පටිඝනිත්තභයාභාවේන අපපටිඝෝ ච හොති. සෝ වාතුද්දිසත්තා වුත්තප්පකාරානං පරිස්සයානං සඝිතා අපපටිඝත්තා අවජ්ජමඝීති ච හොතීති එවං පටිපත්තිගුණං දිස්වා යෝනිසෝ පටිපජ්ජිත්වා පච්චේකසම්බෝධිං අධිගතොමහීති. අථවා තේ **සමණා** විය සන්තුස්සමානෝ ඉතරිතරේන වුත්තනයේනේව වාතුද්දිසෝ හොතීති ඤත්වා එවං වාතුද්දිසභාවං පත්ථයන්තෝ යෝනිසෝ පටිපජ්ජිත්වා අධිගතොමහි, තස්මා අසේසම්පි ඊදිසං ඨානං පත්ථයමානෝ වාතුද්දිසත්තාය පරිස්සයානං සඝිතා අපපටිඝත්තාය ච අවජ්ජමඝී හුත්වා **එකෝ චරේ බහුවිසාණත්තපෙත්ති.**

නිද්දෙසෙ: **මෙත්තන්ති** අත්ථතො තාව මිජ්ජතීති= මෙත්තා, සිනෙහතීති අත්ථො. මිත්තෙ වා ගවා මිත්තස්ස වා එසා පවත්තීති තිපි මෙත්තා. **මෙත්තාසහගතේනාති** මෙත්තාය සමන්නාගතේන. **චේතසාති** චිත්තේන. **එකං දිසන්ති** එකිස්සා දිසාය පඨම පරිග්ගහිතං සත්තං[2] උපාදාය එකං දිසං පරියාපන්න සත්තත්ථරණවසේන වුත්තං. **ඵරිත්වාති** ඵුසිත්වා ආරම්මණං කත්වා. **විහරතීති** බ්‍රහ්මවිහාරාධිට්ඨිතං ඉරියාපථවිහාරං පවත්තේතීති. **තථා දුතියන්ති** තථා පුරත්ථිමාදීසු දිසාසු යං කිඤ්චි එකං දිසං ඵරිත්වා විහරති, තථේව තදනන්තරං දුතියං තතියං චතුත්ථන්ති අත්ථො. **ඉති උඩ්ඩන්ති** එතේන වචනේන උපරිමං දිසන්ති වුත්තං හොති. **අධෝ තිරියන්ති** අධෝදිසංපි තිරියං දිසම්පි එවමේව. තත්ථ. **අධෝති** හෙට්ඨා. **තිරියන්ති** අනුදිසා. එවං සබ්බදිසාසු අසම්බාධලේ අසම්බිත්ත මෙත්තා සහගතං චිත්තං. **සාරේතිපි පච්චා සාරේතිපීති** එත්තාවතා එකා මෙකං දිසං පරිග්ගහේත්වා ඔධිසෝ මෙත්තාඵරණං දස්සිතං. **සබ්බධි** ඉති ආදි පන අනොධිසෝ දස්සනත්ථං වුත්තං. තත්ථ **සබ්බධි** සබ්බත්ථ. **සබ්බත්තතායාති** සබ්බේසු හීනමජ්ඣිමුක්කට්ඨ මිත්ත සපත්ත මජ්ඣත්තාදිපුග්ගලේසු අත්තතාය, අත්ථ පරිසත්තතාති විභාගං අකත්වා අත්තසමතායාති වුත්තං හොති. අථවා **සබ්බත්තතා** යාති සබ්බේන චිත්තභාවේන ඊසකම්පි බහි අවික්ඛිපමානෝති වුත්තං

1. ම. V. අවජ්ජේති. 2 ම. V. පවත්තං.

හොති. සබ්බාවන්තානි සබ්බසත්තවන්තං, සබ්බසත්තයුත්තානි අත්ථො. **ලොකං, විපුලේනාති** එවමාදිපරියායේන දස්සිතතො[1] පනේත්ථ පුන මෙත්තා සහගතේනාති වුත්තං, යස්මා වා එත්ථ ඔඛිසො ඵරණේ විය පුන තථා සඳ්දෙ, ඉති සඳ්දො වා න වුත්තො තස්මා පුන මෙත්තාසහගතේන චේතසාති වුත්තං. නිගමනවසේන වා එතං වුත්තං. **විපුලේනාති** එත්ථ ච ඵරණවසේන විපුලතා දට්ඨබ්බා. භූමිවසේන පන තං **මහග්ගතං**, පගුණවසේන[2] අප්පමාණසත්තා රම්මණවසේන ච **අප්පමාණං** ව්‍යාපාදපච්චත්ථිකප්පහානේන **අවෙරං**. දෙමනස්සප්පහානේන **අව්‍යාපජ්ජං**, නිද්දුක්ඛන්ති වුත්තං හොති. **කරුණා** හෙඨා වුත්තත්ථායෙව. මොදනීති තායෙ තං **සමඞ්ගිනො** සයං වා මොදති මොදනමත්තමෙව වා සාති **මුදිතා**. **අවෙරා හොන්තූති** ආදි ව්‍යාපාදප්පහානේන මජ්ඣිමත්ථභාවූපගමනේන ච උපෙක්ඛතීති-**උපෙක්ඛා**. ලක්ඛණාදිතො පනේත්ථ හිතූපසංහාරරසා ආඝාතවිනයපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං මනාපභාවදස්සනපදට්ඨානා. ව්‍යාපාදූපසමො එත්ථස්සා සම්පත්ති, සිනෙහසම්භවො විපත්ති, දුක්ඛාපනයනාකාරප්පවත්ති ලක්ඛණා කරුණා, පරදුක්ඛසහන[3]රසා, අවිහිංසාපච්චුපට්ඨානා. දුක්ඛාභිභූතානං අනාථභාවදස්සනපදට්ඨානා විහිංසූපසමො තස්සා සම්පත්ති, සොකසම්භවො විපත්ති, පමොදලක්ඛණා මුදිතා, අනිස්සායනරසා අරතිවිඝාතපච්චුපට්ඨානා, සත්තානං සම්පත්ති දස්සනපදට්ඨානා, අරති වූපසමො තස්සා සම්පත්ති, පහානසම්භවො විපත්ති, සත්තේසු මජ්ඣත්තාකාරප්පවත්තිලක්ඛණා උපෙක්ඛා, සත්තේසු සභාවදස්සනරසා පටිඝානුනයවූපසමපච්චුපට්ඨානා, කම්මස්සකා සත්තා තෙ කස්ස රුචියා සුඛිතා වා භවිස්සන්ති දුක්ඛිතො වා මුඤ්චිස්සන්ති පත්ත[4]සම්පත්තිතො වා න පරිහායිස්සන්තීති එවං පවත්තකම්මස්සකතාදස්සනපදට්ඨානා, පටිඝානුනයවූපසමො තස්සා සම්පත්ති, ගෙහසිතාය අඤ්ඤුණ්ණුපෙක්ඛාය සම්භවො විපත්ති.

තත්ථ **සන්තුට්ඨො හොතීති** පච්චයසන්තොසවසේන සන්තුට්ඨො හොති. **ඉතරීතරේන චීවරේනාති** ථූලසුඛුමලූඛපණීතජීරජීරණාදිනා යේන කේනචි චීවරේන, අත්ථෙ යථාලද්ධානං ඉතරීතරේන යේන කේනචි සන්තුට්ඨො හොතීති අත්ථො. චීවරසම්මිහිතායො සන්තොසා-යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසොති. පිණ්ඩපාතාදිසුපි එසෙව නයො. ඉති ඉමෙ තයො සන්තොසෙ සන්ධාය "සන්තුට්ඨො හොති ඉතරීතරේන චීවරේන යථාලද්ධාදිසු යේන කේනචි චීවරේන සන්තුට්ඨො හොති"ති වුත්තං.

එත්ථ ච චීවරං ජානිතබ්බං චීවරධෙත්තං ජානිතබ්බං පංසුකූලං ජානිතබ්බං. චීවරසන්තොසො ජානිතබ්බො චීවරපටිසංයුත්තානි

1. ම. V. පරිස්සයදස්සනතො.
2. ම. V. ඵරණවසේන.
3. ම. V. පහාණරසා.
4. ම. V. සත්ත.

ධුතඞ්ගානි ජානිතබ්බානි. "චීවරං ජානිතබ්බ"න්ති ඛොමාදීනි ඡ චීවරානි දුකූලාදීනි ඡ අනුලොමචීවරානි ච ජානිතබ්බානි, ඉමානි වාදස කප්පියානි චීවරානි; කුසචීරං වාකචීරං එළකචීරං කෝසකම්බලං පොත්ථකො චම්මං උලූකපක්ඛං රුක්ඛදූසසං ලතාදූසසං එරකදූසසං කදලිදූසසං වෙළුදූසසන්ති එවමාදීනි පන අකප්පියචීවරානි. "චීවරඛෙත්ත"න්ති සංඝතො වා ගණතො වා සඤ්ඤිතතො වා මිත්තතො වා අත්තනො වා ධනෙන පංසුකූලං වාති එවං උප්පජ්ජනතො ඡ ඛෙත්තානි, අට්ඨන්නඤ්ච මාතිකානං වසෙන අට්ඨ ඛෙත්තානි ජානිතබ්බානි.

"පංසුකූල"න්ති සොසානිකං පාපණිකං[1] රථියං සංකාරකූටකං සොත්තියං සිනානං තිත්ථං ගතපච්චාගතං අග්ගිදඩ්ඪං ගොඛායිතං උපචිකාඛායිතං උන්දුරඛායිතං අන්තවත්ථිත්තං දසවත්ථිත්තං ධජාහටං ථූපං සමණචීවරං සාමුද්දියං ආභිසෙකියං පඨිකං වාතාහටං ඉද්ධිමයං දෙවදත්තියන්ති තෙවීසති පංසුකූලානි වෙදිතබ්බානි. එත්ථ ච "සොත්තිය"න්ති[2] ගබ්භමලහරණං. "ගතපච්චාගත"න්ති මතකසරීරං පාරුපිත්වා සුසානං නෙත්වා ආනීතචීවරං. "ධජාහට"න්ති ධජං උස්සාපෙත්වා තතො ආනීතං, "ථූප"න්ති වම්මිකෙ පූජිතචීවරං. "සාමුද්දිය"න්ති සමුද්දවීචිහි ථලං පාපිතං; "පඨික"න්ති පථං ගච්ඡන්තෙහි චොරභයෙන පාසාණෙහි කොට්ටිත්වා පාරුතචීවරං. "ඉද්ධිමය"න්ති එහිභික්ඛුචීවරං. සෙසං පාකටමෙව. "චීවරසන්තොසො"ති චීසති චීවරසන්තොසා චීවරේ විතක්කසන්තොසො ගමනසන්තොසො පරියෙසනසන්තොසො පටිලාභසන්තොසො මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො යථාලාභසන්තොසො යථාබලසන්තොසො යථාසාරුප්පසන්තොසො උදකසන්තොසො ඛොවනසන්තොසො කරණසන්තොසො පරිමාණසන්තොසො සුත්තසන්තොසො සිබ්බනසන්තොසො රජනසන්තොසො කප්පසන්තොසො පරිභොගසන්තොසො සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො විස්සජ්ජනසන්තොසොති.

තත්ථ සාදකභික්ඛුනා තෙමාසං තිබද්ධවාසං වසිත්වා එකමාසමත්තං විතක්කෙතුං වට්ටති, සො හි පවාරෙත්වා චීවරමාසෙ චීවරං කරොති පංසුකූලිකො අද්ධමාසෙනෙව කරොති, ඉති මාසඩ්ඩමාසමත්තං විතක්කනං විතක්කසන්තොසො. චීවරත්ථාය ගච්ඡනතස්ස පන කත්ථ ලභිස්සාමීති අවිනෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙනෙව ගමනං ගමනසන්තොසො නාම. පරියෙසනතස්ස පන යෙන වා තෙන වා සද්ධිං අපරියෙසිත්වා ලජ්ජිපෙසලං භික්ඛුං ගහෙත්වා පරියෙසනං පරියෙසනසන්තොසො නාම. එවං පරියෙසනතස්ස ආහරියමානං

---

1. ම. V. ආපණිකං. 2. ම. V. පොත්ථියන්ති.

චීවරං දූරතොව දිස්වා එතං මනාපං භවිස්සති එතං අමනාපන්ති එවං අවිතක්කිතඤ්ච ථූලසුඛුමාදිසු යථාලද්ධෙනෙව සන්තුස්සනං පටිලාභසන්තොසො නාම. එවං ලද්ධං ගණ්හන්තස්සාපි එත්තකං දුපට්ටස්ස භවිස්සති එත්තකං එකපට්ටස්සාති අත්තනො පහොන කමත්තෙනෙව සන්තුස්සනං මත්තපටිග්ගහණසන්තොසො නාම. චීවරං පරියෙසන්තස්ස පන අසුකස්ස ඝරවාරෙ මනාපං ලභිස්සාමීති අවිත්තෙන්තො වාරපටිපාටියා චරණං ලොලුප්පවිවජ්ජනසන්තොසො නාම. ලූබපණ්ණිතෙසු යෙන කෙනචි යාපෙතුං සක්කොන්තස්ස යථාලද්ධෙනෙව යාපනං යථාලාභසන්තොසො නාම. අත්තනො ථාමං ඤත්වා යෙන යාපෙතුං සක්කොති තෙන යාපනං යථාබල සන්තොසො නාම. මනාපං අඤ්ඤස්ස දත්වා අත්තනා යෙන කෙනචි යාපනං යථාසාරුප්පසන්තොසො නාම. කත්ථ උදකං මනාපං කත්ථ අමනාපන්ති අවිචාරෙත්වා යෙන කෙනචි ධොවනුපගෙන උදකෙන ධොවනං උදකසන්තොසො නාම. පණ්ඩුමත්තිකා ගෙරුක පූති පණ්ණරසකිලිට්ඨාති පන උදකානි වජ්ජෙතුං වට්ටති. ධොවන්තස්ස පන මුඟරාදීහි අපහරිත්වා හත්ථෙහි මද්දිත්වා ධොවනං ධොවන සන්තොසො නාම. තථා අසුජ්ඣනත්ථං පණ්ණානි පක්ඛිපිත්වා තාපිත උදකෙනාපි ධොවිතුං වට්ටති, එවං ධොවිත්වා කරොන්තස්ස ඉදං ථූලං ඉදං සුඛුමන්ති අකොපෙත්වා පහොනකනීහාරෙනෙව කරණං කරණසන්තොසො නාම, තිමණ්ඩලපටිච්ඡාදනමත්තස්සෙව කරණං පරිමාණසන්තොසො නාම. චීවරකරණත්ථාය පන මනාපං සුත්තං පරියෙසාමීති අවිචාරෙත්වා රත්තිකාදීසු වා දෙවට්ඨානෙ වා ආහරිත්වා පාදමූලෙ වා ඨපිතං යං කිඤ්චිදෙව සුත්තං ගහෙත්වා කරණං සුත්ත සන්තොසො නාම. කුසිබ්බන්තකාලෙ පන අඛණ්ඩලිමත්තෙ සත්තවා රෙන [1] විජ්ඣිතබ්බං, එවං කරොන්තස්සති යො භික්ඛු සඟායො න හොති තස්ස වත්තහෙදො නත්ථි, තිවඩ්ඩලිමත්තෙ පන සත්තවාරෙපි විජ්ඣිතබ්බං. එවං කරොන්තස්ස මග්ගපටිපන්නෙනාපි සඟායෙන භවිතබ්බං යො න හොති තස්ස වත්තහෙදො, අයං සිබ්බන සන්තොසො නාම. රජ්ජනෙත්ථ පන කාලකවජ්ජකාදීනි පරියෙසන්තෙන න රජිතබ්බං සොම [2] වක්කලාදීසු යං ලභති තෙන රජිතබ්බං, අලභන්තෙන මනුස්සෙහි අරඤ්ඤවාසං ගහෙත්වා ඡබ්ඛිත්තරජනං වා භික්ඛූහි පත්තිත්වා ඡබ්ඛිත්තකසටං වා ගහෙත්වා රජිතබ්බං, අයං රජ්ජනසන්තොසො නාම. නිලකදද්මකාළසාමෙසු යං කිඤ්චි ගහෙත්වා හත්ථිපිට්ඨෙ නිසින්නස්ස පඤ්ඤායමාන කපපකරණං කපපසන්තොසො නාම, හිරිකොපීන පටිච්ඡාදනමත්තවසෙන පරිභුඤ්ජනං පරිභොගසන්තොසො නාම. දූසං පන ලභිත්වා සුත්තං වා සූචිං වා කාරකං වා අලභන්තෙන ඨපෙතුං වට්ටති. ලභන්තෙන න වට්ටති. කතමෙ සචෙ අනෙතවාසී කාදීනං දූතකාමො හොති තෙ වෙ අසන්නිහිතා යාව ආගමනා

1. ම. V. පත්තවාරෙන. 2. ම. V. සාමක.

පතුං වට්ටති. ආගතමත්තෙනපි තෙසු දාතබ්බං දාතුං අසක්කොනෙන අධිට්ඨාතබ්බං. අඤ්ඤසම්ං චීවරෙ සති පච්චත්ථරණම්පි අධිට්ඨාතුං වට්ටති, අනධිට්ඨිතමෙව හි සන්නිධි හොති, අධිට්ඨිතං න හොතීති මහාසීවත්ථෙරො ආහ. අයං සන්නිධිපරිවජ්ජනසන්තොසො නාම. විස්සජ්ජනෙනෙන පන මුඛං ඔලොකෙත්වා න දාතබ්බං. සාරාණීය ධම්මෙ ඨත්වා විස්සජ්ජිතබ්බන්ති අයං විස්සජ්ජනසන්තොසො නාම. චීවරපටිසංයුත්තානි ධුතඞ්ගානි නාම පංසුකූලිකඞ්ගඤ්චෙව තෙචීවරිකඞ්ගඤ්ච, ඉති චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසං පූරයමානො පච්චෙකසම්බුද්ධො. ඉමානි චෙ ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො චීවරසන්තොසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. "වණ්ණවාදී"ති එකො සන්තුට්ඨො හොති සන්තොසස්ස වණ්ණං න කථෙති, එකො න සන්තුට්ඨො හොති සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති. එකො නෙව සන්තුට්ඨො හොති න සන්තොසස්ස වණ්ණං කථෙති, එකො සන්තුට්ඨො ච හොති සන්තොසස්ස ච වණ්ණං කථෙති. තථාරූපො සො පච්චෙකසම්බුද්ධො, තං දස්සෙතුං ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා ච වණ්ණවාදීති වුත්තං.

අනෙසනන්ති දූතෙය්‍ය පහිණගමනානුයොගප්පභෙදං නානප්පකාරං අනෙසනං. **අප්පතිරූපන්ති** අයුත්තං. **අලද්ධා වාති** අලභිත්වා. යථා එකච්චෙ කථනත්‍රුබ්බා චීවරං ලභිස්සාමීති පුඤ්ඤවන්තෙ හි සද්ධිං එකතො ගන්ත්වා කොහඤ්ඤං කරොන්තො උත්තසති පරිතස්සති, පච්චෙකසම්බුද්ධො එවං අලද්ධා ච චීවරං න පරිතස්සති. **ලද්ධා වාති** ධම්මෙන සමෙන ලභිත්වා. **අගද්ධිතො**[1] විගතලොභගද්ධො. **අමුච්ඡිතො**ති අධිමත්තතණ්හාය මූළ්හං අනාපන්නො. **අනජ්ඣොපන්නොති** තණ්හාය අනොත්ථටො අපරියොනද්ධො. **ආදීනවදස්සාවී**ති අනෙසනායඤ්ච ගථිතපරිභොගෙ ච ආදීනවං පස්සමානො. **නිස්සරණපඤ්ඤො**ති යාවදෙව සීතස්ස පටිඝාතායාති වුත්තනිස්සරණමෙව පජානන්තො. **ඉතරීතරචීවරසන්තුට්ඨියා**ති යෙන කෙනචි චීවරෙන සන්තුට්ඨියා. **නෙවත්තානුක්කංසෙතීති** යථා පනිධෙකච්චෙ අහං පංසුකූලිකො මයා උපසම්පදමාළකෙ යෙව පංසුකූලිකඞ්ගං ගහිතං කො මයා සදිසො අත්ථි අත්තුක්කංසනං කරොති, එවං සො න කරොති. **න පරං වම්භෙතීති** ඉමෙ පන අඤ්ඤෙ භික්ඛූ න පංසුකූලිකාති වා පංසුකූලිකමත්තකම්පි එතෙසං නත්ථීති වා එවං පරං න වම්භෙති. **සො හි තත්ථ දක්ඛොති** යො තස්මිං චීවරසන්තොසෙ වණ්ණවාදිතාදීසු වා දක්ඛො ඡෙකො ව්‍යත්තො. **අනලසොති** සාතච්චකිරියාය ආලසියවිරහිතො. **සම්පජානො පටිස්සතොති** සම්පජානපඤ්ඤාය චෙව සතියා ච යුත්තො. **අරියවංසෙ ඨිතොති** අරියවංසෙ පතිට්ඨිතො. **ඉතරීතරෙන පිණ්ඩපාතෙනාති** යෙන කෙනචි පිණ්ඩපාතෙන. එත්ථාපි පිණ්ඩ

1. සී. I. අගද්ධිතො.

පාතෝ ජානිතබ්බා පිණ්ඩපාතඛෙත්තං ජානිතබ්බං පිණ්ඩපාත සඤ්ඤිනෝ ජානිතබ්බා පිණ්ඩපාතපටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං.

තත්ථ **පිණ්ඩපාතෝති** ඔදනෝ කුම්මාසෝ සත්තු මංසං විරං දධි සප්පි නවනීතං තෙලං මධු ඵාණිතං යාගු ඛාදනීයං සායනීයං ලෙහනීයන්ති සොළස පිණ්ඩපාතා. පිණ්ඩපාතඛෙත්තානි සඞ්ඝභත්තං උද්දෙසභත්තං නිමන්තණං සලාකභත්තං පක්ඛිකං උපොසථිකං පාටිපදිකං ආගන්තුකභත්තං ගමිකභත්තං ගිලානභත්තං ගිලානුපට්ඨාකභත්තං ධුරභත්තං කුටිභත්තං වාරකභත්තං විහාරභත්තන්ති පණ්ණරස පිණ්ඩපාතඛෙත්තානි. **පිණ්ඩපාතසඤ්ඤිනෝ** සෝති පිණ්ඩපාතෙ විතක්කසඤ්ඤිනෝ සෝ ගමනසඤ්ඤිනෝ සෝ පරියෙසනසඤ්ඤිනෝ සෝ පටිලාභසඤ්ඤිනෝ සෝ පටිග්ගහණසඤ්ඤිනෝ සෝ මත්තපටිග්ගහණසඤ්ඤිනෝ සෝ ලොලුප්පවිවජ්ජනසඤ්ඤිනෝ සෝ යථාලාභසඤ්ඤිනෝ සෝ යථාබලසඤ්ඤිනෝ සෝ යථාසාරුප්පසඤ්ඤිනෝ සෝ උපකාරසඤ්ඤිනෝ සෝ පරිමාණසඤ්ඤිනෝ සෝ පරිභොගසඤ්ඤිනෝ සෝ සන්නිධිපරිවජ්ජනසඤ්ඤිනෝ සෝ විස්සජ්ජනසඤ්ඤිනෝ සෝති **පණ්ණරස** සඤ්ඤිනෝ සෝ.

තත්ථ සාදකෝ භික්ඛු මුඛං ධොවිත්වා විතක්කෙතබ්බ පිණ්ඩපාතිකෙන පන ගණෙන සද්ධිං චරිතා සායං ථෙරූපට්ඨානකාලෙ සෙව කත්ථ පිණ්ඩාය චරිස්සාමාති අසුකගාමෙ භත්තෙති එත්තකං විනෙත්වා තතො පට්ඨාය න විතක්කෙතබ්බං. එකවාරිකෙන විතක්කමාලකෙ ඨත්වා විතක්කෙතබ්බං. තතො පට්ඨාය විතක්කෙන්තො අරියවංසා චුතො හොති පරිබාහිරො, අයං විතක්කසඤ්ඤිනෝ සෝ නාම. පිණ්ඩාය පවිසන්තෙන පන කුහිං ලභිස්සාමීති අවිනෙත්වා කම්මට්ඨානසීසෙන ගන්තබ්බං, අයං ගමනසඤ්ඤිනෝ සෝ නාම. පරියෙසන්තෙන යං වා තං වා අගහෙත්වා ලජ්ජිපෙසලමෙව ගහෙත්වා පරියෙසිතබ්බං අයං පරියෙසනසඤ්ඤිනෝ සෝ නාම. දූරතොව ආහරියමානං දිස්වා එතං මනාපං එතං අමනාපංති විත්තං න උප්පාදෙතබ්බං, අයං පටිලාභසඤ්ඤිනෝ සෝ නාම. ඉදං මනාපං ගණ්හිස්සාමි ඉදං අමනාපං න ගණ්හිස්සාමීති අවිනෙත්වා යං කිඤ්චි යාපනමත්තං ගහෙතබ්බමෙව, අයං පටිග්ගහණසඤ්ඤිනෝ සෝ නාම. එත්ථ පන දෙය්‍යධමෙමා බහු දායකො අප්පං දාතුකාමො අප්පං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධමෙමා බහු දායකොපි බහුං දාතුකාමො පමාණෙනෙව ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධමෙමාපි න බහු දායකොපි අප්පං දාතුකාමො අප්පං ගහෙතබ්බං. දෙය්‍යධමෙමාපි න බහු දායකො පන බහුං දාතුකාමො පමාණෙන ගහෙතබ්බං. පටිග්ගහණස්මිං හි මත්තං අජානන්තො මනුස්සානං පසාදං මකෙඛති සද්ධාදෙය්‍යං විනිපාතෙති සාසනං න කරොති විජාතමාතුයාපි විත්තං ගහෙතුං න සක්කොති. ඉති මත්තං ජානිත්වාව පටිග්ගහෙ

තබ්බත්ති අයං මත්තපටිග්ගහණසනෙත්තාසො නාම. අඤ්ඤකුලානි යෙව අගන්ත්වා චාරපටිපාටියා ගන්තබ්බං. අයං ලොලුප්පවිවජ්ජන සනෙත්තාසො නාම. යථාලාභසනෙත්තාසාදයො විවරෙ වුත්තත්තයා එව. පිණ්ඩපාතං පරිභුඤ්ජිත්වා සමණධම්මං අනුපාලෙස්සාමීති එවං උපකාරං ඤත්වා පරිභුඤ්ජනං උපකාරසනෙත්තාසො නාම, පත්තං පූරෙත්වා ආනීතං න පටිග්ගහෙතබ්බං. අනුපසම්පන්නො සති තෙන ගාහාපෙතබ්බං අසති හරාපෙත්වා පටිග්ගහණරුහනමත්තං ගහෙතබ්බං, අයං පරිමාණසනෙත්තාසො නාම. ජිඝච්ඡාය පටිවිනොදනං න ඉදමෙව නිස්සරණන්ති එවං පරිභුඤ්ජනං පරිහොගසනෙත්තාසො. නිදහිත්වා නි ඛිත්වා න පරිභුඤ්ජිතබ්බං. අයං සන්නිධිපරිවජ්ජන සනෙත්තාසො නාම. මුඛං අනොලොකෙත්වා සාරණීයධම්මෙ ඨිතෙන විස්සජ්ජිතබ්බං, අයං විස්සජ්ජනසනෙත්තාසො නාම. පිණ්ඩපාත පටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි: පිණ්ඩපාතිකඞ්ගං සපදාන චාරිකඞ්ගං එකාසනිකඞ්ගං පත්තපිණ්ඩිකඞ්ගං ඛලුපච්ඡාභත්තිකඞ්ගන්ති. ඉති පිණ්ඩපාතසනෙත්තාසමහාඅරියවංසං පූරයමානො පචෙචකසම්බුද්ධො ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති, ඉමානි ගොපෙන්තො පිණ්ඩපාතසනෙත්තාසමහාඅරියවංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. **වණ්ණවාදී**ති ආදීනි වුත්තත්තයෙනෙව වෙදිතබ්බානි.

සෙනාසනෙත්තත්ති ඉධ සෙනාසනං ජානිතබ්බං. සෙනාසන ඛෙත්තං ජානිතබ්බං සෙනාසනසනෙත්තාසො ජානිතබ්බො සෙනාසනපටිසංයුත්තං ධුතඞ්ගං ජානිතබ්බං, තත්ථ **සෙනාසන**න්ති මඤ්ඤා පීඨං හිසි බිම්බොහනං විහාරො අඩ්ඪයොගො පාසාදො හම්මියං ගුහා ලෙණං අට්ටො මාලො වෙළුගුම්බො රුක්ඛමූලං යත්ථ වා පන භික්ඛූ පටික්කමන්තීති ඉමානි **පණ්ණ**රස සෙනාසනානි. **සෙනාසනඛෙත්ත**න්ති සංඝතො වා ගණතො වා ඤත්තිතො වා මිත්තතො වා අත්තතො වා ඛන්ධෙන පංසුකූලං වාති ජ ඛෙත්තානි. **සෙනාසනසනෙත්තාසො**ති සෙනාසනෙ විතක්කසනෙත්තාසාදයො පණ්ණරස සනෙත්තාසා, තෙ පිණ්ඩපාතෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බා. සෙනාසනපටිසංයුත්තානි පන පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ආරඤ්ඤකඞ්ගං රුක්ඛමූලිකඞ්ගං අබ්භොකාසිකඞ්ගං සොසානිකඞ්ගං යථාසන්තිකඞ්ගන්ති, ඉති සෙනාසනසනෙත්තාසමහා අරියවංසං පූරයමානො පචෙචකසම්බුද්ධො ඉමානි පඤ්ච ධුතඞ්ගානි ගොපෙති. ඉමානි ගොපෙන්තො සෙනාසනසනෙත්තාසමහාඅරිය වංසෙන සන්තුට්ඨො හොති. ඉති ආයස්සමා ධම්මසෙනාපති සාරිපුත්තත්තෙරො පඨවිං පත්ථරමානො විය සාගරකුක්ඛිං පූරයමානො විය ආකාසං විත්ථාරයමානො විය ච පඨමං විවරසනෙත්තාසං අරියවංසං කථෙත්වා වණ්ණං උට්ඨාපෙන්තො විය සූරියං උල්ලංඝෙන්තො විය දුතියං පිණ්ඩපාතසනෙත්තාසං අරියවංසං කථෙත්වා ගිනෙරුං උක්ඛිපන්තො විය ච තතියං සෙනාසනසනෙත්තාසං අරියවංසං කථෙත්වා

ඉදානි-ගිලානපච්චයසන්තොසං අරියවංසං කථෙතුං "සන්තුට්ඨෝ හොති ඉතරීතරෙන ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙනා"ති ආදිමාහ.

තං පිණ්ඩපාතගතිකමෙව. තත්ථ යථාලාභ යථාබල යථාසාරුප්ප සන්තොසෙනෙව සන්තුසිතබ්බං. භාවනාරාමඅරියවංසො පන ඉධ කාගතො, තෙසජ්ජිකඞ්ගං භාවනාරාමඅරියවංසං භජති. වුත්තමපි චෙතං:-

පඤ්ච සෙනාසනෙ වුත්තා පඤ්ච ආහාරනිස්සිතා,
එකො විරියසංයුත්තො චෙ ච චීවරනිස්සිතාති.

පොරාණෙ අග්ගඤ්ඤෙ අරියවංසෙ ඨිතොති එත්ථ **පොරාණෙති** න අධුනුප්පත්තිකෙ. **අග්ගඤ්ඤෙති** අග්ගෙති ජානිතබ්බෙ. **අරියවංසෙති** අරියානං වංසෙ. යථා හි ඛත්තියවංසො බ්‍රාහ්මණවංසො වෙස්සවංසො සුද්දවංසො සමණවංසො කුලවංසො රාජවංසො එවං අයම්පි අත්ථිමො අරියවංසො අරියත්තනි අරියපවෙණි නාම හොති. සො ඛො පනායං වංසො ඉමෙසං වංසානං මූලගන්ධාදීනං කාළානුසාරිගන්ධාදයො විය අග්ගමක්ඛායති, කෙ පන තෙ අරියා යෙසං එසො වංසොති? අරියා වුච්චන්ති බුද්ධා ච පච්චෙකබුද්ධා ච තථාගතසාවකා ච, එතෙසං අරියානං වංසොති=අරියවංසො. ඉතො පුබ්බෙ හි සත්තසු සස්සතකප්පාදිකානං වත්තූනං අසංඛ්‍යෙයානං මත්ථකෙ තණ්හංකරො මෙධංකරො සරණංකරො දීපංකරොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා තෙ අරියා, තෙසං අරියානං වංසොති=අරියවංසො. තෙසං බුද්ධානං පරිනිබ්බාණතො අපරභාගෙ අසංඛ්‍යෙය්‍යං අතික්කමිත්වා කොණ්ඩඤ්ඤාදිසු නාම බුද්ධා උප්පන්නා-පෙ-ඉමස්මිං කප්පෙ කකුසන්ධො කොණාගමනො කස්සපො අම්හාකං භගවා ගොතමොති චත්තාරො බුද්ධා උප්පන්නා, තෙසං අරියානං වංසොති අරියවංසො.

අපිච-අතීතානාගතපච්චුප්පන්නානං සබ්බබුද්ධපච්චෙකබුද්ධ බුද්ධසාවකානං අරියානං වංසොති=අරියවංසො. තස්මිං අරියවංසෙ. **ඨිතොති** පතිට්ඨිතො. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අට්ඨමං.

නවමෙ අයං යොජනා: **දුස්සඞ්ගහා පබ්බජිතාපි එකෙ** යෙවා අසන්තොසාභිභූතා, තථා විධා එව වා **අථො ගහට්ඨා ඝරමා වසන්තා** එතමහං දුස්සඞ්ගහහෙතුං ජිගුච්ඡන්තො විපස්සනං ආරභිත්වා අධිගතොති. සෙසං පුරිමනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

නිද්දෙසෙ: **අනස්සවාති** වචනං අස්සවණකා. **අවචනකරාති** දුබ්බචා; **පටිලොමවුත්තිනොති** පච්චනීකං කථනසීලා, පටිමල්ලා

ගුත්තා පවත්තන්තීති අත්ථො. **අත්තදත්ථඤ්ච මුඛං කත්වා** ඉතරේහි ඔවාද දානෙ දිස්වා මුඛං පරිවත්තෙත්වා අත්තදත්ථං දිසාභාගං ඔලොකෙති. **අත්‍යාවතෝ ගුත්තා අත්තපෙක්ඛිනෝ** අත්තලද්ධිතො ගුත්තා.

ත ම මං.

දසමෙ: **වොරොපසිත්තානි** අපනෙත්වා. **ගිහිව්‍යඤ්ජනානීති** කෙසමස්සු ඔදාතවත්ථාලංකාර මාලාගන්ධවිලෙපන ඉත්‍යාදිකං දසාදීනි. එතානි ගිහිභාවං ව්‍යඤ්ජයන්ති තස්මා ගිහිව්‍යඤ්ජනානීති වුච්චන්ති. **සංඝිනපතෙතානි** පතිතපත්තානි. **ජෙත්වාතීති** මග්ග සඤ්ඤිතෙන ජිත්වා. **විරෙතීති** මග්ගවිරියසම්පයුත්තගතො. **ගිහිබන්ධනානීති** කාමබන්ධනානි. කාමා හි ගිහීනං බන්ධනානි. අයං තාව පදත්ථො. අයං පන අධිප්පායො: "අහො වතාහම්පි ඔරොපෙත්වා ගිහිව්‍යඤ්ජනානි සංඝිනපතෙතා **යථා කොවිලාරෝ** භවෙය්‍ය"නති එවං හි චින්තය මානො විපස්සනං ආරභිත්වා අධිගතොති. සෙසං පරිමානයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

නිද්දෙසෙ: **සාරාසනඤ්චාති** සාරං ආසනං. **ඝිනානීති** ගලිතානි. **සංඝිනානීති** නිපතිතානි. **පතිතානීති** වණ්ටතො මුත්තානි. **පරිපතිතානීති** භූමියං පතිතානි.

ද ස මං.

පඨමවග්ගවණ්ණනා නිට්ඨිතා.

දුතියවග්ගස්ස පඨමවගෙ: **නිපකානති** පකති නිපුණං. පණ්ඩිතං කඨිණපරිකම්මාදිකුසලං. **සාධුවිහාරීනති** අපණ්ණිවිහාරෙන වා උපචාරෙන වා සම්පන්නාගතං. **ධීරනති** ධිතිසම්පන්නං. තඤ්ච නිපකතෙතන ධිතිසම්පදා වුත්තා, ඉධ පන ධිතිසම්පන්නමෙවාති අත්ථො. ධිති නාම අසිථිලපරක්කමතා "කාමං තචො ච නහාරු ච"ති එවං පවත්තවිරියසෙතං අධිවචනං. අපිච-ධික්කතපාපොතිපි **ධීරො. රාජාව රට්ඨං විජිතං පහාය**ාති යථා පවිරාජ විජිතං රට්ඨං අත්තත්ථාවහන්ති ඤත්වා රජ්ජං පහාය එකො චරති, එවං බාලසහායං පහාය එකො චරෙ. අථවා-**රාජාව රට්ඨන්ති** යථා සුතසොමො රාජ විජිතං රට්ඨං පහාය එකො චරි යථා ච මහාජනකො එවං එකො චරෙති අයම්පි එතස්සත්ථො. සෙසං වුත්තානුසාරෙන සක්කා ඤාතුන්ති න විත්ථාරිතං. නිද්දෙසෙ වත්තබ්බං නත්ථි.

ප ඨ ම ම ස ං.

තතියගාථා පදත්ථතො උත්තානා එව. කෙවලඤ්ච පන **සහායං සමසදන්ති** එත්ථ අසෙක්ඛෙහි සීලාදික්ඛන්ධෙහි සම්පන්නා සහායා එව

සහායසම්පදන්ති වෙදිතබ්බා. අයං පනෙත්ථ යොජනා: යා අයං වුත්තා සහායසම්පදා, තං **සහායසම්පදං අද්ධා පසංසාම එකංසෙනෙව** ථෝ මෙමාති වුත්තං හොති. කථං? **සෙට්ඨා සමා සෙවිතබ්බා සහායාති.** කසමා? අත්තනො සීලාදීහි සෙට්ඨෙ සෙවමානස්ස සීලාදයො ධම්මා අනුපපන්නා උපපජ්ජන්ති, උපපන්නා වුද්ධිං විරුළ්හිං වෙපුල්ලං පාපුණන්ති, සමෙ සෙවමානස්ස අසුද්ධමසුද්ධං සම්ධාරණෙන කුක්කුච්චවිනොදනෙන ච ලද්ධා න පරිහායන්ති. එතෙ පන සහායකෙ සෙට්ඨෙ ච සමෙ ච අල්ද්ධා කුහනාදි මිච්ඡාජීවං වජ්ජෙත්වා ධම්මෙන සමෙන උපපත්තිභොජනං හුසඤ්ඤෙනෙව තත්ථ පරිඝාතුනයං අනුපපාදෙන්තා අනවජ්ජභොජී හුත්වා අත්ථකාමිකුලපුත්තෙ එකො වරෙ ධඟවිසාණකප්පො. අහම්පි හි එවං වරන්තො ඉමං සම්පත්තිං අධිගතොති. නිද්දෙසො වුත්තනයො එව.

ත තිය ං.

චතුත්ථෙ: **දිස්වාති** ඔලොකෙත්වා. **සුවණ්ණස්සාති** කඤ්චනස්ස. "වලයානි"ති පාඨසෙසො, සාවසෙසපාඨො හි අයං අත්ථො. **පභස්සරානීති** පභාසනසීලානි, ජුතිමන්තානීති වුත්තං හොති. සෙසං උත්තානත්ථමෙව. අයං පන යොජනා: දිස්වාන තුජ්ජසම්ං සුවණ්ණස්ස වලයානි ගණ්ඨවාසෙ සති සංඝට්ටනා එකවාසෙ අඝට්ටනාති එවං විනොදෙන්තො විපස්සනං ආරභිත්වා අධිගතොමහීති. සෙසං වුත්ත නයමෙවාති.

නිද්දෙසෙ: **තුජ්ජරානීති** වලයානි. "නීයුරානී"ති කෙචි වදන්ති. **ඝට්ටනහිති** අසුද්ධමසුද්ධං ගන්නන්ති.

ච තු ත්ථ ං.

පඤ්චමගාථා පදත්ථතො උත්තානා එව, අයමත්ථ අධිප්පායො: **සචායං** එතෙන **දුතියෙන** කුමාරෙන සිතුණ්ණාදීනි නිවෙදෙන්තෙන සහවාසෙන තං සඤ්ඤුපෙන්තස්ස **මම වාවාගිලාපො** තස්මිං සිනෙහ වසෙන **අභිසජ්ජනා** ච ජාතා, සචෙ අහං ඉමං න පරිවජ්ජෙමි තතො ආයතිම්පි තථෙව හොති. යථා ඉදානි එවං දුතියෙන **සහ මමස්ස වාවාගිලාපො අභිසජ්ජනා** වා උභයම්පි වෙතං අන්තරායකරං විසෙසාධිගමස්සාති **එතං භයං ආසන්නිං පෙක්ඛමානො** තං ජ්ඣෙඩෙත්වා යොනිසො පටිපජ්ජිත්වා පචෙචකබොධිං අධිගතොමහීති. සෙසං වුත්ත නයමෙව.

ප ඤ්ච ම ං.

ඡට්ඨෙ: **කාමාති** වෙ කාමා වත්ථුකාමා ච කිලෙසකාමා ච. තත්ථ වත්ථුකාමා මනාපිකා රූපාදයො ධම්මා, කිලෙසකාමා ඡන්දාදයො සබ්බෙපි රාගපභෙදා. ඉධ පන වත්ථුකාමා අධිප්පෙතා. රූපාදි

අනෙකප්පකාරවසෙන **චිත්‍රා**. ලොකස්සාදවසෙන **මධුරා**, බාලපුථුජ්ජනානං මනං රමෙතීති **මනොරමා**. **විරූපරූපෙනාති** විරූපෙන රූපෙන නෙකවිධෙන සභාවෙනාති වුත්තං හොති. තෙ හි රූපාදිවසෙන චිත්‍රා රූපාදීසුපි නීලාදිවසෙන විවිධරූපා එවං තෙන විරූපරූපෙන තථා තථා අස්සාදං දස්සෙත්වා **මමෙනෙති චිත්තං** පබ්බජ්ජාය අභිරමිතුං න දෙන්ති. සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. තිගමෙනපි ච්ඡි ච්ඡි වා පදෙහි යොජෙත්වා පුරිමගාථාසු උත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

කාමගුණාති කාමයිතබ්බතෙන කාමා බන්ධනතෙන ගුණා, "අනුජානාමි භික්ඛවෙ අහතානං වත්ථානං චිගුණං සංඝාටි"න්ති එත්ථ පටලතො ගුණතො. "අවෙච්චන්ති කාලා තරයන්ති රත්තියො වයො ගුණා අනුපුබ්බං ජහන්ති"න්ති එත්ථ රසතො ගුණතො. "සතගුණා දක්ඛිණා පාටිකඞ්ඛිතබ්බා"ති එත්ථ ආනිසංසතො ගුණතො. "අනතා අනතගුණං, "කයිරා මාලාගුණෙ බහූ"ති එත්ථ බන්ධනතො ගුණතො. ඉධාපි එසෙවා අධිප්පෙතො. තෙන වුත්තං: "බන්ධනතෙන ගුණා"ති. **චක්ඛුවිඤ්ඤෙය්‍යාති** චක්ඛුවිඤ්ඤෙණෙන පස්සිතබ්බා. එතෙන උපායෙන සොතවිඤ්ඤෙය්‍යාදීසුපි අත්ථො වෙදිතබ්බො. **ඉට්ඨාති** පරිගිත්‍යා වා හොන්තු මා වා ඉට්ඨාරම්මණභූතාති අත්ථො. **කන්තාති** කමනීයා. **මනාපාති** මනවඩ්ඪනකා. **පියරූපාති** පියජාතිකා. **කාමූපසංහිතාති** ආරම්මණං කත්වා උපජ්ජමානෙන කාමෙන උපසංහිතා. **රජනීයාති** රජනීයා රාගුප්පත්තිකාරණභූතාති අත්ථො. **සදිමුඳුඤ්ඤාති** ආදීසු මුඳුඤ්ඤ අඞ්ගුලිප්පබෙධ සඤ්ඤං ඨපෙත්වා හත්ථමුද්දා, **ගණනාති** අවජ්ජිදගණනා: **සංඛ්‍යානන්ති** පිණ්ඩගණනා, යාය ඛෙත්තං ඔලොකෙත්වා ඉධ එත්තකා වීහී හවිස්සන්ති රුක්ඛං ඔලොකෙත්වා ඉධ එත්තකානි ඵලානි හවිස්සන්ති ආකාසං ඔලොකෙත්වා ඉමෙ ආකාසෙ සකුණා එත්තකා නාම හවිස්සන්තීති පජානන්ති. **කසිති** කසිකම්මං. **වණ්ණිජ්ජාති** ජලවණ්ණිජ්ජා ථලවණ්ණිජ්ජාදි වණ්ණිප්පථො. **ගොරක්ඛන්ති** අත්තනො වා පරෙසං වා ගාවො රක්ඛිත්වා ඨස්සව ගොරසවික්කයෙන ජීවිතකම්මං. **ඉස්සත්ථෙ** වුච්චති ආවුධං ගහෙත්වා උපට්ඨානකම්මං. **රාජපොරිසන්ති** විනා ආවුධෙන රාජකම්මං කත්වා උපට්ඨානං.[1] **සිප්පඤ්ඤතරන්ති** ගණිතාවසෙසං හත්ථිඅස්සසිප්පාදි. **සීතස්ස පුරක්ඛතොති** ලක්ඛං විය සරස්ස සීතස්ස පුරතො ඨිතො, සීතෙන බාධියමානොති අත්ථො. උණ්හෙපි එසෙව නයො. **ඩංසාදිසු ඩංසාති** පිඩකලමක්ඛිකා. **මකසාති** සබ්බමක්ඛිකා. **සිරිංසපාති** යෙ කෙචි සරීරෙ ගච්ඡන්ති. **ඵුස්ස මානොති** පීළියමානො රුප්පමානො ඛාදියමානො. **මියමානොති** මරමානො. **අසං භික්ඛවෙති** භික්ඛවෙ අයං මුඳුදීහි ජීවිකා කප්පනං ආගම්ම සීතාදිපච්චයො ආබාධො. **කාමානං ආදීනවොති** කාමෙසු උපද්දවො, උපස්සග්ගොති අත්ථො. **සංදිට්ඨිකොති** පච්චක්ඛො සාමං පස්සිතබ්බො. **දුක්ඛක්ඛන්ධොති** දුක්ඛරාසි. **කාමහෙතූති** ආදීසු පච්චයතෙන කාමා අස්ස හෙතූති=කාමහෙතු.

1. ම. රාජපබ්බා.

මූලවේන කාමා නිදානමස්සාති=**කාමනිදානා** ලිඛාවිපල්ලාසේන පන කාමනිදානතාති වුත්තතා කාරණභූතේන කාමා අධිකාරණං අස්සාති=**කාමාධිකරණා,** ලිඛාවිපල්ලාසේනේව පන කාමාධිකරණතාති වුත්තතා. **කාමානමේව හේතූති** ඉදං නියමවචනං, කාමපච්චයා උප්පජ්ජන්තීයේවාති අත්තො. **උඨාහතෝති** ආජීවසම්පුට්ඨාපකාවිරියේන උට්ඨාහන්තස්ස, **සමතෝති** තං විරියං පුබ්බභාගපරං සමේන්තස්ස. **වායමතෝති** වායාමං පරක්කමං පයොගං කරොන්තස්ස. **නාභි නිපජ්ජිතබ්බන්ති** න නිපජ්ජිතබ්බං තාභිරුහිතබ්බ. **ගොවතීති** විත්ථතා උප්පන්නාබලවසොත්තේන සොවති. **කිලමතීති** කායෙ උප්පන්න දුක්ඛේන කිලමති. **පරිදෙවතීති** වාචාය පරිදෙවති. **උරත්තාලීනන්ති** උරං තාළෙත්වා. **කන්දතීති** රොදති. **සම්මොහං ආපජ්ජතීති** විසඤ්ඤී විය සම්මූළ්හො හොති. **මොසතීති** තුච්ඡං. **අඨලොති** නිපඨලො. **ආරක්ඛාධිකරණන්ති** ආරක්ඛකාරණං. **කිත්තකේති** කේන නුඛො උපායේන. **සමිපි මෙති** සමිපි මයහං තාසිතාමමාදීනි කත්වා උපාදිතං ධනං අත්තොසි. **තම්පි නො නත්ථීති** තම්පි අම්හාකං ඉදානි **නත්ථි.** "පුන ච පරං භික්ඛවෙ කාමහෙතූ"ති ආදිනාපි කාරණං දස්සෙත්වාව ආදිතෙව දස්සෙති.

තත්ථ **කාමහෙතූති** කාමපච්චයා. **රාජානොපි රාජිහි විවදන්තීති** අත්ථො. **කාමනිදානන්ති** භාවනපුංසකං, කාමෙ නිදානං කත්වා විවදන්තීති අත්ථො. **කාමාධිකරණන්තිපි** භාවනපුංසකමේව කාමෙ අධිකාරණං කත්වා විවදන්තීති අත්ථො. **කාමානමේව හෙතූති** ගාම නිගමසෙනාපතිපූරොහිතඨානන්තරාදීනං කාමානං යෙව හෙතු විවදන්තීති අත්ථො. **උපක්කමන්තීති** පහරන්ති. **අසිචම්මන්ති** අසිංචෙව චෙලතළුකාදීනි ච. **ඛනුකලාපං සන්නය්හිත්වාති** ඛනුං ගහෙත්වා සරකලාපං සන්නය්හිත්වා. **උභතො බ්‍යූළ්හන්ති** උභතො රාසිභූතං. **පක්ඛන්දන්තීති** පවිසන්ති. **උසූසූති** කණ්ඩසු. **විජ්ජා නලතෙජසූති** විජ්ජාවිත්ත්‍යමානෙසු. **තෙ තත්ථාති** තෙ තස්මිං සඞ්ගාමෙ. **අඤ්ඤමලෙපනා උපකාරිතොති** එත්ථ මනුස්සා පාකාරපාදං අස්ස ඛුරසණ්ඨානෙන ඉට්ඨකාහි චිනිත්වා උපරි සුදධාය ලෙපෙන්ති, එවං කතා පාකාරපාදා උපකාරිතොති වුච්චන්ති. තා **තිත්ථෙහි**[1] **කාලලෙන සිත්තා අඤ්ඤමලෙපනා** නාම හොන්ති. **පක්ඛන්දන්තීති** තාසං හෙට්ඨා නිඛාත' අයසූලරුක්ඛසූලාදීහි විජ්ඣියමානා පාකාරස්ස පිට්ඨිල භාවෙන ආරොහිතුං අසක්කොන්තාපි උපධාවන්තියෙව **පක්ඛන්දිසූති** තාසිතගොමයෙන. **අභිවගෙහෙනාති** සතදනෙත්ත, තං අට්ඨදනතා කාරෙන කත්වා නගරවාරං භින්දිත්වා පවිසිස්සාමාති ආගතෙ උපරිවාරෙ ඨිතා තස්ස බන්ධනයොත්තානි ඡින්දිත්වා තෙන අභිවගෙහෙන ඔමද්දන්ති. **සඤ්ඤිම්පි ඡින්දන්තීති** සරසඤ්ඤිං ඡින්දන්ති. **නිලෙලාපන්ති** ගාමෙ පහරිත්වා මහාවිලොපං කරොන්ති. **එකාගාරිකන්ති** පණ්ණාස

1. තත්ථෙහි.

මත්තතාපි සටසීමත්තතාපි පරිවාරෙත්වා ජීවගාහං ගණ්හිත්වා ඛනං ආහරාපෙන්ති. **පරිපතෙපි නිවත්තන්තීති** පත්ථදූගතකම්මං කරොන්ති. **අඛඩදණ්ඩකෙහීති** මුගුරෙහි. සෙසං වුත්තත්ථමෙව.

ඡ ට්ඨං.

සත්තමෙ: එතීති ඊති, ආගන්තුකානං අකුසලභාගියානං ව්‍යසන හෙතූනං එතං අධිවචනං, තස්මා කාමගුණාපි එතෙ අනෙකව්‍යස නාවහනත්තෙන දළ්හසන්නිපාතත්තෙන ච ඊති. **ගණ්ඩාපි** අසුචිං පගළන්ති උද්ධුමාතපරිපක්කපරිභින්නා හොන්ති. තස්මා එතෙ කිලෙසාසුචිපගළනතො උප්පාදජරාභඞ්ගෙහි උද්ධුමාතපරිපක්ක පරිභින්නභාවතො ච ගණ්ඩා. **උපද්දවතීති=උපද්දවො,** අත්තත්ථං ජනෙන්තා අභිභවති අජ්ඣොත්ථරතීති අත්ථො. රාජදණ්ඩාදීන මෙතං අධිවචනං. තස්මා කාමගුණාපෙතෙ අවිදිතත්ථිබ්බානත්ථාවහ හෙතුතාය සබ්බුප්පද්දවවත්ථුතාය ච උප්පද්දවො. යස්මා පනෙතෙ කිලෙසාතුරභාවං ජනෙන්තා සීලසංඛාතආරොග්‍යවිලොපං වා උප්පාදෙන්තා පාණාතිපාතක්ඛණෙව ආරොග්‍යං විලුම්පන්ති තස්මා ඉමිනා ආරොග්‍යවිලුම්පනත්තෙනෙව **රොගො.** අබ්භන්තරමනුප්පවිට්ඨත්තෙන පන අන්තො තුදනත්තෙන දුන්නීහරණීයත්තෙන ච **සල්ලං.** දිට්ඨධම්මිකසම්පරායිකභයාවහතො **භයං.** මෙ එතන්ති=**මෙතං.** සෙසමෙත්ථ පාකටමෙව. නිගමනම්පි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

කාමරාගරත්තානන්ති කාමරාගෙන රත්තානං අයං. **ඡන්දරාගවිනි බ්බෙධාතීති** ඡන්දරාගෙන සිනෙහෙන බ්බෙධා. **දිට්ඨධම්මිකාපි ගණ්ඩා** ඉමස්මිං අත්තභාවෙ වත්තමානා සළායතනගණ්ඩා. **සම්පරායිකාපි ගණ්ඩා** පරලොකෙපි සළායතනගණ්ඩා. **න පරිමුච්චතීති** පරිමුච්චිතුං න සක්කොති. **ඔතිණ්ණා සාතරූපෙනාති** මධුරසභාවෙන රාගෙන ඔතිණ්ණා ඔගාහිතා. **පලිපථන්ති** කාමකලලමග්ගං. **දුග්ගන්ති** දුග්ගමං.

ස ත්ත ම ං.

අට්ඨමෙ: ඝිනං දුවිධං අබ්භන්තරධාතුඛොභපච්චයඤ්ච බාහිර ධාතුඛොභපච්චයඤ්ච. තත්ථ **ලුණං.** තත්ථ **ඛංඝාති** පිංගලමක්ඛිකා. **සිරිංසපාති** යෙ කෙචි දීඝජාතිකා සරිත්වා ගච්ඡන්ති. සෙසං පාකට මෙව. නිගමනම්පි වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං.

අ ට්ඨ ම ං.

නවමගාථා පදත්ථතො පාකටා එව, අයං පනෙත්ථ අධිප්පායො: **සා ච ඛො** යුත්තිවසෙන න අනුස්සවවසෙන, **යථා අයං** ගත්ති මනුස්සත්තෙනපි සීලෙසු දන්තත්තා අදන්තභූමිං නාගච්ඡතීති වා

සරිරමහන්තතාය වා **නාගො**, එවං කුදස්සු නාමාහමපි අරියකන්තෙසු සීලෙසු දන්තතාය අදන්තභූමිං නාගමන්තෙන ආගුං අකරණෙන පුන ඉත්ථත්තං අනාගමනෙන ච ගුණසරිරමහන්තතාය වා නාගො භවෙය්‍යං. යථා වෙස **සූථානි විවජ්ජෙත්වා** එකචරියා **සුඛෙන යථාභිරන්තං** විහරං **අරඤ්ඤෙ** එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො කුදස්සු නාමාහමපි එවං ගණං විවජ්ජෙත්වා එකන්තාභිරතිසුඛෙන ඛ්‍යාතසුඛෙන යථාභිරන්තං විහරං අරඤ්ඤෙ-අත්තනො යථා යථා සුඛං තථා තථා යත්තකං වා ඉච්ඡාමි තත්තකං අරඤ්ඤෙ නිවසං එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පො, චරෙය්‍යන්ති අත්ථො. යථා වෙස **සුසණ්ඨිත**ඛන්ධතාය **සඤ්ජාතකඛන්ධො**, කුදස්සු නාමාහමපි එවං අසෙක්ඛ සීලක්ඛන්ධමහන්තතාය සඤ්ජාතක්ඛන්ධො භවෙය්‍යං, යථා වෙස පදුම සදිසගත්තතාය වා පදුමකුලෙ උප්පන්නතාය වා **පදුමී**, කුදස්සු නාමාහමපි එවං පදුමසදිසබොජ්ඣංගමහන්තතාය වා අරියජාති පදුමෙ උප්පන්නතාය වා **පදුමී** භවෙය්‍යං; යථා වෙස ථාමබලජ්ජවාදීහි **උළාරො** කුදස්සු නාමාහමපි එවං පරිසුද්ධකායසමාචාරතාදීහි සීලසමාධි නිබ්බෙධිකපඤ්ඤදීහි වා **උළාරො** භවෙය්‍යන්ති, එවං විනෙතනෙතා විපස්සනං ආරභිත්වා පටෙවකබොධිං අධිගතොමහීති.

ඡ ව ම ං .

දසමෙ: **අට්ඨාන කතන්ති** අට්ඨානං තං, අකාරණං තන්ති වුත්තං හොති. අනුනාසිකස්ස ලොපො කතො. "අරියසච්චාන දස්සන"න්ති ආදීසු විය. **සංගණිකාරතස්සාති** ගණාභිරතස්ස. **ඨානන්ති** කාරණ වචනමෙතං, "යං හිරියති හිරිසිතබ්බෙනා"ති ආදීසු විය. **එස්ස ඨෙති** අධිගච්ඡෙය්‍ය. **සාමයිකං විමුත්තීනන්ති** ලොකියසමාපත්තිං. සා හි අප්පිතප්පිතසමයෙ එව පච්චනීකෙහි විමුච්චනතො සාමයිකා විමුත්තීති වුච්චති. තං සාමයිකං විමුත්තිං. අට්ඨානං තං න තං කාරණං විජ්ජති සංගණිකාරතස්ස යෙන කාරණෙන එස්සයෙ ඉති එතං ආදිච්චබන්ධුස්ස පටෙවකබුද්ධස්ස වචො නිසමම සංගණිකාරතිං පහාය යොනිසො පටිපජ්ජනෙනා අධිගතොමහීති ආහ. සෙසං වුත්තනයෙමෙව.

නිද්දෙසෙ: **නෙක්ඛම්මසුඛන්ති** පබ්බජ්ජාසුඛං. **විවෙකසුඛන්ති** කායචිත්තඋපධිවිවෙකසුඛං. **උපසමසුඛන්ති** කිලෙසූපසම ඵල සමාපත්තිසුඛං. **සම්බොධිසුඛන්ති** මග්ගසුඛං. **නිකාමලාභීති** අත්තනො රුච්චිවසෙන යථාකාමලාභී. **අකිච්ඡලාභීති** අදුක්ඛ ලාභී. **අඛිලලාභීති** විපුලලාභී. **අසාමයිකන්ති** ලොකුත්තරං **අකුප්පන්ති** කුප්පවිරහිතං අචලිතං ලොකුත්තරමග්ගං

ද ස ම ං .

දුතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තතියවග්ගස්ස පඨමෙ: **දිට්ඨිවිසූකානීති** වාසට්ඨිදිට්ඨිගතානි. තානි හි මග්ගසමාදිට්ඨියා විරුද්ධත්තෙන විජ්ඣනත්තෙන විලොමත්තෙන විසූකානි. එවං දිට්ඨියා විසූකානීති=දිට්ඨිවිසූකානි, දිට්ඨියො එව වා විසූකානි=දිට්ඨිවිසූකානි. **උපාතිවත්තෙතීති** දස්සනමග්ගෙන අතික්කමනෙන. **පත්තො නියාමන්ති** අවිනිපාතධම්මතාය සම්බොධිපරායණතාය ච නියතභාවං අධිගතො, සම්මත්තනියාමසංඛාතං වා පඨමමග්ගන්ති, එත්තාවතා පඨමමග්ගකිච්චනිප්පත්තිං ච තස්ස පටිලාභං ච වුත්තො. ඉදානි **පටිලද්ධමග්ගොති** ඉමිනා සෙක්ඛමග්ගපටිලාභං දස්සෙති. **උප්පන්නඤ්ඤොමහීති** උප්පන්නපච්චවෙක්ඛණබොධිඤ්ඤොමහි. එත්තෙන ඵලං දස්සෙති. **අනඤ්ඤනෙය්යොති** අඤ්ඤෙහි ඉදං සච්චං ඉදං සච්චන්ති අඤ්ඤත්තබ්බො. එත්තෙන සයම්භූතං දීපෙති, පත්තෙ වා පච්චවෙක්ඛණබොධිඤ්ඤෙ අඤ්ඤඤ්ඤෙය්යතාය අභාවා සයංවසිතං, විපස්සනාය වා දිට්ඨිවිසූකානි උපාතිවත්තෙතා, ආදිමග්ගෙන පත්තො නියාමං, සෙසෙහි පටිලද්ධමග්ගො, ඵලඤ්ඤෙන උප්පන්නඤ්ඤො. තං සබ්බං අත්තනාව අධිගතොති අනඤ්ඤඤ්ඤෙය්යො. සෙසං වුත්තත්තා සෙනෙව වෙදිතබ්බං.

න පරඤ්ඤෙය්යොති න අඤ්ඤෙහි ඤාතබ්බො. **න පරපත්තනීයොති** පච්චක්ඛධම්මත්තා න අඤ්ඤෙහි සද්ධාපෙතබ්බො. **න පරපච්චයොති** න අස්ස පරො පච්චයො, න පරස්ස සද්ධාය වත්තනීති න පරපච්චයො, **න පරපච්චිබද්ධොති** න අඤ්ඤස්ස පටිබද්ධඤ්ඤණගමනො.

පඨමං.

දුතියෙ: **නිල්ලොලුපොති** අලොලුපො, යො හි රසතණ්හාභූතො හොති සො භුසං ලුපති පුනප්පුනං ලුප්පති තත්ථ ලොලුපොති වුච්චති. තස්මා එතං පටික්ඛිපන්තො ආහ: "නිල්ලොලුපො"ති. **නිකකුහොති** එත්ථ කිඤ්චාපි යස්ස කිඤ්චි කුහනවත්ථු නත්ථි සො නිකකුහොති වුච්චති, ඉමිස්සා පන ගාථාය මනුස්සදෙවොජනාදිසු ඊමහයමත්තාපජ්ජනතො නිකකුහොති අයමධිප්පායො. **නිප්පිපාසොති** එත්ථ පාතුම්වජ්ජා පිපාසා, තස්සා අභාවෙන නිප්පිපාසො, සාදුරසලොභෙන හොත්තුකාමතාවිරහිතොති අත්ථො. **නිම්මමකොති** එත්ථ පරගුණවිනාසනලක්ඛණො මමකො, තස්ස අභාවෙන නිම්මමකො. අත්තනො ගහට්ඨකාලෙ සුදස්ස ගුණමක්ඛනභාවං සඤ්ඤාය ආහ. **නිද්ධන්තකසාවමොහොති** එත්ථ රාගාදයො තයො කාමදුච්චරිතාදීනි ච තීණීති ඡ ධම්මා යථාසම්භවං අපසාදනත්තෙන සකභාවං විජහාපෙත්වා පරභාවං ගණ්හාපනත්තෙන කසටත්තෙන ච "කසාවා"ති වෙදිතබ්බා. යථාහ: "තත්ථ කතමෙ තයො කසාවා? රාගකසාවො දොසකසාවො මොහකසාවො ඉමෙ තයො කසාවා,

තත්ථ කතමෙ අපරෙපි තයො කසාවා? කායකසාවො වචීකසාවො මනොකසාවො"ති. තෙසු මොහං ඨපෙත්වා පඤ්චන්නං කසාවානං තෙසඤ්ච සබ්බෙසං මූලභූතස්ස මොහස්ස නිද්ධනතතා නිද්ධනතකසාවමොහො. තීණිණං එව වා කායවචීමනොකසාවානං මොහස්ස ච නිද්ධනතතතා නිඛනතකසාවමොහො හොති. ඉතරෙසු නිලොලුලුපතාදීහි රාගකසාවස්ස නිමමකඛතාය දොසකසාවස්ස නිද්ධනතභාවො සිද්ධො එව. **නිරාසශොති** නිත්තණ්හො. **සබ්බලොකෙති** සකලලොකෙ තීසු භවෙසු වාදසසු වා ආයතනෙසු භවවිභවතණ්හාවිරහිතො හුත්වාති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. අථවා තයොපි වාරෙත්වා එකො වරෙති එවම්පි වා එකො චරිතුං සක්කුණෙය්යාති එවම්පි එත්ථ සම්බන්ධො කාතබ්බො.

දුතියං.

තතියෙ අයං සංඛෙපත්ථො:- යත්වායං දසවත්ථුකාය පාපදිට්ඨියා සමන්නාගතතතා **පාපො** පරෙසම්පි අනත්ථං දස්සෙතීති **අනත්ථදස්සී**. කායදුච්චරිතාදිමහි ච **විසමෙ නිවිට්ඨො**. තං අත්ථකාමො කුලපුත්තො **පාපං සහායං පරිවජ්ජයෙථ අනත්ථදස්සිං විසමෙ නිවිට්ඨං, සයං න සෙවෙ** ඉති අත්තනා නො වසෙන සෙවෙය්ය, යදි පන පරවසො හොති කිං සක්කා කාතුන්ති වුත්තං හොති. **පසුතනති** පසටං දිට්ඨිවසෙන තත්ථ තත්ථ ලග්ගනති අත්ථො. **පමත්තනති** කාමගුණෙසු වොස්සට්ඨචිත්තං කුසලභාවනාරහිතචිත්තං වා, තං එවරූපං න සෙවෙ න භජෙ න පත්ථිරූපාසෙ අඤ්ඤදත්ථු එකො වරෙ ඛග්ගවිසාණකපෙජාති.

නිද්දෙසෙ: **සයං න සෙවෙය්යාති** සාමං න උපසංකමෙය්ය. **සාමං න සෙවෙය්යාති** චිත්තෙනපි න උපසඞ්කමෙය්ය. **න සෙවෙය්යාති** න භජෙය්ය. **න නිවෙසෙය්යාති** සමීපම්පි න ගවෙජ්ජය්ය. **න සංසෙවෙය්යාති** දූරෙ භවෙය්ය. **න පටිසෙවෙය්යාති** පටිකකමෙය්ය.

තතියං.

චතුත්ථෙ අයං සංඛෙපත්ථො:- බහුස්සුතන්ති දුවිධො බහුස්සුතො, තීසු පිටකෙසු අත්ථතො නිච්චලො පරියත්තිබහුස්සුතො ච මග්ගඵලවිජ්ජාභිඤ්ඤානං පටිවිද්ධත්තා පටිවෙධබහුස්සුතො ච. ආගතා ගමො ධම්මධරො, උභොරෙහි පන කායවචීමනොකමෙහි සමන්නාගතො උභොරො, යුත්තපටිභානො ච මුත්තපටිභානො ච යුත්තමුත්ත පටිභානො ච පටිභානවා, පරියත්ති පරිපුච්ඡා පටිවෙධවසෙන ච තිධා පටිභානවා වෙදිතබ්බා. යස්ස හි පරියත්ති පටිභාති සො පරියත්ති පටිභානවා. යස්ස අත්ථඤ්ච ධම්මඤ්ච ලක්ඛණඤ්ච ඨානාඨානඤ්ච පරිපුච්ඡන්තස්ස පරිපුච්ඡා පටිභාති සො පරිපුච්ඡාපටිභානවා. යෙන මග්ගාදයො පටිවිද්ධා හොන්ති සො පටිවෙධපටිභානවා. තං එවරූපං

ඛත්තියානං ධම්මධරං ඉසිපජ්ජ මිතතං උළාරං පවිභාතවත්තං, තතො තස්සානුභාවෙන අත්තත්ථපරත්ථඋභයත්ථභෙදතො වා දිට්ඨධම්මික සම්පරායිකපරමත්ථභෙදතො වා අනෙකප්පකාරානි **අඤ්ඤාය අත්ථානි** තතො "අහොසිං නුඛො අහං අතීතමද්ධාන"නති ආදිසු කඛ්ඛා ඨානෙසු **විනෙය්‍ය කඛ්ඛං** විවිකිච්ඡං විනෙත්වා විනාසෙත්වා එවං කතත්ථකිච්චෙ එකො චරෙ ඛග්ගවිසාණකප්පොති.

චතුත්ථං.

පඤ්චමෙ: ඛිඩ්ඩා ච රතී ච පුබ්බෙ වුත්තා ව, **කාමසුඛන්ති** ච වත්ථු කාමසුඛං, වත්ථුකාමාපි හි සුඛස්ස විසයාදිභාවෙන සුඛන්ති වුච්චන්ති, යථාහ:- "අත්ථි රූපං සුඛං සුඛානුපතිත"න්ති. එවමෙතං ඛිඩ්ඩං **රතිං කාමසුඛඤ්ච** ඉමස්මිං ඔකාසලොකෙ **අනලං කරිත්වා** අලන්ති අකත්වා එතං තපපකන්ති වා සාරභූතන්ති වා එවං අගණෙත්වා, **අනපෙක්ඛමානොති** තෙන අනලංකරණෙන අනපෙක්ඛන්තසිලො අපිභාලුකො **නිත්තණ්හා විහුසන්ථානා විරතො සච්චවාදී එකො චරෙති**. තත්ථ විහුසා දුවිධා අගාරිකවිහුසා ච සාටකවෙඨනමාලා ගණ්ඩාදි, අනගාරියවිහුසා ච පත්තමණ්ඩනාදිවිහුසා එව විහුසණට්ඨානං තස්සා විහුසණට්ඨානා. තිවිධාපි විරතියා විරතො, අවිතථවචනො සච්චවාදීති එවමත්ථො දට්ඨබ්බො.

පඤ්චමං.

ඡට්ඨෙ: ධනානීති මුත්තා මණි වෙළුරිය සඛ්ඛ සිලා පවාල රජත ජාතරූපාදීනි රතනානි. ඛඤ්ඤූනීති සාලිවීහියවගොධූමකංගුවරක කුදුසකපභෙදානි සත්ත, සෙසාපරණානි ච. ඛත්තියානීති ඤාති බන්ධු ගොත්තබන්ධු මිත්තබන්ධු සිප්පබන්ධුවසෙන චතුබ්බිධබන්ධවෙ. **සකොඛිකානීති** සකසකඔධිවසෙන ඨිතානි යෙව. සෙසං වුත්ත නයමෙවාති.

ඡට්ඨං.

සත්තමෙ: **සඛෙගා එකොති** අත්තනො උපභොගං නිද්දිසති. සො හි-සජ්ජනති **තත්ථ** පාණිනො කදාදිං පවිට්ඨා ගත්ති වියාති සඛෙගා. **පරිත්තමෙත්ථ සොඛ්‍යන්ති** එත්ථ පඤ්චකාමගුණ උපභොග කාලෙ විපරිත්තසඤ්ඤිය උපපාදෙතබ්බතො කාමාවචරධම්මපරියා පන්නතො වා ලාමකත්තෙන සොඛ්‍යං පරිත්තං, විජ්ජුප්පභාය ඔභාසිත තාවදස්සනසුඛං විය ඉත්තරං, තාවකාලිකන්ති වුත්තං හොති. **අපස්සාදෙ දුක්ඛමෙත්ථ ඛිණොති** එත්ථ ච අයාගං "යං ඛො භික්ඛවෙ ඉමෙ පඤ්ච කාමගුණෙ පටිච්ච උප්පජ්ජති සුඛං සොමනස්සං අයං

කාමානං අස්සාදෙ"ති වුත්තො සො, යම්දං "කො ච භික්ඛවෙ කාමානං ආදීනවො? ඉධ භික්ඛවෙ කුලපුත්තො යෙන සිප්පට්ඨානෙන ජීවිකං කප්පෙති යදි මුද්දාය යදි ගණනාය"ති එවමාදිනා නයෙනෙතං දුක්ඛං වුත්තං, තං උපනිධාය අප්පො උදබින්දුමත්තො හොති, අථ ඛො දුක්ඛමෙව භීයො බහු වතුසු සමුද්දෙසු උදක සදිසං හොති, තෙන වුත්තං: **අප්පස්සාදෙ දුක්ඛමෙතං භීයොති.** **ගලො එසොති** අස්සාදං දස්සෙත්වා ආකඩ්ඪනවසෙන බලිසො එසොති, යදිදං පඤ්ච කාමගුණා; **ඉති ඤත්වා මුනිමාති** එවං ඤත්වා බුද්ධිමා පණ්ඩිතො පුරිසො සබ්බමෙතං ප්පහාය එකො වරෙ ඛග්ග විසාණකප්පොති.

සත්තමං.

අට්ඨමගාථාය දුතියපාදෙ: **ජාලන්ති** සුත්තමයං වුච්චති. **අම්බුන්ති** උදකං. **තත්ථ චරතීති**=අම්බුචාරි: මච්ඡස්සෙතං අධිවචනං. සලිලෙ අම්බුචාරි=**සලිලම්බුචාරි.** තස්මිං නදීසලිලෙ ජාලං හෙත්වා, ගතං අම්බුචාරිං විය්‍යාති වුත්තං හොති. තතියපාදෙ: **දඩ්ඪන්ති** දඩ්ඪට්ඨානං වුච්චති. යථා අග්ගිදඩ්ඪට්ඨානං පුන න නිවත්තති න තත්ථ භීය්‍යො ආගච්ඡති, එවං මග්ගඤ්ඤාණග්ගිනා දඩ්ඪං කාමගුණං අනිවත්තමානො තත්ථ භීය්‍යො අනාගච්ඡනෙනාති වුත්තං හොති. සෙසං වුත්තනය මෙවාති.

සංයොජනානීති යස්ස සංවිජ්ජන්ති තං පුග්ගලං වට්ටසම්ං සඤ්ඤෙජෙන්ති බන්ධන්තීති=සඤ්ඤෙජ්ජනානි. ඉමානි පන සඤ්ඤෙජ්ජනානි කිලෙසපරිපාටියාපි ආහරිතුං වට්ටති මග්ගපරිපාටියාපි. කාමරාගපටිඝසඤ්ඤෙජ්ජනානි අනාගාමිමග්ගෙන පහීයන්ති, මාන සඤ්ඤෙජ්ජනං අරහත්තමග්ගෙන, දිට්ඨිවිචිකිච්ඡාසීලබ්බතපරාමාසා සොතාපත්තිමග්ගෙන, භවරාගසඤ්ඤෙජ්ජනං අරහත්තමග්ගෙන, ඉස්සා මච්ඡරියානි සොතාපත්තිමග්ගෙන, අවිජ්ජා අරහත්තමග්ගෙන. මග්ග පරිපාටියා දිට්ඨි විචිකිච්ඡා සීලබ්බතපරාමාසා ඉස්සාමච්ඡරියා සොතා පත්තිමග්ගෙන පහීයන්ති, කාමරාගපටිඝා අනාගාමිමග්ගෙන, මාන භවරාගඅවිජ්ජා අරහත්තමග්ගෙනාති. **භින්දිත්වාති** භෙදං පාපෙත්වා. **සමභින්දිත්වාති** ඡිද්දං කත්වා. **දලයිත්වාති** ඵාලෙත්වා. **පදලයිත්වාති** ඡිරෙත්වා, **සම්පදලයිත්වාති** උපසග්ගෙන පදං වඩ්ඪිතං.

අට්ඨමං.

නවමෙ: **ඔක්කිත්තවක්ඛූති** හෙට්ඨා ඛිත්තවක්ඛු. සත්තක්ඛීවක්ඛීති පරිපාටියා ඨපෙත්වා පරිවජ්ජනාපහාතබ්බදස්සනත්ථං යුගමත්තං පෙක්ඛමානොති වුත්තං හොති, න තු හනුකට්ඨිතා හදයට්ඨිං සංඝට්ටෙන්තො, එවං හි ඔක්කිත්තවක්ඛුතා න සම්භණ්ඩාරූපා හොති.

න ච පාදලොති එකස්ස දුතියො විත්තං තතියොති එවං ගණමජ්ඣං පවිසිතුකාමතාය කණ්ඩූයමානං[1] පාදෙ විය අහවත්තෙතා දීඝචාරිකා අනවට්ඨිතචාරිකා විරතො. **ගුත්තින්ද්‍රියොති** ඡසු ඉන්ද්‍රියෙසු ඉධ විසුං වුත්තභාවෙසවසෙන ගොපිතඉන්ද්‍රියො. **රක්ඛිතමානසානොති** මනසං යෙව මානසානං තං රක්ඛිතමස්සාති=රක්ඛිතමානසානො. යථා කිලෙසෙහි න විලුපති එවං රක්ඛිතචිත්තොති වුත්තං හොති. **අනවස්සුතොති** ඉමාය පටිපත්තියා තෙසු තෙසු ආරම්මණෙසු කිලෙසඅභිස්සවවිරහිතො. **අපරිඩහමානොති** එවං අභිස්සව විරහා එව කිලෙසගගීහි අපරිඩහමානො ඛිඛ්ඩා වා අනවස්සුතො අජ්ඣත්තං අපරිඩහමානො. සෙසං වුත්තත්තයමෙවාති.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වාති කාරණවසෙන චක්ඛූති ලද්ධවොහාරෙන රූපදස්සනසමත්ථෙන චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වා. පොරාණා පනාහු: "චක්ඛු රූපං න පස්සති අචිත්තකත්තා, චිත්තං න පස්සති චක්ඛුකත්තා, වාරාරම්මණ සංඝට්ටෙ පන පසාදවත්ථුනෙන චිත්තෙන පස්සති ඊදිසී පනෙසා ධනුනා විජ්ඣතීති ආදීසු විය සසම්භාරකථා නාම හොති. තස්මා චක්ඛුවිඤ්ඤාණෙන රූපං දිස්වාති අයමෙවෙත්ථ අත්ථො''ති. **නිමිත්තග්ගාහීති** ඉත්ථිපුරිසනිමිත්තං වා සුභනිමිත්තාදිකං කිලෙසවත්ථුභූතං නිමිත්තං ඡන්දරාගවසෙන ගණ්හාති දිට්ඨමත්තෙ යෙව න සණ්ඨාති. **අනුබ්‍යඤ්ජනග්ගාහීති** කිලෙසානං අනුබ්‍යඤ්ජනතො පාකටභාවකරණතො අනුව්‍යඤ්ජනන්ති ලද්ධවොහාරං ගත්ථ පාද ගසිත ලපිත විලොකිතාදිභෙදං ආකාරං ගණ්හාති. **යත්වාධිකරණමෙනන්ති** ආදිමහි යංකාරණා යස්ස චක්ඛුන්ද්‍රිය අසංවරස්ස හෙතු එතං පුග්ගලං සතිකවාවෙන චක්ඛුන්ද්‍රියෙ අසංවුතං අවිගිත චක්ඛුවාරං හුත්වා විහරන්තං එතෙ අභිජ්ඣාදයො ධම්මා අභිස්සවෙයුං. **තස්ස සංවරාය න පටිපජ්ජතීති** තස්ස චක්ඛුන්ද්‍රියස්ස සතිකවාවෙන පිදහනත්ථාය න පටිපජ්ජති. එවං භූතො එව "න රක්ඛති චක්ඛුන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරං නාපජ්ජතී''තිපි වුච්චති. තත්ථ කිඤ්චාපි චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සවරො වා අසංවරො වා නත්ථි, නහි චක්ඛුපසාදමහි සති වා මුට්ඨස්සච්චං වා උපපජ්ජති. අපි ච යදා රූපාරම්මණං චක්ඛුස්ස ආපාථං ආගච්ඡති තදා භවඞ්ගෙ විච්ඡිත්තිතුං උපපජ්ජිත්වා නිරුද්ධෙ කිරියමනොධාතු ආවජ්ජනකිච්චං සාධයමානා උපපජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තතො චක්ඛුවිඤ්ඤාණං දස්සනකිච්චං, තතො විපාකමනොධාතු සම්පටිච්ඡනකිච්චං, තතො විපාකාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු සන්තීරණකිච්චං, තතො කිරියාහෙතුකමනොවිඤ්ඤාණධාතු වොට්ඨපනකිච්චං සාධයමානා උපපජ්ජිත්වා නිරුජ්ඣති, තදනන්තරං ජවනං ජවති, තත්‍රාපි නෙව භවඞ්ගසමයෙ න ආවජ්ජනාදීනං අඤ්ඤතරසමයෙ සංවරො වා අසංවරො වා අත්ථි, ජවනක්ඛණෙ පන සචෙ දුස්සීල්‍යං වා මුට්ඨස්සච්චං වා අඤ්ඤාණං වා අක්ඛන්ති වා

1 ඡ. I & II. ඡවවියමාන.

කොසජ්ජං වා උපපජ්ජති අසංවරො හොති, එවං හොතෙතා පන සො චක්ඛුන්ද්‍රියෙ අසංවරොති වුච්චති. කස්මා? යස්මා තස්මිං සති වාරමපි අගුත්තතං හොති භවඞ්ගමපි ආවජ්ජනාදීනි විපිවිත්තානිපි, යථා කිං? යථා නගරෙ චතුසු වාරෙසු අසංවුතෙසු කිඤ්චාපි අඤ්ඤා සරවාරකොට්ඨකගබ්භාදයො සුසංවුතා තථාපි අඤ්ඤා නගරෙ සබ්බං හණ්ඩං අරක්ඛිතං අගොපිතමෙව හොති. නගරවාරෙන හි පවිසිත්වා චොරා යදිච්ඡන්ති තං කරෙය්‍යුං එවමෙව ජවනෙ දුස්සීල්‍යාදීසු උපපන්නෙසු තස්මිං අසංවරෙ සති වාරමපි අගුත්තං හොති. භවඞ්ගමපි ආවජ්ජනාදීනිපි විපිවිත්තානීති.

චක්ඛුනා රූපං දිස්වා න නිමිත්තග්ගාහී හොතීති ජනදරග වසෙන වුත්තපපකාරං නිමිත්තං න ගණ්හාති. එවං සෙසපදානිපි වුත්ත පටිසෙධෙන වෙදිතබ්බානි. යථා ච හෙට්ඨා ජවනෙ දුස්සීල්‍යාදීසු උපපන්නෙසු තස්මිං අසංවරෙ සති වාරමපි අගුත්තං හොති භවඞ්ගමපි ආවජ්ජනාදීනිපි විපිවිත්තානීති වුත්තං. එවමිධ තස්මිං සීලාදීසු උපපන්නෙසු වාරමපි ගුත්තං හොති භවඞ්ගමපි ආවජ්ජනාදීනිපි විපි විත්තානි. යථා කිං? යථා නගරවාරෙසු සංවුතෙසු කිඤ්චාපි අඤ්ඤා සරාදයො අසංවුතා හොන්ති, තථාපි අඤ්ඤා නගරෙ සබ්බං හණ්ඩං සුරක්ඛිතං සුගොපිතමෙව හොති. නගරවාරෙසු පිදහිතෙසු චොරානං පවෙසො නත්ථි එවමෙව ජවනෙ සීලාදීසු උපපන්නෙසු වාරමපි ගුත්තං හොති භවඞ්ගමපි ආවජ්ජනාදීනි විපිවිත්තානිපි, තස්මා ජවන්තක්ඛණෙ උපපජ්ජමානොපි චක්ඛුන්ද්‍රියෙ සංවරොති වුච්චතෙ. **අවඤ්ඤුත්තපටිඝා සඤ්ඤාති** කිලෙසෙහි තිත්තකරණඤ්ච. **අනවඤ්ඤුත්තපටිඝාසඤ්ඤාති** කිලෙසෙහි අතිත්තකරණඤ්ච. **පියරූපෙති** ඉට්ඨජාතිකෙ රූපා රම්මණෙ. **අප්පියරූපෙ රූපෙති** අනිට්ඨසභාවෙ රූපාරම්මණෙ. **ව්‍යාපජ්ජතීති** දෙසවසෙන ප්‍රතිභාවමාපජ්ජති. **ඔතාරතීති** ජිඥං අන්තරං. **ආරම්මණන්ති** පච්චයං. **අභිභුය්‍ය්‍යති** මදිංසු. **නාභිභොතීති** න මදි. **බහුලමත්තිකාති** පුනප්පුනං දානබලෙන උද්ධුමායිතා බහුලමත්තිකා. **අඤ්ඤවලෙපනාති** අසුක්ඛමත්තිකාදීනා. සෙසමෙත්ථ උත්තානමෙව.

නවමං.

දසමෙ: **කාසාසවපෙතො අභිනික්ඛමිත්වාති** ඉමස්ස පාදස්ස ගෙහා අභිනික්ඛමිත්වා කාසාසවපෙතො හුත්වාති එවමත්ථො වෙදිතබ්බො. සෙසං වුත්තත්ත

්ගෙනෙව සක්කා ඤාතුන්ති.

දසමං.

තතියවග්ගො නිට්ඨිතො.

චතුත්ථවගගස්ස පඨමෙ: **රසෙසූති** අම්බිල මධුර තිත්ත කටුක ලොණික ඛාරි කසාවාදි භෙදෙසු සායනියෙසු. **ගෙධං අකරොතී** ගිද්ධිං අකරොතෙතා තණ්හං අනුපපාදෙතෙතාති වුත්තං. **අලොලොති** ඉදං සාධිස්සාමි ඉදං සාධිස්සාමීති එවං රසවිසෙසෙසු අනාකුලො. **අනඤ්ඤපොසීති** පොසෙතබ්බක සද්ධිවිහාරිකාදි විරහිතො, කායසඤ්ඤාරණමත්තෙන සන්තුට්ඨොති වුත්තං හොති. යථා වා පුබ්බෙ උය්‍යානෙ රසෙසු ගෙධකරො ලොලො හුත්වා අනඤ්ඤපොසී ආසිං, එවං අනුත්වා යාය තණ්හාය ලොලො හුත්වා රසෙසු ගෙධං කරොති තං තණ්හං හිත්වා ආයති තණ්හාමූලකස්ස අඤ්ඤස්ස අත්තභාවස්ස අභිබ්බත්තනෙන අනඤ්ඤපොසීති දස්සෙති. අථවා අත්ථභඤ්ඤන කත්ථෙන අඤ්ඤෙසති කිලෙසො වුච්චතෙ. තෙසං අපොසනෙන අනඤ්ඤපොසීති අයං පෙත්ථ අත්ථො. **සපදානචාරීති** අවොක්කමම චාරි අනුපුබ්බචාරි ඝරපටිපාටිං අජ්ඣෙඛත්වා අඩ්ඩකුලඤ්ච දළිද්දකුලඤ්ච නිරන්තරං පිණ්ඩාය පවිසමානොති අත්ථො. **කුලෙ අප්පටිබද්ධචිත්තොති** ඛත්තියකුලාදීසු යත්ථ කත්ථචි කිලෙසවසෙන අලග්ගචිත්තො වසෙනුපමො නිච්චනවකොති අත්ථො. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

පඨමං.

දුතියෙ: **ආවරණානීති** නීවරණානෙව, තානි අත්ථතො උරගසුත්තෙ වුත්තානි. තානි පන යස්සා අභිභාදයො විය චන්දං සූරියං වා චෙතො ආවරන්ති තස්සා **ආවරණානි චෙතසොති** වුත්තානි. තානි උපචාරාය වා අප්පණාය වා **පහාය, උපක්කිලෙසෙති** උපගම්ම විත්තං විබාධෙන්තෙ අකුසලෙ ධම්මෙ වත්ථොපමාදීසු වුත්තෙ අභිජ්ඣාදයො වා. **ව්‍යපනුජ්ජාති** පනුදිත්වා විනොදයිත්වා, විපස්සනාමග්ගෙන පජහිත්වාති අත්ථො. **සබ්බෙති** අනවසෙසෙ. එවං සමථවිපස්සනාසම්පත්තෙනා පඨමමග්ගෙන දිට්ඨිනිස්සයස්ස පහීනත්තා **අනිස්සිතො.** සෙසමග්ගෙහි **ඡෙත්වා** තෙධාතුකගතං **සිනෙහදෙසං** **තණ්හාරාගන්ති** වුත්තං හොති. සිනෙහො එව හි ගුණපටිපක්ඛතො සිනෙහදෙසොති වුත්තො. සෙසං වුත්තනයමෙව.

දුතියං.

තතියෙ: **විපිට්ඨිං කත්වානාති** පිට්ඨිතො කත්වා. ඡඩ්ඩෙත්වා පජහිත්වාති අත්ථො. **සුඛං දුඛං වාති** කායිකසාතාසාතං. **සොමනස්සදොමනස්සන්ති** චෙතසිකසාතාසාතං. **උපෙක්ඛන්ති** චතුත්ථජ්ඣානුපෙක්ඛං. **සමථන්ති** චතුත්ථජ්ඣානසමථමෙව. **විසුද්ධන්ති** පඤ්චනීවරණවිතක්කවිචාරපීතිසුඛසංඛාතෙහි තවහි පච්චනීකධම්මෙහි විමුත්තත්තා අතිසුද්ධං, නිද්ධාතසුවණ්ණමිව විගතූපක්කිලෙසන්ති අත්ථො. අයං පන

යොජනා: විපිටඨිකත්වා න සුඛං දුක්ඛඤ්ච පුබ්බේව පඨමජ්ඣානූපචාර භූමියංයෙව දුක්ඛං, තතියජ්ඣානූපචාරභූමියඤ්ච සුඛන්ති අධිප්පායො. පුන ආදිතො වුත්තං වක්කාරං පරතො නෙත්වා සොමනස්සදෙම නස්සඤ්ච විපිටඨිකත්වා පුබ්බේවාති අධිකාරො. තෙන සොමනස්සං චතුත්ථජ්ඣානූපචාරභූමියං දෙමනස්සඤ්ච දුතියජ්ඣානූපචාරෙයෙවාති දීපෙති. එතානි හි එතෙසං පරියායතො පහාණට්ඨානානි, නිප්පරි යායතො පන දුක්ඛස්ස පඨමජ්ඣානං, දෙමනස්සස්ස දුතියජ්ඣානං, සුඛස්ස තතියජ්ඣානං, සොමනස්සස්ස චතුත්ථජ්ඣානං පහාණට්ඨානං. යථාහ: "පඨමජ්ඣානං උපසම්පජ්ජ විහරති එත්ථුප්පන්නං දුක්ඛින්ද්‍රියං අපරිසෙසං නිරුජ්ඣතී"ති ආදි, තං සබ්බං හෙට්ඨා වුත්තනයෙන ගහෙතබ්බං. පරතො පුබ්බේවාති තීසු පඨමජ්ඣානාදීසු දුක්ඛදෙම නස්සසුඛානි විපිටඨිකත්වා එසෙව චතුත්ථජ්ඣානෙ සොමනස්සං විපිටඨි කත්වා ඉමාය පටිපදාය ලද්ධානුපෙක්ඛං සමථං විසුද්ධං එකො වරෙති. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

තතියං.

චතුත්ථෙ: ආරද්ධං විරියමස්සාති=ආරද්ධවිරියො, එතෙන අත්තනො විරියාරම්භං ආදිවිරියං දස්සෙති, පරමත්ථො වුච්චති නිබ්බාණං, තස්ස ප්‍රත්තියා **පරමත්ථප්පත්තියා**, එතෙන විරියාරම්භෙන පත්තඵලං දස්සෙති. **අලීනචිත්තොති** එතෙන විරියුප්පත්ථම්භානං[1] චිත්තචෙතසිකානං අලීනතං දස්සෙති. **අකුසීතවුත්තීති** එතෙන ඨානා සනවඩ්ඪකමාදීසු කායස්ස අනවසීදනං. **දළ්හනික්කමොති** එතෙන "කාමං තචො ච නහාරු ච"ති එවං පවත්තං පදහනවිරියං දස්සෙති. යං තං අනුප්පබ්බසික්කාදීසු පදහන්තො කායෙන චෙව පරමත්ථසච්චං[2] සච්ඡිකරොතීති වුච්චති. අථවා එතෙන මග්ගසම්පයුත්තවිරියං දස්සෙති. තං හි දළ්හඤ්ච භාවනා පාරිපූරිං ගතත්තා, නික්කමො ච සබ්බසො පටිපක්ඛා නික්කන්තත්තා, තස්මා තංසම්බද්ධීපුග්ගලොපි- දළ්හො නික්කමො අස්සාති=**දළ්හනික්කමොති** වුච්චති. **ථාමබලූප පත්තොති** මග්ගක්ඛණෙ කායත්ථාමෙන ඤාණබලෙන ච උපපන්නො[3] අථවා ථාමභූතෙන බලෙන උපපන්නො[3] ථාමබලූපපත්තො, පිරං ඤාණබලමුපපත්තොති වුත්තං හොති. එතෙන තස්ස විරියස්ස ඊපස්සනාඤාණසම්පයොගං දීපෙන්තො යොනිසො පධානභාවං සාධෙති. පුබ්බභාගමග්ගික්ඛණට්ඨවිරියවසෙන වා තත්‍රාපි පාදා[4] යොජෙතබ්බා. සෙසං වුත්තනයමෙවාති.

චතුත්ථං.

---

1. සී. I. II & IV. ම. විරුප්පත්ථම්භානං.
2. ම. V. පරමසච්චං.
3. සී. II. උපපන්නො.
4. සී. I & II. ම. V. පදා. පාඨා.

පඤ්චමෙ: පවිවිත්තානීති තෙහි තෙහි සන්තතිසමූහාරෙහි පටිනිවත්තිතා සල්ලීයනං, එකන්තතසෙවිතා එකීභාවො කායවිවෙකොති අත්ථො. **ඛණානීති** පච්චනීකඛණානි පතතො ආරම්මණලක්ඛණූපනිජ්ඣානතො ච විත්ථාරවිවෙකො වුච්චති. තත්ථ අට්ඨසමාපත්තියො නීවරණාදිපච්චනීකඛණූපනිජ්ඣානතො ආරම්මණූපනිජ්ඣානතො ච ඛණානීති වුච්චන්ති, විපස්සනාමග්ගඵලානි සන්තතිසමූහාදිපච්චනීකඛණූපනිජ්ඣානතො ලක්ඛණූපනිජ්ඣානතො ච, එවමෙත්থ[1] ඵලානි, ඉධ පන ආරම්මණූපනිජ්ඣානං යෙව අධිප්පෙතං. එවමෙතං පවිසල්ලීනඤ්ච ඛණානඤ්ච. **අභිඤ්ඤමානොති** අජ්ඣගමානො අනිස්සජ්ජමානො. **ධම්මමසූති** විපස්සනූපගෙසු පඤ්චක්ඛන්ධාදිධම්මෙසු. **නිච්චන්ති** සන්තතං සමිතං අබ්බොකිණ්ණං. **අනුධම්මවාරීති** තෙ ධම්මෙ ආරබ්ඛ පවත්තනෙන අනුගතං විපස්සනාධම්මං චරමානො. අථවා **ධම්මාති** නවලොකුත්තර ධම්මා, **තෙසං ධම්මානං** අනුලොමො ධම්මොති=**අනුධම්මො**. විපස්සනා යෙතං අධිවචනං. "ධම්මානං නිච්චං අනුධම්මවාරී"ති වත්තබ්බෙ ඝාථාබන්ධසුඛත්ථං විභත්තිව්‍යත්තයෙන ධම්මෙසූති වුත්තං සියා. **ආදීනවං සම්මසිතා භවෙසූති** තාය අනුධම්මවාරිතා සංඛාතාය විපස්සනාය අනිච්චාකාරාදිදොසං තීසු භවෙසු සම්මසිතා. එවං ඉමාය කායවිවෙක චිත්තවිවෙක සිඛාප්පත්තවිපස්සනාසංඛාතාය පටිපදාය අධිගතොති වත්තබ්බො. එකො චරෙති එවං යොජනා වෙදිතබ්බා.

පඤ්චමං..

ඡට්ඨෙ: **තණ්හක්ඛයන්ති** නිබ්බානං, එවං දිට්ඨාදීනවාය තණ්හාය එව අප්පවත්තිං; **අප්පමත්තොති** සාතච්චකාරී. **අනෙලමූගොති** අලාලමූඛො. අථවා අනෙලො ච අමූගො ච, පණ්ඩිතො ව්‍යත්තොති වුත්තං හොති. හිතසුඛසම්පාපකං සුතමස්ස අත්ථීති=සුතවා. ආගමං සම්පත්තොති වුත්තං හොති. **සතිමාති** විරත්තාදීනං අනුස්සරිතා. **සංඛාතධම්මොති** ධම්මූපපරික්ඛාය පරිඤ්ඤාත ධම්මො. **නියතොති** අරියමග්ගෙන නියාමප්පත්තො.[2] **පධානවාති** සම්මප්පධානවිරියසම්පත්තො. උප්පටිපාටියා එස පාදෙ, යොජෙතබ්බො. එවමෙතෙහි අප්පමාදදීහි සම්පන්නාගතො නියාමසම්පාපකෙන පධානෙන පධානවා, තෙන පධානෙන පත්තනියාමත්තා නියතො, තතො අරහත්තප්පත්තියා සංඛාතධම්මො, අරහා හි පුන සංඛාතබ්බාභාවතො සංඛාතධම්මොති වුච්චති. යථාහ. "යෙ ච සංඛාතධම්මා සෙ යෙ ච සෙක්ඛා පුථූ ඉධා"ති. සෙසං වුත්තනයමෙව.

ඡට්ඨං..

---

1. සී. I II. ම. V. යෙවවෙත්ථ. 2. සී. I & II. නියාමසම්පත්තො.

සත්තාමේ: **සීහොති** එත්තාරො සීහා: **තිණසීහො** තම්බසීහො කාළසීහො කෙසරසීහොති. තෙසං කෙසරසීහො අධිකමකාගයති, එසො ඉධ අධිප්පෙතො. **වාතෙන** පුරත්ථිමාදිවසෙන අනෙකවිධො. **පදුමං** රත්තපදුමාදිවසෙන, තෙසු යො කොචි වාතො යං කිඤ්චි පදුමං වට්ටති යෙව තත්ථ යත්ථ සත්තානං අත්තසිනෙහෙන හොති. අත්තසිනෙහො ච තණ්හාලෙපො, සොපි දිට්ඨිසම්පයුත්තෙන වා විප්පයුත්තෙන වා ලොභෙන හොති. සොපි ච තණ්හාමයව, සජ්ජනං පන තත්ථ උප්පත්තිකාමරහිතස්ස මොහෙන හොති, මොහො ච අවිජ්ජා, තත්ථ යත්ථ සත්තානං අත්තසිනෙහෙන හොති අත්ත සිනෙහො ච නාම අවිජ්ජාය, සම්මත්තෙන තණ්හාය පහාණං හොති විප්පස්සනාය අවිජ්ජාය. තස්මා සම්මත්තෙන අත්තසිනෙහං පහාය. **සීහො ච සදෙදසු** අනිච්චදුක්ඛාදීසු **අඝනතසනෙතා** විප්පස්සනාය මොහං පහාය. **වාතොව ජාලමහි** ඛන්ධායතනාදීසු **අසජ්ජමානො**, සම්මත්තෙනෙව ලොභං ලොභ සම්පයුත්තත්තා එව දිට්ඨිං ච පහාය. **පදුමංව තො සෙන** සබ්බභවත්තයගතලොභෙන අලිප්පමානො. එත්ථ ච සමථස්ස සීලං පදට්ඨානං, සමත්තො සමාධි, විප්පස්සනා පඤ්ඤා, එවං තෙසු ඕසු ධම්මෙසු සිද්ධෙසු තයොපි ඛන්ධා සිද්ධා හොන්ති. තත්ථ සීලක්ඛන්ධෙන සුරතො හොති, සො සීහොව සදෙදසු, ආණත[1] වත්ථූසු අකුප්පිතු කාමතාය න සන්තසති, පඤ්ඤක්ඛන්ධෙන පරිවිදිතසභාවො වාතොව ජාලමහි ඛන්ධාදිධම්මභෙදෙ න සජ්ජති. සමාධික්ඛන්ධෙන වීතරාගො පදුමංව තොයෙන රාගෙන න ලිප්පති, එවං සමථවිප්පස්සනාහි සීල සමාධි පඤ්ඤක්ඛන්ධෙහි ච යථාසම්භවං අවිජ්ජා තණ්හානං තිණණඤ්ච අකුසලමූලානං පහාණවසෙන අඝනතසනෙතා අසජ්ජමානො අලිප්ප මානො ච වෙදිතබ්බො.

සත්තමං.

අට්ඨමෙ: සහනා ච හනනා ච සීඝජවතා ච **සීහො**. කෙසර සීහොව ඉධ අධිප්පෙතො. දුඨා බලමස්ස අත්ථි=දුඨාබලී, **පඝසා අභිභුය්‍යානි** උභයං වාරිසදෙන සහ යොජෙතබ්බං. **පඝසාවාරී අභි භුය්‍යවාරී**ති, තත්ථ පඝසා නිගණ්ඨා පවාහෙත්වා පගණ්හෙත්වා වරණෙන පඝසාවාරී. අභිභවිත්වා සන්තාසෙත්වා වසීකත්වා වරණෙන අභිභුය්‍ය වාරී. සවායං කායබලෙන පඝසාවාරී, තෙජසා අභිභුය්‍යවාරී. තත්ථ සචෙ කොචි වදෙය්‍ය "කිං පඝසා අභිභුය්‍යවාරී"ති, තතො **මිනානනති** සාම්මවචනං උපයොගවචනං කත්වා මිගෙ පඝසා අභි භුය්‍යවාරීති පරිවත්තිතබ්බං. **පනතානීති** දූරානි. **සෙනාසනානීති** වසනට්ඨානානි, සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව සක්කා ඤාතුන්ති න විත්ථාරිතං.

අට්ඨමං.

---

1. පණ්ඩුසීහොති අඤ්ඤත්ථ. 2. සී. I & II. ආණාව.

නවමෙ: සබ්බෙ සත්තා සුඛිතා භවන්තූති ආදිනා නයෙන හිතසුඛූපනයනකාමතා **මෙත්තා**. අහො වත ඉමෙහි දුක්ඛා විමුච්චෙය්‍යුන්ති ආදිනා නයෙන අහිතදුක්ඛාපනයනකාමතා **කරුණා**. මොදන්තු වත භොන්තො සත්තා මොදන්තු සාධු සුට්ඨූති ආදිනා නයෙන හිතසුඛාවිප්පයොගකාමතා **මුදිතා**. පඤ්ඤුපිස්සත්ති සත්තෙ කමෙමනාති සුඛදුක්ඛෙසු අජ්ඣුපෙක්ඛතා **උපෙක්ඛා**. ගාථාබන්ධ සුඛතං පන උපපරිපාටියා මෙත්තා එව උපෙක්ඛා වුත්තා. මුදිතා ච පවත්තා **විමුත්ත**ත්තිති වත්තසෙසොපි හි එතා අත්ත්තතො පච්චනීක ධම්මෙහි විමුත්තත්තා විමුත්තත්තියො. තෙන වුත්තං:–"මෙත්තං උපෙක්ඛං කරුණං විමුත්තතං ආසෙවමානො මුදිතඤ්ච කාලෙ"ති. තත්ථ **ආසෙවමානොති** තිස්සො තිකචතුක්කජ්ඣානවසෙන භාවයමානො උපෙක්ඛං චතුත්ථජ්ඣානවසෙන භාවයමානො '**කාලෙ**ති මෙත්තං ආසෙවිත්වා තතො උට්ඨාය කරුණං තතො වුට්ඨාය මුදිතං තතො ඉතරං තතො වා නිපජ්ජිත්වා තිකජ්ඣානතො වුට්ඨාය උපෙක්ඛං ආසෙවමානොව කාලෙ ආසෙවමානොති වුච්චති. ආසෙවිතුං ඨානකාලෙ වා. **සබ්බධි ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානොති** දසසු දිසාසු සබ්බෙන සත්ත ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො. මෙත්තාදීනං හි භාවිතත්තා සත්තා අපටිකූලා හොන්ති සත්තෙසු ච විරොධිභූතො පටිඝො වූපසම්මති තෙන වුත්තං. "සබ්බධි ලොකෙන අවිරුජ්ඣමානො"ති. සෙසං වුත්තසදිසමෙවාති.

ඉ ච මං

දසමෙ: **සංයොජනානීති** දසිසංයොජනානි. තානි ච තෙන තෙන මග්ගෙන සමුලක්ඛිතානි. **අසත්තසං ජීවිතසංඛයමගීති** ජීවිත සංඛයො වුච්චති චුතිචිත්තස්ස පරිහෙදො, තස්මිඤ්ච ජීවිතසංඛයෙ ජීවිතතිකන්තියා පහීනත්තා. **අසත්තසන්ති**, එත්තාවතා සඋපාදිසෙස නිබ්බාණධාතු අත්ත්තනො දස්සෙත්වා ගාථාපරියොසානෙ අනුපාදිසෙසාය නිබ්බාණධාතුයා පරිනිබ්බායීති.

දසමං..

එකාදසමෙ: **භජන්තීති** සරීරෙන අලඞ්කිත්වා පයිරුපාසන්ති. **සෙවන්තීති** අඤ්ජලිකම්මාදිහි කිංකාරපටිසාවිතාය ච පරිචරන්ති. කාරණං අත්ථො එතෙසන්ති=**කාරණිකා**. භජනාය සෙවනාය ච තාඤ්ඤං කාරණමත්ථි, අත්ථො එව තෙසං කාරණං, අත්ත්තහෙතු සෙවන්තීති වුත්තං හොති. **නිකාකරණා දුල්ලභා අජ්ජමත්ත්තාති** ඉතො කිඤ්චි ලච්ඡාමාති එවං අත්ත්ත පටිලාභකාරණෙන නිකාකාරණා. කෙවලං

"උපකාරො ච යො මිත්ත්ත්

එවං වුත්තත්ත අරියෙන මිත්තභාවෙන සමන්නාගතා දුල්ලභං අජ්ජ මිත්තා[1], අත්තනි අධිට්ඨිතා එතෙසං පඤ්ඤ අත්තනෝ යෙව ඔලොකෙන්ති න අඤ්ඤන්ති අත්තත්ථපඤ්ඤ, දිට්ඨත්ථ පඤ්ඤන්ති අයමපි කිර පොරාණපාඨො, සම්පති දිට්ඨෙයෙව අත්ථෙ එතෙසං පඤ්ඤ ආයතිං න පෙක්ඛන්තීති වුත්තං හොති. අසුචිත්ති අසුචිනා අතරියෙන කායවචීමනොකම්මෙන සමන්නාගතා, සෙසං පුබ්බෙ වුත්තනයෙනෙව වෙදිතබ්බං. යං අනන්තරනන්තරා අතිවිත්ථාර භයෙන න වුත්තං. තං සබ්බං පාළානුසාරෙන වෙදිතබ්බං.

වණ්ණනා චතුක්කො.

සද්ධම්මපජ්ජොතිකාය ඛුද්දකනිකායට්ඨකථාය ඛග්ගවිසාණසුත්තනිද්දෙස වණ්ණනා

නිට්ඨිතා.

යො හො සුගතපුත්තානං අධිපතිභූතෙන භූතහිතරතිනා[2],
ථෙරෙන පිරගුණවතා සුවිහිතතො මහානිද්දෙසො.

තස්සත්ථවණ්ණනාය පුබ්බට්ඨකථානයං යථායුත්තිං,
නිස්සාය මයාරද්ධා නිට්ඨානමුපාගතා එසා.

යං පුරං පුරුත්තමං පරමනුරාධපුරවහයං,
යො තස්ස දක්ඛිණෙ භාගෙ මහාවිහාරො පතිට්ඨිතො.

යො තස්ස තිලකො භූතො මහාථූපො සිලුච්චයො,
යං තස්ස පච්ඡිමෙ භාගෙ සෙට්ඨො කපිකස්සඤ්ඤිතො[3].

භූතති[4]සෙනොති නාමෙන සච්චො රාජසමතො[5],
සුවිචාරිතත්ථසම්පන්නො ලෙඛො කුසලකම්මිකො.

සිතවජ්ජගතරූපෙතං සලිලාලය සම්පදං,
චාරු පාකාරසඤ්ඤිතං පරිවෙණමකාරයි.

උපසෙනො මහාථෙරො මහාපරිවෙණවාසි යො,
තස්සාදාසි පරිවෙණං ලෙඛො කුසලධම්මිකො.

වසතෙතත්ථ තෙනෙව පිරසිලෙන තාදිනා,
උපසෙනවහයෙනස්ස කතා සද්ධම්මජොතිකා[6].
රක්ඛන්තු සිරිනිවාසස්ස සිරිසඞ්ඝස්ස බොධිනො[7],
ඡබ්බිසතිමහි වස්සමහි නිට්ඨිතා නිද්දෙසවණ්ණනා.

---

1. සී. I & II. අත්ථමිත්තා.
2. සී. II & III. ඉතති, මී. හිතති.
3. රපිතා. සබ්බත්ථ.
4. ලෙඛො ලපිකාසඤ්ඤිතො.
5. සාජ්ජවො රාජසමති.
6. තෙනෙව ථෙරෙන උපනාවහයෙ කරුණා සමාපිතාය සබ්බමජ්ජොතිකා එසා.
7. සිරිසඞ්ඝස්ස බොධිනො.

සමයං අනුලොමෙන්ති පෙරාණං පෙරවංසදීපානං,
නිවත්ඛතා යථායං අට්ඨකථා ලොකහිත ජනනී.

සද්ධම්මං අනුලොමෙන්තා අත්තහිතං පරහිතඤ්ච සාධෙන්තා,
නිට්ඨිං ගවජනතු තථා මනොරථා සබ්බසත්තානං.

සද්ධම්මපජ්ජොතිකාය අට්ඨකථායෙව ගණ්ඨිතකුසලෙහි,
ගණ්ඨිතා තු භාණවාරා ඤෙය්‍යාතිරෙක වත්තාරීසා තෙ.

ආනුට්ඨිහෙන අස්සා ජිනෙ බන්ධෙන[1] ගණ්ඨියමානා තු,
අතිරෙකදසසහස්ස සඛ්‍යා ගාථාති විඤ්ඤෙය්‍යා.

සාසනවිරටිතත්ථං ලොකහිතත්ථඤ්ච සම්මාදරෙන මයා,
පුඤ්ඤං ඉමං රවයතා යං පත්තමනපපකං විපුලං.

පුඤ්ඤෙන තෙන ලොකො සද්ධම්මරසායනං දසබලස්ස,
උපභුඤ්ජිත්වා විමලං පපොතු සුඛං සුඛෙන චාති.

සද්ධම්මපජ්ජොතිකා

නාම

නිද්දෙසස්ස අට්ඨකථා

නිට්ඨිතා.

---

1. සී. I. බන්ධිද්ද්‍ධ්‍ධ්‍ධ

චූලනිද්දෙසට්ඨකථාය

සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමණිකා.

INDEX.

	පිටුඅංකය.
අකපපගිඤ්ඤ	8
අකම්මඤ්ඤතා	34
අකරණං	8
අකසිරලඝි	96
අකාමකාමී	26
අකාමකාරියතො	52
අකාමමාගමං	26
අකාමෝ	31
අකාලිකො	64
අකාලෙ	64
අකිච්ඡලඝි	96
අකිඤ්චනතා	19
අකිරියා	8
අකුපපනි	96
අකුසලාකඛිකා	9
අකුසලාගියා	9
අකුසිත්‍වුතති	104
අකෙඛකං අම්තොදකං	63
අගපිණ්ඩ	87
අගගදෙසු	90
අගගදසං	62
අගගප්‍රාසො	8
අවජනකෙ	21
අජඤ්ඤතඤ්ච බහිද්ධා ච	15
අජඤ්ඤකා	10
අජ්ඣාපකඛනා	35
අඤ්ඤතරමපි	67, 81
අඤ්ඤදත්ථු	48
අඤ්ඤය අත්ථානි	99
අඤ්ඤවිමෙකෙ	33
අඤ්ඤතෙව මුඛං කරොන්ති	91
අට්ඨසමාපත්තිඤ්ඤණෙහි	23
අට්ඨානකං	96
අට්ඨිති	19
අතකකාවවරො	59
අතවජං	46
අතාණනති	15
අතාරිසො	11
අතිකකනෙතා	20
අතිලොණං ලොණකපෙපා	71
අතුලං	64
අතතනි වා රූපං	56
අතතදනෙතා	14
අතතභාවාභිනිබ්බත්තියා	9
අතතදනෙතා	14
අතතසාරසාරෙන වා	51
අත්‍යානුදිට්ඨිං ඌහවව	50
අත්ථපත්ථපඤ්ඤ	108
අත්ථං ගමෙතො නිරොධො	2
අත්ථං ගවජති	2
අත්ථංපාලෙති	22
අත්ථවාදී	46
අදුකඛමසුඛං	50
අධිගතඵලානං	70
අධිපති	26
අධිඛුඤ්ඤවාසු	65

	පිටුඅංකය.
අධිවචනපථා	23
අඛෝ කෙසමත්ථකා	18
අනජ්ඣාපත්ති	8
අනඤ්ඤනෙයේ‍යා	97
අනත්ථසංහිතං	46
අනහාවං ගමෙනතා	19
අනමතග්ගො	4, 25
අනවජ්ජං	10
අනවයා	11
අනවසුත්තපරියායං	99
අනාගතමපි ආදිසති	39
අනාදානං	26
අනාපාථගතො	56
අනාපරං	26
අනාසවං වෙතොවිමුත්තිං	48
අනිමිත්තෙනාපි	33
අනිස්සරියතො	52
අනිස්සිතො	21
අනීඝො	11
අනීතිකං	64
අනීතිහං	16
අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි	31
අනුනෙතබ්බා	40
අනුවිචරිතං මනසා	46
අනුපාදාය ආසවෙහි	7
අනුපාදිසෙසනිබ්බානධාතුයා	5
අනෙකෙසං පාණසහස්සානං	7
අනෙකරූපෙන	23
අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ	35
අනෙජං	32
අන්තරධාපෙති	22, 40
අඤ්ඤාරං විධමෙත්වා	31
අපදං වධිත්වා	57
අපරිඩහමානො	101
අපරිතෙතා	14
අපස්සි	65
අපායං	48
අපුඤ්ඤාභිසංඛාරසහගතං	19
අප්පටිඝො	14, 82

	පිටුඅංකය.
අප්පටිහතචිත්තො	14
අප්පණිහිතෙන	33
අප්පටිපජ්ජමානො	21
අප්පටිපුග්ගලො	62
අප්පටිරූපං	87
අප්පථාමො	57
අප්පදස්සා	62
අප්පමත්තො	105
අප්පමාදමූලකා-පෙ-	9
අප්පමාදවිහාරිනං	69
අප්පමෙය්‍යො	63
අබ්‍යාපජ්ජමානො	21
අබ්‍යාපන්නචෙතසො	14
අභිජ්ජපනති	10
අභිනිබ්බත්තති	12
අභිනිවෙසානුසයා	32
අභිභංසු	102
අභිභූත	45
අභිභූ අනභිභූතො	48
අභියාවෙමි	32
අභිසජ්ජනා	92
අභිසමෙච්ච	19
අභිසංඛතං	51
අභිසංඛාරස්ස	18
අමලො	62
අමිතතෙජං	63
අමුච්ඡිතො	87
අයමන්තිමා ජාති	36
අයං සත්තමී විඤ්ඤාණට්ඨිති	45
අයං ලොකො	49
අරඤ්ඤ	34
අරඤ්ඤෙ	96
අරහතො	5
අරිඤ්චමානා	105
අරියවංසෙ ඨිතො	87
අරියානං අදස්සාවී	53
අරූපසමාපත්තියො	40
අලද්ධාව	87
අලමත්තා	, 31

පිටුඅංකානි.

අලමෙව 26
අලීනවිතෙතා 104
අලෙනං 15
අලෝලෝ 103
අවවනකරා 90
අවනාපනවවනං 66
අවසවත්තනතෙතා 52
අවසියවත්තනලක්ඛණවසෙන 51
අවිකෙඛපං කරොනතා 70
අවිචවමානෙතා 22
අවිජ්ජාමූලකා-පෙ- 9
අවිජ්ජාය පභෙදනං 34
අවිජ්ජාවිරාගාපඤ්ඤවිමුත්තති 48
අවිරෙජාඝං 21
අවිතක්කවිචාරමත්තෙන 33
අවිපරිණාමධම්මෙන 61
අවිසුද්ධා 57
අවිහෙඨයං 67
අවෙක්ඛස්සු 50
අවොදතා 57
අව්‍යාපජ්ඣං 84
අව්‍යාවටො හුත්වා 91
අසඛ්ඛුපපං 66
අසජ්ජමානෙතා 106
අසන්තාසනෙතා 106
අසමසමො 62
අසරණා 15
අසිවමං 94
අසිතෙතා 21
අසුචි 108
අසංකීරං 66
අසතරා 14
අසදිධ පුග්ගලෙ 21
අසුතවා පුථුජ්ජනො 53
අහතති වා 52
අහිවගෙහන 94
ආකාසානඤ්චායතනූපගා 45, 42
ආකාසෙ 31
ආකාසගතං 31

පිටුඅංකානි

ආකිඤ්චායතං 40, 45
ආකිඤ්චඤ්ඤසංභවං ඤත්වා 49
ආගමනං 25
ආගුං න කරොති 19
ආචාරං 6
ආවික්ඛසි 1
ආජීවිකසාවකානං 9
ආජීවිකා දෙවතා 9
ආතපපං 20
ආදීනවතණ්හා 32
ආදීනවසතෙන 33
ආදිතොසමුදයගමනං පඤ්ඤායති 2
ආදිකල්‍යාණං 16
ආදීනවං සමමසිතා භවෙසු 105
ආදීනවං ච 2, 79
ආදීනවො පාතුභූතො 57
ආදීනවදස්සාවී 87
ආනෙඤ්ජාභිසංඛාරසහගතං
විඤ්ඤාණං 19
ආභස්සරා 14
ආමන්තනා හොති 82
ආයතනවරියායං 70
ආයතනූපගි 16
ආයතනානං 12
ආයුනො සංඛානි ඉන්ද්‍රියානං
පරිපාකො 12
ආරක්ඛාධිකරණං 94
ආරම්මණං 102, 21
ආරති 8
ආරඤ්ඤකඛාධීමුත්තෙතා 49
ආරඤ්ඤකො 56
ආරුඬෙසි 59
ආලපනං 69
ආලම්බනං 21
ආලොකං දස්සයිත්වා 31
ආලොකකරො 64
ආවසමානෙතා 65
ආවරණානි 103
ආවරණානි වෙතසො 103

පිටුඅංකානි.

ආවටෝ 1
ආවිලකරෙ කිලෙසෙ පජහෙය්‍ය 6
ආසවානං ඛයා 48
ආසවං 2
ආසිතො 62
ආසිංසමානා 9
ආසෙවමානො 107
ආහාරා 61
ආහාරූපධි 16
ඉඤ්ජිතා 7
ඉට්ඨා 93
ඉතරිතරෙන 83
ඉතරිතරෙන චීවරෙන 84
ඉතරිතරෙන පිණ්ඩපාතෙන 87
ඉතරිතරචීවරසන්තුට්ඨියා 87
ඉතිහාසපඤ්චමානං 10
ඉතිඋද්ධං 83
ඉතිඤ්චා මුනී චරෙ 100
ඉතොනිදානං 10
ඉත්ථත්තං 9
ඉත්ථෙකඤ්ච ජාතාති කමාභි
සංඛාරවසෙන 48
ඉදමවෝ ච 58
ඉධ 19, 20, 52,
ඉධෙව සතෙතා 21
ඉන්ද්‍රියපරොපරියත්තඤාණං 37
ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා 69
ඉමං මච්චුධෙය්‍යං විසත්තිකං 36
ඉරියං 6
ඉරියාපථචරියා 69
ඉසයො 8, 9
ඉසුසත්ථො 93
ඉසී 59
උක්කිත්තතා 23
උග්ගහිත 32
උච්ඡිජ්ජෙය්‍ය 22
උණ්හං 95
උට්ඨහතො 94
උත්තානි කරොසි 1

පිටුඅංකානි.

උත්තමපුරිසො 8
උත්තරනති 16
උත්තිණ්ණො 20
උදධිම්ව අණ්ණවා 63
උදහු වෙ 23
උඩං පාදතලා 18
උද්ධරමං 20
උපවත්තා 8
උපසමසුඛං 96
උපනිස්සයං 21
උපපත්තිඤ්ඤණෙ මති 97
උපපත්තිඤ්ඤණස්ස 39
උපපත්ති 25
උපඝාතියන්ති 58
උපද්දවජාතො 58, 95
උපසග්ගජාතො 58
උපසංකමිංසු 59
උපපලිං 65
උපලිපිං 63
උපට්ඨපෙන්තා 70
උපක්කමන්ති 94
උපාසිතො 62
උපාදානක්ඛන්ධා 61
උපෙක්ඛකපපි 25
උපාතිවත්තතා 97
උපධිනිදානා පභවන්ති දුක්ඛා 15
උපෙක්ඛාසහගතෙන 33
උපෙක්ඛාසතිසංසුද්ධං 34
උපෙක්ඛං 103, 107, 84
උපෙක්ඛණා 35
උභතොබ්‍යූළ්හං 94
උභතොමඛිඤ්ඤයො 7
උරත්තාලිං 94
උස්සාහං 20
උසභං 62
උස්සොළ්හි 20
උසුසු 94
ඌරොරු 96
ඌලූපනං 69
ඒකාගාරිකං 94

පිටුඅංකානි.

එකංභවංඨපෙත්වා 5
එකංදිසං 83
එකපපයොගා 7
එකවාසිතවාසිතා 7
එකත්තමනුයුත්තෙතා 33
එකමපිජඤ්ඤිං 35
එකවෙවව විනිපාතිකා 41
එකාධිපපායා 7
එකො වරෙ ඛගගවිසාණ
කප්පෙ 82, 83
එකො 67
එකො ලොකො භවලොකා 60
එත්තෙතං උපරුජ්ඣති 3
එත්තෙතෙ නිරුජ්ඣන්ති 5
එතෙසු තත්ථිඤ්ඤ නිවෙසනඤ්ඤ
පනුජ්ජ විඤ්ඤාණං 18
එතදඤ්ඤය යෙ සත්තා 24
එතං ඤාණං තථං තස්ස 49
එතං භයං 81
එතං භයං ආයතිං
පෙක්ඛමානො 92
එසී 17
එවං මුනී නාම කායවිමුත්තෙතා 22
එවං සත්තස්ස 35
එවංනාමො 36
එවංගොත්තෙතා 36
එවංවණ්ණො 36
එවමාහාරෙ 36
එවං සුඛදුක්ඛපරිසංවෙදී 36
එවමායුපරිගණෙතා 36
එවං අභික්කන්තදස්සාවී 50
එවං වෙව 63
එවං මංධාරෙති අධිමුත්තවිත්තං 66
එවං පරිපන්නස්ස 70
එතිපස්සිකං 64
ඔක්කන්තෙ 32
ඔකං 32
ඔකප්පෙති 65
ඔක්ඛිත්තචක්ඛු 100

පිටුඅංකානි.

ඔතිණ්ණො සාතරූපෙන 95
ඔමකදස්ස 62
ඔභාසකරෙ 64
ඔරපපිත්වා 69
කඛ්ඛිතං පවිජ්ඣතං 66
කටසිවඩ්ඪිතා 26
කණ්ණා 26
කත්ථ කරාසභො 18
කත්ථෙතා නිරුජ්ඣති 2
කතමා රූපසඤ්ඤා 39
කථාහි 21
කථං නෙය්‍යා 39
කථං සො නෙතබ්බො 40
කඳති 94
කන්තා 93
කප්පං ජහං 32
කප්පියං 10
කම්මසන්නිස්සිතො විපාකො 2, 15
කම්මූපධි 15
කම්මභවං 19
කම්මපරායනං 49
කම්මාභිසංඛාරවසෙන 48
කම්මගරුකං 49
කරණීයාකරණීයං 34
කරුණා 84, 107
කසී 93
කහං දෙවදෙවො 18
කාමභවෙ අසත්තො 19
කාමගුණෙ 93
කාමභවෙ 25
කාමහෙතු 93, 94
කාමසුඛං 99
කාමනිදානො 94
කාමරාගරත්තාය 95
කාමධිකරණෙ 94
කාමා 92
කාමානමෙව හෙතු 94
කාමානං ආදීනවො 93
කාමාභිඥපන්නති 10

පිටත්ඛකානි.

කාමිඤ්ජිතං 8
කාමෙසු බ්‍රහ්මචරියං 8
කාමොඝං 21
කායදුච්චරිතං විධූමිතං 11
කායස්ස භෙදා පරම්මරණා 48
කාලවාදී 46
කාලං කඞ්ඛති භාවිතො 15
කාලෙ 10, 107
කාසාවවත්ථා අභිනික්ඛමිත්වා 102
කිච්චාකිච්චං 34
කිඤ්චනං 32
කිත්තයිස්සාමි තෙ ධම්මං 16
කිත්තෙතනෙති 10
කිලමති 94
කිලෙසතමං අවිජ්ජන්ධකාරං විධමෙත්වා 31
කිලෙසකාමෙ පහාය 31
කිලෙසා ච 19
කිලෙසූපධි 15
කිස්ස හෙතු මුඤ්ඤ භණෙ 60
කිස්සාභිලෙපනං බ්‍රූහි 1
කුතො සභායං 67
කුපථං 58
කුඞ්කනං 62
කුලාභිමුත්තෙතා 49
කුසලා ධම්මා 18, 70
කෙටුභං 10
කෙවලපරිපුණ්ණං 10
කොධසන්තුස්සිතො 10
කොධො ධූමො 11
ගඞ්ගවිසාණකපෙපා 68
ගණ්ඩිච්චං 12
ගත්තියමහාසාලකුලෙ 10
ගන්ථානං 12
ගමිස්සතා 23
ගිද්ධා 82
ගිද්ධං රතිං කාමසුඛං ච 99
ගිත්තතා 23
ගගනපථෙ 31
ගණිගණිකා 20
ගණ්ඩා 95
ගති 25
ගන්ථා 50
ගමනං 25, 82
ගම්භීරෙ 14, 59, 63
ගරුළම්ව දිජානං 63
ගලො එසො 100
ගවෙසනති 9, 17
ගිහිව්‍යඤ්ජනානි 91
ගිහිබන්ධනානි 91
ගෙධං අකරං 103
ඝටතො 94
ඝටියනති 58
ඝාණං 50
චක්ඛුනා රූපං 14, 102, 101
චක්ඛුවිඤ්ඤාණං 50
චක්ඛුසම්ඵස්සො 50
චක්ඛු සුඤ්ඤං අත්තෙන වා අත්තනියෙන වා 51
චතුත්ථෙන 23
චරණං 26
චරිමවිඤ්ඤාණස්ස නිරොධෙන 5
චවෙථ විඤ්ඤාණං තථා විධස්ස 22
චාරිකාය 82
චාතුද්දිසො 82
චිත්තස්ස අකල්ලතා 34
චිත්තසමථො 35
චිත්‍රා
චුතී ච 25
චෙතසා 83
ඡ අජ්ඣත්තිකානි ආයතනානි 61
ඡන්දරාගො 14
ඡන්දං ජනෙති 20
ඡන්දරාගවිනිබ්බෙධා 95
ඡළඞ්ගුපෙක්ඛාය සමන්නාගතං 63
ඡවිඤ්ඤාණකායුපධි 16
ජෙත්වාන 91, 103
ජගති 31
ජතුකදාසස 62
ජනපදෙහි සංගතා 32

පිටුඅංකානි.

ජපනති 11
ජරංසිතා 10
ජරා ච 25, 12
ජරාය අනුසටං 15
ජාති 12, 25
ජාතියා අනුගතං 15
ජාතිභයෙ 26
ජාතිජරාය ඉධ විප්පහාණං 57
ජාතාති 9
ජලං 100
ජීණණාගමසම් අබලො විත
වණ්ණො 57
ජීනපවරං 63
ජිව්හා 50, 11
ජීරණතා 12
ජුහනති 10
ඤාතං 105
ඤාතරතො 33
ඤාණපඤ්ඤතො 64
ඤාණං සක්කානුපුච්ඡාමි 39
ඤාණං උපජ්ජති 37
ඤාණුප්පපන්නං මුනිනො
වදනති 23
ඨානෙ 82
ඨිතො 90
ඨංසදිසො 71
ඨංකපෙපා 71
ඨං තාදිසං 63
ඨං ඨං නමස්සාමි 19, 20
ඨඤ්චාහං අභිනන්දාමි 17
ඨඤ්ඤව විඤ්ඤාණං
අභාවෙති 21, 40
ඨාණාඉඤ්ජිතං 7
ඨාණක්ඛයං නත්ත
මහාභි.ඨස්සා 21, 105
ඨානං පරිඤ්ඤය 24
ඨානානිඝාතනං 24
ඨානාසඤ්ඤුප්පන්නානං 25
ඨානාවජිදං 32

පිටුඅංකානි.

ඨානාධිපත්තෙන 58
ඨානානුගෙ 58
ඨානානුගතෙ 58
ඨානානුසටෙ 58
ඨානාධිපතෙහ 58
ඨාණුපධි 15
තත්‍ර කාලඤ්ඤූ හොති 46
තත්‍රාධිමුත්තං 49
තත්‍රථ යථා වරනතා 23
තත්‍රෙව සොසීති සියා විමුත්තො 22
තතො පරං න වත්තිස්සති 26
තතො තස්ස විපස්සති 49
තථා හි තෙ විදිතො එස
ධමෙමා 16, 23
තථාගතස්ස 37, 70
තථාගතබලං 37
තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං 46
තථා පටිඤ්ඤතං 63
තථා දුතියං 83
තදඅභිසමිතික්කමා 40
තදධිමුත්තං 49
තදධිපතෙය්‍යං 49
තපපටිභාගො 71
තමගතනති 31
තමපරායනං 40
තමපි තස්ස න හොති 52
තමපි නො නත්ථි 94
තමනුදසිනො 64
තරනති 16
තරස්සු ඔඝං 21
තරෙසි 20
තස්ස විඤ්ඤාණං 22
තස්ස රූපකායො 40
තස්ස සංවරය න පටිපජ්ජති 101
තස්මා පරායනං 59
තස්මා තථාගතොති වුච්චති 47
තස්මා පජානං 33
තස්ස ච පන-පෙ-අනුපාදය
ආසවෙහි චිත්තං විමුච්චි 7

	පිටුඅංකය
තසිතා	69
තසිදංකටඨසිංසු	23
තාදිං	63
තිරියං	83
තිරච්ඡානයෝනිං	48
තිරියං වාපි මජ්ඣෙ	18
තිට්ඨනතමෙතං ජානාති	40
තිට්ඨෙනු සොතස්ස අනානුවාසී	22
තිණකට්ඨසමං ලොකං	52
තිබ්බං	25
තිස්සො වෙදනා	61
තෙ කාමකාමිනො	31
තෙජි තෙජසා	31
තෙසං දෙවතා	9
තෙනෙව මාරෝ අන්වෙති	32
තෙ ලොකෙ විජිතාවිනො	15
තෙ සකං දිට්ඨිං	24
තෙනෙව කායො න පරෙති	64
ථාමබලූපපන්නා	104
ථාමං	20
ථාවරා	69
ථීනං	34
ථීයනා	34
ථීගිත්තතං	34
ථොකදස්සී	62
ථොමයන්ති	10
දාදසායතනානි	62
දඬ්ඪං	100
දන්තභූමිං අනුපපත්තා	15
දන්තං නයන්ති සමිතිං	14
දණ්ඩං	67
දසායතනානි	62
දසො	48
දිට්ඨි දිට්ඨිපත්තො	14
දිට්ඨි අනුපයො	14
දිට්ඨිව ධම්මෙ	16
දිට්ඨධම්මා	24
දිට්ඨධම්මාභිනිබ්බුතා	14
දිට්ඨධම්මසුඛවිහාරිස්ස	39
දිට්ඨධම්මිකාපි ගබ්භා	95
දිට්ඨොසං	21
දිට්ඨොසං තිණෙණ	19
දිට්ඨීසංසාටස්ස විනිවෙඨනං	18
දිට්ඨීවිසූකානි	97
දිට්ඨිට්ඨපඤ්ඤ	108
දිස්වා වතස්සො	58
දීපාදීපං උපලවිං	65
දුක්ඛං පච්චනුභූතං	25
දුක්ඛස්ස ජාතිපභවානුපස්සී	19
දුක්ඛං	2, 50, 62
දුක්ඛක්ඛන්ධො	93
දුක්ඛෙ දිට්ඨෙ	17
දුග්ගං	95
දුග්ගති	48
දුච්චරිතූපධි	15
දුද්දශෙ	59
දුප්පරියොගාළ්හා	14
දුබ්බලථාමකස්ස	64
දුරනුබොධෙ	59
දෙමනස්සිතා	58
දෙසකිඤ්චනං	19
දෙසම්භාගායපටිපන්නො	11
ධඤ්ඤනි	99
ධනානි	99
ධනුකලාපං සන්නහයිත්වා	94
ධම්මවක්ඛුං	7, 58
ධම්මඤ්ඤය	59
ධම්මවාදී	48
ධම්මවක්කප්පරෙජ්ජවං	34
ධම්මුත්තමං	17
ධම්මධජස්ස උස්සාපනං	18
ධම්මා	105
ධම්මා මනො	51
ධම්මෙසු	105
ධාතුපඨවී	16
ඨිතිං	20
ධීරං	91
ධුවෙන වා	15

පිටුඅංකානි.

නඅඤ්ඤංපත්ථයේ-පෙ-
අපපටිසන්ධියා 52
නඊහාමි 20
ත උපෙති සංඛං 22
නකායති 1
නගිජ්ඣෙය්‍ය 6
ත ව පාදතලා 101
නතිතිඤ්ඤිතිපස්සති 22, 39
නතිත්ති නිස්සාය 21
ත තපති 1
ත තං තථාගතොති
ව්‍යාකරොති 46
ත තෙ මාරස්ස පදඛගු 26
නදිං ජගතති 32
නදිසංයොජනං
නපපකාසති 1
නපඤ්ඤායති 1
නපලිගිජ්ඣෙය්‍ය 6
නපලිබුජ්ඣෙය්‍ය 6
නපමාණමත්ති 23
නපටිසෙවෙය්‍ය 98
නපරපච්චයො 97
නපරපත්තියො 97
නපරනෙය්‍යෙ 97
නපරිමුච්චති 95
නපරංවමෙතති 87
නපුත්තමිත්තෙය්‍ය 97
නමඛකුණ්ඩකොති 14
නමස්සාමිනොව වසාමි 64
ත මුච්චි 26
ත විරොවති 1
නවජ්ජති 65
නසංසෙවෙය්‍ය 98
නසංහරියති 66
ත සම්භාමි 21
ත හි එතෙති යානෙහි 14
නාගනාගො 20
නාගා 19, 96
නාඤරිංසු 10

පිටුඅංකානි.

නාතික්කමති 65
නාතත්තසඤ්ඤිනො 40
නාතත්තසඤ්ඤිනං
අමනසිකාරා 43
නාභිනිපජ්ජෙය්‍ය 94
නාභිභොසි 102
නාමනිස්සිතං රූපං 2
නාමඤ්ච රූපං ච 5
නාමසන්නිස්සිතං රූපං 15
නිකකාමො 30, 60
නිකකාරණදුල්ලභා 107
නික්කුහො 97
නිකාමලාභී 96
නිච්චසාරසාරෙන වා 51
නිච්චෙන වා 51
නිත්තිණ්ණො 20
නිද්ධන්තකසාවමොහො 97
නිදහෙත්වා 69
නිධාය 67
නිපපදෙසතො 69
නිපපිතිකෙන 32
නිපකා 91
නිබ්බත්ති ච 25
නිබ්බායන්තස්ස 5
නිබ්බාණං 18
නිබ්බිජ්ඣිං ඉමං ච ලොකං 15
නිබ්බින්දිතුං 26
නිම්මලො 60
නිම්මක්ඛා 97
නිමිත්තගාහී 102
නියතො 105
නියොගවචනං 66
නිරත්තා වා 32
නිරස්සිතබ්බං 32
නිරජෙ 34
නිරයො 48
නිරාසයො 98
නිරුත්තිපථා 23
නිරුද්ධා 23
නිලීලාලුපො 97

පිටුඅංකානි.

නිලීලාපං 94
නිවුතො 1, 24
නිස්සයං 21
නිස්සරණංව 2
නුජ්ජ 19
නුඥ 19
නුත්‍යා 23
නෙවතතානුකකංසෙති 87
නෙකඛම්මසුඛං 96
නෙකඛම්මං දට්ඨු ඛෙමතො 32
නොවිසහාමි 21
පකඛනති 94
පචවත්තං වෙදිතබ්බං විඤ්ඤූහි 64
පචෙකඝනමබුධා 20
පචවුපපත්තිමපි ආදියති 39
පචජිජනති 2
පජෝතකරො 64
පජපනති 11
පජාතං 10
පඤ්ඤතති 23
පඤ්ඤයෙතෙ පිපීයරෙ 2
පඤ්ඩාභිඤ්ඤඤ්ඤණෙන වා 23
පඤ්ඤ ච සති ච නාමං ච 5
පඤ්ඤුපෙසි 1
පඤ්ඤුපහෙදකුසලං 63
පඤ්ඤුඛජො 64
පඤ්ඩිසු භවෙසු 5
පටිපස්සම්භති 2, 69
පටිපදං 6
පටිවිරති 8
පටිඤ්ඤති 16
පටිලොමවුත්තිතො 90
පටිලද්ධමග්ගො 97
පටිසල්ලානං 105
පටිබද්ධවිතෙතා 80
පටිසන්ධිගරුකං 49
පටිසඤ්ඤුතං අපඛ්ඛමා 42
පටිවිජ්ඣති 65
පඩෙක සයානො 65
පඨමාභිනිබ්බත්තෙතා 41

පිටුඅංකානි.

පඨමෙන ඛ්‍යානෙන ඛ්‍යායි 33
පඨමජ්ඣානාභිමුත්තෙතා 49
පණිතවෙදනීයෙ 59
පතරනති 16
පතති 69
පතෙතා නියාමං 97
පදකා වෙය්‍යාකරණ
ලොකායතං 11
පදලගිත්ථා 100
පදීපංකරො 64
පදුම් 96
පදුමං
පදුමංව තොයෙන 106
පධානවා 105
පධානපුරිසො 8
පධානවා වීරො තාදි 31
පනිධිසම්පනනා 69
පනුදිත්වා 18
පනුජ්ජ 19
පනුනහා 23
පනතා 106
පභඞ්කරො 64
පභස්සරානි 92
පහීනහඤ්ඤණං 63
පමත්තබන්ධු 26
පමත්තං 98
පමුඤ්චනං 20, 65
පමොචනාය 20
පයිරුපාසිංසු 59
පරරූපා 11
පරමත්ථං අමතං නිබ්බාණං 18
පරායනිකපඤ්ඤානං 66
පරිපතිතානි 11
පරිපත්ථෙපි තිට්ඨං 95
පරිදෙවති 94
පරිත්තමෙව සොඛ්‍යං 99
පරියෙසිතො 18
පරිළාහස්ස පටිපස්සද්ධිං 18
පරිත්තදස්ස 62
පරියෙසි 17, 46

	පිටුව
පරිසුද්ධං	17
පරිපුණ්ණසංකප්පො	7
පරිස්සයානං සහිතා	83
පරිවට්ටමානරෝ	66
පරලෝජකකරෝ	66
පරිපුච්ඡං	59
පරිපඤ්හං	59
පරියාදිත්තචිත්තො	58
පරිවාරකසොළසානං	58
පරිවජ්ජනති	10
පරොවරං	66
පරොලොකො	49
පවරපුරිසො	8
පවක්ඛාමි යථා පජානං	15
පවත්තෙ	56
පවදතමඟවාදිනං	63
පවුච්චතෙ තථතතා	31
පස්සති	10, 9
පසංසන්ති	10, 62
පස්සාඅභිභුය්‍ය	106
පස්සාවාරි අභිභුය්‍යවාරි	106
පස්සාමිහංදෙව මනුස්සලොකො	20
පස්සතං	98
පහානං කාමච්ඡන්දානං	34
පහීනං	34
පහු	31
පහූතරතනො සාගරූපමො	14
පහූතරතනං	63
පාතුභවන්ති	80
පාමොක්ඛපුරිසො	8
පාරගු	10
පාරායණං	59
පාලිවචං	12
පිගරූපා	93, 102
පිහිතො	1
පුඤ්ඤාභිසංඛාරගතංවිඤ්ඤාණං	18
පුත්තෙසු දරෙසුව	81
පුත්තබහවං ච පජහතො	19
පුබ්බෙනිවාසං	16
පුරාණමිදං භික්ඛවෙ කම්මං	51
පුරිසසීහං	62
පුරිසනාගං	63
පුරිසාජඤ්ඤං	63
පුරිසතිසභං	63
පුරිසධොරය්හං	63
පුරිමාකොටි න පඤ්ඤායති	25
පුරිසදම්මසාරථි	30
පෙක්ඛමානො	21, 81
පොරාණෙ අගාරෙඤ්ඤ අරියවංසෙ ඨිතො	90
ඵලිතා	83
ඵස්සෙ	96
ඵොට්ඨබ්බා	51
බත්ධා	99
බහලමතිකා	102
බහුස්සුතං ධම්මධරං භජෙථ	99
බුද්ධිසම්පන්නානං	70
බ්‍රූ හිමෙ	26
බ්‍රහ්මකායිකා	41
බ්‍රහ්මලොකො සදෙවකො	50
බ්‍රහ්මචරියං	17
බ්‍රහ්මෙ	21
බ්‍රාහ්මණො	19, 32
බ්‍යන්තීකාතබ්බං	32
බ්‍යසනං	26
බ්‍යන්තීකතො	19
බ්‍යාධිනා අභිභූතං	15
භජන්ති	107
භයං	95
භයභෙරවො	69
භවරාගරතතා	10
භවාභවො	25
භවෙ න ඨිතො	18
භවොසංකිණ්ණා	19
භවොසං	21
භස්මනි මොහවජ්ජං	11
භාරස්ස නික්ඛපනං	18
භූතවාදී	46
භූතංතච්ඡංඅත්ථසංහිතං	46
භූතෙසු	66
භූරිපඤ්ඤණ	64

පිටුඅංකාති.

භූරිමේධසො 64
මකසා 93
මඝදෙවියං 37
මජ්ඣෙ සරසම්ං 25
මජ්ඣත්තතා 35
මඤ්ඤමි තං වෙදගුබ්භාවිත්තතං 14
මථෙනති විත්තතං 93
මධුරා 93
මත්තා න ලිපති 7
මත්තධරා 10
මත්තසා නාවිලො සියා 6
මත්තාපා 93
මත්තුස්සා 48
මත්තොවිඤ්ඤුණං 51
මත්තොසමථසො 51
මත්තොරමාං 93
මමනති වා 53
මරණෙනඅබ්භාහතං 15, 25
මලවිප්පමුත්තො 60
මලවිප්පහීනො 60
මලාපගතො 60
මහනෙතා 14
මහතොතමොකායස්සපදලනං 17
මහතොවිපල්ලාසස්සපභෙදනං 18
මහතොතණ්හාසල්ලස්ස අබ්බුළහං 18
මහන්තමොඝං 21
මහාපුරිසො 8
මහාපුරිසසල්ලක්ඛණ 11
මහානාගා 14
මහාසුදස්සනීයං 37
මහාගොවින්දියං 37
මහාසත්තකහි සත්තෙහි 18
මා තෙ විජ්ඣිත්ථ 32
මානද්ධජස්ස පාතනං 18
මානසකං වාදකං 63
මානොහිතෙබ්‍රාහ්මණ්ඩරිභාරො 11
මාරො 36
මාහං පතස්සං මොමූහො අන්තරා වා 57
මිගානං 106, 81
මිත්තා 80
මීයමානො 93
මුඤ්චස්සු 65, 20
මුදිතා 107, 84
මුනිමුනී 20
මුඳ 93
මුහුත්තං 67
මූලදස්සාවිං 8
මෙත්තාසහගතෙන 83, 107
වෙරැමිව තාගතං 63
මොඝං 94
මොචෙහි මං 20
යංකිඤ්චිසමුදයධම්මං සබ්බං තං නිරොධ ධම්මං 58
යං යං හි ලොකස්මිං උපාදියං 32
යඤ්ඤං එසනති 9
යඤ්ඤං වා ථොමෙනති 19
යඤ්ඤයාජකාවා 9
යඤ්ඤ වා එතෙපුථු 9
යත්වාධිකරණමෙතං 101
යථාහිදං තාපරං සියා 25
යථාතවජ්ජං 26
යථාඅද්දක්ඛි 60
යථාකොවිළාරො 91
යථාභිරත්තං 96
යදිමුඤ්ඤ 93
යමකපාටිහීරෙඤ්ඤණං 38
යමහං විජ්ඤඤං ජාතිජරාය ඉධ යසො 62
විප්පහානං 31
යස්සිඳ්‍රියානිභාවිතත්තානි 15
යා චතුත්ථජ්ඣානෙ උපෙක්ඛා 35
යාජයොගා 10
යාවතකං ආකඞ්ඛති 39
යාවා-සුගතියො, දුග්ගතියො 7
යුථානි විවජ්ජෙත්වා 96
යෙ උපායුපාදානා 32
යෙවඤ්ඤතස්ස ආවරියා 24
යෙපි යඤ්ඤං යජන්ති 10
යෙමෙපුබ්බෙවියාකංසු 24
යෙනිච්ඡකං ගච්ඡති ගොචරාය 81

පිටුඅංකානි.

යෙයෙසංදක්ඛිණෙය්‍යා 9
යෙසං ධම්මානං ආදිතො
සමුදාගමනං පඤ්ඤායති 15
යෙසං ධම්මානං 2
යොඅතීතං ආදිසති 35
යොතිවාක්‍යං 14
යොහිතත්‍ථුදකෙඛා 87
රජනීයා 93
රජවිපමුත්තො 34
රජවිපහීනො 34
රජපගතො 34
රතී 82
රසෙසු 103, 51
රාගරාගිනො 31
රාගකිඤ්චනං 19
රාගවිනයායපටිපන්නා 11
රාගවිරාගාවෙතොවිමුත්ති 48
රාජරාජ 20
රාජපොරිසං 93
රාජතොපිරාජූහිවිවදන්ති 94
රිසමානො 93
රූතතිරූපෙසු 57
රූපපටිලාභං ආසිංසමානෙන 9
රූපතිසසිතං 2
රූපධාතුයා වා 5
රූපංව 5, 50
රූපෙතාසිංසති 25
රූපාවචරසමාපත්ති
සමාපන්නස්ස වා 39
රූපසඤ්ඤාවිභූතාභොන්ති 40
රූපසඤ්ඤනං 42
රූපාධිමුත්තො 49
රූපෙසාරොනලභති 51
රූපංඅසාරංනිස්සාරං 51
රූපංසමනුපස්සති 52
රූපංඅත්තතොසමනුපස්සති 56
රූපවන්තං වා අත්තානං 56
රූපස්මිං වා අත්තානං 56
රූපෙසු 57
රොගො 95
ලයමපි 64
ලාභාධිමුත්තො 49

පිටුඅංකානි.

ලාමකදස්ස 62
ලොකො 60, 84
වට්ටංපවත්තිස්සති 26
වණ්ණවාදී 89
වණ්ණූපසංහිතං 60
වත්‍ථුකාමෙපරිජානිත්වා 31
වලිතත්තවතා 12
වවස්සජං 20
වංසකලිරොවඅසජ්ජමානො 81
වසවත්තී 41
වසිප්පත්තො 34
වහස්සෙතං භාරං 9
වාචාභිඛ්ඛාමි 20
වාතොවජලමිව 106
වාදිඑකොවරෙ 99
විකඛමනපපහාණෙනපහීණො 40
විකඛමිතා 23
විගවජිතවණ්ණා 57
විගතවණ්ණා 57
විඤ්ඤාණට්ඨිතියො 40
විඤ්ඤාණඤ්චායතන
සමාපත්තිං 40, 45, 46
විඤ්ඤාණචරියාය 70
විඤ්ඤාණං 6, 61
විඤ්ඤාතරො 81, 35
විචාරණං 35
විජ්ජාචරණසම්පන්නො 26
විජෙත්‍වාතලනෙතසු 94
විතක්කස්ස 35
විතක්කවඩ්ඪනං 24
විධාසුතවිතම්පති 15
විනයවාදී 46
විනිපාතො 48
විනෙතබ්බා 40
විනෙය්‍යකඩ්ඪං 99
විනොදෙති 91, 32
විපස්සනාපුබ්බඞ්ගමො 15
විපත්තිභවලොකො 60, 61
විපාකපරායනං 49
විපාකනිස්සිතං කම්මං 2
විපුලෙන 84
විභජිසි 1

	පිටුව
විහූතවිහාරී	64
විහූසතධ්‍යානාවිරතොසච්චං	99
විමලො	60
විමුත්තිං	107
විමොක්ඛා තස්ස කිදිසො	25
වියාකරොහි	32
විරජංවීතමලං	7, 58
විරතවා	31
විරතී	8
විරියවාසො	31
විලිත්තො	14
විවටවක්ඛුං	63
විවරසි	1
විවිත්තතො	52
විවෙකධම්මං	21
විවෙකසුඛං	96
විසඤ්ඤුත්තො	14
විසජ්ජ	20
විස්සත්ථොගච්ඡති	56
විසත්තො	81
විසමෙනිවිත්ථ	98
විසවී	31
විසිට්ඨපුරිසො	8
විහඤ්ඤමානෙ	57
විහඤ්ඤතෙ	58
විතරගො, දෙසො මොහො	11
විතවණ්හා	57
වීතිවත්තො	20
වුත්තිං	6
වුසීමතො	49
වෙදනියං	51
වෙදගූ	19
වෙරමණී	8
වෙලාඅතික්කමො	8
වෙවිච්ඡාපමාදනපජ්ජකාසති	2
වෙමාතෙ	58
වෙසාරජ්ජපත්තං	63
වොරොපයිත්වාන	91
ව්‍යාධිතා	58
ව්‍යාපජ්ජති	102
ව්‍යාපනුජ්ජ	103
සකං ධනතිං	24
සකංරුචිං	24
සකරූපා	11
සක්‍යකුලාපබ්බජිතො	21
සඛ්‍යාතධම්මා	6
සඛ්‍යාරවට්ටස්ස උපච්ඡෙදං	18
සංකප්පවඩ්ඩනං	24
සංඛයා	11
සංසරං	25
සංලිත්තොඋපලිත්තො	1
සංවරංබ්‍රූහි	2
සංවිජ්ජතිභගවතොවක්ඛුං	14
සව්‍යඤ්ජනං	17
සඤ්ඤවිමොක්ඛපරමෙ	22
සතිතෙසං නිවාරණං	2
සන්තාපස්ස නිබ්බාපනං	18
සන්තිලොකෙමුනයො	23
සත්‍යවතං	25
සන්දිට්ඨි	2
සන්ති ඝණ්ඩුකෙවුභයානං	10
සබ්බත්ථං තක්කවඩ්ඩනං	24
සබ්බං සංසාරපථං තිණ්ණො	19
සබ්බෙසු ධම්මෙසු	23
සබ්බධම්මාඅනත්තා	6
සබ්බෙතෙසමුගයානංගච්ඡන්ති	9
සමතික්කමන්ති	16, 20
සමුද්ධර මං	20
සමුදයංච	2
සමෙච්ච	19
සහඅරහත්තපත්තා	7
සහගාථාපරියොසානා	6
සාක්ඛරප්පභෙදනං	10
සාත්‍යං	17
සිත්තෙඛනිබ්බාණමත්තතො	20
සීලසමාධිපඤ්ඤවිමුත්ති සම්පන්නා	11
සුකිත්තිතං ගොතමනූපධිකං	19
සුවිදිතං	10
සොඅත්ථංගතොඋදහුත්‍ථ	23
සොතානං සංවරංබ්‍රූමි	2

සද්ධම්මපජ්ජෝතිකා නාම චූලනිද්දෙසට්ඨකථාය
සංවණ්ණිතපදානං අනුක්කමණිකා
නිට්ඨිතා.